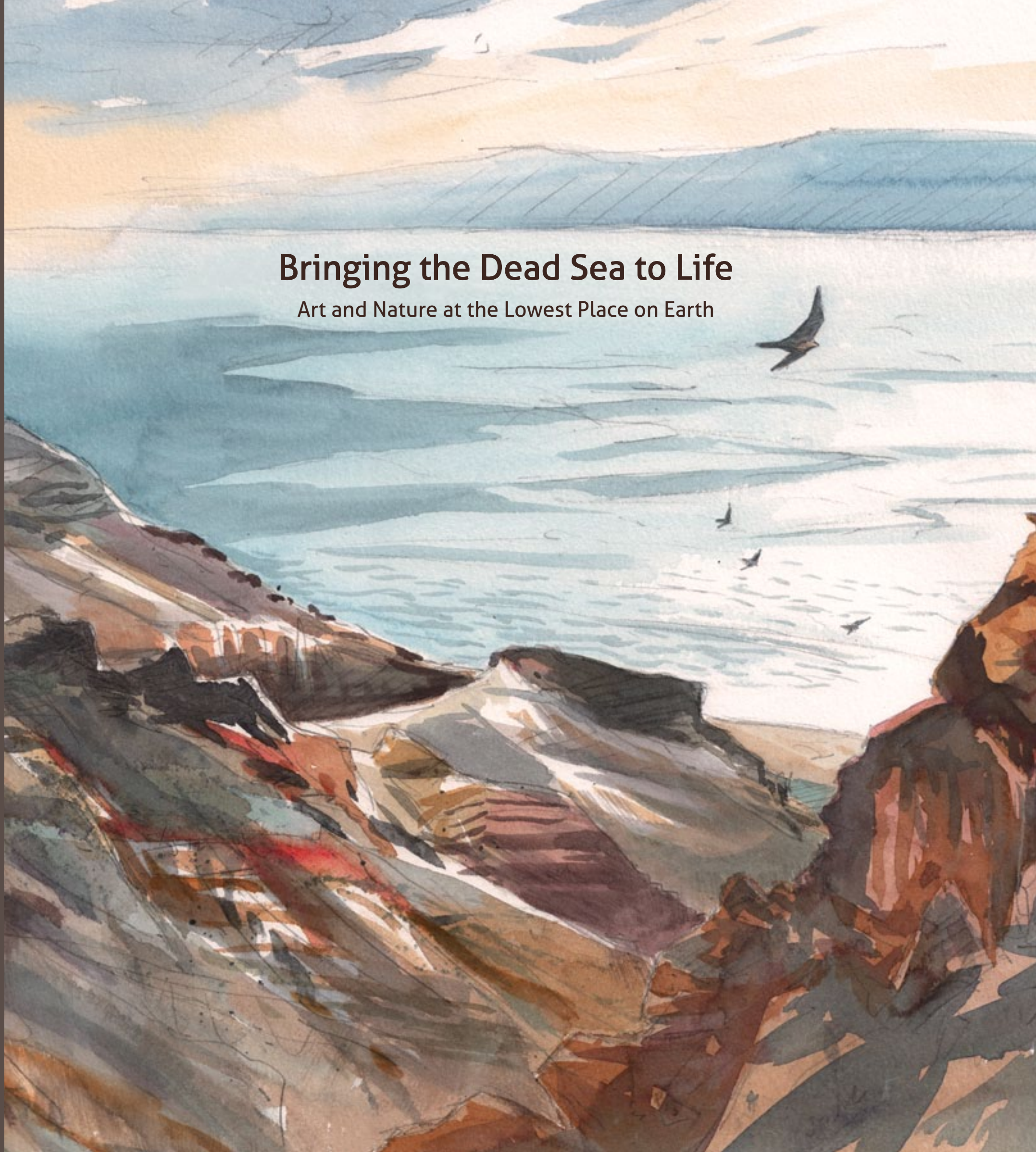
Bringing the Dead Sea to Life

Art and Nature at the Lowest Place on Earth

Bringing the Dead Sea to Life

Art and Nature at the Lowest Place on Earth

Hadas Marcus

and Yossi Leshem

Society for the Protection of Nature in Israel
Israel Ornithological Center

The Hoopoe Foundation

The Ministry of Regional Cooperation

Tamar Regional Council Dead Sea

DEAD SEA LAND

מכון Dead Sea معهد
מחקר Research الابحاث
ים המלח Institute البحر الميت

TEL AVIV UNIVERSITY

Artists for Nature Foundation

Debby Kaspari
Dead Sea, Jordan Shore Salt Swirls
Pastel on sanded paper
30 x 40 cm

דבי קספרי
ים המלח, מערבולות מלח
חוף ירדן
פסטל על נייר משופשף

ديبي كاسبري
البحر الميت، دوّامات ملحية
ساحل الأردن
باستيل على ورق خشن

Bringing the Dead Sea to Life

Art and Nature at the Lowest Place on Earth

Hadas Marcus
and Yossi Leshem

Debby Kaspari
Woodchat Shrike
Pencil and watercolor on paper
30 x 20 cm
Israel, Negev Desert, Field sketch

דבי קספרי
חנקן אדום ראש
צבעי מים ועיפרון על נייר
ישראל, הנגב, צויר בשטח

ديبي كاسبري
صرد أحمر القنة
ألوان مائية وقلم رصاص على ورق
إسرائيل ، النقب ، رسمت في الطبيعة

Text: Hadas Marcus

Editors: Hadas Marcus, Prof. Yossi Leshem, Zev Labinger,
Ysbrand Brouwers, and Bruce Pearson

Language editors:
English: Lisa Beinin Ratz
Hebrew: Varda Ben Joseph
Arabic: Moneer Mhamed and Jadal - Publishing

Translations:
Hebrew: Nir Rotem
Arabic: Moneer Mhamed and Jadal - Publishing

Graphic Design and Typeset: Sigal Diskin, Liat Dikman, Billet Studio

Printed by: Grapholit Printing Works, Ltd.
Cover by: Keter Publishing House

Printed in Israel, 2018

Cover paintings:
English: Laurent Willenegger
Migrating Swallows and Barbary Falcon along the Dead Sea
Hebrew and Arabic: Debby Kaspari
White-crowned Black Wheatears at Dead Sea, Jordan Shore

ISBN 978-965-92011-2-9

Israel Birding Portal: www.birds.org.il

All rights reserved to the Society for the Protection of Nature in Israel:
No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission of the publisher.

The blue Sea of Death moves slowly
As a small cloud drifts above.
The tamarisk tree sways silently
and every line in the sand is beautifully carved...

From Hebrew song *"Ein Gedi"*
Lyrics by Eitan Peretz, music by Dov Aharoni

Juan Varela
Bulbul
Pencil and watercolor on paper
30 x 21 cm
Israel

חואן וורלה
בולבול
עיפרון וצבעי מים על נייר
ישראל

خوان فورلا
بلبل
قلم رصاص وألوان مائية على ورق
إسرائيل

Contents

7 Acknowledgements

8 Greetings

8 Tzachi Hanegbi – Israeli Minister of Regional Cooperation

8 General Mansour Abu Rashid – Chairman, Amman Center for Peace and Development (ACPD), Jordan

8 Dov Litvinoff – Mayor, Tamar Regional Council, Israel

9 Doron Almog – Chairman, Hoopoe Foundation (SPNI)

9 Iris Hann – CEO, The Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI)

10 Organizations

10 The Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI)

10 The Hoopoe Foundation

10 Artists for Nature Foundation (ANF)

11 Amman Center for Peace and Development (ACPD)

13 The Uniqueness of the Dead Sea: The Lowest Place on Earth

19 The Great Rift Valley

20 Bird Migration in the Great Rift Valley

22 Flora and Fauna

26 A Rapidly Receding Natural Wonder

28 Diverting Fresh Water from the Dead Sea

29 Industrial Impacts: The Dead Sea Works and the Arab Potash Company

30 An Explosion of Sinkholes

32 Possible Solutions and Future Concerns

34 Artists for Nature (ANF) and the Dead Sea Seminar

36 Educational Projects: Children Learning Together

39 About the Mural

42 The Paul Winter Consort

44 References and Further Reading

46 From the Artists' Hands

48 Artwork and Impressions

50 Birds

96 Other Flora and Fauna

120 Human Impact

148 Landscapes

184 Biographies

Acknowledgements

This art book, and the remarkable seminar that produced it, were made possible through the Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI), the Hoopoe Foundation, the international Artists for Nature Foundation (ANF), the Ministry of Regional Cooperation, the Dead Sea Research Institute, the Amman Center for Peace and Development (ACPD, Jordan), the Tamar Regional Council, the Taiwan Foreign Ministry, and another foundation which chose to remain anonymous. We are deeply indebted to these outstanding organizations for their generous support.

Sincere appreciation goes to Professor Yossi Leshem (Director of the International Center for the Study of Bird Migration and the secretary of the Hoopoe Foundation) for his unflagging efforts towards bird conservation in Israel and worldwide. Not only does he indefatigably fight to protect avian species, he has created stronger ties between the peoples of this conflict-torn region. Special thanks to Ysbrand Brouwers (Director of ANF), Zev Labinger (contributing artist), and Sorrel Ritter for the countless hours they spent organizing this project. Much gratitude goes to General (ret.) Mansour Abu Rashid (Chairman of the Amman Center for Peace and Development) and all others who facilitated the children's educational events, thus promoting amicable cross-border initiatives. Yuval Dax from Israel and Chieh-Te Liang from Taiwan both deserve special recognition for their extraordinary films of the Dead Sea ecosystem and the artists at work there. Lastly, many thanks to Tuvia Kurtz for painting two beautiful background panels, that later became a joint mural initiative.

We are deeply indebted to Dov Litvinoff, Mayor of the Tamar Regional Council, Tzachi Hanegbi, Minister of Regional Cooperation, as well as Dr. Yossi Draznin, Director-General, and Yael Rubinstein, Deputy Director, the Ministry of Regional Cooperation. All of these people mentioned here, and numerous others, including an anonymous donor, were instrumental in the realization of this extraordinary project.

Above all, this book would not have been published without the talented artists who ventured to Israel and Jordan, to learn about and defend the Dead Sea, whose future is in peril. They were inspired by the moving concerts given by seven-time Grammy Award winner, saxophonist, and composer Paul Winter (and his consort), who delighted huge audiences. The endeavors and creative energy of these bold artists and musicians are truly remarkable, and are beneficial for the preservation of dwindling natural habitats and endangered wildlife.

The author is grateful to Professor Yossi Leshem and Zev Labinger for their serious commitment, vital feedback, and immeasurable help in writing and editing this book. Sandy Kuttler, an expert tour guide, and Mira Edelstein of EcoPeace Middle East, shared their wealth of knowledge about the Dead Sea, and offered their generous assistance in the author's research. Nir Rotem, Moneer Mhamed, Lisa Beinin Ratz, Varda Ben Joseph, and Marzuq Halabi were indispensable in the translation and final editing of texts in various languages.

Detail from field sketch by Debby Kaspari
פרט מציור שטח של דבי קספרי
جزء من لوحة لديبي كاسبري

Greetings

MK Tzachi Hanegbi
Israeli Minister of Regional Cooperation

The Dead Sea is one of a kind and must be protected for future generations. It is the lowest place in the world and supports some of the most unique habitats found on this planet. Bordering Jordan, the West Bank and Israel, the Dead Sea is visited by a large number of tourists from all over the world seeking its high-density waters and mineral-rich soils that contain potassium, magnesium, calcium, salt and more. The government of Israel commends the Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI), the Tamar Regional Council, the Dead Sea Research Institute, and the Amman Center for Peace and Development (Jordan) for this exciting and creative endeavor. The idea of using art and music immediately fires one's imagination not only for saving the Dead Sea, but also for creating tighter bonds in the Middle East. The wonderful educational activities in the seminar in which 380 pupils participated - 160 Jordanian, 40 Palestinian, and 180 Israeli (Jewish and Bedouin) children and teenagers - symbolize peaceful cooperation amongst all the people of the region. We also support the rehabilitation of the Jordan River, which has almost dried up due to over-pumping, and the development of tourist spots such as Qasr al-Yahud, the famous baptism site, to the north of the Dead Sea.

General (Ret.) Mansour Abu Rashid*
Jordanian Chairman of the Amman Center for Peace and Development (ACPD)

The ACPD in Jordan was established in 2000 to help overcome regional tensions and solve multidimensional problems through dialogue. The people of this region know about peace but they haven't yet seen its fruit. They cry when they witness what has happened to the Dead Sea. If we don't resolve the situation soon, it will be totally dead by 2050. It deeply saddens me to remember how the Dead Sea was thirty years ago, when the water almost reached the main road. Thirty years from now the Dead Sea will be a swimming pool. The only way we can succeed is to sit together around the table and find a solution. These artists remind our people, our authorities, and the world of the great resources and beauty of the region. They are also here to pass this on to school children ...our future.

* General Mansour Abu Rashid, born in 1946, is the founder of ACPD, an NGO that has a unique fingerprint in facilitating dialogue between the peoples of the Middle East. The ACPD has implemented numerous cross-border projects, workshops, and seminars that encourage positive engagement, understanding, and tolerance. Before founding ACPD, Mr. Mansour Abu Rashid served in the Jordanian Army Forces for 35 years where he held many positions, such as taking part in the Jordanian Delegation to the Multilateral Peace Conference in Madrid, and also as a member of the Monitoring Committee on the Peace Negotiations. Abu Rashid was appointed Head of Jordanian Military Intelligence in 1988, and he was directly involved in the signing of the 1994 Israel-Jordan Peace Treaty.

Dov Litvinoff
Mayor, Tamar Regional Council

The Dead Sea Land – the last phrase we should use to describe this area. Life around this salty lake is very much alive with a treasure trove of environmental wonders. Embraced by the World Heritage Sites, and the lowest place on earth, the Dead Sea is a wondrous natural habitat for animals as well as a sanctuary for birds. It also has an abundance of flora, all living within human communities that have grown here, surviving over the centuries under extreme weather conditions. The lake, created by the Great Rift Valley, has been deprived for the past 60+ years of its main artery, the Jordan River, and is slowly disappearing. Now it is time for man to intervene and take significant steps to replenish the sea level. The initiative of the Artists for Nature Foundation, the gathering together of Israelis, Jordanians, Palestinians, and artists from all over the world to record wildlife with paint and photography, is a welcomed event by Professor Leshem together with the SPNI, the Dead Sea Research Institute at the Tamar Regional Council, and the Amman Centre for Peace and Development, and a reminder that people of the region indiscriminately share their concern for the fate of the Dead Sea. I would like to thank everyone involved and appeal to the world to JOIN HANDS TOGETHER BEFORE IT IS TOO LATE.

Maj. Gen. (Res.) Doron Almog
Chairman of the Hoopoe Foundation (SPNI)

The Hoopoe Foundation of the Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI) was established in 2010 with the aim to strengthen all aspects of bird conservation in Israel. It places an emphasis on education, the protection of birds and their habitat, research that will contribute to the first two aims as well as the promotion of activities in cooperation with our neighbors, the Jordanians, and the Palestinians. As such, this creative, international initiative exemplifies many of the main goals of the foundation. The Dead Sea and its surroundings are a unique geographic phenomenon and a critical habitat for birds and other wildlife. Over 500 million birds migrate twice annually through this region, flying between their breeding grounds in Europe and Asia, and their wintering areas in Africa. The dramatic mountains surrounding the lake provide flowing streams with lush vegetation and cliffs for nesting birds, while also creating the updrafts needed for soaring birds. However, the Dead Sea is dying and it is our responsibility to protect this amazing shared landscape. We are proud to be an initiator of this important project. Art and music have the ability to bring people together and open their eyes to the beauty around them. It is our hope that through the participating artists from both sides of the Dead Sea, we will help raise the awareness needed to save the Dead Sea and bring the people of the region together for a shared cause.

Iris Hann
CEO, The Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI)

The future of the Dead Sea does not stand alone; it is part of the entire regional water situation, which is depressing... What is needed is a holistic master plan for the entire area. The SPNI is working to endorse such a plan that will address the critical state of our water sources, including the Dead Sea. We all know that real action is crucial to saving one of the world's wonders, and it is very urgently needed. Unfortunately, it is not so simple. Every solution comes with a very high environmental price. Art and nature are excellent focal points for bringing people together to create a sustainable future. These endeavors will surely benefit the entire biological and cultural diversity of the region. Through this beautiful project and our ongoing conservation efforts, we are raising greater awareness about nature, while creating a healthier environment.

Juan Varela
Olivaceous Warbler
Watercolor on paper
30 x 21 cm
Israel

חואן ורלה
שיחנית קטנה
צבעי מים על נייר
ישראל

خوان فورلا
هازجة صغيرة
ألوان مائية على ورق
إسرائيل

Organizations

The Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI)

The Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI) was created in 1953 to conserve the integrity and diversity of Israel's nature, environment, and historical sites. The SPNI is the leading NGO in Israel, and the oldest one in the Middle East. Their commitment has put it at the vanguard of other globally-recognized environmental organizations. The Israel Ornithological Center (IOC), established in 1980 as part of the SPNI, is involved in all aspects of conservation related to birds. Directed by Dan Alon, the IOC works together with the International Center for the Study of Bird Migration (ICSBM), founded by Professor Yossi Leshem, in conjunction with Tel Aviv University.

The Hoopoe Foundation

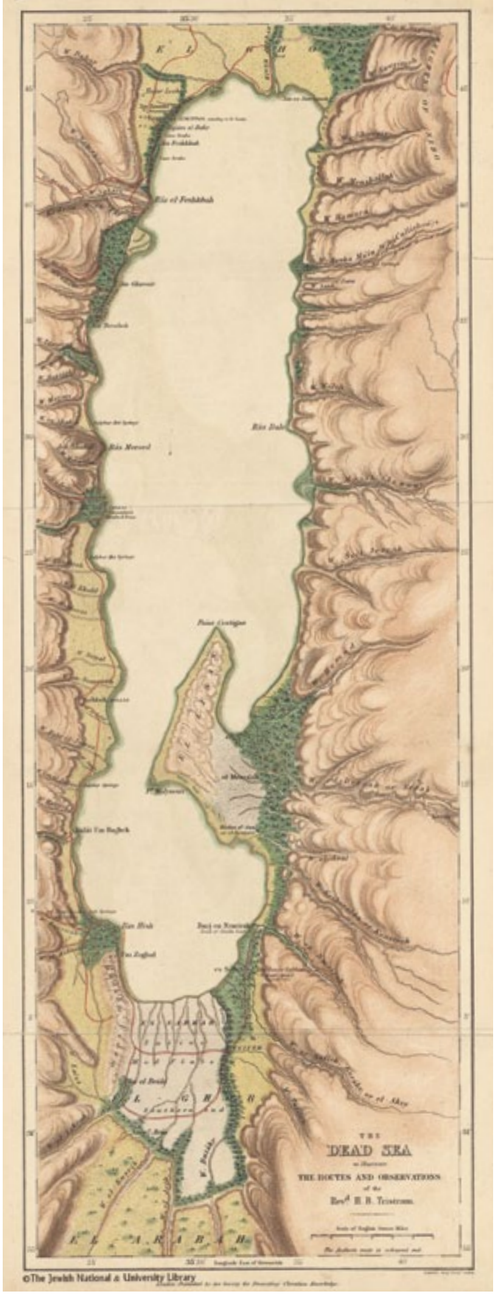
Named after Israel's national bird, the Hoopoe Foundation of the Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI) was established in 2010, thanks to a generous donation by Moshe and Racheli Yanai, the Gelfand Family Foundation, and other anonymous donors. The winning announcement for the national bird contest was made alongside Israel's ninth President, the late Mr. Shimon Peres, at his residence in Jerusalem, as part of the state's 60th birthday celebrations. The foundation strives to impart a love of birding in Israel with a strong emphasis on education, both formal and informal, the protection of birds and their habitats, and dedication to research. The Hoopoe Foundation realizes these goals through initiating joint activities that encourage regional cooperation between Israeli, Jordanian, and Palestinian people of all ages, from elementary school to adulthood.

The Artists for Nature Foundation (ANF)

Established in 1990, the Artists for Nature Foundation (ANF) brings together celebrated international artists to produce paintings, drawings, prints, and sculptures inspired by and created in endangered environments. The events and donated art raise support and draw attention to the need for protecting these areas and species, and imbue nature appreciation and conservation. ANF is proud of its 16 successful projects spanning four continents and including over 130 artists who have garnered the organization international acclaim. The seminar at the Dead Sea, in cooperation with Jordanians, Israelis, and Palestinians, was similar to another highly successful event held in the Hula Valley, Israel in 2012.

Amman Center for Peace and Development (ACPD)

The Amman Center for Peace and Development is a non-profit organization established in 1999 by General Mansour Abu Rashid, former head of Jordanian Army Intelligence, and one of the leaders of the peace process between Israel and Jordan in 1994. It is a unique organization that promotes dialogue in the Middle East in order to diminish regional tensions and confront multidimensional problems. The organization has implemented dozens of cross-border projects, workshops, and seminars that encourage positive involvement, understanding, and tolerance to overcome a sense of hostility and conflict. The Amman Center for Peace and Development focuses on strengthening the capacity of civil society and putting an end to disagreements by finding common solutions to the challenges shared by the region's peoples. The Center initiates and leads joint projects for the Middle East and North Africa (MENA) countries in many fields. Topics include security, environmental education, nature conservation, agricultural development, youth and women's activities, improvement of professional skills and health, and a special project - using barn owls as agents of biological pest control in agriculture. The ACPD, the Society for the Protection of Nature in Israel, Tel Aviv University, and the Ministry for Regional Cooperation have cooperated since 2002.

Map of the Dead Sea showing the routes and observations of the Reverend H.B. Tristram. From: *The Land of Israel by H.B. Tristram*, London 1866, 4th ed. 1882. Image courtesy Eran Laor Cartographic Collection at the National Library of Israel.

מפת ים המלח עם נתיבים ונקודות תצפית. מתוך ספרו של הנרי בייקר טריסטארם: "מסע בארץ ישראל". באדיבות אוסף הקרטוגרפיה העתיקה ע"ש ערן לאור, הספרייה הלאומית של ישראל

خريطة البحر الميت مع الممرات ونقاط المراقبة. من كتاب هنري بيكر تريستارام: "رحلة في أرض إسرائيل"

Anne Shingleton
Israel at Sunrise
Oil on prepared board
40 x 40 cm
Studio

אן שינגלטון
ישראל בזריחה
שמן על לוח מוכן
סטודיו

آن شينجلتون
إسرائيل عند شروق الشمس
زيت على لوح جاهز
ستوديو

The Uniqueness of the Dead Sea: The Lowest Place on Earth

Satellite photo of the Middle East (Courtesy of NASA)
צילום לוויין של המזרח התיכון (באדיבות נאס"א)
صورة من القمر الاصطناعي للشرق الأوسط (خدمة ناسا)

When, as often happens in the rainy season, the sky is overcast with clouds, a dense haze obscuring the mountains, and a fleecy mist hovers over the water, the Dead Sea seems, indeed, worthy of its name: look where one may, no sign of life is visible, and no sound is heard save the dull monotonous surging of the waves.... But on a bright and sunny day the salt lake wears a far different aspect. The clear transparent waters then sparkle with a sapphire hue, and the mountains glow with variegated tints. All animated nature also seems to quicken into life, and flocks of storks and cranes may be seen flying overhead...

Colonel Charles W. Wilson, *Picturesque Palestine* (1881), vol. 3, pp. 199-201

To visit the Dead Sea (Hebrew: יָם הַמֶּלַח Yam ha-Melah lit. Salt Sea, Arabic: البحر الميت Al-Bahr al-Mayyit or Dead Sea), it immediately becomes apparent why it was chosen as one of the 28 finalists competing in the New Seven Wonders of Nature contest in 2011. The Dead Sea and its dramatic surroundings in Jordan, the Palestinian Authority, and Israel are truly unique - a misnamed body of water and an ecosystem like none other on Earth. The Dead Sea is neither a sea, nor is it "dead." Its name is confusing because it is a landlocked (endorheic) body of salt water, thus making it a lake. And while no organisms we might normally expect, such as fish, can survive in its waters, some highly specialized forms of bacteria, algae, and fungi are found there, not to mention the teeming wildlife along its shores. One subspecies of fish, the Dead Sea Tooth Carp (*Aphanius dispar richardsoni*), can be found in freshwater springs in the surrounding areas, such as in Ein Feshka.

And two seas are not alike; this one is sweet, saturating, pleasant to drink, and that one is salt, bitter.

Quran 35:12

To describe this otherworldly place is a challenge to even a skillful writer, one that necessitates the use of superlatives: the most, the lowest, the saltiest, the deepest, and so on. Widely known as the lowest point on Earth, it is the world's deepest hypersaline (extremely salty) lake, reaching a maximum underwater depth of approximately 1,000 feet, or about 300 meters. The water, which changes color like a chameleon several times a day, contrasts sharply with the rocks along its edges glistening with crystallized salt. The Dead Sea is about ten times saltier than sea water, and it is the fifth saltiest body of water on Earth. Hence, it is impossible to drink the water, and natural buoyancy makes it extremely difficult to drown. The shoreline is approximately 1,380 feet (427 meters) below sea level, and this is continually dropping due to anthropogenic (manmade) factors.

Remnants of the past can be seen from the desolate western shores of the Dead Sea, as testimony to historical sagas, as well as biblical triumphs and tragedies. It is here that fire and brimstone rained on Sodom and Gomorrah, and at the nearby Ein Gedi Spring, David hid from King Saul. King Herod built an opulent palace upon the hilltop fortress of Masada, where nearly 1,000 Jews purportedly chose to die by their own hands in 73 C.E. rather than be ravaged and massacred by the Roman army. Nearly two thousand years later, Masada was declared a World Heritage Site by UNESCO in 2001.

In 1982 the Bearded Vulture (*Gypaetus barbatus*) went extinct as a breeding species near Masada in Wadi Tze'elim, Israel. The late Mr. Shimon Peres, Israel's 9th President, saw this huge raptor (called *Peres* in Hebrew) for the first time in 1944, while on an expedition in the Negev. Right then and there, he decided to change his name from Persky to Peres. Artist: Martin Rinik (not from this project)

בשנת 1982 הפרס נכחד כמקנן בישראל. לאחר שראה עוף דורס זה במהלך סיור בנגב ב-1944, שמעון פרסקי, הנשיא התשיעי, שינה את שמו לפרס. אמן: מרטין רינק (אינו חלק מהפרויקט)

في عام ١٩٨٢، انقرض النسر كمعشش في إسرائيل. بعد رؤية طائر جارح أثناء جولة في النقب في عام ١٩٤٤، قام شمعون بيريسكي، ، فيما بعد الرئيس التاسع لإسرائيل، بتغيير اسمه إلى بيرس. الفنان : مارتين رينيك (ليس جزءا من المشروع).

For many centuries, the Dead Sea supplied the substances needed to make a wide range of products, from asphalt for Egyptian mummification to potash for fertilizers. Qumran is home to numerous small caves where the Dead Sea Scrolls were fortuitously discovered by young Bedouin shepherds in 1947. The abandoned shacks of the first Kibbutz Beit Ha'arava still stand where idealistic pioneers did backbreaking work as they washed salt from the soil to grow crops. The eastern shore on the Jordanian side of the Dead Sea is a major landmark in the biblical narrative, for it was here that Moses ended his epic journey. He gazed longingly upon the Promised Land, yet he died before he ever entered it: "From the plains of Moab unto Mount Nebo... the Lord showed him all the land" (Deuteronomy 34:1).

Very few landscapes in the world have the same mesmerizing power as this bizarre, awe-inspiring site. The Dead Sea has kindled curiosity, ignited imagination, and aroused visual sensibilities for millennia. It is almost unfathomable that this strange playground which draws tourists from all around the globe was once regarded by 19th-century explorers with much fear and loathing. Spellbound by the mysterious singularity of the Dead Sea and its surrounding areas, some audacious men led intrepid expeditions starting in the 1800s. The luckier ones lived to tell about their struggles with grueling hardships, while others succumbed to the nightmarish conditions for which they had naively come unprepared. Two such tragedies were the untimely deaths of Costigan in 1835 and Molyneux in 1847. A few explorers sensed impending doom and poetically recorded their experiences in finely illustrated books. Thus, early literary and artistic impressions of these excursions were often bleak and foreboding. In his book, *Narrative of the United States' Expedition to the River Jordan and the Dead Sea* (1850), Lieutenant William F. Lynch described the Dead Sea as "a nauseous compound of bitters and salts" (p. 268). After making desperate attempts to navigate the hypersaline lake, Lynch admonished "it seemed as if the Dread Almighty frowned upon our efforts...no one can venture upon this sea and live" (p. 269). Another explorer was Colonel Charles W. Wilson, whose volumes entitled *Picturesque Palestine, Sinai and Egypt*, (1881), featured engravings of "that silent mysterious lake...shrouded in gloom...and the moon's radiance...over the burnished surface" (vol. 3, p. 154).

Yet the pendulum has swung, and this remarkable site is now sadly disappearing with shocking rapidity. Now, it is we, modern human beings, who threaten the Dead Sea's survival, and not vice versa, as in the days of the early

Mount Nebo lies to the west of the city of Madaba in Jordan. The Madaba map, dated from around the 6th century C.E., is located in a Byzantine church. The map shows the land of Israel and its surroundings.

מפת מידבא. הר נבו שוכן מערבית לעיר מידבא בירדן. מפת מידבא, המתוארכת למאה ה-6 בקירוב, ממוקמת בכנסייה ביזנטית. המפה מתארת את ארץ ישראל וסביבתה.

خارطة مأدبا. جبل نيفو يقع في الغرب من مدينة مأدبا في الأردن. خارطة مأدبا مؤرّخة من القرن السادس ـ تقريبا. موجودة في كنيسة بيزنطية. تصف الخارطة أرض إسرائيل ومحيطها.

Reproduction of the Madaba Map.
Image credit: www.bible.ca
העתק של מפת מידבא
نسخة عن خارطة مادبا

Laurent Willenegger
Desert Wheatear
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילהנגר
סלעית מדבר
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لوران ويلينجر
ابلق صحراوي
ألوان مائية على ورق
إسرائيل ، رسمت في
الطبيعة

explorers who were terrified of its many dangers. No longer seen as frightening or inhospitable, it is a popular year-round destination for people of all ages and nationalities seeking fun, adventure, and relaxation. Today, grownups romp like children as they smear themselves with black mud and pose for funny photos. Swimmers bob like apples in the viscous water as they float in a horizontal position. A jumble of languages and laughter resounds on the same stretch of beach. After washing themselves off, vacationers stroll on the promenade next to high-rise hotels in Ein Bokek in Israel, and along the northern shores in Jordan.

For generations, travelers have come from near and far to immerse themselves in the Dead Sea's salubrious and super-dense mixture of minerals against the dramatic backdrop of the Judean Desert to the west and Jordan's Moab Mountains to the east. Chronic pain-sufferers with skin and joint disorders flock here to be healed by the arid climate, oxygen-rich atmosphere, and the water's therapeutic properties. Highly concentrated salt cleanses bodily toxins, magnesium soothes unhealthy skin, and bromine calms the nervous system. Ostensibly, floating in the Dead Sea or slathering oneself with black mud alleviates conditions such as psoriasis, arthritis, rheumatism, eczema, and fungus. The lake's minerals are also renowned for their beautifying properties, used by Cleopatra herself, which later spawned a lucrative market in cosmetic products.

The Dead Sea's legendary properties have long bewildered visitors to the site. Pliny the Elder claimed that even bulls and camels float in it (around 70 C.E.), and Titus tossed slaves shackled in chains into its waters (70 A.D.) to test if they would drown. In *The Innocents Abroad,* Mark Twain called it "a funny bath" from which he emerged "coated with salt till we shone like icicles" (p. 596). James Joyce's *Ulysses* describes the photo of a chap "floating on his back, reading a book with a parasol open. Couldn't sink if you tried" (p. 73).

Quentin Budworth
Artists enjoying the mud at the Dead Sea
Photo

קווינטין בודוורת'
האמנים נהנים מהבוץ בים המלח
צילום

كوينتن بوديورث
الفنانون يستمتعون بالطين في البحر الميت
صورة

"Around the Dead Sea. Man floating with book and umbrella in hands" (approximately 1900 -1920). Matson (G. Eric and Edith) Photograph Collection. Library of Congress.

איש צף עם ספר ושמשייה (בסביבות 1900-1920). אוסף התצלומים של מטסון, ספריית הקונגרס.

رجل عائم مع كتاب ومظلّة (في حوالي ١٩٠٠-١٩٢٠). مجموعة صور ماتسون، مكتبة الكونغرس.

Two ANF artists recorded their personal experiences with the Dead Sea's buoyancy. One of them, who had difficulty learning to swim as a child, commented:

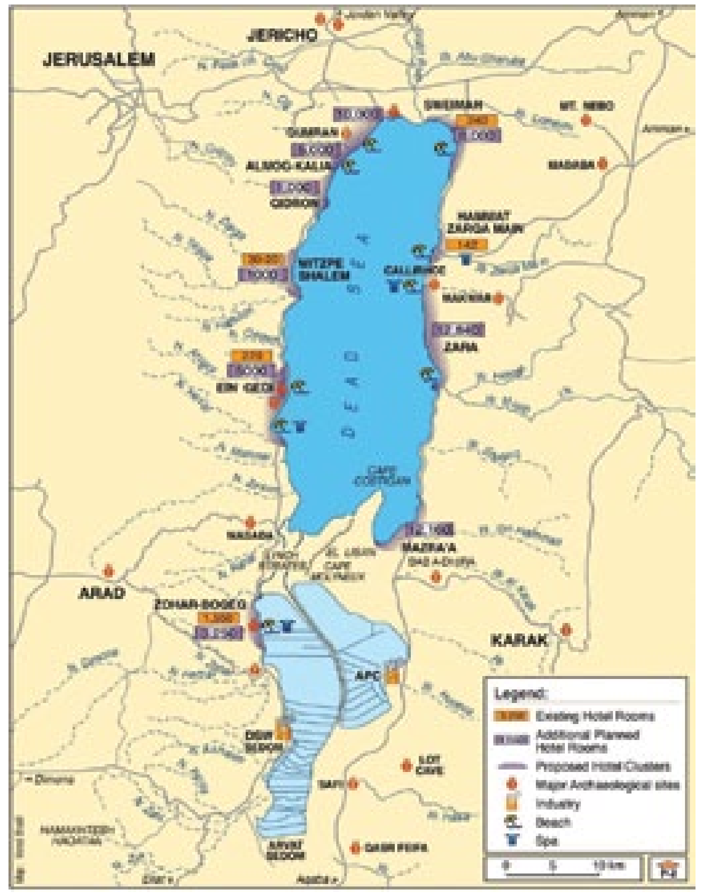
I was out of breath by the time I had managed to wade in far enough to sit back and let go, letting the mercurial liquid hold me up. I lay back, looked up and around, and relaxed. I contemplated where I was. Many meters below sea level and floating.

Nick Derry

The second artist gave her own careful advice:

Enter the water slowly, balancing on the loose, salt-slick cobblestones of the seabed. Once you've reached knee-depth, squat and lean back, reclining against the surface, which will support you like a wet cushion.... Don't try to swim, and never, ever splash. The Dead Sea is a caustic brew of concentrated salts and naturally occurring chemicals. It will burn your eyes and nostrils. If it gets on your tongue it will taste horrible. Simply float on your back with your head held out of the water, as if you were a sea otter.

Debby Kaspari

Map of communities surrounding the Dead Sea, major sites of interest, and growth of the tourist industry. Courtesy of EcoPeace Middle East.

מפה של הישובים מסביב לים המלח, אתרי עניין מרכזיים ותעשיית התיירות. באדיבות אקופיס המזרח התיכון.

خارطة البلدات حول البحر الميت، مواقع مركزية وسياحية. خدمة من إيكوبيس الشرق الأوسط.

Despite its barren appearance, the Dead Sea region is dotted on both sides with a number of serene little agricultural communities, villages and kibbutzim, alongside booming tourist and mineral industries. Modern roads make for easy access: Highway 90 runs north-south along the Israeli and West Bank shores of the Dead Sea, and Highway 65 runs on the Jordanian side.

In the Megilot Regional Council, close to the northwestern shores of the Dead Sea, there is the community of Vered Yeriho, not far from Jericho. Situated north-west of the Dead Sea, Jericho is the world's oldest continuously inhabited city, and today is a flourishing Palestinian city with a population of approximately 24,000 residents. There are also a handful of kibbutzim and communities in this area, namely Kalya (also a popular beach), Almog, Beit Ha'arava, Mitzpe Shalem, and Avnat. Further south, in the Tamar Regional Council, a lush nature reserve and the first SPNI field school created in Israel are located at Ein Gedi, on the shore of the Dead Sea and at the eastern edge of the Judean Desert, not far from Kibbutz Ein Gedi. Approximately eighteen miles or thirty kilometers away, a stretch of high-rise hotels are clustered on the southwest end at Ein Bokek near the community of Neve Zohar. These hotels are equipped to accommodate the many thousands of guests seeking recreation and healing treatments. The enormous unsightly sprawl of the Dead Sea Works lies further south.

On the opposite side of the lake, in Jordan, luxury hotels, spas, and resort activities are mainly found in the area of Sweimeh, located on the northern side of the Dead Sea. Small communities are situated further south, mainly in the South Ghors Municipality. Amongst these are the villages of Ghor Safi, the phosphate capital of Jordan, Ghor Haditha, where the majority of sinkholes have recently emerged on that side of the Dead Sea, Ghor Fifa, a farming village, and Potash City.

רוזאן גיל
שקיעה, ים המלח, ירדן
צבעי מים על נייר

روزان جيل
الغروب، البحر الميت، الأردن
ألوان مائية على ورق

Rosanne Guille
Sunset, Dead Sea, Jordan
Watercolor on paper
20 x 50 cm

The Great Rift Valley

In his hand are the deep places of the earth: and the strength of the hills is his also. The sea is his and he made it: and his hands formed the dry land.
Psalm 95:4-5

The Leopard (now extinct in Israel) was painted by Walter Ferguson (1930 -2015), a highly versatile artist, zoologist and naturalist, who wrote and illustrated numerous books and exhibited worldwide. He was deeply concerned about the precarious situation of natural habitats and wildlife in Israel. Courtesy of David Ferguson. (not from this project)

הנמר (כעת נכחד בישראל) בציור של וולטר פרגסון ז״ל, מהאמנים הנודעים בעולם בתחום ציור ואיור בעלי חיים, נופים וטבע. באדיבות דייויד פרגסון. (הציור אינו חלק מהפרויקט)

النمر (انقرض من إسرائيل) في رسم للمرحوم وولتر بيرجسون، من الفنانين المشهورين في العالم في مجال رسم وتخطيط صور الحيوانات والمناظر والطبيعة. اللوحة خدمة من ديفيد بيرجيسون (اللوحة لم تكن جزءً من المشروع).

A massive terrestrial gash that is clearly visible from space, the Great Rift Valley, also known as the Great Syria-African Rift, is the world's longest geologic trench, measuring 4,400 miles long (about 7,200 km). It extends from the Taurus Mountains in southeastern Turkey, to the Zambezi River in Mozambique, Africa and dates back at least 30 million years. Violent shifts in the earth involving plate tectonics took place eons ago to form the unique landmasses that have been traversed for thousands of years by our early ancestors and migrating animals. Situated at the nexus of Europe, Asia, and Africa, the countries of Israel and Jordan are unique from a zoogeographic and botanical perspective, encompassing marvelous biodiversity and different habitats.

Nestled in the middle of this rift, the Dead Sea is home to some species that are found nowhere else on Earth. In ancient times, Balsam (*Commiphora gileadensis*) and a now-extinct variety of the Persimmon tree were highly valued for making perfumes. Stealthy nocturnal Leopards (*Panthera pardus*), the last of which disappeared around 2010, once wandered the hills of the Judean Desert. Many other species still abound in the area of the Dead Sea, from a plethora of birds, to nimble herds of Nubian Ibex, and rotund Hyraxes climbing the rocks of the Ein Gedi oasis.

The Great Rift Valley is important not only in terms of its geological and biological significance, but also for landmarks which defined human evolution, culture, and religious history. Paleoanthropological and archeological discoveries of early hominids such as "Lucy" (*Australopithecus afarensis*) were made in Afar, Ethiopia, and this region was the passageway from which our prehistoric ancestors made their long trek out of Africa to populate Europe and Asia. According to geophysicist Professor Zvi Ben-Avraham, director of the Minerva Dead Sea Research Center, seismic activity, such as the Qumran earthquakes, also left a mark on ancient civilization, as in Sodom and Gomorrah.

Prof. Zvi Ben-Avraham, one of the world's leading researchers of the Dead Sea, used a submarine to study the Dead Sea floor. Photo courtesy of Prof. Zvi Ben-Avraham

פרופסור צבי בן-אברהם, בין החוקרים המובילים של ים המלח, השתמש בצוללת כדי לחקור את קרקעית ים המלח. צילום: פרופסור צבי בן-אברהם

بروفيسور تسفي بن أبراهام، من الباحثين الرائدين للبحر الميت، استعمل غواصة للبحث في قعر البحر الميت. تصوير: بروفيسور تسفي بن أبراهام.

Detail from field sketch by Laurent Willenegger
פרט מציור שטח של לורנט ווילהנגר
جزء من لوحة لورانت ويلنجر

Bird Migration in the Great Rift Valley

Then God said, 'Let the waters teem with swarms of living creatures, and let birds fly above the earth in the open expanse of the heavens'.

Genesis 1:20

At the intersection of three continents, Israel acts as a giant natural funnel when hundreds of millions of birds migrate twice a year between Europe, Asia and Africa. Courtesy of Yossi Leshem.

בנקודת המפגש בין שלוש יבשות, ישראל משמשת משפך טבעי ענקי כאשר מיליוניי ציפורים נודדות פעמיים בשנה בין אירופה, אסיה ואפריקה. באדיבות יוסי לשם.

في نقطة اللقاء بين القارات الثلاث، تشكّل إسرائيل محقانًا طبيعيًا هائلا لملايين الطيور المهاجرة مرتين في العام بين أوروبا وآسيا وأفريقيا. خدمة من يوسي ليشم.

Twice annually, we - bipedal primates who move clumsily on the ground - bear witness to masses of migrating birds on their airborne journey through the Great Rift Valley, irrefutably one of the world's best locations to watch this event. The northern portion of this colossal trench constitutes the narrowest corridor (about six miles or ten kilometers wide), including the Jordan Valley from the Red Sea up to northern Israel, the Beqaa Valley in Lebanon, and Syria, to form the densest migration bottleneck for long-distance Palearctic birds. In Africa, the width of the Great Rift Valley is much more expansive, and runs along the eastern portion of the continent.

Situated in the junction where three continents meet, between the Arabian Desert and the Mediterranean Sea, Israel, the Palestinian Authority, and Jordan are a land bridge. While many people are familiar with the region's biblical, cultural, and political history, they are often unaware how crucial this narrow piece of land is for approximately 500 million birds as they pass along the African-Eurasian flyway twice a year. Israel, just a tiny speck in the enormous Great Rift Valley, is blessed with 540 avian species, an unbelievable number considering the country's diminutive size. This region, too often depicted as a place stained by bloodshed from never-ending strife, gets less media attention for its fame as a mecca for bird lovers. Even the casual observer in the Jordan Valley can spot flocks of large birds overhead in

A juvenile Imperial Eagle that died from poisoning in the Great Rift Valley, a species endangered worldwide. Photo credit: Yossi Eshbol

עיט שמש צעיר שמת מהרעלה בבקע הגדול. מין בסכנת הכחדה עולמית. (צילום: יוסי אשבול)

شاهين صغير ميت من تسمم في الوادي الكبير. نوع في خطر انقراض في العالم. يوسي إشبول.

Brin Edwards
Migrating Birds Know No Boundaries
Acrylic on canvas
76 x 102 cm

ברין אדוארדס
ציפורים נודדות אינן יודעות גבולות
אקריליק על בד

برين ادواردز
الطيور المهاجرة لا تعرف الحدود
إكريليك على قماش

sometimes staggering numbers. To name a few examples, approximately 600,000 White Storks (*Ciconia ciconia*) pass through twice annually, as well as scores of raptors, such as one million Honey Buzzards (*Pernis apivorus), and* the entire world population of Lesser Spotted Eagles (*Aquila pomarina*), about 120,000 of them. As the birds navigate this arduous migration route each autumn and spring, second only to Central America, the survival of entire populations is at stake.

An optimistic visionary, Professor Yossi Leshem hopes to shield these half billion migrating birds from harm as they withstand treacherous conditions in their biannual journey. Much of their ability to complete this route has been impaired by climate change, increased natural disasters, destruction of stopover sites, and so forth. Leshem and his colleagues are driven to study, conserve, and educate others through his mantra "Migrating birds know no boundaries," and thus they should be free to pass from region to region undisturbed. He and many other ornithologists strongly support the efforts to inscribe the entire Great Rift Valley as a transnational serial UNESCO World Heritage Site in order to protect this crucial migratory flyway.

For now, however, only individual sites, such as the Kenya Rift Valley Lakes, have been granted this coveted status. The Great Rift Valley spans 22 nations, many of which have ethnic, cultural, and religious differences that prevent their peoples from cooperating toward the shared goal of protecting vulnerable wildlife. Thus, tragically, countless birds perish due to unregulated hunting practices, electrocution from wires, mutilation from wind turbines, poisoning from agricultural pesticides, urban development, and disturbance of their natural stopover points that are needed to refuel their exhausted bodies along the way. Of approximately 280 migrating species that travel over the Dead Sea region, soaring birds, including thirty-five species of raptors, numbering in the hundreds of thousands of individuals, take advantage of the uplift of thermal currents to migrate.

Flora and Fauna

The high hills are a refuge for the ibex;
and the rocks for the hyraxes.
Psalm 104:18

Illustration of Ibex from Henry Baker Tristram's.
The Fauna and Flora of Palestine, 1884.

איור של יעלים מספרו של הנרי בייקר טריסטארם,
"החי והצומח של ארץ ישראל," 1884

رسم للوعل من كتاب هنري بيكر تريستارم"النباتات
والحيوانات في أرض إسرائيل"، ١٨٨٤

Despite its deceptively barren appearance, the Dead Sea ecosystem is home to many other species year-round. In addition to migratory species, many birds from this region are at the edge of their distribution such as the Striated Scops Owl (*Otus brucei*), the Sooty Falcon (*Falco concolor*), and Tristram's Grackle (*Onychognathus tristramii*). Others are restricted to this unique area, such as the newly described Desert Tawny Owl (*Strix hadorami).* Typical birds around the region include the Dead Sea Sparrow (*Passer moabiticus*), White-Crowned Black Wheatear (*Oenanthe leucopyga*), Fan-Tailed Raven (*Corvus rhipidurus*), Arabian Babbler (*Turdoides squamiceps*), and Little Green Bee-eater (*Merops orientalis*).

Two of the most easily visible mammals are the Nubian Ibex and the Rock Hyrax (or conies); these hardy, rock-dwelling creatures have some surprising qualities. The Nubian Ibex (*Capra nubiana*) is called simply "yael" - a common Hebrew name for girls in Israel, after the heroic Yael in the Old Testament. Ibex are known for their unfailing surefootedness, playful antics and the impressive curved horns of the elder males, which can be heard crashing in ritual fights around mating season. The Rock Hyrax (*Procavia capensis*), resembling an enormous guinea pig or woodchuck, is actually more closely related to an elephant than a rodent, and is taxonomically considered a partially-hoofed mammal (paenungulate).

Amongst the resident birds, Tristram's Grackles (*Onychognathus tristramii*) are a common and approachable starling named after Henry Baker Tristram (1822-1906), an English clergyman and avid ornithologist, who travelled throughout the Sahara, Palestine, and Lebanon, as he collected and identified thousands of specimens. He was enchanted by these black grackles with orange wing patches, and their song, "a rich musical roll... of amazing power and sweetness." In 1865, together with other naturalists and explorers, he initiated the creation of the Palestine Exploration Fund (P.E.F.), a

Anna Kirk-Smith
Fish at Ein Feshka
St. Peter's Fish (center) and
Dead Sea Tooth Carp (left)
Underwater photograph

אנה קירק-סמית'
דגים בעינות צוקים
אמנון מצוי (במרכז) וגאווית
המלחות (בצד שמאל)
צילום תת-מימי

آنا كيرك سميث
السمك في عين فشخة
سمك أمنون المعروف (في الوسط)
ونافا الملوحة (في الجهة اليُسرى)
تصوير تحت الماء

scientific society which investigated the physical aspects of the region. Along the highway (Route 90, Israel), one can see the red letters PEF carved into a huge limestone rock showing the water level in 1913 and 1917, some 13 feet (four meters) above the highway, bearing sober testimony to the extreme degree of the lake's recession. In 1884, Tristram published *The Survey of Western Palestine: The Fauna and Flora of Palestine,* thus contributing a vast body of zoological and botanical knowledge about the Dead Sea area.

Common reptiles in the Dead Sea area include the Painted Saw-Scaled Viper (*Echis coloratus*), a poisonous snake, and the Mole Viper (*Atractaspis engaddensis*). The Sinai Agama's (*Pseudotrapelus sinaitus*) light-brown coloration is well camouflaged with its surroundings, except during mating season, when the male's throat, head, and sides turn bright blue and the female's head turns orange.

The Ein Gedi Spring has the densest concentration of tropical plants in Israel, some of which are extremely rare. Sadly, flora in this lush oasis has been severely diminished due to human encroachment, which has led to the diversion of part of the reserve's water for agriculture. Regarding

Desert Tawny Owl nesting near Ein Gedi. Artist: Trevor Boyer,
(not from this project)

לילית מדבר מקננת ליד עין גדי. אמן: טראור בויאר (אינו חלק מהפרויקט)

يومة الصحراء تعشش قرب عين جدي. تراوار بوير (ليست جزءً من المشروع).

Juan Varela
Palestine Sunbird
Pencil and watercolor
on paper
37 x 27 cm
Israel

חואן וורלה
צופית בוהקת
עיפרון וצבעי מים
על נייר
ישראל

حوان فاريلا
ابو الزهر
قلم رصاص وألوان
مائية على ورق
إسرائيل

Apple of Sodom. Photo credit: Shmuel Bar-Am, Israel Travels
תפוח סדום (צילום: שמוליק בר-עם, טיולי ישראל)
تفاح سدوم (تصوير: شموليك بار-عم ، جولات اسرائيل)

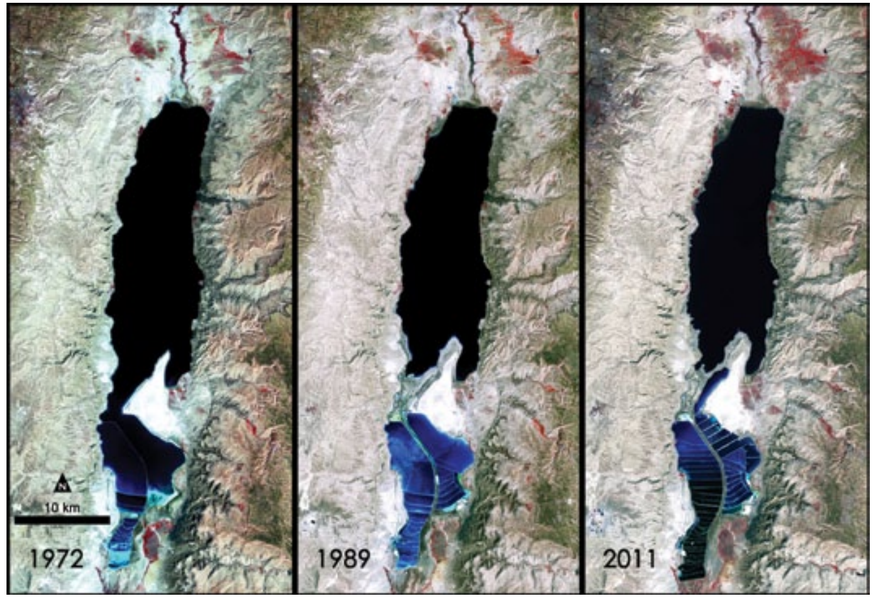
typical flora, trees include the Desert Tamarisk (*Tamarix tetragyna*) and the Acacia (*Acacia raddiana Savi*), which are quite common throughout the area. Few plants in the world have been branded with as much notoriety as the legendary *osher* or the so-called "Apple of Sodom" (*Calotropis procesa*). The large fruit of this flowering plant was described by the Roman Jewish historian Josephus as bearing a deceptively attractive appearance, as if it were edible, "but when plucked with the hands, dissolve into smoke and ashes." The plant has been the cause of "much speculation and debate" because of the mystery of its fruit, which is "virtually empty," and its alleged connection with the destruction of Sodom and Gomorrah (Kreiger p. 94). The Desert Broomrape (*Cistanche tubulosa*) is a cone-shaped spike covered in thick yellow flowers, which despite its resemblance to an independent flower, is parasitic on other plants at the roots.

There are some fascinating stories about the co-relationships between the flora and fauna of the Dead Sea basin. For example, the Acacia Strap Flower (*Loranthus acacia*) is a semi-parasitic plant that sucks water and minerals from its host, the three species of acacia trees found in Israel. This parasitic plant is pollinated by Palestine Sunbirds (*Cinnyris osea*), providing them with a major food source. The red fruits and sticky seeds of the Acacia Strap Flower are distributed by these small, agile birds to the hosts. In the late 19th century, the Palestine Sunbird was observed exclusively around the Dead Sea and south into Yemen, where this plant was found. However, as agriculture developed in Israel, and gardens and parks were planted throughout the country, abundant food sources became available, and thus the birds greatly expanded their range.

A Rapidly Receding Natural Wonder

The Dead Sea is like a creature in distress: a living organism ensnared by human need, or greed, depending on one's vantage point... For millennia nature ran the show, and the Dead Sea's vicissitudes were part of an exquisite ecological web. Only in recent times, indeed for hardly more than half a century, has its destiny been isolated from its environment, and to see it now is to have one's capacity for empathy tested. The view is of a bruised landscape and the situation challenges us to redefine our relationship with the natural world. Caged, the Dead Sea is at our mercy, as politically and environmentally charged debates and initiatives thunder from all corners of the region.

Barbara Kreiger, *The Dead Sea and the Jordan River (2016), p. 211*
(with permission of the author and Indiana University Press)

Satellite photos showing shrinking of the Dead Sea from 1972, 1989 and 2011. Credit: NASA image by Robert Simmon, using Landsat data from the United States Geological Survey.

צילומי לוויין המראים את התכווצות ים המלח. (קרדיט: נאס"א, רוברט סיימון)

صور من القمر الاصطناعي تُظهر انكماش البحر الميت. "ناسا"، روبرت سايمون.

The Dead Sea is shrinking at an alarming rate, as the water level drops more than 3.3 feet (one meter) each year. The recession on the Israeli shoreline is so extreme, that in order to reach the northern basin of the lake, tourists are driven on a tram behind a tractor about 1.2 miles (nearly two kilometers), whereas once they could literally enter the water a few steps from the changing rooms. While these are simple, observable facts, the causes for this accelerating trend, and possible solutions for reversing it, are far more complex. The famous Israeli songwriter Yankele Rotblit - best known for "The Peace Song" (1969) - recently composed "Who Killed the Dead Sea?" to mourn the lake's deterioration. He is justifiably angered by our irresponsible stewardship, lamenting how the Dead Sea has dried up, the leopards are extinct, the nearby spring water is sold in plastic bottles, structures are devoured by sinkholes, and Lot's wife weeps near the hotels.

Anna Kirk-Smith
Waiting for a Sign -
Sinkholes and Recession
Photograph of landscape intervention with 'biblical' signage
View from Moab Mountains
Jordan

אנה קירק-סמית'
בהמתנה לסימן -
בולענים ונסיגת קו החוף
תצלום נוף עם סימני התערבות 'תנ"כית'
מבט מהרי מואב
ירדן

آنا كيرك سميث
في انتظار إشارة -
البالوعات وتراجع الخط الساحلي
صورة المناظر الطبيعية مع علامات تدخل"إلهية"
منظر من جبال موآب
الأردن

Quentin Budworth
Tourists being transported to water's edge at the Dead Sea
Photo

קוונטין בודוורת'
תיירים בהסעה אל שפת ים המלח
צילום

كوانتين بودوورث
السياح يُنقلون إلى شواطئ البحر الميت
تصوير

And Lot lifted up his eyes and beheld all the plain of Jordan, that it was well-watered everywhere.

Genesis 13:10

Diverting Fresh Water from the Dead Sea

The Jordan River loops, aerial view. Photo credit: W. Robert Moore, *The National Geographic Magazine*, Dec. 1938
פיתולי נהר הירדן, 1938. (צילום: רוברט מור, מגזין נשיונל ג'יאוגרפיק)
تعرجات نهر الاردن، ١٩٣٨ (تصوير : روبرت مور، مجلة ناشيونال جيوجرافيك)

Beyond its great historical and religious importance, the Jordan River is the main artery supplying urgently needed water for agriculture, irrigation, and human consumption to Israel, Syria, Jordan, and the Palestinian Authority. The Jordan River has been severely degraded by excessive water diversion, sewage, noxious pollution, and inappropriate development. Of the 1.3 billion cubic meters of water annually that would naturally flow down the Jordan River to the Dead Sea, over 90% is diverted for other purposes, mainly agriculture to feed burgeoning populations and exports. Thus, the river's annual flow has been diminished to a mere 70,000 cubic meters in recent years, one of the main reasons for the Dead Sea's constant shrinkage.

The once pristine Jordan River - the same lush, flowing body of water that has deep religious significance for Judaism, Christianity, and Islam - has been drained almost dry during the past half century, leaving a foul dribble of raw sewage and agricultural runoff, with only ten percent of the river's original flow. While this ecological disaster occurred for seemingly justifiable reasons, irreparable damage has been caused by water being continuously siphoned away from the Jordan River and the Sea of Galilee (Kinneret). A number of dams and canals erected by Syria and Jordan further divert water to their rain-starved countries, thus interrupting the natural hydrological cycle that previously kept the Dead Sea at an even level. The Sea of Galilee has been so overpumped to provide water in response to marked population growth in Israel, that water quality and aquatic life are impacted. Together with the recent drought years and climate change, the Sea of Galilee has dropped to an extremely low level, and the Jordan River has been reduced to a thin trickle.

Professor Alon Tal, a prominent Israeli environmentalist, aptly coined the term "hydrological overdraft" to describe how water distribution is mismanaged, affecting the Dead Sea like a simple cause-and-effect diagram. He bemoans how we have "just about killed the Dead Sea... It will take extraordinary human measures - careful, wise intervention and positive regional cooperation - to save it." In *The Land is Full* (2016), Tal takes a sobering look at the detrimental consequences of population expansion in Israel and her neighboring countries. Misuse of natural water systems has rung a death knell for the parched Dead Sea, which has shriveled by one third of its original size. As Tal remarks, "Such crass and colossal interference with the natural hydrological cycles of the region produced 'unexpected consequences.'" Other detrimental factors, such as "the scorching desert climate - over time - caused massive evaporation, leaving a salty broth of minerals" (pp. 23-24).

Industrial Impacts: The Dead Sea Works and the Arab Potash Company

The Dead Sea Works. Photo credit: k45025 Rita K/Shutterstock.com
מפעלי ים המלח (צילום: ריטה 45025 שאטרסטוק)
(مصانع البحر الميت (تصوير: ريتا ٤٥٠٢٥ شاطرستوك

Smokestacks discharge thick billows of ash into the still air, caught between the mountains on either side of the rift valley. It looks like something Stalin built on the Steppes, a glorification of the machine, industrial man pinning a recalcitrant Mother Nature to the ground.

Haim Watzman, *A Crack in the Earth* (2007), p. 68

Amongst the main reasons for the Dead Sea's decline are the two enormous chemical plants incongruously juxtaposed against the stark terrain on the southern basin of both the Israeli and Jordanian shores of the lake, where a massive expanse of artificial evaporation ponds and dikes are clearly visible. In 1930, Moshe Novomeysky, a Jewish Russian mining engineer from Siberia and an ardent Zionist, signed a formal agreement with the British Mandatory administration which led to the creation of the Palestine Potash Ltd., the forerunner to today's Dead Sea Works. From then on, the industries were exempt from most environmental regulations and were given carte blanche for their use of water, from which they harvest salt, magnesium, potassium, carnallite, bromine, and potash. These huge multi-billion dollar enterprises export the minerals they extract all over the world for use in fertilizers, pharmaceuticals, and cosmetics.

If they were only an eyesore, these factories would be less worrisome. But they do far more harm than just marring the landscape. Today the Dead Sea Works and the Arab Potash Company are seen as amongst the main culprits for the demise of the Dead Sea, and the destruction they are causing must be immediately addressed if there is any hope of saving it. The massive amounts of water that these companies pump out to fill the evaporation ponds in order to extract primarily potash and magnesium, has been linked by scientists to approximately 40 percent of the decrease in water levels. According to the environmental organization EcoPeace Middle East, this is partly due to the Jordanian and Israeli industries' use of an outdated, water-intensive method to harvest minerals from the Dead Sea. It seems implausible and unethical, yet these companies have never been required to pay for the water, thus significantly catalyzing long-term damage and attenuation of this natural treasure. A convincing way to give them the incentive to switch to a more sustainable way of extracting minerals, such as those used in desalination (membrane technology), would be to tax them for the water they use. As far back as 1993, Azaria Alon, the prophetic father of the Israeli environmental movement, stated:

...{We} conservationists set out to fight against the Dead Sea Works, which destroyed expansive landscapes in the Judean Desert ... the southern basin no longer exists at all, only on old maps...the entire network of hotels does not stand on the shores of the Dead Sea at all, but rather on the shores of artificial salt pools ... Strong companies know how to circumvent inconvenient laws...The lesson has not yet been learned. Everything must be done in order to prevent the Dead Sea Works from being above the law...

Azaria Alon, excerpt from "Our Country's Landscape," radio broadcast, the Voice of Israel, 14/8/93

An Explosion of Sinkholes

And the ground split apart under them, and the earth opened its mouth and swallowed them up.

Numbers 26:10.

Sinkholes are collapsed areas of earth that appear when underground salt is dissolved by freshwater intrusion, as the result of a continual drop in sea level. As the briny water level of the Dead Sea rapidly recedes, fresh groundwater wells up and dissolves layers of salt, forming large underground cavities, above which sinkholes are created. Aerial footage taken of the Dead Sea in 1980 recorded a coastline with not one single sinkhole. Sadly however, today that same coastline is riddled with thousands of them and resembles a multi-colored Swiss cheese, with huge green, blue, and brown chasms gaping in the landscape, some filled with briny water, others completely dry. Sinkholes do exist elsewhere, and sometimes claim innocent victims, yet, nowhere do they pop up as quickly and abundantly as along the Dead Sea. In Hebrew, the word for sinkholes translates as "swallowers" *(bol'anim)*, and they have literally gobbled up buildings, roads, and bridges along the coastline.

As the water level of the hypersaline lake continues to plummet, this disturbing trend is exacerbated and multiplied almost daily. Despite warning signs everywhere to not trespass in the unsafe zones, some imprudent visitors still ignore them. Sinkholes are a major threat to the lucrative tourism industry, and could cost it many millions of dollars. They affect the distressed residents of the Dead Sea area even more, creating menacing hazards and ruining their livelihoods (especially date palm groves), not to mention endangering wildlife. Sinkholes have demolished property at Ein Gedi beach and at the Mineral Beach Spa belonging to Kibbutz Mitzpe Shalem on the western shore, devastating the local economy. Could this be Nature's revenge for slaying the Dead Sea? Ironically, however, these odd cavities in the earth also provide new brackish water and wetlands for birds and other wildlife.

Matya Shick
Salty Palette
Aerial Digital Photo

מתיה שיק
פלטה מלוחה
תצלום אוויר דיגיטלי

ماتيا شيك
لوحة مالحة
صورة جوية رقمية

Structures at the Mineral Beach resort have been destroyed by a massive sinkhole. Courtesy of EcoPeace Middle East. Photo credit: Mira Edelstein

מבנים בחוף מינרל נהרסו על ידי בולען ענק.
באדיבות אקופיס (צילום: מירה אדלשטיין)

تهدّمت مبانٍ في شاطئ منيرال بسبب بالوعة كبيرة.
خدمة إيكوبيس (تصوير: ميرة إدلشطاين)

In 2017, it was estimated that there were 5,500 sinkholes on the Israeli side of the Dead Sea and another 1,000 on the Jordanian side. While there have been no fatal human casualties yet, a few unpleasant incidents have occurred. With the burgeoning of sinkholes in the area, other unwary people and animals might not be so lucky in the future. The eminent Israeli geologist/biologist Eli Raz has made it his life mission to investigate sinkhole formation in the Dead Sea's threatened ecosystem. Like the inquisitive girl in Lewis Carroll's *Alice in Wonderland* who tumbled down a rabbit's burrow, Raz's insatiable curiosity nearly cost him his life. He fell into a deep sinkhole that opened up suddenly near his home in Kibbutz Ein Gedi. Fortunately, Raz emerged unscathed, although he was dehydrated and badly shaken after being trapped 14 hours until his eventual rescue. Despite this harrowing experience, he is still conducting his research. A team of scientists, including Eli Raz, have demonstrated that the ongoing sharp decline in the Dead Sea's water level has accelerated the formation of sinkholes. They explain that this is caused by the "interception of the freshwater supply from the Jordan River and the maintenance of large evaporation ponds by the Dead Sea mineral industries in Jordan and Israel. They further claim that

The sinkhole formation process first began in the southern part of the Dead Sea coast and spread northward along the western (Israeli) coast. The steeper eastern (Jordanian) coast has been less affected... As they endanger the stability of the present infrastructure, they pose a severe threat to future regional development along the Dead Sea
(Yizhaq et al, 2016).

In addition to the emergence of approximately 6,000 dangerous sinkholes, much of the marginal shallow floor of the Dead Sea has been exposed along its receding landscape. These catastrophic changes wreak havoc on the natural ecosystem, and are economically detrimental to both infrastructure and tourism in the region.

Zev Labinger
Sinkhole and Road
Watercolor on paper
30 x 21 cm
Israel, Plein air

זאב לבינגר
בולען וכביש
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

زئيف لابينجر
بالوعة وطريق
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رسمت في الطبيعة

Possible Solutions and Future Concerns

... and the sea descends below sea level, so my bones float over water like trees...
this sea, smaller than its myth, smaller than your hands, is a crystalline isthmus.
Palestinian poet Mahmoud Darwish, "*On a Canaanite Rock at the Dead Sea,*"1992

Just as in the biblical story of Lot's wife, who was warned not to look back before she was permanently transformed into a pillar of salt, it would be counterproductive to only dwell on the past. Although the Dead Sea basin might never be restored to its former state, immediate action could help partially restore this natural wonder. Much of the drastic decline of the water level and the sinkhole formation that we witness today is irreversible. Hopefully, we can mitigate future consequences and negative impacts through more careful management of the hydrologic system.

EcoPeace Middle East is a regional environmental organization with offices in Amman, Ramallah, and Tel Aviv that has been working feverishly for several decades to promote rehabilitation of the lower Jordan River and its ecosystem, as well as the Dead Sea, which depends on the river for water. Gidon Bromberg, Nada Majdalani, and Munqeth Mehyar, the organization's three co-directors, and Mira Edelstein, the Jordan River and Dead Sea Projects Manager, are also involved in conflict resolution and regional cooperation in one of the most volatile and complicated hotspots in the world. They have made great strides in their efforts to bridge tensions and facilitate communication between people. According to EcoPeace Middle East, uncoordinated water management between Jordan, Israel, and Syria has brought about the drastic diversion of the Lower Jordan River - from which the Dead Sea received most of its water in the past. In 2015, the organization devised a master plan which proposed using natural, desalinated, and treated waste water to replenish the Jordan River, and consequently, to halt the shrinkage of the diminishing Dead Sea. In addition, they strongly recommend that the industries be taxed for water use.

Furthermore, the SPNI was a driving force behind the successful implementation of an amendment to the Water Law, which now formally recognizes nature as a legally-acceptable recipient of water. This is a significant step towards the rehabilitation of the Jordan River and other streams, for which a minimum flow of water is now legislated.

Another solution, one which is far more political, expensive, and controversial, has received widespread media coverage for many years: the proposed construction of a canal called the Red Sea–Dead Sea Conveyance (or Red-Dead). This elaborate project, which is expected to cost billions of dollars, proposes the construction of desalinization and hydroelectric plants, located along the course of the pipeline that will transport brine (a by-product of the desalinization process) to the Dead-Sea. However, the project has been viewed with profound skepticism and disapproval from those who question the potentially adverse effects of mixing water from the two sources, which may lead to uncertain results. Environmentalists fear that doing so could irreversibly change the chemical composition of the lake, conceivably transforming the water into white gypsum, thus destroying its fragile ecosystem as well as its therapeutic properties and tourist appeal. It could also lead to an explosion of algal blooms similar to those found in dead zones in the world's oceans.

The vision is to rehabilitate the Jordan River, to transfer 500 million cubic meters of water from the Sea of Galilee back to the Dead Sea, and to turn the Jordan Valley into a bi-national nature reserve that will draw tourism for both its inherent beauty and for religious pilgrimage. This vision can be realized, but it depends on whether the leaders of the countries will allow the Dead Sea to come back to life - just as the title of the book before you suggests. That was the goal of the artists' seminar.

Some people are more fortunate than others - and so are some bodies of water. In March, 2017, the same week that the seminar was taking place, newspapers worldwide featured articles about three rivers (one in New Zealand and two in India) that had been granted "legal personhood." This unprecedented court ruling gave those rivers legitimate status and protection from being further destroyed due to anthropogenic factors. The Jordan River and the Dead Sea would be in a far better situation if they too would be recognized as "persons." But this is highly unlikely, and they continue to be decimated for the reasons discussed in this book. It is no mystery why the Dead Sea is disappearing so rapidly, but finding a workable solution, one that would also guarantee to preserve the integrity of the lake, is challenging. The first thing that needs to be done, and that has been successfully carried out by these artists, is to arouse public awareness of the gravity of the situation. The next step is to get the leadership of Jordan and Israel, as well as the Palestinian Authority, to overcome political and economic hurdles, and lack of trust, and be willing to work together in order to save the Dead Sea.

Baptismal site at Qasr al-Yahud. Photo credit: Haya Gold
הטבלה בקאסר אל יהוד (צילום: חיה גולד)
التطهر في قصر اليهود (تصوير: حايا جولد)

The Jordan River Falling into the Dead Sea by Nikanor Chernetsov, 1854. While not realistic, this painting reflects the deep religious significance of the place.
"נהר הירדן נשפך אל ים המלח" מאת ניקנור צ'רנטסוב, 1854
نهر الأردن يجري إلى البحر الميت
نيكنور تشيركاتسوف ، ١٨٥٤.

Artists for Nature (ANF) and the Dead Sea Seminar

James Coe
Dead Sea Shadows
Oil on linen
51 x 76.5 cm
Metzukei Dragot, Israel
(view toward Jordan)

ג'יימס קו
צללי ים המלח
שמן על פשתן
מצוקי דרגות
(נוף לכיוון ירדן), ישראל

جيمس كو
ظلال البحر الميت
زيت على الكتان
منحدرات وادي دراغوت
(المناظر الطبيعية تجاه الأردن) ،
إسرائيل

On the Dead Sea trip, my artwork focused primarily on the habitat. Our group included some great field artists – painters who can draw or complete a watercolor sketch in a matter of minutes. They mostly were painting birds. I was so impressed with what they can do! But I saw no need to compete with them. I can paint an impression of the landscape in oils. That is my strength, and I realized that was how I could make a contribution to the trip that was unique.

James Coe

In recent years, creative arts and the humanities have joined the sciences in making significant contributions to environmental awareness. Both visual art and music move us on a visceral level, expressing a sense of urgency to salvage what is left of our natural surroundings and its wildlife. They help us to develop place attachment (*topophilia*) and a deeper affinity with other species (*biophilia*), while awakening individuals and communities to the detrimental impacts humans have on the planet.

The Artists for Nature Foundation (ANF) is a small organization based in the Netherlands, that was established in 1990 by Ysbrand Brouwers. The foundation uses diverse styles of works in many different media, created by renowned artists mostly on location in endangered habitats, as a vehicle to reveal the urgent need for nature conservation.

For each of the sixteen projects that have been realized thus far by the ANF, artists have traveled to some of the planet's most stunning and remote places. While in these locations, the artists capture the beauty of these unique sites, and their endangered wildlife, before they are wiped from the face of the Earth by habitat destruction, deforestation, climate change, invasive species, pollution, industrialization, urban development, hunting, and a myriad of other problems.

ANF collaborates with international conservation organizations such as the World Wildlife Fund (WWF), BirdLife International and others. At the culmination of each project, traveling exhibitions of the original artworks and coffee-table books help raise funds for conservation, and serve to remind the general public and policy-makers of the fragile state of the deteriorating natural environment in so many corners of the world.

Between March 16 and 27, 2017, twenty-three artists from around the world visited Israel and Jordan to raise awareness about efforts to save the Dead Sea. By working together with children from Jordan, Israel, and the Palestinian Authority, these artists sought to bridge transnational gaps by reflecting on how different cultural contexts shape our encounters with the natural world through the intersection of education, the arts, and science.

The seminar was organized by the SPNI's Hoopoe Foundation, the Artists for Nature Foundation, Aman Center for Peace and Development, the Tamar Regional Council near the Dead Sea, the Ministry for Regional Cooperation, and an anonymous donor. This ambitious 11-day event featured workshops during which the artists painted the Dead Sea and the local landscapes from both the Israeli and the Jordanian sides. The artists also visited Nahal Zin, Ben-Gurion's burial site, Ein Avdat, Mitzpe Ramon in the Negev Desert, and the Eilat mountains. At the latter site, they witnessed and documented the remarkable migration of raptors at the bird watching park as well. The splendid artwork produced during the seminar drew admiring crowds from throughout Israel and Jordan, culminating in an exhibit in Eilat and later in the Knesset (Israel's parliament), to be sent abroad in the summer of 2018. Hundreds of visitors and 600 residents of Eilat attended the exhibit in Eilat, for which the artists collaborated on an enormous painting of wildlife at the bird watching center.

A group of pupils from Jordan together with General Mansour Abu Rashid and Professor Yossi Leshem. Photo credit: Adi Bashan.

קבוצה של תלמידות מירדן עם הגנרל מנסור אבו-ראשד ופרופסור יוסי לשם. (צילום: עדי בשן)

مجموعة طلاب من الاردن مرافقة الجنرال منصور ابو راشد والبرفسور يوسي ليشم (تصوير : عدي باشان)

Some highlights of the seminar were the breathtaking mural depicting the biodiversity of the Dead Sea; art workshops for the children that inspired hope for harmonious relations in the region; and unforgettable performances by the Paul Winter Consort. The closing of the seminar coincided with the 9th annual Eilat Birds Festival and Champions of the Flyway, an international bird conservation event organized by the Israel Ornithological Center and the SPNI.

Educational Projects:
Children Learning Together

It is our misfortune that for most of us that clear-eyed vision, that true instinct for what is beautiful and awe-inspiring is dimmed and even lost before we reach adulthood.

Rachel Carson, *The Sense of Wonder* (1956)

Palestinian pupils from a school in Jericho, with artists Nick Derry from France and Zev Labinger from Israel. Photo credit: Yossi Leshem
תלמידים פלסטינים מיריחו בסדנה עם האמנים ניק דרי מצרפת וזאב לבינגר מישראל. (צילום: יוסי לשם)
طلاب فلسطينيون من أريحا مع الفنانين نيك ديري من فرنسا وزئيف لابينجر من إسرائيل . تصوير: يوسي ليشم

Artists with children at workshop. Photo credit: Henriëtte Grosse Hamberg
אמנים עם ילדים בסדנה. (צילום: הנרייטה גרוס המברג)
الفنانون مع الأطفال في ورشة العمل. تصوير: هنرييتا غروس هامبرغ

An extraordinary part of the seminar was the unforgettable learning and social experience it provided for Jordanian, Palestinian, and Israeli children. This should be compulsory today, as the very future of our Earth is threatened by the depletion of natural resources, loss of species and wild places, and climate change. Hands-on environmental education is one of the best ways we can instill a responsible attitude for the well-being of the planet, as it nurtures youngsters' innate curiosity about the natural world, what Rachel Carson described as their "sense of wonder." Thus, the artists working together with the pupils from the region provided an invaluable lesson not only in nature appreciation, but also in accepting one another as individuals, despite any hostility and political tensions that may exist in the region.

The seminar group included participants not only from Israel and Jordan, but also from the United States, the Netherlands, Italy, Germany, Switzerland, Taiwan, Spain, France, and the UK. Shortly after the participants had crossed the border into Jordan to begin their collaborative project, about 160 Jordanian pupils joined the artists for workshops and lectures. Upon their return to the Israeli side of the Dead Sea, the artists repeated the educational program for a combined group of Israeli (Bedouin and Jewish) and Palestinian pupils from Jericho. At the end of an intense day of enjoyable activities at the Ein Gedi Nature Reserve, the group traveled further south. There, the children stood holding hands together on the shore to form an environmental sign with their bodies that pleaded: SAVE THE DEAD SEA.

Yuval Dax
SAVE THE DEAD SEA
Photo

יובל דקס
הצילו את ים המלח
צילום

يوفال كاتس
أنقذوا البحر الميت
تصوير

Pupils from the region formed a human sign in the hopes of preserving this natural treasure.
תלמידים מהאזור יצרו שלט אנושי בתקווה לשמר את אוצר הטבע הזה.
طلاب من المنطقة أنتجوا لافتة إنسانية على أمل الحفاظ على كنز الطبيعة هذا

Jordanian children's kinetic drawing exercise.
Photo credit: John Foker
תרגיל ציור קינטי על ידי ילדים ירדנים (צילום: ג'ון פוקר)
تمرين رسم حركي للأطفال الأردنيين (تصوير: جون بوكر)

A number of the ANF artists worked with groups of schoolchildren from local schools in Jordan and Israel, others were brought by bus from Jericho in the Palestinian Authority, and one group of Bedouin children from the Negev joined them as well.
The aim was to show ways of looking at nature, how working together and cooperating in creating a work of art is exciting, and how being in nature and making observations gives an insight into the natural world. We selected objects from the immediate vicinity - a leaf, a pebble, a feather - then we placed them on a large single sheet of paper. The children began to draw around them while being mindful of their placement and relationship to the other drawn shapes and objects. It was a terrific day!

Bruce Pearson, Vice President of ANF

Jordanian children participated in a workshop led by John Foker and Brin Edwards to create what is known as a "kinetic drawing exercise." John described how the youngsters pretended they were birds above the Dead Sea, as they drew lines on the paper while "flying around the table." The aim of this exercise was to encourage communication and respect for each other's work.

We got a real buzz from working with the children and alongside each other. Taking part in the workshops made me feel like I was making a connection with our host countries rather than being merely an observer and tourist.... An artist from Amman was our guide and translator... We also learned from the children... They laughed at my pronunciation in my first lesson in Arabic.

John Foker

טוביה קורץ
רקע לציור הקיר
אקריליק על לוח
סטודיו

طوفيا كورتز
خلفية اللوحة الجدارية
إكريليك على متن الطائرة
ستوديو

Tuvia Kurtz
Background for the Mural
Acyrylic on Board
1.5 x 3 meters
Studio

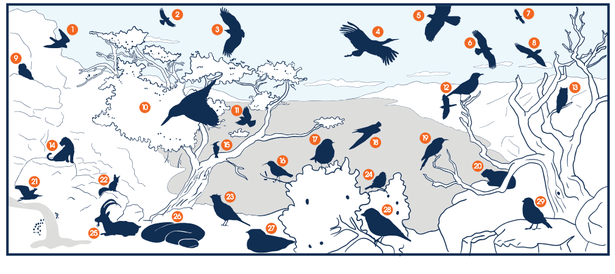
The artists collaborating on the mural. Photo: Adi Bashan
האמנים בפעולה (צילום: עדי בשן)
الفنانون خلال العمل (تصوير : عادي باشان)

About the Mural

Tuvia Kurtz is well known for the countless stamps and posters he has illustrated. He is equally adept at painting plants and animals, antiquity sites and military airplanes. Tuvia was called upon to create two large panels measuring 1.5 x 3 meters when joined together, depicting a realistic landscape of the Dead Sea, with the color of the lake a bright cerulean blue, and featuring some typical vegetation. During the seminar, the artists worked as a team to finish the mural by painting a variety of indigenous wildlife, such as nesting or migrating birds, mammals or reptiles native to the Dead Sea region. Here is the mural, before the artists began (an almost empty landscape), and after they had completed it:

1 Barbary Falcon
Falco pelegrinoides
בז מדברי
شاهين مغربي (وردي)
Artist: Nick Derry

2 Steppe Buzzard
Buteo buteo vulpinus
שועל מזרחי
صقر جوام
Artist: John Foker

3 Fan-tailed Raven
Corvus rhipidurus
עורב קצר זנב
غراب مروحي الذيل
Artist: Nick Derry

11 White-crowned Black Wheatear
Oenanthe leucopyga
סלעית שחורת-כנפיים
أبلق ابيض اسود الرأس
Artist: Debby Kaspari

12 Tristram's Grackle
Onychognathus tristramii
שחרור מקור אדום
زرزور اسود
Artist: Brin Edwards

13 Pallid Scops Owl
Otus brucei
שועי מקור מנוקד
بومة الاشجار المخططة
Artist: James Coe

21 Squacco Heron
Ardeola ralloides
אנפית סוף
بلشون ذهبي
Artist: Anna Kirk-Smith

22 Blanford's Fox
Vulpes cana
שועל צוחם
الثعلب الافغاني (الثعلب الصخور)
Artist: Tuvia Kurtz

23 Temminck's Horned Lark
Eremophila bilopha
צחרורית מדבר
قنبرة الصحراء المقرنة
Artist: Anne Shingleton

4 White Stork
Ciconia ciconia
חסידה לבנה
لقلق ابيض
Artist: Rosanne Guille

5 Honey Buzzard
Pernis apivorus
איית צרעים
حوام النحل (صقر النحل)
Artist: Anna Kirk-Smith

6 Steppe Eagle
Aquila nipalensis
עיט ערבות
عقاب السّهبي
Artist: Bruce Pearson

7 Lesser Spotted Eagle
Aquila pomarina
עיט חורשים
عقاب الرقط الصغير
Artist: James Coe

8 Bearded Vulture
Gypaetus barbatus
פרס
نسر ابو لحّي
Artist: Juan Varela

9 Desert Tawny Owl
Strix hadorami
כוכיית מדבר
البومة الصحراوية
Artist: Zev Labinger

10 White-throated Kingfisher
Halcyon smyrnensis
שחדון לבן חזה
صياد السمك ابيض الصدر
Artist: Bruce Pearson

14 Leopard
Panthera pardus
נמר
النمر
Artist: Bernd Poppelmann

15 Hoopoe
Upupa epops
דוכיפת
هدهد
Artist: Nick Derry

16 Palestine Sunbird
Cinnyris osea
זוג הזהר
ابو الزهر
Artist: Nick Derry

17 Bluethroat
Luscinia svecica
כחול חזה
هزار ازرق الزور
Artist: Juan Varela

18 Pallid Swift
Apus pallidus
סיס חיוור
سمامه باهته
Artist: Juan Varela

19 Little Green Bee-eater
Merops orientalis
שרקרקן נמדי
وروار شرقي
Artist: Debby Kaspari

20 Rock Hyrax
Procavia capensis
שפן סלעים
الوبر الصخري
Artist: Laurent Willenegger

24 Lesser Whitethroat
Sylvia curruca
סבכי קוטנים
دغلة بيضاء الحنجرة
Artist: Esther Tyson

25 Nubian Ibex
Capra nubiana
יעל נובי
وعل نوبي
Artist: Amir Balaban

26 Painted Saw-scaled Viper
Echis coloratus
אפעה מנומן
افعى السفاة الشرقي
Artist: Anne Shingleton

27 Nubian Nightjar
Caprimulgus nubicus
תחמס נובי
سبد نوبي (ابو النوم)
Artist: Brin Edwards

28 Dead Sea Sparrow
Passer moabiticus
דרור הירדן
نوري البحر الميت
Artist: Esther Tyson

29 Sinai Rosefinch
Carpodacus synoicus
חרטומית סיני
(عصفور وردي سيناوي (جزم سيناوي
Artist: Bruce Pearson

Painting background:
Tuvia Kurtz
צוות רקע: טוביה קורץ

The Paul Winter Consort

Color is the keyboard, the eyes are the hammers, the soul is the piano with many strings. The artist is the hand which plays, touching one key or another, to cause vibrations in the soul.

Wassily Kandinsky, *Concerning the Spiritual in Art* (1910)

Debby Kaspari
Crowned Sandgrouse
Israel, Field sketch

דבי קספרי
קטוות כתר
ישראל, צויר בשטח

ديبي كاسبري
قطا متوّج
إسرائيل، رسمت في الطبيعة

Seven-time Grammy Award winner, soprano saxophonist Paul Winter pays homage to many species' distinctive voices and the beauty which they infuse in our lives, from whales, to wolves, to birds. His astounding composition of "Earth Music" entitled *Flyways* was inspired by a flight over Israel in a motorized glider, in which he was accompanied by thousands of White Storks. The piece is a musical celebration of the migration of half a billion birds along the Great Rift Valley from Eurasia through the Middle East to South Africa and back. *Flyways* chronicles this extraordinary journey, merging ethnic music of the places over which the birds fly with actual avian voices, including cranes, eagles, bee-eaters, thrush nightingales, and many others.

At the Dead Sea seminar, the Paul Winter Consort played a newer composition entitled *Music of the Birds* before 620 people at the YMCA concert hall in Jerusalem. Winter also gave smaller solo performances for the children in Jordan and Israel, and before a large audience in Eilat. In Yuval Dax's beautiful film *Bringing the Dead Sea to Life with Art and Music,* Winter declares: "It's like the universal feeling that people have about children, and the same should be with our feelings toward nature. It's something that has to be preserved in any way that we can."

Paul Winter playing on the Dead Sea shore.
Photo credit: Sorrel Ritter
פול וינטר מנגן בחוף ים המלח. (צילום: סורל ריטר)
بول وينتر يعزف على شواطئ البحر الميت. تصوير: سوريل ريتر

Quentin Budworth
The Paul Winter Consort
performing in Jerusalem
Photo

קוונטין בודוורת'
פול וינטר ולהקתו בהופעה
בירושלים
צילום

كوانتين بودوورث
بول وينتر وفرقته في الحفل
في القدس
تصوير

References and Further Reading

Ben-Avraham, Z., & Hough, S. (2003). Promised land. *Natural History,* 112, 44–49.

Bromberg, G. (2008). Will the Jordan River keep on flowing? Y*ale Environment 360,* September 18, 2008.

Carson, R. (1956). *The sense of wonder.* New York Harper and Row.

Darwish, M. (2004). On a canaanite rock at the Dead Sea (Translated by Muna Asali van Engen). In F. Moramarco, & A. Zolynas (Eds.), *The poetry of men's lives: An international anthology* (pp. 225-229). U.S.A.: University of Georgia Press.

Goodfellow, P. (2015). *Flora and fauna of the Bible.* Oxford, UK: John Beaufoy Publishing Ltd.

Hale, W. G. (2016). *Sacred Ibis: The ornithology of Canon Henry Baker Tristram, DD, FRS.* Durham, United Kingdom: Sacristy Press.

Hammer, J. (2005). The dying of the Dead Sea. *Smithsonian Magazine,* October, 2005.

Joyce, J. (1990). *Ulysses.* New York: Vintage International Press.

Kreiger, B. (2016). *The Dead Sea and the Jordan River.* Indiana: Indiana University Press.

Krumenacker, T. (2016). *Birds in the Holy Land: A photographic journey through Israel.* Germany: Naturblick Verlag. English version.

Kurlansky, M. (2002). *Salt: A world history* (See especially chapter 22 entitled Not looking back). New York: Walker & Co.

Labinger, Z., & Gorney, E. (2011). *Drawing inspiration from the Hula Valley. Israel:* The Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI).

Leshem, Y. (2001). *Migrating birds know no boundaries – from regional to global perspective.* Proceedings of the African International Seminar on Bird Migration, 2001, 35-48.

Lynch, W. F. (1850). *Narrative of the United States' expedition to the River Jordan and the Dead Sea.* Philadelphia: Lee and Blanchard.

Nuwer, R. (2013). Birds act as peacekeepers in conflict-plagued Israel and Palestine. *Audubon,* June 19, 2013.

Robinson, L., & Chodosh, J. (2017). *Wild lives: Leading conservationists on the animals and the planet they love (*See especially chapter 4 entitled Yossi Leshem, PhD: Using birds as peacemakers in the Middle East). New York: Skyhorse Publishing.

Roman, Y. (2014). *Masada unfathomable depths.* Tel Aviv: Eretz Ha-Tzvi Inc.

Shirihai, H. (1996). *The birds of Israel.* London: Academic Press.

Strutin, M. (2001). *Discovering natural Israel: From the coral reefs of Eilat to the emerald crown of Mount Carmel.* New York: Jonathan David Publishers.

Tal, A. (2016). *The land is full: Addressing overpopulation in Israel.* (See especially section in chapter 2 entitled Hydrological overdraft). New Haven and London: Yale University Press.

Tristram, H. B. (1884). *The survey of western Palestine.* The fauna and flora of Palestine, 1822-1906. London: The Committee of the Palestine Exploration Fund.

Twain, M. (1869). *The innocents abroad.* Hartford, CT.: American Publishing Company.

Vogel, G. C., & Leshem, Y. (2009). *The man who flies with birds.* Kar-Ben Publishing .

Watzman, H. (2007). *A crack in the earth: A journey up Israel's Rift Valley.* New York: Farrar, Straus & Giroux.

Wilson, C. W. (1881). *Picturesque Palestine, Sinai and Egypt (Vol.1).* New York: D. Appleton & Co.

Yizhaq, H., Ish Shalom, C., Raz, E., & Ashkenazy, Y. (2016). Scale free distribution of Dead Sea sinkholes – observations and modeling. *Geophysical Research Letters.*

James Coe
Date Palm, Ein Gedi
Oil on canvas
25.3 x 35.7 cm
Israel, Studio

ג'יימס קו
עץ תמר, עין גדי
שמן על בד
ישראל, סטודיו

جيمس كوي
شجرة نخيل، عين جدي
زيت على قماش
إسرائيل، ستوديو

From the Artists' Hands

Bruce Pearson
Dead Sea Landscape
Watercolor and mixed media on paper
45 x 152 cm
Israel, Ein Gedi

ברוס פירסון
נוף ים המלח
צבעי מים וטכניקה מעורבת על נייר
ישראל, עין גדי

بروس بيرسون
منظر للبحر الميت
ألوان مائية وتقنية مُدمجة على ورق
إسرائيل، عين جدي

Throughout our visit, one impression recurred as we traveled. It was the way the Dead Sea was always glimpsed lying far below, absolutely still and hazy, between a fantastic range of geological structures and colors of the valley.

Bruce Pearson

The Dead Sea and the Judean Desert rouse childhood memories of family trips, adventures with friends and nature tours, striving to get a glimpse of leopards that have since vanished, and searching for elusive Strix owls.
The landscape of the Dead Sea changes not only from year to year, but also throughout the day, and the extent of its natural resources is still not fully understood...

... As a photographer, during the documentation of the artists as they sketched and painted, I spent time watching them at work ...saturated with moments of frustration from unsuccessful attempts, and a hopeless pursuit of time, after moments of light and shadow that would never come back. As the best professionals in their field, these artists have developed their own expertise, techniques and tools. I tried to decipher each one's method and describe their unique perspective about the iconic and familiar landscape.

Yuval Dax, filmmaker of nature documentaries

Various contemporary endeavors have served as effective wakeup calls to save the Dead Sea's vulnerable ecosystem. This form of advocacy has drawn extensive media coverage to the area, as a means of inculcating awareness about the dismal plight of a vanishing treasure. In the hope of averting an environmental catastrophe, and as a last-ditch effort to save the rapidly receding endorheic lake, some highly unusual efforts have been made. For example, photographer Spencer Tunick shot over 1,200 nude men and women at the Dead Sea, posing in the water or next to sinkholes. Israeli artist Sigalit Landau immersed a 19th-century black bridal gown in the Dead Sea, and other objects such as a violin and a bicycle, until they were transformed into sparkling white statues. Furthermore, a group of experienced swimmers crossed the Dead Sea (a grueling nine-mile or 15 kilometer swim) in mid-November, 2016, wearing specially designed protective masks and snorkels - a masochistic feat, since swallowing even a sip of the water could result in severe brain damage.

While these bold ventures certainly deserve praise, more detailed education about the topography, geography, and indigenous wildlife of the Dead Sea region is of utmost importance. Much effort is being made to significantly expand Dead Sea research in all its multidisciplinary aspects. Therefore, the Dead Sea Research Institute was established close to Masada in cooperation with the Tamar Regional Council, the Ministry of Regional Cooperation, and the Ministry of Science under the auspices of Tel Aviv University and Ben-Gurion University.

The paintings and drawings created during the ANF seminar emphasize the Dead Sea's native flora and fauna, as well as the breathtaking landscape of this distinctive ecosystem. The artists' vital message was conveyed through works derived from close observation of this ancient landmark and its wildlife - a singular place whose uncertain future is gravely threatened by human intervention and mismanagement of resources.

The following pages are a feast for the eyes, boasting a wide spectrum of artistic styles ranging from the highly detailed, the abstract, and the impressionistic. You may vicariously experience the journey to the Dead Sea and its surrounding areas, by engaging with the artists' marvelous works and their vivid descriptions.

Artwork and Impressions
יצירות ורשמים
العمل الفني والانطباعات

חלקו הדרומי ביותר של ים המלח מהווה דוגמה מובהקת ובוטה לניצול משאבי טבע יקרי ערך על ידי האדם. הצפייה ממקור ראשון בירידה הדרסטית במפלס המים בצפון הים ובהיקף הפעילות להפקת האשלג עתיר הרווחים בדרומו, הופכת את ההכרה בהשפעתנו על מקום מיוחד זה למוחשית במיוחד.

רוזאן גיל

The southernmost part of the Dead Sea is a starkly obvious example of man's exploitation of valuable natural resources. Witnessing firsthand the drastic drop in water levels in the north and the scale of the operations to extract the hugely lucrative potash in the south, makes the realization of our impact upon this very special place only too evident.

Rosanne Guille

الجزء الجنوبي للبحر الميت يُشكّل مثالا واضحا وصارخا لاستغلال الإنسان للموارد الطبيعية الثمينة. أن نرى عن كثب الانخفاض الجذري في منسوب المياه في الجزء الشمالي للبحر وحجم نشاط إنتاج البوتاس في جنوبه، تجعل من إقرارنا بتأثير الإنسان على هذا الموقع الخاص ملموسا بشكل واضح.

روزان جيل

Brin Edwards
Barn Swallows and Tristram's Grackles
Flying over the Evaporation Ponds
Oil on canvas
76 x 60 cm
Israel, Southern Dead Sea

ברין אדוארדס
סנוניות הרפתות וטריסטרמיות
מעל בריכות אידוי
שמן על בד
ישראל, דרום ים המלח

برين ادواردز
سنونو المخازن والزرزور الأسود
فوق حافة برك التبخر
زيت على قماش
إسرائيل، جنوب البحر الميت

Birds
ציפורים
الطيور

Juan Varela
Barbary Falcon at
Wadi Zarqa Ma'in
Watercolor on paper
39 x 56 cm
Jordan

חואן וורלה
בז מדברי בוואדי זרקא-מעין
צבעי מים על נייר
ירדן

خوان فاريلا
شاهين أمازيغي في وادي الزرقا - معان
ألوان مائية على ورق
الأردن

Brin Edwards
A Pair of Tristram's Grackles
Acrylic on canvas
30 x 30 cm
Israel, Ein Gedi

ברין אדוארדס
זוג טריסטרמיות
אקריליק על בד
ישראל, עין גדי

برين إدواردز
زوجان من الزرزور الأسود
أكريليك على قماش
إسرائيل، عين جدي

Laurent Willenegger
Dead Sea Sparrow
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילנגר
דרור הירדן
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
بُلبل البحر الميت
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

אנחנו נכנסים לשמורת טבע קטנה לאורך ים המלח, שם אמורה הציפור המיוחדת והאופיינית להתרבות. אכן, הרבה קנים, אבל מהשנה שעברה... זה מוקדם מדי. כולנו נכנסים לשיחים, חולמים על כמה דרורים. מתרגשים.

לורנט ווילנגר

We go into a small nature reserve along the Dead Sea where that particular and typical bird is supposed to breed. Indeed, lots of nests, but from last year... it is too early. We all go into the bushes, dreaming of some sparrows. Excited.

Laurent Willenegger

دخلنا محمية طبيعية صغيرة على طول البحر الميت، حيث من المفترض أن يتكاثر العصفور المميز لتلك المنطقة. صحيح، وجدنا الكثير من الأعشاش، لكن من السنة الفائتة... مبكر جدا. كلّنا ندخل بين الشجيرات، نحلم ببعض البلابل. وكنا منفعلين ترقبا لرؤية الحساسين ومتحمسين.

لورانت ويلينجر

Nick Derry
Crowned Sandgrouse
Watercolor and pencil on paper
21 x 30 cm
Israel, Field Sketch

ניק דרי
קטת כתר
צבעי מים ועיפרון על נייר
ישראל, צויר בשטח

نيك ديري
قطا متوجة
الوان مائية وقلم رصاص على ورق
إسرائيل، رسمت في الطبيعة

Esther Tyson
Bulbul on Pipe, Ein Feshka
Oil on paper
59.4 x 42 cm
Israel

אסתר טייסון
בולבול על ממטרה, עינות צוקים
שמן על נייר
ישראל

استير تايسون
بلبل على المضخة ، عين الفشخة
زيت على ورق
إسرائيل

Juan Varela
Bonelli's Eagle nest
Watercolor on paper
50 x 70 cm
Israel

חואן וורלה
קן של עיט ניצי
צבעי מים על נייר
ישראל

خوان فاريلا
عش عقاب بونلي
ألوان مائية على ورق
إسرائيل

Juan Varela
Bonelli's Eagle Nestlings
Pencil and watercolor on paper
27 x 37 cm
Israel

חואן וורלה
גוזלי עיט ניצי
עיפרון וצבעי מים על נייר
ישראל

حوان فاريلا
فرخ عقاب بونلي
قلم رصاص وألوان مائيه على ورق
إسرائيل

Nick Derry
Bonelli's Eagle
Acrylic on paper
40 x 30 cm
Israel, Studio

ניק דרי
עיט ניצי
אקריליק על נייר
ישראל, סטודיו

نيك ديري
عقاب بونلي
اكريليك على ورق
إسرائيل، ستوديو

Laurent Willenegger
Adult Bonelli's Eagle
Watercolor on paper
50 x 40 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילהנגר
עיט ניצי בוגר
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورانت ولينجر
عقاب بونلي بالغ
ألوان مائيه عمل ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

I have been connected to the Dead Sea since 1973 (45 years ago), when I studied the biology of the Bonelli's Eagle for my MSc thesis. Back then, these raptors were nesting in almost every wadi on both sides of the Dead Sea. When the entire group of artists sat in front of the Bonelli's eagle's nest and painted the adults and the chicks, I suddenly felt 26 years old again! In order to convince decision-makers and the public at large about the importance of preserving the Dead Sea, two parallel channels must be at work:
One is a channel to the brain through science, and the other is a channel to the heart and soul through painting, music, and dancing. At the seminar we attained this dual goal.

***Professor Yossi Leshem,** one of the seminar's organizers*

אני נקשרתי לים המלח משנת 1973 (לפני 45 שנים), אז חקרתי, במסגרת עבודת MSc, את הביולוגיה של העיט הניצי, שקינן בכל ואדי שמתנקז לים המלח משני צידיו. כיום נותרו חמישה זוגות בלבד. כשכל משתתפי הסמינר ישבו מול הקן של העיט וציירו את הבוגרים והגוזלים, הרגשתי לפתע בן 26! כדי לשכנע מקבלי החלטות ואת הציבור הרחב בחשיבות השימור של ים המלח צריך לפעול בשני ערוצים מקבילים:
ערוץ למוח דרך המדע וערוץ ללב ולנשמה דרך ציור, מוזיקה, ריקוד.
בסמינר השגנו את המטרה הכפולה.

***פרופ' יוסי לשם**, ממארגני הסמינר*

ارتبطت بالبحر الميت منذ العام ١٩٧٣ (قبل ٤٥ سنة)، يومها بحثت في إطار رسالة الماجستير بيولوجيا عقاب بونلي الذي اعتقد أنه كان له في يوم من الأيام أعشاش في كل وادٍ يصب في البحر الميت على كلا الجانبين. تبقى منها اليوم خمسة أزواج فقط. عندما جلس كل المشاركين في السمينار أمام عش النسور ورسمت الكبار منها والصغار، شعرت فجأة وكأني ابن ٢٦! حتى نُقنع صناع القرار والجمهور الواسع بأهمية الحفاظ وحماية البحر الميت يجب أن نعمل في مسارين متوازيين: مسار عمل مقابل العقل من خلال العلم ومسار عمل مقابل القلب والروح من خلال الرسم والموسيقى والرقص. في السمينار الدراسي حققنا الهدف المزدوج.

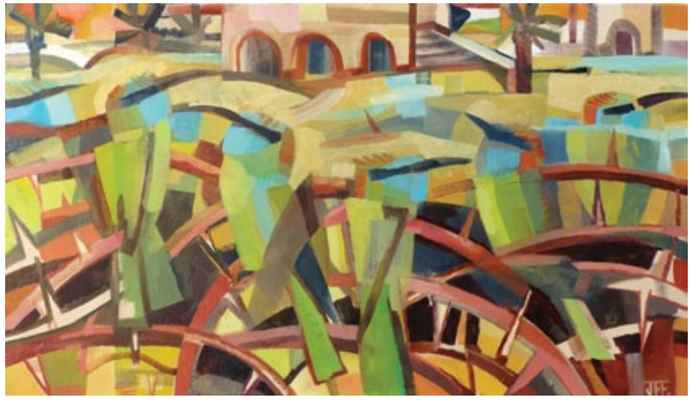
بروفيسور يوسي ليشيم ، أحد منظمي الندوة

Laurent Willenegger
Blue-cheeked Bee-eater
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילהנגר
שרקרק ירוק
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

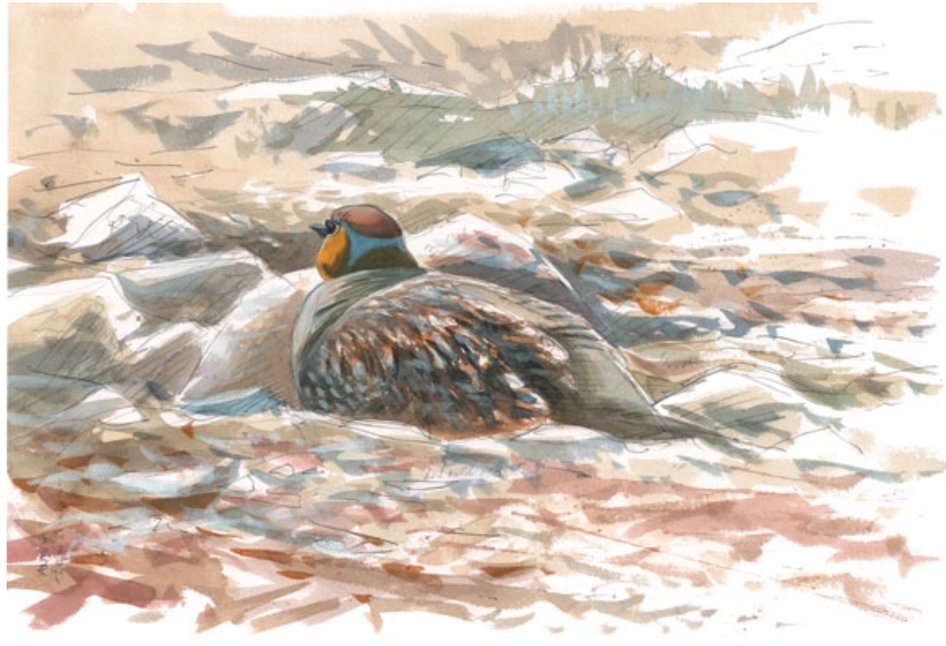
لورانت ويلينجر
وروار أزرق الخد
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

John Foker
In a Crown of Thorns
Oil on board
26 x 45 cm
Jordan, Studio

ג'ון פוקר
בתוך כתר קוצים
שמן על לוח
ירדן, סטודיו

جون يوكر
بداخل تاج من الشوك
زيت على اللوحة
الأردن، ستوديو

Laurent Willenegger
Crowned Sandgrouse
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילהנגר
קטת כתר
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
قطا متوج
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

התעוררות מוקדמת, נסיעה באמצע הלילה. לפנות בוקר, בעודנו עומדים ליד
בריכה קטנה במדבר, אנו מחכים לקטות שבאות לשתות מים. ציפייה וקפה
וקפה חם! כל הצפרים לחוצים, איפה הן? רק נחתה קבוצה של כמה קטות,
אבל עכשיו הן בלתי נראות... אילו ציפורים סמויות!

לורנט ווילהנגר

Early wakeup, driving through the night. As we stand in front of a little pond in the desert at sunrise, we wait for drinking sandgrouse. Expectations and hot coffee! All the birdwatchers are stressed, where are they? A group of sandgrouse just landed, but it is now invisible.... What cryptic birds!

Laurent Willenegger

الاستيقاظ مبكرا ثم السفر في منتصف الليل. قبيل الفجر ونحن نقف بجوار بركة
صغيرة في الصحراء، ننتظر القطا الوافدة لشرب الماء. نترقب ونشرب قهوتنا الدافئة!
كلنا مشغوطون، أين هي الطيور؟ فقط مجموعة صغيرة من القطا حطّت هناك،
لكنها الآن لا تُرى... إنها طيور متخفيّة!

لورانت ويلينجر

John Foker
Swifts - Evening
Print and collage on paper
35 x 44 cm
Jordan, Studio

ג'ון פוקר
סיסים - בין ערביים
הדפס וקולאז' על נייר
ירדן, סטודיו

جون بوكر
السمامة مساءا –
طباعة وكولاج على ورق
الأردن، ستوديو

Debby Kaspari
Blackstart
Pencil on paper
22 x 20 cm
Israel, Field sketch

דבי קספרי
שחור זנב
עיפרון על נייר
ישראל, צויר בשטח

ديبي كاسبري
قليعي أسود الذنب
رصاص على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

Bruce Pearson
Fan-tailed Ravens at Ein Gedi
Watercolor and pencil on paper
30 x 42 cm
Israel

ברוס פירסון
עורבים קצרי זנב בעין גדי
צבעי מים ועיפרון על נייר
ישראל

بروس بيرسون
الغربان قصيرة الذيل في عين جدي
ألوان مائية وقلم على ورق
إسرائيل

כל אותו זמן, בעודי יושב על קצה המצוק המשקיף על עין גדי, להקה רועשת של עורבים קצרי-זנב הקיפה אותי. כמו כל העורבים, גם קצרי-הזנב זריזים להפליא באוויר, חגים במעופם וצוללים ללא הרף, צפים ונסחפים, מרחפים ודואים בזמן שהם רוכבים על זרמי האוויר העיליים החזקים שלאורך דופנות העמק.

ברוס פירסון

All the while, as I sat on the edge of the valley overlooking Ein Gedi, I was surrounded by a loose and noisy flock of Fan-tailed Ravens. Like all Ravens, the Fan-tailed is supremely agile in the air - ceaselessly ceaselessly tumbling and diving, floating and drifting, soaring and gliding as they ride the strong updrafts along the valley walls.

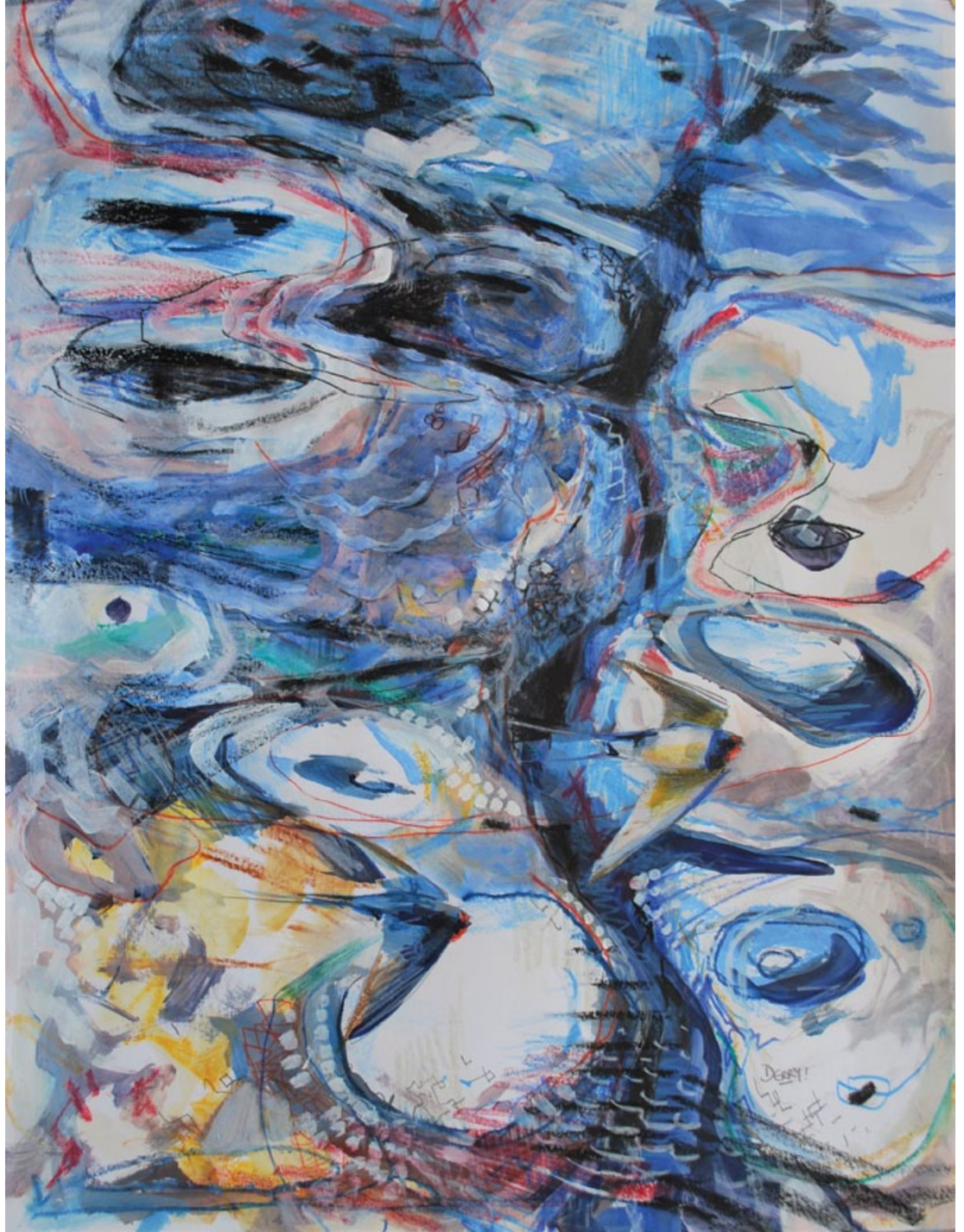
Bruce Pearson

وبينما كنت جالساً على حافة الجرف المطل على عين جدي ، عين جدي، أحاط بي سربٌ صاخب من الغربان ذات الذيل القصير. مثل كل الغربان، كذلك الغربان قصيرة الذيل رشيقة وهي في الهواء، تحلّق في طيرانها ثم تحطّ دون توقّف. تعوم وتجري مع الماء، تحلّق وتنزلق وهي تركب تيارات الهواء العليا القوية على طول جانبي الوادي.
بروس بيرسون

Nick Derry
Salt and Swallows
Mixed media
70 x 50 cm
Jordan, Studio

ניק דרי
מלח וסנונויות
טכניקה מעורבת
ירדן, סטודיו

نيك ديري
الملح والسنونو
تقنية مُدمجة
الأردن ستوديو

Debby Kaspari
Blue-cheeked Bee-eater
Pencil, watercolor, and pastel on paper
26 x 20 cm
Israel, Field sketch

דבי קספרי
שרקרק ירוק
עיפרון, צבעי מים ופסטל על נייר
ישראל, צויר בשטח

ديبي كسابري
الوروار الاخضر
قلم رصاص وألوان مائية وباستيل على ورق.
إسرائيل، رسم في الطبيعة

Nick Derry
Little Green Bee-eaters
Acrylic on paper
39 x 60 cm
From hotel in Jordan, Studio

نيك דרי
שרקרקים גמדיים
אקריליק על נייר
ירדן, מהמלון, סטודיו

نيك ديري
وروار شرقي
أكريليك على ورق
من الفندق، الأردن

Laurent Willenegger
Rüppell's Warbler
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Ein Gedi, Plein air

לורנט ווילהנגר
סבכי שחור-גרון
צבעי מים על נייר
ישראל, עין גדי, צויר בשטח

لورانس ويلينجر
دخلة روبل
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، عين جدي، رسمت
في الطبيعة

תקופת נדידה שלא תיאמן. שיח סמוך מסוכך על סבכי שחור-גרון, ממצא נדיר עבור כולנו! הציפור הנעה בין שלושה שיחים היא נושא מושלם לציור. תמיד בסביבה, לפעמים כה קרובה. אידיאלי לציור בשטח.

לורנט ווילהנגר

Incredible migration time. A bush nearby is hiding a Rüppell's warbler, a rarity for all of us! Moving within three bushes, that bird is a perfect subject, always around, sometimes very close. Ideal for drawing from life!

Laurent Willenegger

موسم هجرة لا يُصدق. شجيرة قريبة كثيفة يختبئ فيها "أسود العنق"، لقية نادرة لنا جميعا! طائر يتحرك بين ثلاث شجيرات، هذا الطائر موضوع مثالي للرسم، دائما في الجوار، في بعض الأحيان قريب جدا. مثالي للرسم في الطبيعة.

لورانت ويلينجر

Juan Varela
Rüppell's Warbler
Pencil and watercolor
30 x 42 cm
Israel

חואן וורלה
סבכי שחור-גרון
עיפרון וצבעי מים
ישראל

حوان فورلا
دخلة روبل
قلم رصاص على ورق
إسرائيل

Brin Edwards
Blackstart
Acrylic on canvas
24 x 16 cm
Israel, Ein Gedi

ברין אדוארדס
שחור זנב
אקריליק על בד
ישראל, עין גדי

برابن ادواردس
قليعي أسود الذيل
إكليريك على ورق
إسرائيل، عين جدي

Juan Varela
Out of the Sand, Desert Partridge
Watercolor on paper
35 x 45 cm
Israel

חואן וורלה
קורא מגיח מהחול
צבעי מים על נייר
ישראל

حوان فاريلا
حجل يُطالعنا من الرمل
ألوان مائية على ورق
إسرائيل

Laurent Willenegger
Little Green Bee-eater
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילנגר
שרקרק גמדי
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
ورور شرقي
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

Esther Tyson
Fan-tailed Raven
Oil on paper
42 x 59.4 cm
Israel, Judean Desert

אסתר טייסון
עורב קצר זנב
שמן על נייר
ישראל, מדבר יהודה

إستير طايسون
غراب قصير الذيل
زيت على ورق
إسرائيل، صحراء يهودا!

Esther Tyson
Desert Lark (detail)
Oil on paper
Israel, Judean Desert

אסתר טייסון
עפרוני מדבר (פרט)
שמן על נייר
ישראל, מדבר יהודה

إستير تايسون
قُبَّرة صحراوية
زيت على ورق
إسرائيل، صحراء يهودا

מצאתי חבית חצויה מלאה במים, מקום טוב להיות בו במדבר. טריסטרמיות באו למים, ואחריהן דרורים, ולמרות שהתעופפו הנה והנה עורבים קצרי-זנב חזרו בכל פעם ללגימה קטנה... הן היו מודעות לנוכחותי. הרוח מיללת דרך גדר התיל שמאחוריי ונשמעת כמעט מקראית. צליל עתיק ויפה על רקע נופי מדבר יהודה. צבע סלמון חיוור, חום צהבהב, וסיינה. אבן חול רכה, חלוקי נחל וכמה סלעים מפוזרים. שממה עקרה לגמרי, מדהים!

אסתר טייסון

عثرتُ على نصف برميل مملوء بالماء، مكان جيد أجلس فيه في الصحراء. وفد إلى الماء زرزور أسود وتبعه بلابل، ورغم تحليق الغربان قصيري الذنب هنا وهناك، عادت في كل مرة لجرعة أخرى.... كانت عارفة بوجودي. الريح تصفر عبر سور الأسلاك ورائي ويبدت كأنها من أول الخلق. نغم قديم وجميل على خلفية صحراء يهودا. لون السلمون مُشرق، بنيّ أصفر. حجر رملية لينة وأحجار الوادي وعدد من الصخور المنتشرة. قفر نهائي، مُذهل!

إستير تايسون

I have found half a barrel filled with water – a good place to be in the desert. Tristram's Grackles have taken water, then sparrows, and though flighty, the Fan-tailed Ravens have returned frequently to take small amounts at a time... They are aware of my presence. The wind is howling through the wire fencing behind me and sounds almost biblical. An ancient and beautiful sound against the landscape of the Judean Desert. Pale salmon, rich naple, and sienna. Soft sandstone, small pebbles, and some scattered rock. Completely barren, stunning!

Esther Tyson

Brin Edwards
Palestine Sunbird
Acrylic on canvas
9.5 x 18.5 cm
Field painting

ברין אדוארדס
צופית בוהקת
אקריליק על בד
צויר בשטח

برين ادواردز
عصفور الشمس الفلسطيني
اكريليك على قماش
رسمت في الطبيعة

This is the first time in my life that I have been outside Europe. The textures, sounds, buildings, people all seem very different. Amazing - bird species that are so exotic to me are commonplace here: Laughing Doves, Yellow-vented Bulbuls. The most eye-catching are the tiny Palestine Sunbirds buzzing around the hibiscus and rosemary... I position myself next to a rosemary bush. A male obliges, flitting close by, a vision of blue iridescence and blur of wings. A female perches nearby, all subtle greys and browns. The formal arches and columns and standard citrus trees in the garden complement their movement and color.

John Foker

זו הפעם הראשונה בחיי מחוץ לאירופה. מרקם הדברים, הצלילים, המבנים, האנשים, הכול נראה שונה מאוד. זה מדהים, מיני ציפורים שעבורי הן כל כך אקזוטיות שכיחות כאן: צוצלות, בולבולים. אלו שמושכות את העין יותר מכול הן הצופיות שהומות סביב ההיביסקוס והרוזמרין... אני ממקם את עצמי ליד שיח רוזמרין. זכר מרפרף קרוב, כעושה טובה, מראה של ססגוניות כחולה וטשטוש כנפיים. נקבה יושבת בקרבת מקום, צבעיה שילוב של אפור וחום עדינים. הקשתות והעמודים הרשמיים למראה ועצי ההדר שבגן משלימים את התנועה והצבע של הציפורים.

ג'ון פוקר

هذه أول مرة في حياتي أكون فيها خارج أوروبا. نسيج الأشياء والأصوات والهياكل والناس، كل شيء يبدو مختلفا للغاية. إنه لأمر مدهش، أنواع الطيور الغريبة جدا بالنسبة لي هنا: الرقطية والبلبل.
أما ما يلفت النظر أكثر من أي شيء هو ابو الزهر حول الكركديه وإكليل الجبل ...أقف بجانب نبات اكليل الجبل. ذكر يرفرف في الجوار كأنه يصنع لي معروفا، طيف من اللون الأزرق وتمويه الأجنحة. انثى تجلس في مكان قريب، وألوانها مزيج من اللون الرمادي والبني الرقيق. الأقواس والأعمدة ، المناظر وأشجار الحمضيات في الحديقة تكمل حركة وألوان الطيور.

جون بوكر

Amir Balaban
Fan-tailed Raven
32 x 53 cm
Watercolor on paper
Israel

עמיר בלבן
עורב קצר-זנב
צבעי מים על נייר
ישראל

أمير بالابان
غراب قصير الذنب
ألوان مائية على ورق
إسرائيل

Brin Edwards
Sand Partridges
Oil on canvas
30 x 60 cm
Israel

ברין אדוארדס
קוראים מדבריים
שמן על בד
ישראל

برين ادواردز
الحجل الصحراوي
زيت على قماش
إسرائيل

Amir Balaban
Griffon Vultures
Pencil and watercolor
25 x 35 cm
Israel, Field sketch

עמיר בלבן
נשרים מקראיים
צבעי מים ועיפרון על נייר
ישראל, צויר בשטח

أمير بالابان
نسور سمراء
ألوان مائية وقلم رصاص على ورق.
إسرائيل، مخطوطة في الطبيعة

האור בעמק כה בוהק שהצבעים של הנוף נראים דהויים, אבל בינות
הצללים יש גוונים נפלאים. רחם מדברי עבר באמצע היום לאורך
שולי העמק, והניגוד שבין אור שמש מלא לצללים אפשר לבחון
בזריזות את הצבעים והצורות של ציפור ונוף.

ברוס פירסון

The intensity of the light in the valley can bleach the colors of the exposed landscape, but there are wonderful hues and tones in the shadows. An Egyptian vulture in full sunlight passing along the shadows of the valley wall in the middle of the day provided an opportunity to quickly explore the colors and shapes of bird and landscape.

Bruce Pearson

النور في الوادي كان مُبهرا لدرجة أن ألوان المشهد بدت باهتة، ولكن في الظلال هناك أطياف رائعة. مر رحم صحراوي في منتصف النهار على طول حافة الوادي، ويمكن فحص التباين بين ضوء الشمس الكامل والظلال مكّننا أن نتبيّن بسرعة ألوان وأشكال الطيور والمناظر الطبيعية.

بروس بيرسون

James Coe
Desert Perch – Steppe Buzzard
Oil on linen
48.5 X 40.5 cm
Israel

ג'יימס קו
עקב מזרחי במדבר שמן על פשתן
ישראל

جيمس كو
عقاب شرقي في الصحراء
زيت على كتان
إسرائيل

Bruce Pearson
Egyptian Vulture
Watercolor and pencil on paper
30 x 42 cm

ברוס פירסון
רחם מדברי
צבעי מים ועיפרון על נייר

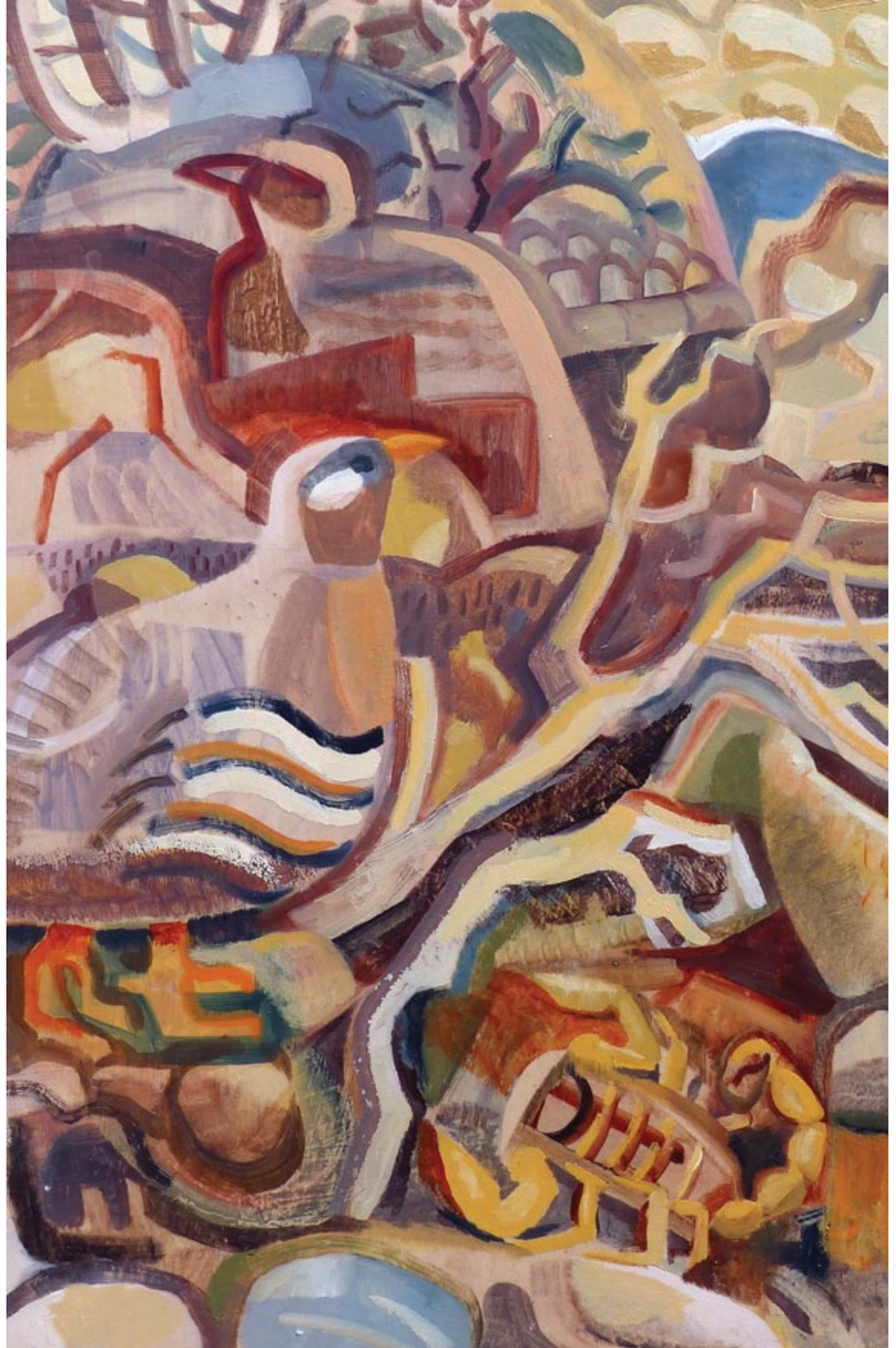
بروس بيرسون
رخم الصحراء
ألوان مائية وقلم رصاص على ورق

John Foker
Sweeping through Jordan
Oil on board
30 x 45 cm
Studio

ג'ון פוקר
בתעופה בירדן
שמן על לוח
סטודיו

جون بوكر
التحليق فوق الأردن
زيت على لوحة
ستوديو

John Foker
Sand Partridge
and Scorpion
Oil on board
30 x 45 cm.
Israel, Ein Gedi

ג'ון פוקר
קורא ועקרב
שמן על לוח
ישראל, עין גדי

جون بوكر
الحجل والعقرب
زيت على لوحة
إسرائيل، عين جدي

Zev Labinger
Barbary Falcon, Wadi Tze'lim
Watercolor on paper
60 x 80 cm
Israel, Studio

זאב לבינגר
בז מדברי, נחל צאלים
צבעי מים על נייר
ישראל, סטודיו

زئيف لابينجر
شاهين أمازيغي، وادي تسيئليم
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، ستوديو

Zev Labinger
Fan-tailed Ravens
Watercolor on paper
30 x 21 cm
Wadi Zarqa Ma'in, Field sketch
Jordan

זאב לבינגר
עורבים קצרי-זנב
צבעי מים על נייר
ואדי זרקא-מעין, צויר בשטח
ירדן

زئيف لابينجر
غربان قصيرة الذيل
ألوان مائية على ورق
وادي زرقا معين، رُسمت في الطبيعة
الاردن

Laurent Willenegger
Blackstart, a Daylong Companion
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Ein Gedi, Plein air

לורנט ווילנגר
שחור זנב, בן לוויה ליום שלם
צבעי מים על נייר
ישראל, עין גדי, צויר בשטח

لورنت ويلينجر
قليعي أسود الذنب , رفيق طوال اليوم
ألوان مائية على ورق
اسرائيل , عين جدي، رسم في الطبيعة

Bernd Pöppelmann
Hoopoe
Acrylic on paper
35 x 40 cm
Studio

ברנד פופלמן
דוכיפת
אקריליק על נייר
סטודיו

براند بوبلمان
الهدهد
أكريليك على ورق
ستوديو

John Foker
Little Green Bee-eaters,
Perched
Pastel on paper
18 x 42 cm
Jordan, Field sketch

ג'ון פוקר
שרקרקים גמדיים, במנוחה
פסטל על נייר
ירדן, צויר בשטח

جون بوكر
وروار شرقي، وقت راحته
باستيل على ورق
الأردن، رُسمت في الطبيعة

John Foker
Bee eaters
Pencil on paper
10 x 14 cm
Jordan, Field sketch

ג'ון פוקר
סקיצה של שרקרקים
עיפרון על נייר
ירדן, צויר בשטח

جون بوكر
مخطوطة لرسم الوروار
قلم رصاص على ورق
الأردن، رسم في الطبيعة

Nick Derry
Tristram's Grackles
Watercolor on paper
50 x 70 cm
Israel, Studio based on field sketches

ניק דרי
טריסטרמיות
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח ובסטודיו

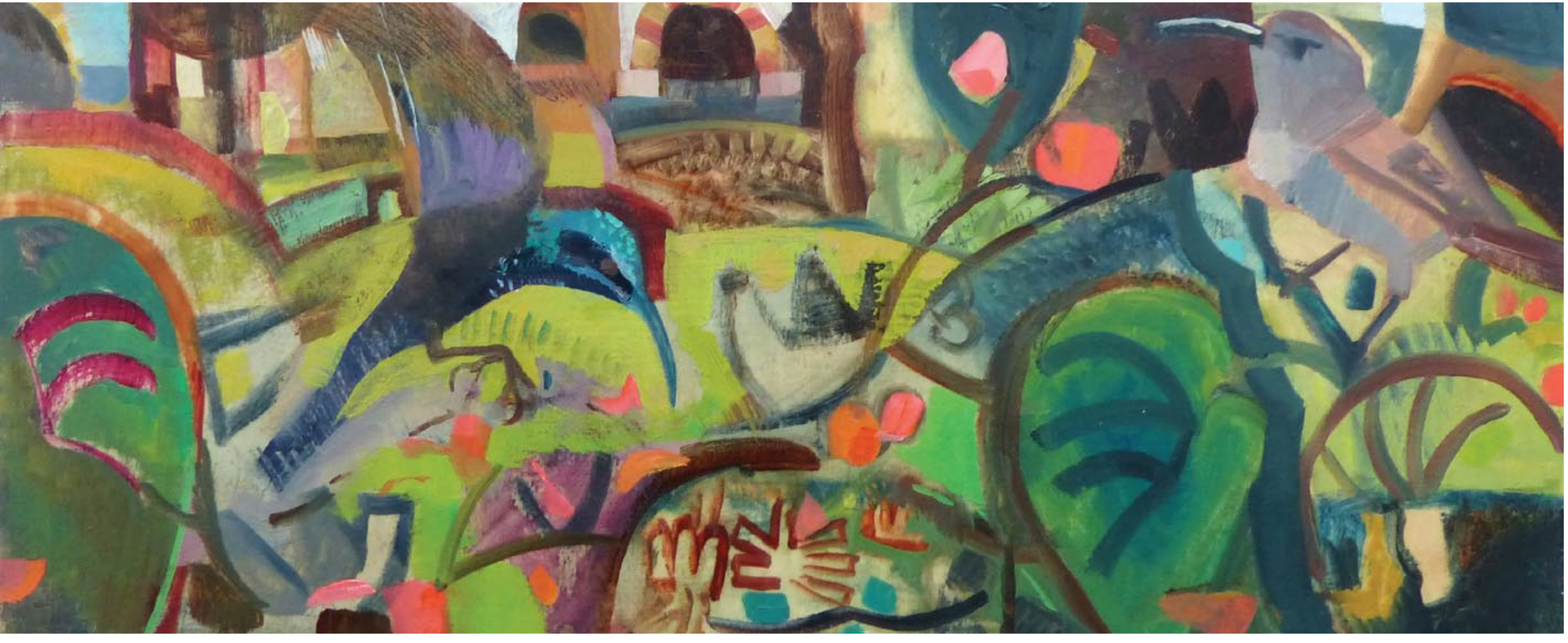
نيك ديري
زرزور أسود
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رسم في الطبيعة ستوديو

Zev Labinger
Lanner Falcon and Tristram's Grackles, Wadi Tzelim
Oil on canvas
50 x 70 cm
Israel, Studio

זאב לבינגר
בז צוקים וטריסטרמיות
נחל צאלים
שמן על בד
ישראל, סטודיו

زئيف لابينجر
صقر الصخور والزرزور الأسود
وادي تسيئليم
زيت على قماش
إسرائيل، ستوديو

John Foker
Palestine Sunbirds in the
Hotel Garden
Oil on board
20 x 45 cm
Jordan, Studio

ג'ון פוקר
צופיות בוהקות בגינת המלון
שמן על לוח
ירדן, סטודיו

جون بوكر
ابو الزهر في حديقة الفندق
زيت على لوحة
الأردن، ستوديو

Laurent Willenegger
Tristram's Grackles in the Desert
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילהנגר
טריסטרמיות במדבר
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
زرزور أسود في الصحراء
ألوان مائيه على ورق
اسرائيل، رسم في الطبيعة

James Coe
Desert Pedestal - Laughing Dove
Oil on linen
30.5 X 40.7 cm
Israel, Wadi David, Studio

ג'יימס קו
צוצלת במדבר
שמן על פשתן
נחל דוד, סטודיו, ישראל

جيمس كو
دبسية ضاحكة في الصحراء
زيت على ورق
إسرائيل، وادي دافيد، ستوديو

ציפורים
الطيور
Birds

John Foker
Hoopoe Sweeping Through
Print and collage on paper
30 x 20 cm
Jordan, Studio

ג'ון פוקר
דוכיפת בתעופה
הדפס וקולאז' על נייר
ירדן, סטודיו

جون يوكر
الهُدهد في طيرانه
طباعة وكولاج على ورق
الأردن، ستوديو

John Foker
No Borders for Bee-eaters
Print and collage on paper
18 x 42 cm
Jordan, Studio

ג'ון פוקר
שרקרקים ללא גבולות
הדפס וקולאז' על נייר
ירדן, סטודיו

جون يوكر
وروار العابر للحدود
طباعة وكولاج على ورق
الأردن، ستوديو

Other Flora and Fauna
חי וצומח אחרים
كائنات حية ونباتات أخرى

Bruce Pearson
Sinai Agama and Blackstart
Watercolor and pencil on paper
30 x 42 cm
Field sketch

ברוס פירסון
חרדון סיני ושחור זנב
צבעי מים ועיפרון על נייר
צויר בשטח

بروس بيرسون
حردون سيناء وقليعي اسود الذيل
ألوان مائية وقلم رصاص على ورق
رسمت في الطبيعة

Zev Labinger
Tamarisk Bloom
Watercolor on paper
50 x 40 cm
Israel, Field sketch

זאב לבינגר
פריחת האשל
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

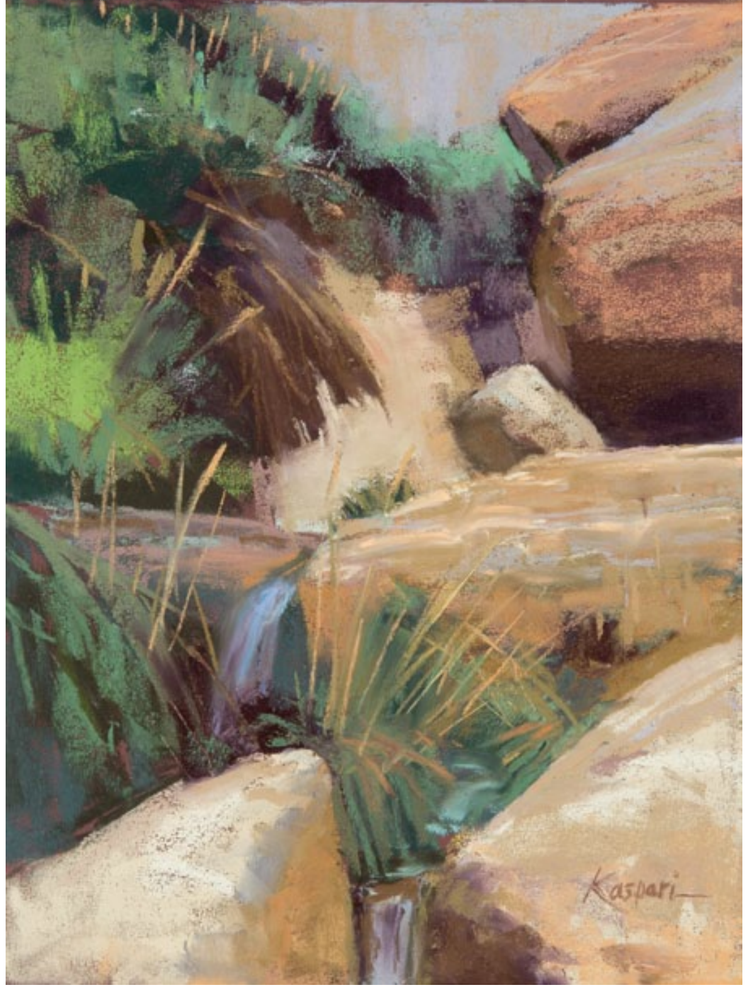
زئيف لابينغر
تفتّح الإثل
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

Anne Shingleton
Old Palm, Kibbutz Ein Gedi
Pastel on colored paper
32 x 49 cm
Israel, Plein air

אן שינגלטון
עץ תמר זקן, קיבוץ עין גדי
פסטל על נייר צבעוני
ישראל, צויר בשטח

آن شينجلتون
شجرة نخيل قديمة ، كيبوتس عين جدي
باستيل على ورق ملون
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

Debby Kaspari
Wadi David Waterfall
Pastel on sanded paper
27 x 21 cm
Israel, Ein Gedi, Plein air

דבי קספרי
מפל נחל דוד
פסטל על נייר משופשף
ישראל, עין גדי, צויר בשטח

ديبي كاسبري
شلال وادي دافيد
باستيل على ورق خشن
إسرائيل، عين جدي، رُسمت في الطبيعة

במרוצת ימי עבודתנו המשותפת כאמנים / חוקרי טבע מסביב לים המלח,
עולם סודי של ממלכת החי שאפילו לא חשבתי שיכול להתקיים שם הלך
ונגלה לעיניי. במקומות שבהם יש מים התגלה מגוון עשיר של צורות חיים:
חיפושיות וגמלי שלמה, שיחים ועצים עמידים למלח, ציפורים קטנות,
צפרדעים ודגים בבריכות המים המתוקים, יעלים ושפני סלע, עטלפים
וינשופים, דורסים והמוני ציפורים נודדות בכל הגדלים.

אן שינגלטון

As our days of working together as artists/naturalists around the Dead Sea passed, a secret world of life that I had no idea could exist there, unfolded for me. Wherever there was water, there was life in rich variety and abundance: beetles and praying mantises, salt-tolerant shrubs and trees, small birds, frogs and fish in freshwater spring pools, ibexes and hyraxes, bats and owls, birds of prey and many, many visiting migrant birds of all dimensions.

Anne Shingleton

في سياق أيام عملنا المشترك كفنانين/علماء طبيعية حول البحر الميت،عالم سري
لمملكة الحيوان التي لم أكن أفكر أنها موجودة هناك تجلّت أمام عيني. في المكان
الذي وجدت فيه الماء اتضح وجود تنوّع غني لأشكال الحياة: الخنافس وفرس النبي،
والشجيرات والأشجار مع مقاومة الملح، الطيور الصغيرة والضفادع والأسماك في برك
المياه العذبة، وعول ووبري الصخور والخفافيش والبوم والطيور الجارحة وأسراب
الطيور المهاجرة بأحجام مختلفة.

آن شينجلتون

Anne Shingleton
Sketch of Hyrax Family
Pencil and white gesso
on grey paper
22 x 31 cm
Israel, Ein Gedi, Plein air

אן שינגלטון
סקיצה של משפחת שפני סלע
עיפרון וג'סו לבן על נייר אפור
ישראל, עין גדי, צויר בשטח

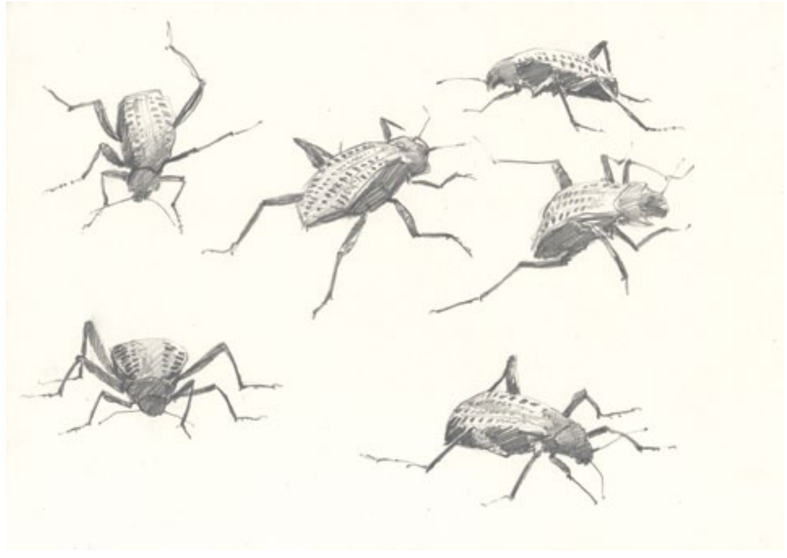
آن شينجلتون
رسم لعائلة وبري الصخور
قلم رصاص وجيسو أبيض على ورق رمادي
إسرائيل، عين جدي، رُسمت في الطبيعة

Bruce Pearson
Desert Succulent
Watercolor and crayon on paper
30 x 42 cm
Israel, Judean Desert

ברוס פירסון
צמח בשרני מדברי
צבעי מים ועפרונות שעווה
על נייר
ישראל, מדבר יהודה

بروس بيرسون
نبات عصاري صحراوي
ألوان مائية وأقلام رصاص وشمع على ورق
إسرائيل، صحراء الأردن

Bruce Pearson
Desert Beetle
Pencil on paper
30 x 42 cm
Field sketch

ברוס פירסון
חיפושית מדברית
עיפרון על נייר
צויר בשטח

بروس بيرسون
خنفساء الصحراء
قلم رصاص على ورق
رسمت في الطبيعة

נדהמתי מהיופי הזוויתי והדפוס הייחודי של חיפושית זו שעברה סמוך למקום מושבי על צלע גבעה המשקיפה על ים המלח. ציוונתי את היצור לעבר לוח קנבס קטן, ולזמן מה ניתבתי אותו בקופסאות פלסטיק חלקות, בקבוקים וכלים לציור. כרעתי קרוב לאדמה וקרוב ככל האפשר למבט ישיר בגובה העיניים, חקרתי את תנועות החיפושית וציירתי את הציורים הללו.

ברוס פירסון

I was struck by the angular beauty and distinctive patterning of this beetle passing close to where I was sitting on a hillside overlooking the Dead Sea. I steered the creature onto a small canvas panel and for a while hemmed it in with smooth plastic boxes, bottles and painting tools. Crouching close to the ground and as near to eye-level as possible, I studied the beetle's movements and made these drawings.

Bruce Pearson

لقد اندهشت من الجمال ذي الزوايا والنمط الفريد لهذه الخنفساء التي مرّت بالقرب من موقعي على سفح تلّة تُشرف على البحر الميت. وجهت هذا المخلوق إلى لوحة صغيرة من قماش الكانفاس، ثم حاصرته لوقت ما بعلب بلاستيك ملساء، زجاجات وأدوات الرسم. انحنيت قريبا من الأرض إلى أقرب حدّ يمكنني من نظرة مباشرة في مستوى عيني المخلوق، تحقّقت من حركات الخنفساء ورسمت هذه الرسومات.

بروس بيرسون

השמש הלכה ודעכה והשמיים התערפלו. ירדן זהרה ורודה במרחקים, מעברו השני של הים שהבהיק בכסף וכחול. הבולענים הישר מתחת דמו לאבני טורקיז בברונזה עמומה. שועל מדובלל למראה חמק לידי, העיף מבט חטוף לכיווני כשהוא ממהר לדרכו, עיניו הצהובות הנוקבות כאילו עולות בלהבות באור הדמדומים.

ניק דרי

كانت الشمس تتلاشى والسماء ضبابية. تلألأ الأردن ورديا في المدى، من الجهة الأخرى للبحر الذي لمع فضيا على أزرق. والبالوعات في الأسفل تُشبه أحجارا فيروزية وسط برونز باهت. ثعلب مجلّل مرّ بجانبي، نظر إليّ على عجل وواصل طريقه، فيما عيناه الصفراوان اللامعتان كأنهما تستعلان باللهب في ضوء المغيب.

نيك ديري

The sun was fading and the sky was getting hazy. Jordan glowed pink in the distance, on the other side of the sea that was shimmering silver and blue. The sinkholes just below were set like turquoise stones in dull bronze. A ragged-looking fox slunk by - it cast a quick glance in my direction as it hurried along, its piercing yellow eyes seemingly on fire in the gathering dusk.

Nick Derry

Nick Derry
Fox and Sinkholes
Mixed media on paper
70 x 50 cm
Israel, Studio work based on the view near Ein Gedi

ניק דרי
שועל ובולענים
טכניקה מעורבת על נייר
ישראל, הנוף ליד עין גדי, סטודיו

نيك ديري
ثعلب وبالوعات
تقنيات مدمجة على ورق
إسرائيل،مشهد بجوار عين جدي
،ستوديو

Anne Shingleton
Apple of Sodom
Pastel on colored paper
50 x 32 cm
Plein air

אן שינגלטון
תפוח סדום
פסטל על נייר צבעוני
צויר בשטח

آن شينجلتون
تفاح سدوم
باستيل على ورق ملون
رُسمت في الطبيعة

בערוץ עוין ויבש למראה זה ישנם שיחים כפופים ופרחים קטנים
איתנים בינות לסלעים ולבריכות הקטנות... החלטתי לחקור אזור
זעיר של חיי הצומח במשך שעה לפחות, ותוגמלתי בכך שראיתי
אינספור חיפושיות וחרקים מתרוצצים.

רוזאן גיל

In this very inhospitable and dry looking gorge, there are scrubby bushes and hardy little flowers dotted around amongst the boulders and small pools... Here in this huge expanse, what seems to be lifeless at first sight opens up slowly when you just sit and watch a while. I decided to study a tiny area of plant life for at least an hour, and was rewarded by seeing countless beetles and insects scurrying about.

Rosanne Guille

... على قناة جافة، هناك شجيرات مائلة وزهور صغيرة قوية تتخلّل الصخور والبرك الصغيرة... قررت استكشاف منطقة صغيرةمن الحياة النباتية لمدة ساعة على الأقل. وكانت مكافأتي أني رأيت عددا لا يحصى من الخنافس والحشرات التي تتراكض هنا وهناك.

روزان جيل

Rosanne Guille
Plant and Insect Life in the Judean Desert
Watercolor on paper
20 x 24 cm
Israel, Field study

רוזאן גיל
עולם הצמחים והחרקים במדבר יהודה
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

روزان جيل
عالم النبات والحشرات في صحراء يهودا
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

Esther Tyson
Female Nubian Ibex and Kid
Oil on paper
59.4 x 84 cm
Israel

אסתר טיסון
יעל נובי, נקבה, עם גדי
שמן על נייר
ישראל

إستير تايسون
وعل نوبي، أنثى، مع جدي
زيت على ورق
إسرائيل

Early morning and the colors mix blue. Ibex wait in the hillside, standing as the kids dart about playful and full of energy. One by one the females lead their kids on well-trodden paths down the edge of the Wadi into the valley below.

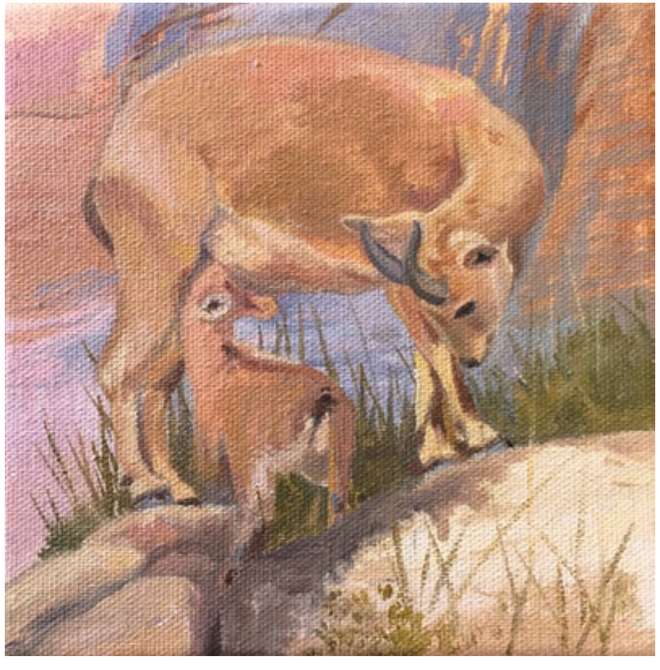
Esther Tyson

השכם בבוקר והצבעים מתערבלים בכחול. יעל ממתינה על צלע הגבעה, עומדת בעוד הקטנים מתרוצצים מלאי און ורוח משובה. בזו אחר זו הנקבות מובילות את הגדיים שלהן על-פני המשעולים במורד שולי הוואדי ואל העמק שמתחת.

אסתר טייסון

في وقت مبكر من الصباح تختلط الألوان باللون الأزرق. وعل ينتظر على سفح التل ، يقف والصغار تركض مليئة بالفرح الطاقة. الإناث منها تقود الصغار واحدة تلو الأخرى في الطريق عبر المسارات .على حافة الوادي وإلى أسفله.

استير تايسون

Rosanne Guille
Female Nubian Ibex and Kid
Oil on canvas
10 x 10 cm
Israel

רוזאן גיל
יעל נובי, נקבה, עם גדי
צבעי מים על בד
ישראל

روزان جيل
وعل نوبي، أنثى، مع جدي
ألوان مائية على قماش
إسرائيل

Ad Van Liempt
'Negev' no. 3
Oil on canvas
65 x 65 cm
Israel, Studio

אד ואן לימפט
'נגב' מס' 3
שמן על בד
ישראל, סטודיו

إد فان ليمفت
"النقب "رقم ٣
زيت على قماش
إسرائيل ، ستوديو

Rosanne Guille
Hornet
Watercolor and pencil on paper
9 x 14 cm
Israel, Field study

רוזאן גיל
צרעה
צבעי מים ועיפרון על נייר
ישראל, צויר בשטח

روزان جيل
دبور
ألوان مائية وقلم رصاص على ورق
إسرائيل ، رسمت في الطبيعة

דבור (צרעה מזרחית) גדול זה בצבע-הצרעה פשוט
נחת לידי בתוך המים. הצלתי אותו עם קצה העיפרון
שלי, אם כי נזהרתי מאוד שלא להתקרב יותר מדי.
נראה כאילו הוא עלול לגרום לעקיצה נבזית במיוחד!

רוזאן גיל

This large wasp-colored Hornet just landed beside me in the water. I rescued it on the end of my pencil, though very careful not to get too close! It looks like it could cause a very nasty sting!

Rosanne Guille

دبور شرقي كبير ملوّن حطّ بجانبي في الماء. أنقذته بطرف قلم الرصاص بحذر شديد لئلا أقترب أكثر من اللازم. بدا لي أنه يتحفّز للسعة موجعة جدا!

روزان جيل

Amir Balaban
Desert Broomrape
Pencil and watercolor on paper
45 x 30 cm

עמיר בלבן
יחנוק המדבר
עיפרון וצבעי מים על נייר

أمير بالابان
ذؤنون
قلم رصاص وألوان مائية على ورق

Bernd Pöppelmann
Nubian Ibex, Wadi Zarqa Ma'in
Oil on linen
50 X 60 cm
Jordan, Studio

ברנד פופלמן
יעל נובי , ואדי זרקא-מעין
שמן על בד פשתן
ירדן, סטודיו

برنارد بوبلمان
وعل نوبي وادي الزرقاء - معان
على نسيج الكتان
الأردن ، ستوديو

גיליתי שלושה יעלים חזקים מטפסים במעלה מדרון. מאוחר יותר הם ירדו, חצו בשקט דרך ועצרו לרעות באזור של עשב דליל... יכולתי להתבונן בהם ולרשום כמה רישומים, וצילמתי תמונות במצלמה הדיגיטלית הקטנה שלי. אחר הצהריים רשמתי סקיצה צבעונית, ובשובי הביתה ניסיתי לשחזר חוויה זו בציורי השמן שלי.

ברנד פופלמן

I discovered three strong Ibex climbing on a slope. Later they descended, quietly crossed a road and grazed on a sparsely grassy area... I was able to observe and portray them in numerous sketches, and take photos with my small digital camera. In the afternoon I did a color study, and back home I tried to recapture that experience in my oil paintings.

Bernd Pöppelmann

اكتشفتُ ثلاثة وعول قوية تتسلّق المنحدر. في وقت لاحق هبطت، عبرت بهدوء طريقا هناك وتوقفت للرعي في منطقة عشبها قليل... استطعت تأملها ورسم بعض الرسوم، كما التقطت صورا بكاميرة رقمية صغيرة. بعد الظهر وضعت تخطيطا ملوّنا، وبعد عودتي إلى البيت حاولت استرجاع ما رأيت من خلال لوحة زيتية.

براند بوبلمان

Bernd Pöppelmann
Nubian Ibex
Pencil on paper
26 x 28 cm
Field sketch

ברנד פופלמן
יעל נובי
עיפרון על נייר
צויר בשטח

براند بوبلمان
وعل نوبي
قلم رصاص على الورقي
رسمت في الطبيعة

Bernd Pöppelmann
Nubian Ibex at Ein Gedi
Oil on linen
50 x 70 cm
Israel, Studio

ברנד פופלמן
יעל נובי בעין גדי
שמן על פשתן
ישראל, סטודיו

برند فوفلمان
وعل نوبي في عين جدي
زيت على الكتان
إسرائيل ، ستوديو

Esther Tyson
Rock Hyrax
Oil on paper
59.4 x 42.4 cm
Israel, Wadi David

אסתר טיסון
שפן סלע
שמן על נייר
ישראל, נחל דוד

استير تايسون
وبر صخري
زيت على الورق
إسرائيل ،نهر دافيد

שפן סלע עבר לו, תיירים משני צדדיו, כאילו לא חש בהם כלל... הוא עצר במרחק כמה מטרים, נעמד ללא ניע והעיף לכיווני מבט חטוף כאילו כדי להגיד, "ושב שם מישהו ומצייר??!" זה גרם לי לחייך.

אסתר טייסון

مرّ وبري الصخور، وكان السياح على جانبيه، كأنه لم يشعر بهم على الإطلاق... توقّف على بعد خطوات، تسمّر لاحرك ونظر، نظرة سريعة كما لو أنه يقول: "هناك شخص ما يجلس ويرسم"! وهذا ما جعلني أبتسم.

استير تايسون

A hyrax passes by, forced by tourists on either side, seemingly oblivious to all the people... He stops a few meters beyond me, stands still, and gives a side glance as if to say, "There's someone sitting there and painting??!" Made me smile.

Esther Tyson

Anne Shingleton
Rock Hyrax Family,
Ein Gedi
Oil on canvas
60 x 75 cm
Israel, Studio

אן שינגלטון
משפחת שפני סלע, עין גדי
שמן על בד
ישראל, סטודיו

آن شينجلتون
عائلة وبري الصخور ، عين جدي
زيت على قماش
إسرائيل ، ستوديو

חי וצומח
الكائنات الحية والنباتات
Flora and Fauna

Rosanne Guille
Female Nubian Ibex on the Dead Sea Shore
Watercolor and acrylic on paper
38 x 56 cm
Israel

רוזאן גיל
יעל נובי, נקבה, על שפת ים המלח
צבעי מים ואקריליק על נייר
ישראל

روزان جيل
وعل نوبي ، أنثى ، على شاطئ البحر الميت
ألوان مائية و اكريليك على ورق
إسرائيل

Human Impact
השפעת אדם
تأثير الانسان

Anna Kirk-Smith
The Lowest Lunchbox on Earth
Cardboard box, mixed media,
tape with detritus from Dead Sea shore
24 x 18 x 27 cm
Israel, Ein Gedi, Field work

אנה קירק-סמית'
קופסת האוכל הנמוכה בעולם
ארגז קרטון, טכניקה מעורבת, סרט עם
שפוכת מחוף ים המלח
ישראל, עין גדי, נוצר בשטח

آنا كيرك سميث
أوطأ كرتون طعام في العالم
علبة كرتون، تقنيات مدمجة،
مرميات على شاطئ البحر الميت
إسرائيل، عين جدي، رُسمت في الطبيعة

Esther Tyson
Water Pipes, Wadi Zarqa Ma'in
Oil on Paper
42 x 59 cm
Jordan

אסתר טיסון
צינורות מים, ואדי זרקא-מעין
שמן על נייר
ירדן

استير تايسون
أنابيب المياه ، وادي الزرقاء- معان
زيت على ورق
الأردن

Rosanne Guille
Griffon Vulture over the
Dead Sea Works
Charcoal on paper
60 x 60 cm
Israel

רוזאן גיל
נשר מקראי מעל מפעלי ים המלח
פחם על נייר
ישראל

روزين جيل
نسر أسمر فوق مصانع البحر الميت
فحم على ورق
إسرائيل

John Foker
Drawing from Bus
Pen on paper
15 x 18 cm
Jordan, Field sketch

ג'ון פוקר
ציור מהאוטובוס
עט על נייר
ירדן, צייר בשטח

جون بوكر
الرسم من الحافلة
قلم حبر على ورق
الأردن، رُسمت في الطبيعة

Esther Tyson
Polytunnels for growing vegetables
Oil on paper
42 x 59 cm
Jordan

אסתר טייסון
מנהרות נמוכות לגידול ירקות
שמן על נייר
ירדן

إستير تايسون
دفيئات واطئة لنمو النباتات
زيت على ورق
الأردن

Esther Tyson
Water Pipe
Oil on paper
42 x 59.4 cm
Jordan

אסתר טייסון
צינור מים
שמן על נייר
ירדן

إستير تايسون
أنبوب مياه
زيت على ورق
الأردن

Anna Kirk-Smith
The Unholy Dove
Mixed media painting
with collage on paper
202 x 100cm
Israel, Studio

אנה קירק-סמית'
היונה 'הלא קדושה'
ציור בטכניקה מעורבת עם
קולאז' על נייר
ישראל, סטודיו

آنا كيرك سميث
حمامة برية
تقنية مُدمجة مع كولاج على ورق
إسرائيل، ستوديو

Anna Kirk-Smith
The Unholy Dove (detail)
Mixed media painting
with collage on paper
Israel, Studio

אנה קירק-סמית'
היונה 'הלא קדושה' (פרט)
ציור בטכניקה מעורבת עם
קולאז' על נייר
ישראל, סטודיו

آنا كيرك سميث
حمامة برية ـ جزء من لوحة
تقنيات مُدمجة
كولاج على ورق
إسرائيل، استوديو

This poor bird bears on its shoulders a weighty symbolic history. This piece depicts the anthropomorphic daily contemplations of doves and their activity at Wadi Zin.

Anna Kirk-Smith

ציפור מסכנה זו נושאת על כתפיה מטען היסטורי סמלי. יצירה זו מתארת את הרהורי היומיום של היונים - כאילו היו בעלות אופי אנושי - ואת פעילותן בנחל צין.

אנה קירק-סמית'

يحمل هذا الطائر المسكين على كتفيه حمولة تاريخية رمزية. يصف هذا العمل التأملات اليومية للحمام ـ كما لو كانت ذات طبيعة انسانية، ويصف أيضا، نشاطها في وادي تسين.

آنا كيرك سميث

באחד הימים הראשונים שבהם עצרנו לצייר, הבחנו במבנה עצום להטיית מים בוואדי זרקא-מעין, אחד מרבים שנבנו בחלקם התחתון של הוואדיות. מתחת לסכר הערוץ היה יבש וצחיח. כשטיפסנו מעל למבנה ראינו נהר זורם! זה היה סוריאליסטי - תזכורת נוקבת לניתוקם של עורקי החיים של ים המלח, אך גם לעובדה שעורקים אלו מזרימים חיים לירדנים הצמאים למים.

זאב לבינגר

On one of our first painting days in Jordan, we came upon an enormous water diversion structure in Wadi Zarqa Ma'in, one of many that have been built at the bottom of mountain canyons. Walking from below, the river bed was bone dry, but as we climbed up past the structure, all of a sudden there was a river running down! It was surrealistic. Such a poignant reminder of how literally the life-lines of the Dead Sea are being severed and yet these are also life-lines to the parched Jordanians.

Zev Labinger

في أحد الأيام الأولى التي توقفنا فيها عن الرسم، لاحظنا مبنى ضخما لتحويل المياه في وادي الزرقاء - معان، وهو أحد المباني العديدة التي بنيت في الجزء السفلي من الأودية. تحت السد كانت القناة جافة وقاحلة. بينما تسلقنا فوق المبنى رأينا نهر يتدفق! لقد كان سرياليا - تذكيرًا صارخًا بقطع شرايين الحياة في البحر الميت، ولكن في الحقيقة أن هذه الشرايين تجلب الحياة للأردنيين العطشى للماء.

زئيف لفنجر

Esther Tyson
Water to Pipes
Oil on Paper
42 x 42 cm
Wadi Zarqa Ma'in, Jordan

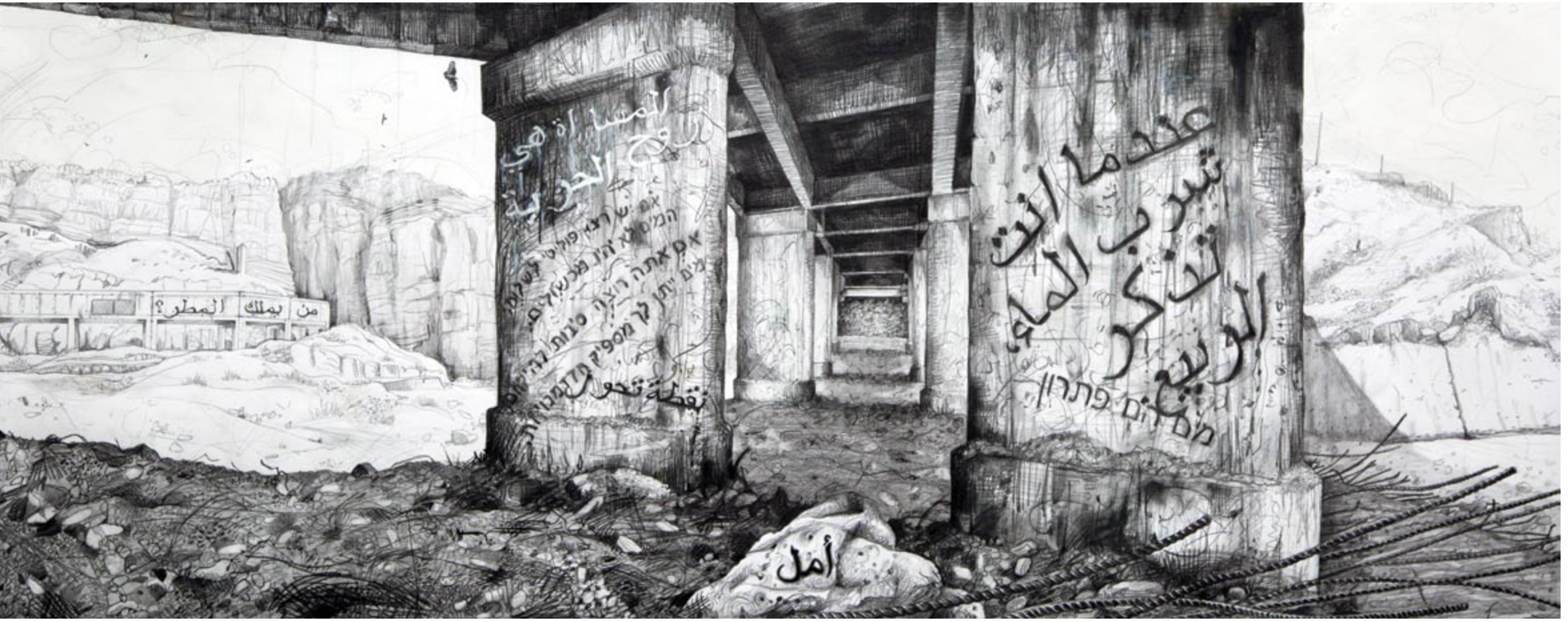
אסתר טיסון
מים לצינורות
שמן על נייר
ירדן, ואדי זרקא-מעין

إستير تايسون
مياه للأنابيب
زيت على ورق
الأردن ووادي الزرقاء - معان

Brin Edwards
Fan-tailed Ravens at Wadi Zarqa Ma'in
Acrylic on canvas
76 x 60 cm
Jordan

ברין אדוארדס
עורב קצר-זנב בוואדי זרקא-מעין
אקריליק על בד
ירדן

برين ادواردز
غراب قصير الذيل في وادي زرقا-معان
اكريليك على قماش
الأردن

Anna Kirk-Smith
Pillars of Wisdom
Graphite and gouache on paper
38 x 113 cm
Jordan, Studio

אנה קירק-סמית'
עמודי החוכמה
גרפיט וגואש על נייר
ירדן, סטודיו

آنا كيرك سميث
أعمدة الحكمة
الجرافيت والغواش على الورق
الأردن ، ستوديو

Some examples of the graffiti (loosely translated):

"Who owns the rain? (in Arabic) , from the book 'Watershed - The Role of Fresh Water in the Israeli-Palestinian Conflict' by Professor Malin Falkenmark, a renowned water scientist.

"Hope" on the rock in the foreground (in Arabic).

"If there is a political will for peace, water will not be a hindrance. If you want reason's to fight, water will give you ample opportunities." (in Hebrew) Uri Shamir – Israeli Professor of Hydrology

"When you drink the water, remember the spring."
(Chinese Proverb written in Arabic).

Anna Kirk-Smith

להלן כמה דוגמאות של הגרפיטי בתרגום חופשי:

"מי בעליו של הגשם?" (בערבית), מתוך הספר 'פרשת-מים - תפקידם של מים מתוקים בסכסוך הישראלי-פלסטיני' מאת פרופסור מאלין פלקנמארק, חוקרת מים מפורסמת.

"תקווה" על הסלע שבחזית (בערבית).

"אם יש רצון פוליטי לשלום, המים לא יהיו מכשול. אם אתה רוצה סיבות להילחם, מים ייתנו לך מספיק הזדמנויות." (בעברית)

אורי שמיר - פרופסור ישראלי להידרולוגיה

"כאשר אתה שותה את המים, זכור את המעיין"
(פתגם סיני כתוב בערבית)

אנה קירק-סמית'

فيما يلي أمثلة للجرافيتي بترجمة حرة:

"مَن هو مالك المطر؟" ـ بالعربية ـ من كتاب "مسألة المياه العذبة في الصراع الإسرائيلي الفلسطيني" لمؤلفته بروفيسور مالين فلاكنمارك باحثة مشهورة في شؤون المياه.

"الأمل" على صخرة في الواجهة (بالعربية)

"إذا وُجدت الإرادة السياسية لتحقيق السلام، لن تكون المياه عائقا. وإذا أردتَ أسبابا للحرب، ستعطيك المياه أسبابا كافية" (بالعربية)
أوري شمير ـ بروفيسور للهيدرولوجيا

"عندما تسبح في الماء لا تنس الينابيع"
(مثل صيني مكتوب بالعربية)

آنا كيرك ـ سميث

Bruce Pearson
Dead Sea Evening Light
Watercolor and oil pastel on paper
60 x 42 cm
Israel, Ein Gedi

ברוס פירסון
תאורת בין ערביים בים המלח
צבעי מים ופסטל שמן על נייר
ישראל, עין גדי

بروس بيرسون
نور الغسق في البحر الميت
ألوان مائية وزيتية على ورق
إسرائيل ، عين جدي

Anna Kirk-Smith
Prepared Obituary
Wooden urn with mixed media/
collected objects
27 x 27 x 25cm

אנה קירק-סמית'
הספד מוכן
מכל עץ עם טכניקה מעורבת /
חפצים שנאספו

آنا كيرك سميث
رثاء جاهز
جرة خشبية مع تقنية مُدمجة
أغراض تم جمعها

מכל עץ לאחסון אפר (ריק מתושבו הקודם) מציג את ההשפעה בעבר ובהווה של התעשייה והתיירות על המערכת האקולוגית של ים המלח.

אנה קירק-סמית'

A wooden urn (relieved of its previous inhabitant) shows the past and present impacts of industry and tourism on the Dead Sea ecosystem.

Anna Kirk-Smith

جرة من خشب (فارغة من ساكنها السابق) تكشف تأثير الصناعة والسياحة في الماضي والحاضر على النظام البيئي للبحر الميت.

آنا كيرك سميث

Anna Kirk-Smith
Prepared Obituary
Layer One: The Overview
Wooden tray with sand and mixed
media maps
26 x 26 x 4 cm

אנה קירק-סמית'
הספד מוכן
רובד אחד: סקירה כללית
ארגז עץ עם חול וטכניקה
מעורבת עם מפות

آنا كيرك سميث
رثاء جاهز
طبقة واحدة:بلحة عامة
صندوق خشبي مع الرمل
وتقنية مُدمجة مع خرائط

Brin Edwards
Dead Date Palms at Ein Gedi
Oil on canvas
51 x 75 cm
Israel

ברין אדוארדס
עצי תמר מתים בעין גדי
שמן על בד
ישראל

براين ادواردز
أشجار نخيل ميتة في عين جدي
زيت على قماش
إسرائيل

עצי תמר אלו מתו, מים נמנעו משורשיהם עקב
הבולענים שנפערו תחתם.

ברין אדוארדס

These date palms had died, their roots deprived
of water by the sink holes beneath them.

Brin Edwards

أشجار نخيل ميتة بعدما انحسرت المياه عن جذورها
بسبب البالوعات التي انفتحت تحتها.

براين ادواردز

זה היה מדהים למדי. חסידות, דיות מצויות ואנפיות בקר עפו ללא הרף, בעוד משאיות אשפה נעו הלוך ושוב. חודשים לאחר מכן אני עדיין תוהה על ההשלכות הבריאותיות ארוכות הטווח על הציפורים, שכן מטמנה זו הפכה לנקודת עצירה קבועה בנתיב הנדידה.

ג'ון פוקר

It was a bit overwhelming. Storks, Black Kites and Cattle Egrets were flying in constantly, as tippers and trucks moved back and forth. Months later, I still wonder about the long-term health implications for the birds, now that this large land-fill site has become a regular migration stop-over.

John Foker

كان مُدهشا حقًا جدا. طيور اللقالق والحدأة السوداء وأبو قِرْدان حامت حولنا باستمرار في حين سارت شاحنات النفايا ذهابا وإيابا. وانا على بُعد أشهر لا أزال أتساءل عن الآثار الصحية على الطيور للمدى البعيد، إذ أن مدفن النفايات هذا تحوّل إلى محطة رئيسة في مسار الطيور المهاجرة.

جون بوكر

John Foker
Storks at the Refuse Tip
Ink on paper
21 x 30 cm
Field sketch

ג'ון פוקר
חסידות במטמנה
דיו על נייר
צויר בשטח

جون بوكر
اللقالق في مدفن النفايات
حبر على ورق
رُسمت في الطبيعة

Nick Derry
Plastic Bags and Fan-Tailed Ravens
Mixed (including monoprint and pen)
70 x 50 cm
Jordan, Wadi Ma'in Zarqa, Studio

ניק דרי
שקיות פלסטיק ועורבים קצרי-זנב
טכניקה מעורבת (הכוללת הדפס מונו ועט)
ירדן, ואדי זרקא-מעין, סטודיו

نيك ديري
أكياس بلاستيكية وغربان قصيرة الذيل
تقنية مُدمجة (تشمل طباعة مونو ورسم بالقلم)
الأردن، وادي الزرقاء ـ معان، ستوديو

Nick Derry
Black Kites, White Storks
and Cattle Egrets
Mixed media (mostly collage)
on cardboard
60 x 78 cm
Compost facility

ניק דרי
דיות שחורות, חסידות לבנות ואנפיות בקר
טכניקה מעורבת (בעיקר קולאז')
על נייר קרטון
אתר קומפוסט

جاك ديري
الحدأة السوداء ،اللقالق البيضاء وبلشون القطعان
تقنية مُدمجة (بالأساس كولاج)
على ورق كرتون
موقع الكومبوست

Bernd Pöppelmann
Tirza Garbage Site
Oil on linen
60 x 80 cm
Studio

ברנד פופלמן
מטמנת תרצה
שמן על פשתן
סטודיו

برند فوفلمان
مكب نفايات ترتسا
زيت على الكتان
ستوديو

Anna Kirk-Smith
Beautiful Rubbish (entire piece)
'Destroyed' painting becoming a paper sculptural sketch, mixed media
50 x 90 x 28cm
Studio

אנה קירק-סמית'
אשפה יפהפייה
ציור 'הרוס' הופך לסקיצת פסל נייר
טכניקה מעורבת
סטודיו

آنا كيرك سميث
القمامة الجميلة (جزء من)
تتحوّل اللوحة "المعطوبة" إلى مخطوطة
لتمثال من ورق
تقنية مُدمجة
ستوديو

יצירה זו בוחנת את 'חוויית המטמנה', שבה ציפורים משגשגות על פסולת אנושית. היא גם חוגגת את התפקיד המפתיע שהאתר ממלא לצורך שימור, תוך ערעור התפיסה של בית גידול טבעי אידיאלי...

אנה קירק-סמית'

This piece looks at the 'dump experience' where birds thrive on human waste. It also celebrates its surprisingly supportive conservation role, while questioning the perception of an ideal natural habitat ...

Anna Kirk-Smith

يفحص هذا العمل "تجربة طمر النفايات"، حيث تنتعش الطيور على نفايات الانسان. كما أنها تحتفي بالوظيفة المُفاجِء الذي يلعبه الموقع في لغرض حفظ النوع، من خلال تقويض المفهوم المألوف لموطن التعشيش المثالي...

آنا كيرك سميث

Anna Kirk-Smith
Beautiful Rubbish (detail)
'Destroyed' painting becoming a paper sculptural sketch, mixed media
Studio

אנה קירק-סמית'
אשפה יפהפייה (פרט)
ציור 'הרוס' הופך לסקיצת פסל נייר
טכניקה מעורבת
סטודיו

آنا كيرك سميث
القمامة الجميلة (جزء من)
تتحوّل اللوحة "المعطوبة" إلى مخطوطة
لتمثال من ورق
تقنية مُدمجة
ستوديو

Brin Edwards
Storks at a Rubbish Tip
Oil on canvas
50 x 120 cm

ברין אדוארדס
חסידות לבנות במטמנה
שמן על בד

براين ادواردز
طائر اللقلق الأبيض في مدفن النفايات
زيت على قماش

Anne Shingleton
Dawn at the Dump:
White Storks Waiting for the
Next Load of Rubbish
Oil on canvas
60 x 48 cm
Studio

אן שינגלטון
שחר במטמנה
חסידות לבנות ממתינות למטען
האשפה הבא
שמן על בד
סטודיו

آن شينجلتون
الفجر في مدفن النفايات
طيور اللقلق البيضاء تنتظر حمولة
القمامة القادمة
زيت على قماش
ستوديو

השפעת אדם
تأثير الانسان
Human Impact

במסגרת הסמינר, למחרת ערב הפתיחה המרגש עם הקונצרט של פול וינטר, נסענו אל המעבר לירדן בגשר שייח' חוסיין שבעמק בית שאן. בדרך עצרנו במזבלת תרצה, כשבעים קילומטרים מצפון לים המלח, בלבו של הבקע הגדול. במזבלה התרכזו אלפי חסידות לבנות נודדות ודיות שחורות, בשיאה של נדידת האביב. החלטנו לעצור שם כדי להדגיש כיצד - כמו ים המלח שנפגע קשה מהתפתחות הטכנולוגיה - החסידות מוצאות בכל האזורים הפליארקטיים חלופה למזון בבתי גידול טבעיים - מזבלות. היתה זו חוויה ייחודית ושונה לציידי הטבע, שמיד שלפו מכחולים, דפי ציור, משקפות וטלסקופים.
והתוצאות הנפלאות לפניכם...

פרופ' יוסי לשם

كجزء من السمينار، بعد ليلة الافتتاح المثيرة مع الحفلة الموسيقية لبول وينتر، توجهنا في اليوم التالي إلى معبر الأردن عند جسر الشيخ حسين في وادي بيسان. توقفنا على الطريق عند تفريغ قمامة ترتسا، على بعد حوالي سبعين كيلومتراً شمال البحر الميت، في قلب الشق الكبير. كان المكبّ موطنا لآلاف من اللقالق البيضاء المهاجرة والحدأة السوداء، في ذروة هجرة الربيع. قررنا التوقف هناك لنتأمّل ـ مثلما يتضرّر البحر الميت بشدة من التطور التكنولوجي ـ تجد اللقالق في مكبّات النفايات بديلا للطعام في المواطن الطبيعية. كانت هذه تجربة فريدة ومُغايرة لفناني الطبيعة الذين تناولوا الفرشاة على الفور، وأوراق الرسم والمناظير والتلسكوبات. أما النتائج الرائعة، فأمامكم ...

البروفيسور يوسي ليشيم

During the seminar, after the exciting opening night concert featuring the Paul Winter Consort, we drove the following day to the Jordan crossing at Sheikh Hussein Bridge in the Bet Shean Valley. On the way, we stopped at the Tirza garbage dump about seventy kilometers north of the Dead Sea, in the heart of the Great Rift Valley. The landfill is a stopover site for thousands of White Storks and Black Kites that congregate there at the height of their spring migration. We decided to stop there in order to emphasize how, just like the Dead Sea which has been severely damaged by technological development, White Storks in all the Palearctic regions have found an alternative to feeding in natural habitats — landfills. It was a unique and memorable experience for our group of naturalists/artists, who immediately whipped out their brushes, sketchbooks, binoculars, and telescopes and got busy sketching and painting. You can see here the superb results of their work...

Professor Yossi Leshem

Landscapes
נופים
مناظر

Laurent Willenegger
Swallows and Barbary Falcon
along Dead Sea
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Jordan, Plein air

לורנט ווילנגר
סנוניות ובז מדברי מעל חופי ים המלח
צבעי מים על נייר
ירדן, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
سنونو وشاهين صحراوي فوق شواطئ البحر الميت
ألوان مائية على ورق
الأردن، رسمت في الطبيعة

Anna Kirk-Smith
Out of the Ordinary
Acrylic on paper
42 x 59 cm
Jordan

אנה קירק-סמית'
יוצא מגדר הרגיל
אקריליק על נייר
ירדן

آنا كيرك سميث
خارج عن المألوف
اكريليك على الورق
الأردن

Debby Kaspari
Overlook to Dead Sea
from Zara Mountains
Pastel on sanded paper
26 x 21 cm
Jordan, Plein air

דבי קספרי
תצפית לים המלח מהרי זארה
פסטל על נייר משופשף
ירדן, צויר בשטח

ديبي كاسبري
منظر للبحر الميت من جبال زارا
باستيل على ورق خشن
الأردن، رُسمت في الطبيعة

שמש בין הערבים, בעודה חומקת מאחורי הצוקים שבישראל הדומים
לחיה היסטורית ענקית, משרה תחושה שזו זכות מופלאה להיות כאן.

רוזאן גיל

The evening sun as it slipped behind the Israeli cliffs,
which resemble a gargantuan and historic beast, gives
one a feeling of utter privilege to be here.

Rosanne Guille

شمس الغروب، وهي تغيب وراء المنحدرات في الجانب الإسرائيلي التي تبدو
كحيوان تاريخي هائل الكِبَر، تُضفي شعورا بأنه حظ مُدهش التواجد هنا.

روزان جيل

Rosanne Guille
Zara Mountain Range
Watercolor on paper
24 x 20 cm
Jordan

רוזאן גיל
רכס הרי זארה
צבעי מים על נייר
ירדן

روزان جيل
سلسلة جبال زارا
ألوان مائية على ورق
الأردن

Rosanne Guille
Ein Gedi Reserve
Watercolor on paper
9 x 28 cm
Israel, Field study

רוזאן גיל
שמורת עין גדי
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

روزان جيل
محمية عين جدي
ألوان مائية على الورق
إسرائيل ، رسمت في الطبيعة

Rosanne Guille
Migration, Egyptian Vultures,
Black Storks
Watercolor on paper
9 x 28 cm
Israel, Ein Gedi

רוזאן גיל
נדידה, רחמים מדבריים,
חסידות שחורות
צבעי מים על נייר
ישראל, עין גדי

روزان جيل
الهجرة، رخم صحراوي ولقالق سوداء
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، عين جدي

James Coe
Afternoon Shadow
Oil on linen
33.5 x 48.5 cm
Israel, Studio

ג'יימס קו
צל אחר-הצהריים
שמן על פשתן
ישראל, סטודיו

جيمس كوي
ظلّ ما بعد الظهر
زيت على الكتان
إسرائيل ، ستوديو

John Foker
Dead Sea Collage
Mixed media on paper
35 x 25 cm
Jordan, Field sketch

ג'ון פוקר
קולאז' ים המלח
טכניקה מעורבת על נייר
ירדן, צויר בשטח

جون يوكر
كولاج البحر الميت
تقنيات مُدمجة على ورق
الأردن، رُسمت في الطبيعة

Brin Edwards
Dead Sea Landscape
Watercolor on paper
28.5 x 40.2 cm
Field painting

ברין אדוארדס
נופי ים המלח
צבעי מים על נייר
צויר בשטח

برين ادواردز
مناظر البحر الميت
ألوان مائية على ورق
رُسم في الطبيعة

Laurent Willenegger
Shining Water of the Dead Sea
Watercolor on paper
50 x 40 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילהנגר
מי ים המלח הבוהקים
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
مياه البحر الميت
ألوان مائية على ورق
إسرائيل ، رسمت في
الطبيعة

ים המלח, עצום ומוזר. אור מיוחד וחשמלי, מתכתי.
לפתע נפתחים השמיים האפורים והמים מנצנצים.

לורנט ווילהנגר

The Dead Sea, huge and strange. Special and electrical light, metallic. Suddenly the gray sky opens and the water is shining.

Laurent Willenegger

البحر الميت كبير وغريب. ضوء مميز، مكهرب،
ومعدني. فجأة تنفتح السماء الرمادية وتنز المياه.

لورانت ويلينجر

Debby Kaspari
Jordan Wadi River
Pastel on sanded paper
20 x 27 cm
Plein air

דבי קספרי
נחל בירדן
פסטל על נייר משופשף
צויר בשטח

ديبي كاسبري
جدول في الأردن
باستيل على ورق خشن
رُسمت في الطبيعة

Brin Edwards
Wadi Zarqa Ma'in in Jordan
Gouache on paper
39.5 x 17cm
Field painting

ברין אדוארדס
ואדי זרקא-מעין בירדן
גואש על נייר
צויר בשטח

برين ادواردز
وادي الزرقاء - معان
جواش على ورق
رُسمت في الطبيعة

Debby Kaspari
Blackstart at the Dead Sea Shore
Oil on canvas
45 x 90 cm
Jordan

דבי קספרי
שחור זנב על שפת ים המלח
שמן על בד
ירדן

ديبي كاسبري
قليعي أسود الذيل على شاطئ البحر الميت
زيت على قماش
الأردن

The dramatic arid landscapes were subtly colored in tones of tan and gray, with very little vegetation. I found myself wishing I'd brought a grayer, more high-key palette. We were on a schedule, however, there was one upside to keeping a rapid pace: it forced me to paint more loosely.

Debby Kaspari

تمّ رسم المناظر المُقفرة الدراماتيكية برقّة بألوان فاتحة من البُنيّ الأصفر والرمادي، مع قليل جدا من النباتات. أتمنى لو أني أحضرتُ معي طبق ألوان رمادية أكثر. وبأطياف أخرى. كنا محكومين لإطار زمنيكان في هذا فضيلة وهي الحفاظ على وتيرة سريعة: أجبرني ذلكي على الرسم بصورة حرّة أكثر.

ديبي كاسبري

הנופים הצחיחים הדרמטיים היו צבועים בעדינות בגוונים בהירים של חום-צהבהב ואפור, עם מעט מאוד צמחייה. הלוואי שהייתי מביאה איתי פלטת צבעים אפורה יותר, בגוונים אחרים. היינו במסגרת של לוח זמנים, אך היה גם יתרון בשמירה על קצב מהיר: זה הכריח אותי לצייר בצורה חופשית יותר.

דבי קספרי

Bruce Pearson
Migration
Oil pastel on paper
42 x 30 cm

ברוס פירסון
נדידה
פסטל שמן על נייר

بروس بيرسون
الهجرة
الوان زيتيه على الورق

איזונים עדינים משתנים במהירות. עדויות לכך אפשר למצוא ברצועות המלח הלבנות מסביב לשולי ים המלח, כמו טבעות באמבט, מציינות את נסיגת המפלס במטר שלם מדי שנה, וכן בהופעה המטרידה של הבולענים המסוכנים לאורך חופי ים המלח.

אן שינגלטון

التوازنات الدقيقة تتغيّر بسرعة. يُمكن إيجاد أدلّة على ذلك في أحزمة الملح البيضاء حول حافة البحر الميت، فهي تُشير مثل خطوط الحلقات في حوض الحمّام إلى تراجع الماء لمتر واحد كل عام، وكذلك في البالوعات الخطِرة على طول سواحل البحر الميت.

آن شينجلتون

Sensitive balances are changing fast. Evidence was in the white bands of salt around the edges of the Dead Sea, like the rings in a bathtub, demarcating the fall of the sea level by a dramatic meter each year and the worrying appearance of dangerous sink holes along the coast of the Dead Sea.

Anne Shingleton

Debby Kaspari
Salt on the Shore of the Dead Sea
Pastel on sanded paper
20 x 28 cm
Jordan, Plein air

דבי קספרי
מלח על חוף ים המלח
פסטל על נייר משופשף
ירדן, צויר בשטח

ديبي كاسبري
ملح على شاطئ البحر الميت
باستيل على ورق خشن
الأردن، رُسمت في الطبيعة

Anna Kirk-Smith
Watching the Tide Go Out
Mixed media in sketchbook
29.5 x 84 cm

אנה קירק-סמית'
מתבוננים בגאות הנסוגה
טכניקה מעורבת על פנקס סקיצות

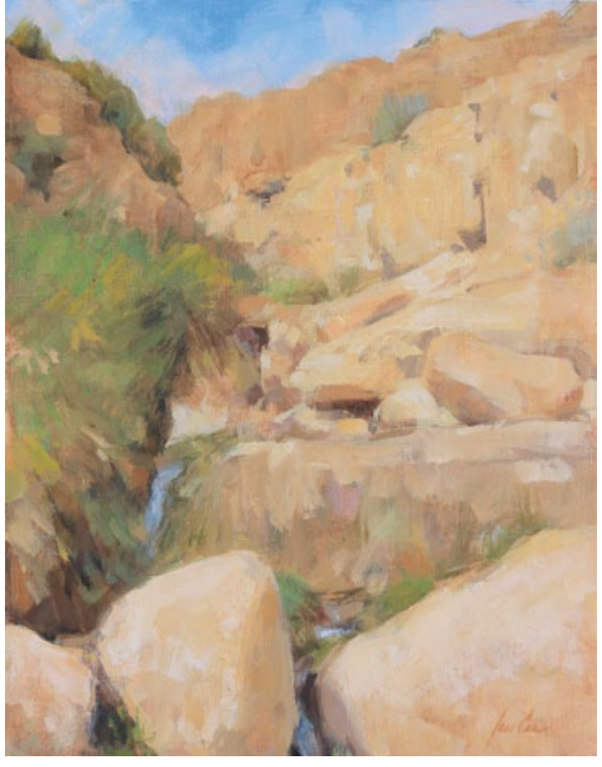
آنا كيرك ـ سميث
تأمّل في المدّ المتراجع
تقنية مُدمجة على دفتر المخطوطات

Zev Labinger
Dead Sea from Wadi Zarqa Ma'in
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Jordan, Plein air

זאב לבינגר
ים המלח מוואדי זרקא-מעין
צבעי מים על נייר
ירדן, צויר בשטח

زئيف لابينجر
البحر الميت من وادي زرقاء - معان
لوحة مائية على ورق
الأردن ، رسمت في الطبيعة

James Coe
Sunlight in Wadi David
Oil on linen
35.7 x 28 cm
Israel, Plein air, finished in studio

ג'יימס קו
אור שמש בנחל דוד
שמן על פשתן
ישראל, צויר בשטח ובסטודיו

جيمس كو
ضوء الشمس في وادي دافيد
زيت على ورق الكتان
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة وفي الاستوديو

ישימון שלא נגעו בו אינו קיים בחלק זה של העולם. כל מקום, מרוחק ככל שיהיה, נרמס, שונה, או שבנו עליו. ההיסטוריה שלנו נמצאת שם, בכל מקום. אתה יכול לחשוב שאתה נמצא במקום מרוחק, אבל אז אתה מבחין בעבודת אבן עתיקה או סלעים שהוזזו על ידי בני אדם.

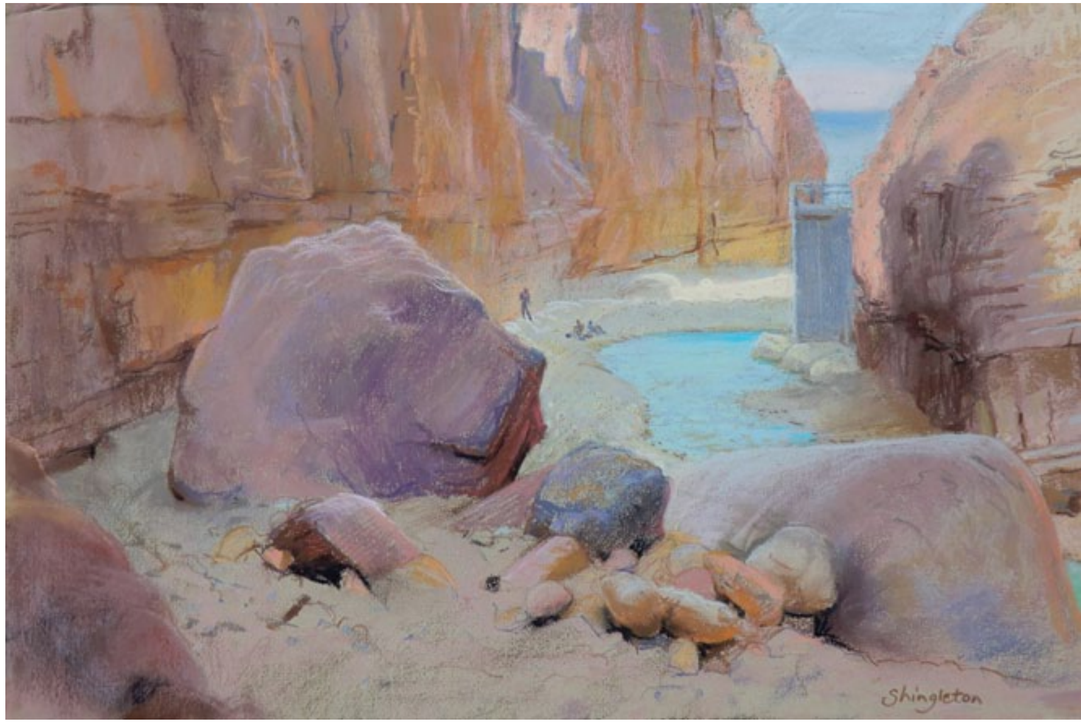
ג'יימס קו

There is no such thing as untouched wilderness in this part of the world. Every place, no matter how far out, had been trampled, manipulated, or built upon. Our history is there, all over. You may think you are in a remote spot, but then you notice old stonework or rocks that have been moved by humans.

James Coe

ليس هناك من أرض في هذا العالم بقيت في منأى عن يد الإنسان. كل موقع مهما يكُن نائيًا تم دوسه وتغييره أو البناء عليه. تاريخنا موجود هناك، في كل مكان. يُمكن أن تعتقد أنك موجود في مكان معزول، عندها ستلحظ أعمالا في حجر قديم أو صخورا نقلها الإنسان من مكانها.

جيمس كو

Anne Shingleton
Wadi Zarqa Ma'in in Jordan
Pastel on colored paper
32 x 49.5 cm
Plein air

אן שינגלטון
ואדי זרקא-מעין בירדן
פסטל על נייר צבעוני
צויר בשטח

آن شينجلتون
وادي الزرقاء - معان في الأردن
باستيل على ورق ملون
رسمت في الطبيعة

John Foker
At Wadi Zarqa Ma'in
Mixed media on paper
25 x 90 cm
Jordan, Field sketch

ג'ון פוקר
ואדי זרקא-מעין
טכניקה מעורבת על נייר
ירדן, צויר בשטח

جون بوكر
وادي الرزقاء ـ معان
تقنيات مُدمجة على ورق
الأردن، رُسمت في الطبيعة

Rosanne Guille
Dead Sea Shore
Pencil on paper
20 x 30 cm
Jordan, Field sketch

רוזאן גיל
חוף ים המלח
עיפרון על נייר
ירדן, צויר בשטח

روزان جيل
شاطئ البحر الميت
قلم رصاص على ورق
الاردن، رسمت في الطبيعة

Esther Tyson
Wadi Zarqa Ma'in
Oil on paper
29.7 x 42 cm
Jordan

אסתר טיסון
ואדי זרקא-מעין
שמן על נייר
ירדן

إستير تايسون
وادي الزرقاء - معان
زيت على ورق
الأردن

Ad Van Liempt
'Dead Sea Project' no. 5
Oil on paper
41 x 29.5 cm
Jordan, Plein air

אד ואן לימפט
'פרויקט ים המלח' מס' 5
שמן על נייר
ירדן, צויר בשטח

إد فان ليمفت
"مشروع البحر الميت" رقم ٥
زيت على ورق
الأردن، رُسمت في الطبيعة

Ad Van Liempt
'Dead Sea Project' no. 13
Oil on paper
41 x 29.5 cm
Jordan, Plein air

אד ואן לימפט
'פרויקט ים המלח' מס' 13
שמן על נייר
ירדן, צויר בשטח

إد فان ليمبت
مشروع البحر الميت ١٣
زيت على ورق
الأردن، رسمت في الطبيعة

Ad Van Liempt
'Dead Sea Project' no. 16
Oil on paper
41 x 29.5 cm
Israel, Plein air

אד ואן לימפט
'פרויקט ים המלח' מס. 16
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

إد فان ليمبت
مشروع البحر الميت ١٦
زيت على ورق
اسرائيل، رسمت في الطبيعة

Ad Van Liempt
'Dead Sea Project' no. 20
Oil on paper
41 x 29.5 cm
Israel, Plein air

אד ואן לימפט
'פרויקט ים המלח' מס. 20
שמן על נייר
ישראל, צויר בשטח

إد فان ليمبت
مشروع البحر الميت ٢٠
زيت على ورق
اسرائيل، رسمت في الطبيعة

Ad Van Liempt
'Negev' no. 8
Oil on canvas
120 x 120 cm
Israel, Studio

אד ואן לימפט
'נגב' מס' 8
שמן על בד
ישראל, סטודיו

إد فان ليمبت
النقب ٨
زيت على ورق
اسرائيل، ستوديو

These twelve days made a tremendous impression on me... Colors and structures in the ever changing light led to a surprisingly fast production of works. There was not a single moment in which I wondered how this would end... At home in my studio I started a new series of paintings, oil on linen, with those typical colors and structures in un-Dutch light. These paintings became increasingly abstract. However, the works retained recognizable and natural elements. Strongly affected by the landscape in Israel and Jordan.
Ad van Liempt

שנים עשר הימים הללו הותירו עלי רושם כביר... צבעים ומבנים באור המשתנה כל הזמן הובילו לקצב יצירה מהיר להפליא. לא היה רגע אחד שבו תהיתי כיצד זה ייגמר... בבית, בתוך הסטודיו שלי, התחלתי סדרה חדשה של ציורים, שמן על פשתן, באותם צבעים אופייניים ומרקמים באור הלא-הולנדי. ציורים אלו הפכו למופשטים יותר ויותר. עם זאת, העבודות שימרו אלמנטים טבעיים ובני זיהוי, עם השפעה חזקה של הנוף בישראל ובירדן.

אד ואן לימפט

هذه الاثنى عشر يوما تركت لدي انطباعا كبيرا ... الألوان والمباني في الضوء المتغيّر طيلة الوقت، سرّع وتيرة الإنتاج بشكل لا يُصدّق. لم أتساءل ولو للحظة متى ننتهي من العمل... في البيت وفي الستوديو، بدأت سلسلة جديدة من الرسومات، زيت على كنفا، في الألوان والأطياف المألوفة في الضوء الغريب عن موطني هولندة. تحوّلت الرسومات إلى تجريدية، أكثر فأكثر، مع هذا، حافظت الرسومات على العناصر الطبيعية المعروفة، مع تأثير كبير للمناظر في إسرائيل والأردن.

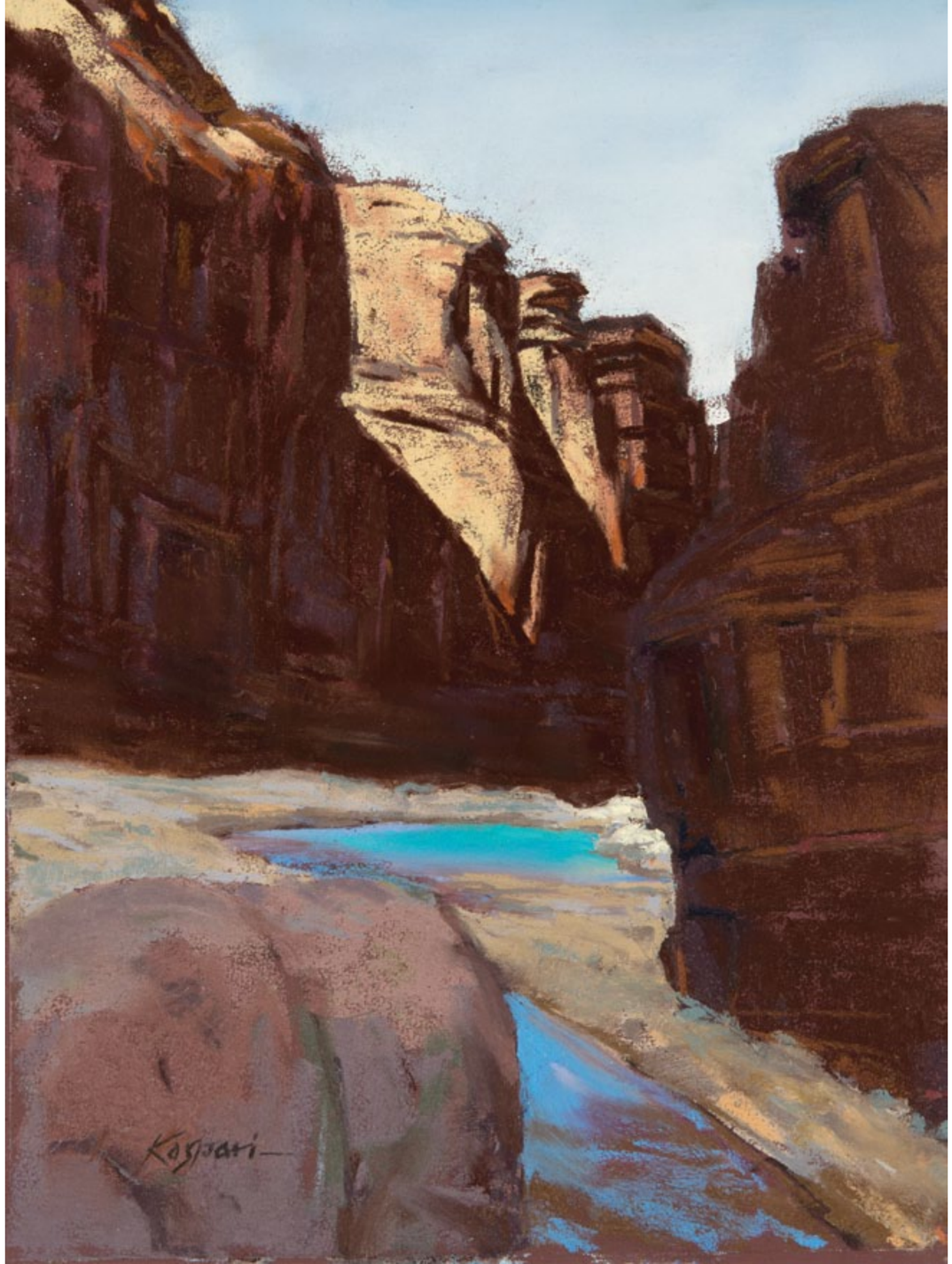
إد فان ليمفت

Bruce Pearson
Sea Edge
Watercolor and pencil on paper
42 x 30 cm
Jordan, northern end of Dead Sea

ברוס פירסון
קצה הים
צבעי מים ועיפרון על נייר
ירדן, קצהו הצפוני של ים המלח

بروس بيرسون
حافة البحر الميت
لوحة مائية وقلم رصاص على ورق
الأردن، الطرف الشمالي للبحر الميت

Laurent Willenegger
A Raven above the Wadi Zarqa Ma'in
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Jordan, Plein air

לורנט ווילהנגר
עורב מעל הוואדי זרקא-מעין
צבעי מים על נייר
ירדן, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
غراب فوق الوادي الزرقاء - معان
ألوان مائية على ورق
الأردن ، رسمت في الطبيعة

Debby Kaspari
Cliffs in Wadi Zarqa Ma'in, Jordan
Pastel on sanded paper
27 x 21 cm
Plein air

דבי קספרי
צוקים בוואדי זרקא-מעין בירדן
פסטל על נייר משופשף
צויר בשטח

ديبي كاسبري
مُنحدرات في وادي الزرقاء - معان الاردن
باستيل على ورق خشن
رُسمت في الطبيعة

Laurent Willenegger
Dead Sea, Colorful Shore
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Jordan, Plein air

לורנט ווילהנגר
ים המלח, חוף צבעוני
צבעי מים על נייר
ירדן, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
البحر الميت، شاطئ ملون
ألوان مائية على ورق
الأردن، رسمت في الطبيعة

נופים
مناظر
Landscapes

משהו שלורנט ווילהנגר אמר נחרט עמוק בזיכרוני: 'צריך פשוט להביט ולצייר את הנוף כפי שהוא. למשל השמיים שם בקצה האופק מעל הים - נכון שהם ירוקים?!!' כפי שהשמיים של ים המלח מחליפים צבעים, כך גם הים עצמו מגדיר מחדש 'פלא טבע' שיש לשמר בכל מחיר.

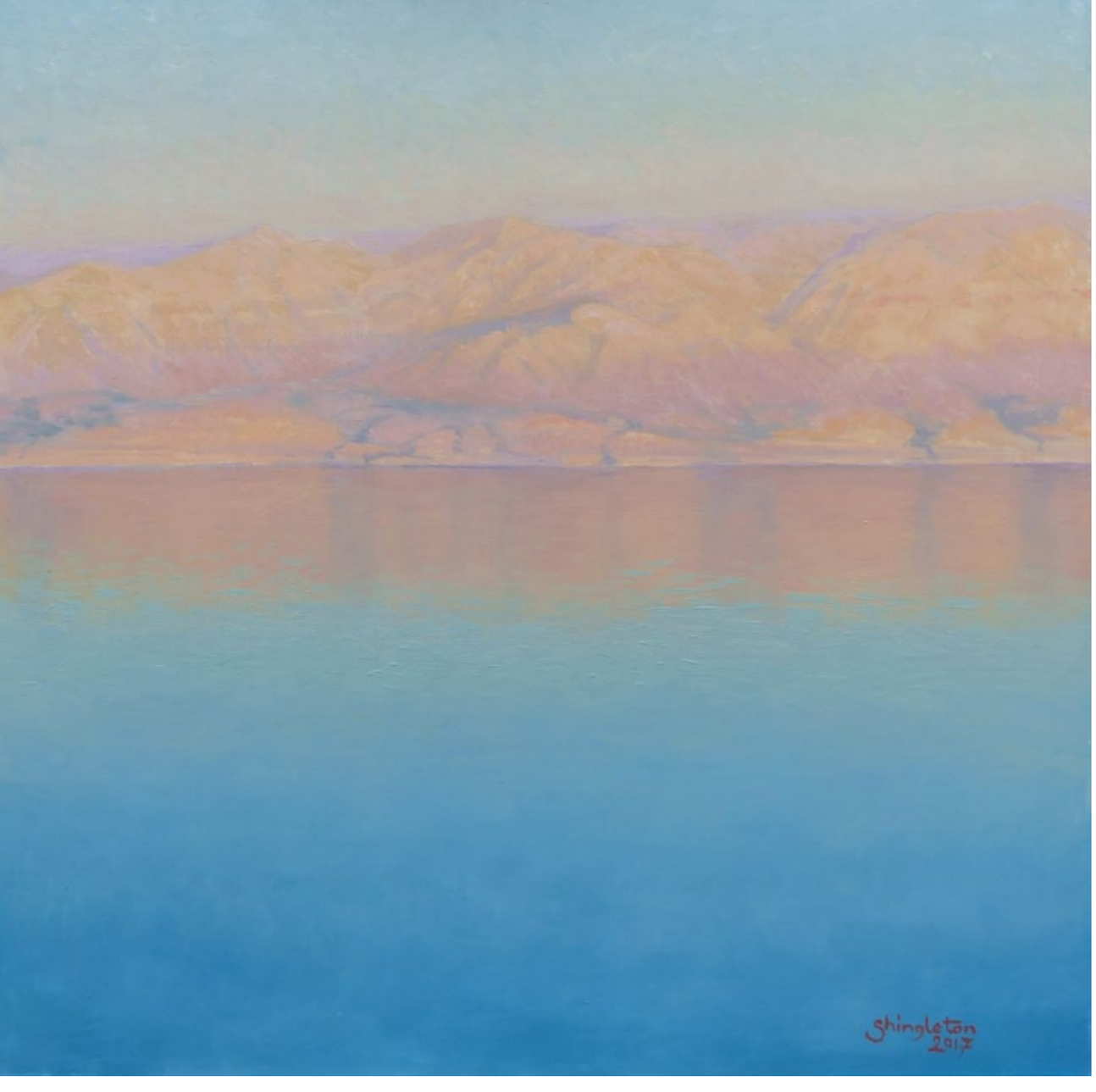
יובל דקס

Something that Laurent Willenegger said is deeply engraved in my memory: 'You just have to look and paint the landscape as it is. For instance, the sky at the edge of the horizon over the sea – its green, isn't it?!!' Just as the sky over the Dead Sea changes colors, so too, the sea itself redefines the 'wonders of nature' that must be preserved at all costs.

Yuval Dax

شيء ما قاله لورانت ويلينجر ظلّ محفورا في ذاكرتي: "ينبغي فقط تأمّل المنظر ورسمه كما هو. مثلا السماء في آخر الأفق فوق البحر - أليست بلون أخضر؟!" مثلما تغيّر سماء البحر الميت ألوانها، فإن البحر نفسه يعطي تعريفا جديدًا لمفهوم "عجيبة طبيعية" وهو ما ينبغي الحفاظ عليه بأي ثمن.

يوفال داكس

יצירות ורשמים
الأعمال والانطباعات
Artwork and Impressions

היה זה תענוג - לצייר נוף שנגלה לעיניי לראשונה, כה שונה מהשדות השופעים הירוקים שבבית... עם ים המלח משתרע לפניי... כמעט יכולתי לחוש את הזמן הגיאולוגי, את הגולמיות שבתנועה הנמשכת של הלוחות הטקטוניים, ואת ההקפה המתמדת של השמש מסביב לכוכב היקר שלנו. זהו מבט מקיף יותר וחוויה המעוררת תחושת צניעות. באותו אחר צהריים קרני בין הערביים המשתנות במהירות עודדו אותי לעבוד בזריזות, בניסיון ללכוד את היופי הנשגב והרגעי של הרי ירדן הבוהקים בצבעים נוצצים מעבר למים הכחולים כהים.

אן שינגלטון

كان من دواعي سروري أن أرسم منظرًا بدا لي في البداية مختلفًا جدًا عن الحقول الخضراء في بلادي... مع البحر الميت الممتد أمامي ... كدت أشعر بالزمن الجيولوجي، وبداية الخلق في الحركة المستمرة للألواح التكتونية والمدار الثابت للشمس حول كوكبنا. إنها زاوية رؤية أكثر شمولا، وتجربة تبعث على التواضع. بعد ظهر ذلك اليوم، شجعتني أشعة الشفق المُتغيّرة بوتيرة سريعة على العمل بخفّة في محاولة لالتقاط الجمال الرائع لجبال الأردن المتلألئة ما وراء المياه الزرقاء الداكنة.

آن شينجلتون

It was a joy to be painting a landscape fresh to my eyes, so different from the lush green fields of home... With the Dead Sea spread before me... I could almost sense geological time, the rawness of the shifting tectonic plates ever moving apart, and the constant circling of the sun around our precious planet. A more encompassing view, and a very humbling experience indeed. That afternoon, I was spurred by the fast-changing sun's rays of late evening, into working quickly trying to capture the momentary sublime beauty of the Jordanian mountains glowing in opalescent colors beyond the cobalt waters.

Anne Shingleton

Anne Shingleton
Jordan at Sunset
Oil on prepared board
40 x 40 cm
Studio

אן שינגלטון
ירדן בשקיעה
שמן על לוח מוכן
סטודיו

آن شينجلتون
الأردن عند الغروب
زيت على لوح جاهز
ستوديو

מפי האמנים
مما قاله الفنانون

פרויקטים עכשוויים רבים משמשים קריאת השכמה יעילה - בטרם יהיה מאוחר מדי - להציל את המערכת האקולוגית הפגיעה של ים המלח. צורה זו של פעולת תמיכה משכה לאזור סיקור תקשורתי נרחב, אמצעי להשרשת המודעות למצוקתו העגומה של אוצר הולך ונמוג. מתוך תקווה למנוע אסון סביבתי, ובמאמץ אחרון להצלת האגן הסגור הנסוג במהירות, נקטו כמה פעולות יוצאות דופן. לדוגמה, הצלם ספנסר טוניק צילם יותר מ-1,200 גברים ונשים עירומים ניצבים במים או ליד בולענים. האמנית הישראלית סיגלית לנדאו שיקעה שמלת כלה שחורה מהמאה ה-19 בים המלח, ועוד חפצים כגון כינור ואופניים, עד הפיכתם לפסלים לבנים נוצצים. יתרה מזו, קבוצה של שחיינים מנוסים צלחה את ים המלח (משחה מזוכיסטי לאורך כחמישה עשר קילומטרים) באמצע נובמבר 2016, לבושים מסכות מגן וצֵיָרִים (שנורקלים) שעוצבו במיוחד - הישג מפרך, שכן בליעה של לגימה אחת מהמים עלולה לגרום נזק מוחי חמור.

נעשים מאמצים רבים להרחיב במידה ניכרת את מחקר ים המלח על היבטיו הרב-תחומיים. לצורך זה הוקם מכון מחקר ים המלח סמוך למצדה, בשיתוף המועצה האזורית תמר, המשרד לשיתוף פעולה אזורי ומשרד המדע, בחסות אוניברסיטת תל אביב ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

מיזמים נועזים אלו ראויים לכל שבח, אולם יש חשיבות עליונה לחינוך וללימוד מקיף יותר - על הטופוגרפיה, הגיאואורגפיה ועולם החי באזור ים המלח. הציורים והאיורים שנוצרו בסמינר האמנים למען הטבע מדגישים את החי והצומח המקומיים של ים המלח, וכמובן - את הנופים המרהיבים של מערכת אקולוגית ייחודית זו. המסר החיוני של האמנים מועבר באמצעות עבודות השואבות מהתבוננות מקרוב בציון דרך עתיק זה ובחי המאפיין אותו - מקום שאין שני לו ושעתידו הלא בטוח מאוים עקב התערבות האדם.

הדפים הבאים הם חגיגה לעיניים, והם מציגים מגוון רחב של סגנונות אמנותיים הנעים בין המפורט ביותר, המופשט והאימפרסיוניסטי. אפשר לחוות את המסע אל ים המלח וסביבתו דרך עבודות נהדרות אלו שיצרו האמנים, וגם באמצעות תיאוריהם החיים.

פרט מציור שטח של ברוס פירסון
لوحة مرسومة في الطبيعة بروس بيرسون
Detail of field sketch by Bruce Pearson

العديد من المشاريع الحالية بمثابة دعوة للاستيقاظ الفاعل - قبل فوات الأوان - لإنقاذ النظام البيئي المتضرر للبحر الميت. وقد اجتذب هذا الشكل من الدعم تغطية إعلامية واسعة النطاق، وهي وسيلة لغرس الوعي بالمحنة المؤسية التي تُحيق بكنز طبيعي آخذ بالاضمحلال. على أمل منع وقوع كارثة بيئية، وفي محاولة أخيرة لإنقاذ الحوض المتراجع بسرعة، تم اتخاذ عدة إجراءات غير عادية، على سبيل المثال، صوّر المصور سبنسر تونك أكثر من ١٢٠٠ رجل وامرأة عراة يقفون في الماء أو بالقرب من البالوعات. أما الفنانة الإسرائيلية سيجاليت لانداو فقد أغرقت فستان الزفاف الأسود من القرن الـ١٩ في البحر الميت، وغيرها من الأشياء مثل الكمان والدراجات، لتصبح تماثيل بيضاء براقة. وعلاوة على ذلك، عبرت مجموعة من السباحين من ذوي الخبرة البحر الميت (سباحة مازوشية لأكثر من عشرة أميال) في منتصف نوفمبر ٢٠١٦ مُرتدين الأقنعة الواقية التي تم تصميمها خصّيصا -إنجاز شاق، إذ إن ابتلاع جرعة من الماء يمكن أن يسبب تلفا شديدا في الدماغ.

جهود كبيرة تُبذل لتوسيع دراسة البحر الميت بشكل معمّق على ما يعنيه ذلك من مواضيع متعددة المجالات. ولهذا الغرض، تم إنشاء معهد أبحاث البحر الميت بالقرب من متسادا، بالتعاون مع مجلس تمار الإقليمي ووزارة التعاون الإقليمي ووزارة العلوم تحت رعاية جامعة تل أبيب وجامعة بن غوريون في النقب.

تستحق هذه المشاريع الجريئة الثناء، لكن هناك أهمية قصوى للتعليم والدراسة الأكثر شمولا للطبوغرافيا والجغرافيا والعالم الحيواني في منطقة البحر الميت. تبرز اللوحات والرسوم التوضيحية التي تم إنتاجها في ورشة الفنانين من أجل الطبيعة أنواع النباتات والحيوانات المحلية في البحر الميت، وكذلك المناظر الطبيعية الخلابة لهذا النظام البيئي الفريد. الرسالة الهامة لهؤلاء الفنانين يتم نقلها من خلال الأعمال المُلفتة للنظر بتأمّل هذا المعلم القديم والحياة التي تميزه - وهو مكان لا مثيل له، لكنه عُرضة للتهديد الإنسان.
الصفحات التالية هي مسرّة للنظر، وتقدم مجموعة واسعة من الأساليب الفنية التي تتراوح بين التفصيل الدقيق وبين المجرد والانطباعي. من الممكن تجربة الرحلة إلى البحر الميت والمناطق المحيطة به من خلال هذه الأعمال الرائعة التي أنتجها الفنانون، وكذلك من خلال أوصافهم الحية.

Laurent Willenegger
Desert Finch
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילנגר
חצוצרן שחור-מקור
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
عصفور البادية
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رسمت في الطبيعة

ים המלח ונופי מדבר יהודה הם עבורי זיכרונות ילדות של טיולים משפחתיים, הרפתקאות עם חברים וסיורי טבע בעקבות נמרים שאינם וליליות המדבר החשאיות. הנוף של ים המלח משתנה משנה לשנה ולאורך שעות היום, ואוצרות הטבע שלו עדיין לא נחשפו במלואם...

במהלך התיעוד של עבודת האמנים כצלם ביליתי בצפייה בהם ובפעולתם... העבודה הייתה רוויה ברגעים של תסכול עקב ניסיונות שלא הצליחו, ומרדף חסר סיכוי נגד הזמן - אחרי רגעי אור וצל שלא יחזרו לעולם. בהיותם אנשי מקצוע מהטובים בתחומם, פיתחו האמנים האלו מומחיות ייחודית וכלים משלהם. ניסיתי לפענח את השיטה של כל אחד מהם ולתאר מנקודת מבט חדשה, שלהם, את הנוף האיקוני והמוכר.

יובל דקס, מפיק ומביים סרטי טבע

البحر الميت والمناظر الصحراوية ليهودا هما بالنسبة لي ذكريات الطفولة لرحلات العائلة والمغامرات مع الأصدقاء وجولات الطبيعة في أعقاب النمور وبومة الصحراء المصفّرة. يختلف منظر البحر الميت من سنة إلى أخرى وعلى مدار اليوم، ولم تكتشف كنوزه الطبيعية بالكامل بعد ...

أثناء توثيق عمل الفنان كمصور، قضيت الوقت أشاهدهم وأعمالهم ... كان العمل مشبعًا بلحظات من الإحباط بسبب محاولات فاشلة، وسباق يائس ضد الزمن - بعد لحظات من الضوء والظل لم يعودوا أبدًا. كونهم أفضل المحترفين في مجالهم، طور هؤلاء الفنانين خبراتهم وأدواتهم الفريدة. حاولت فك شيفرة كل منها ووصفها من منظور جديد، منظرها الأيقوني والمألوف.

يوفال دكس، منتج ومخرج أفلام الطبيعة الساحرة

لורנט ווילנגר מצייר בוואדי בירדן (צילום: יובל דקס).
لورانت ويلينجر يرسم في وادٍ في الاردن (تصوير: يوفال داكس)
Laurent Willenegger painting in a wadi in Jordan. Photo credit: Yuval Dax

Biographies: About The Artists
ביוגרפיות: על האמנים
السِيَر الذاتية : عن الفنانيين

Amir Balaban, Israel

Amir Balaban, born in Jerusalem, has practiced wildlife art from an early age. He has written and illustrated a book entitled *The Golan*, and produced many field sketchbooks, exhibitions, and videos that are an integral part of ongoing wildlife conservation projects. Amir is the curator of the Gail Rubin Wildlife Art Gallery situated in the Jerusalem Bird Observatory. He is also the director of the urban nature department at the Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI).

עמיר בלבן, ישראל

עמיר בלבן, יליד ירושלים, עוסק באמנות טבע מגיל צעיר. הוא כתב ואייר ספר בשם *הגולן*, והפיק ספרי רישום רבים, תערוכות וסרטים המהווים חלק בלתי נפרד מפרויקטים עכשוויים לשימור טבע. עמיר הוא אוצר הגלריה לטבע באמנות על שם גייל רובין, הממוקמת בתחנה לחקר ציפורי ירושלים. הוא גם מנהל תחום טבע עירוני בחברה להגנת הטבע (SPNI).

عمير بلابان، إسرائيل

وُلد عمير بلابان في القدس، اشتغل بفنون الطبيعة من سنّ مبكرة. كتب ووضع رسومات كتاب بعنوان "الجولان"، وأصدر العديد من كتب الرسومات ومعارض وأفلام تشكل جزءًا من مشاريع حالية للحفاظ على الطبيعة. عمير هو أمين جاليري على أسم جييل روبين القائمة في مرصد القدس للطيور. وهو مدير قسم الطبيعية الحضرية في جمعية حماية الطبيعة في إسرائيل (SPNI).

James Coe, USA

James Coe studied biology at Harvard University and painting at Parsons School of Design. He has spent more than thirty years melding art and science as a naturalist, field guide illustrator, and landscape and wildlife artist. His pocket *Golden Field Guide to Eastern Birds* was acclaimed as a 'tour-de-force' when it was published in 1994. In 2011 James was chosen as Master Wildlife Artist in the *Birds in Art* show of the Leigh Yawkey Woodson Museum in Wisconsin.

ג'יימס קו, ארצות הברית

ג'יימס קו למד ביולוגיה באוניברסיטת הרווארד וציור בבית הספר לעיצוב פארסונס. הוא בילה יותר משלושים שנה בשילוב אמנות ומדע בחיין כחוקר טבע, מאייר מדריכי שדה ואמן של נופים וחיות בר. ספרו, *מדריך השדה* לציפורים *מזרחיות*, זכה לשבחים עם פרסומו ב-1994 והוגדר יצירת מופת. בשנת 2011 הוא הוכתר כאמן אמני הטבע על-ידי התערוכה ציפורים באמנות של מוזיאון לי יאוקי וודסון.

جيمس كو، الولايات المتحدة

درس جيمس كو علم الأحياء في جامعة هارفارد والرسم في كلية بارسونز للتصميم. أمضى أكثر من ثلاثين عاماً في الدمج بين الفن والعلوم في حياته كباحث في عالم الطبيعة، رسام لمرشدين ميدانيين وفنان للمناظر الطبيعية والحيوانات البرية. وقد حظي كتابه "الدليل الذهبي للطيور الشرقية" بشهرته عام ١٩٩٤ وتم وصفه بأنه تحفة فنية. تمّ تتويجه في العام ٢٠١١ كفنان فنائي الطبيعة في معرض الطيور في متحف لي يوكي وودسون.

Quentin Budworth, England

Quentin Budworth is a socially engaged lens based artist and musician. He studied Art History, specializing in film, photography, and communications. In 1985, Quentin set up a street theatre company called 'The Grinnigos' and in 1995, he set up the now legendary world music dance band Celtarabia. From 2000-2010, Quentin was a lead artist for Creative Partnerships in Hull, England, working on arts projects in 80+ schools in the city. Quentin is currently working on a project for Hull UK City of Culture which has taken broadcast and social and print media by storm, featuring prominently across the globe.

קווינטין בודוורת', אנגליה

קווינטין בודוורת' הוא אמן ומוזיקאי מעורב חברתית. הוא למד היסטוריה של האמנות והתמחה בקולנוע, בצילום ובתקשורת. קווינטין הקים את קבוצת התיאטרון "הגריניגוס" ב-1985 וב-1995 הקים את להקת מוזיקת העולם והמחול האגדית "סֶלטאראביה". בשנים 2000-2010 היה קווינטין אמן מוביל לשותפויות יצירתיות בהאל ועבד על פרויקטים אומנותיים ביותר משמונים בתי ספר ברחבי העיר. כעת קווינטין עובד על פרויקט עבור "האל בריטניה - עיר של תרבות" שזכה לתשומת לב רבה ברשתות השידור, במדיה החברתית ובעיתונות המודפסת ברחבי העולם.

كوانتين بودوورث، انجلترا

كوانتين بودوورث فنان وموسيقي وناشط اجتماعي. درس تاريخ الفن وتخصص في السينما والإعلام والتصوير. أقام مجموعة المسرح باسم "هجرينيجوجوس" في العام ١٩٨٥ وفي العام ١٩٩٥ أسس فرقة الموسيقة الأسطورية "سِلطرابيا". كان كوانتين في الأعوام بين ٢٠٠٠_٢٠١٠ فنانا رائدا في إطلاق شراكات فنية في مدينة هال وعمل على مشاريع فنية خالصة في أكثر من ٨٠ مدرسة في المدينة. يعمل كوانتين حاليا على مشروع لصالح هال بريطانيا ـ مدينة الثقافة" الذي حظي باهتمام كبير من قنوات التلفزة والميديا الاجتماعية والصحافة المكتوبة في أنحاء العالم.

Nick Derry, France

Half birdwatcher and half artist, Nick Derry divides his time between sketching wildlife in the field and playing with those memories and images at home on the dining room table that serves as his studio. Nick took his first sketchbook out into the field when he was 13 years old in order to record his first Bittern. Since then, he has won awards, assisted in illustrating several publications, and become a member of the Society of Wildlife Artists.

ניק דרי, צרפת

ניק דרי - חציו צפר, חציו אמן - מחלק את זמנו בין איור חיות בר בשדה ובין משחק עם אותם זיכרונות ותמונות בביתו על פני שולחן חדר האוכל המשמש לו כסטודיו. ניק לקח את מחברת הרישום הראשונה שלו לשדה בהיותו בן שלוש עשרה, כדי לאייר את האנפית הראשונה שלו. מאז זכה בפרסים, סייע באיור כמה פרסומים והצטרף כחבר באגודה של אמני הטבע.

نيك ديري، فرنسا

نيك ديري ـ نصفه باحث طيور ونصفه فنان ـ يوزّع وقته بين رسم الحيوانات البرّية في الطبيعة واللعب مع الذكريات والصور نفسها في بيته على طاولة الطاعم التي يستخدمها كستوديو. اصطحب نيك أول دفتر رسم إلى الطبيعة عندما كان في الثالثة عشرة من عمره ليرسم طير البلشون كأول لوحة له. منذ ذلك الوقت، فاز بالعديد من الجوائز. ساعد في رسم العديد من المطبوعات وانضمّ إلى جمعية فنانين من أجل الطبيعة.

Yuval Dax, Israel

Yuval Dax is the manager of the Tel Aviv Birding center, belonging to the Israeli Ornithological Center, SPNI. His passion since childhood is birding, and he conducts unique Israeli birding tours around the globe including in the Caucasus, Central America, and Europe. With undergraduate degrees in the arts and science, he is an award winning nature filmmaker and producer, specializing in supporting foreign productions in Israel. He produces documentaries and educational films for international and local channels and organizations, and also owns the biggest archival nature and landscape footage collection in Israel.

יובל דקס, ישראל

במהלך מרבית חייו יובל דקס עבד בשמירת טבע, כיום כמנהל מרכז הצפרות בתל אביב השייך למרכז הישראלי לציפורים של החברה להגנת הטבע. מאז ילדותו תשוקתו נתונה לצפרות והוא מקיים סיורי צפרות ייחודיים ברחבי העולם, כולל הקווקז, מרכז אמריקה ואירופה. הוא בוגר תואר באמנויות ובמדעים, יוצר ומפיק סרטי טבע עטור פרסים, המתמחה בתמיכה בהפקות זרות בישראל. הוא מפיק סרטים תיעודיים וחינוכיים עבור ערוצים וארגונים בינלאומיים ומקומיים, ובבעלותו האוסף הארכיוני הגדול בישראל של סרטי טבע ונוף.

يوفال داكس، إسرائيل

عمل يوفال داكس معظم حياته في الحفاظ على الطبيعة، واليوم يدير مركز مراقبة الطيور في تل أبيب الذي ينتمي إلى مركز الطيور الإسرائيلي التابع لجمعية حماية الطبيعة. منذ طفولته سكنه شغف بمراقبة الطيور، ويقوم بجولات فريدة لمشاهدة الطيور في جميع أنحاء العالم، بما في ذلك القوقاز وأميركا الوسطى وأوروبا. حاصل على درجة البكالوريوس في الفنون والعلوم، يُنتج ويخرج أفلامًا عن الطبيعة وحائز على العديد من الجوائز ، ويتخصص في دعم الإنتاجات الأجنبية في إسرائيل. وهو ينتج أفلامًا وثائقية وأفلامًا تعليمية للقنوات التلفزيونية المختلفة والمنظمات الدولية والمحلية، ويملك أكبر أرشيف في اسرائيل للأفلام والمناظر الطبيعية .

John Foker, England

John Foker completed his fine arts degree degree at Norwich School of Art (1987). He is a founding member of Bearpark Artists' Co-operative in a Community Centre in County Durham, where they share a studio and have worked collectively since 1993. John is a member of Society of Wildlife Artists and was Artist for Nature Foundation award winner at the 2015 *Natural Eye* exhibition at the Mall Galleries, London.

ג'ון פוקר, אנגליה

לג'ון פוקר תואר באמנות יפה מבית הספר נוריץ' לאמנות (1987). הוא חבר מייסד של קואופרטיב האמנים בֶּרפארק במרכז הקהילתי בדורהאם, שם הם חולקים סטודיו ועובדים בצוותא מאז 1993. ג'ון הוא חבר באגודה של אמני הטבע וזוכה אמנים למען הטבע בתערוכת עין טבעית לשנת 2015 בגלריות הקניון, לונדון.

جون بوكر، انكلترا

حصل جون بوكر على اللقب الأول في الفنون الجميلة من كلّية نوروبتش للفنون (١٩٨٧). وهو عضو مؤسس لجمعية تعاونية للفنانين بريبارك في المركز الجماهيري في دورهام، حيث يتقاسمون ستوديو ويعملون معا منذ العام ١٩٩٣. جون عضو في جمعية فناني الطبيعة والفائز بجائزة جمعية فنانين من أجل الطبيعة "عين طبيعية" للعام ٢٠١٥ في جاليريات الكنيون في لندن.

Brin Edwards, England

Brin Edwards has a a BSc in Biology and an MSc in Ecology. He spent twenty years as a freelance natural history illustrator working for many UK and European book and magazine publishers. Brin is particularly interested in the effects of light, often using it as a starting point in his works. He is a member of the Society of Wildlife Artists and won the RSPB prize in 2010.

ברין אדוארדס, אנגליה

ברין אדוארדס הוא בעל תואר בוגר בביולוגיה ותואר מוסמך באקולוגיה. בעשרים השנים האחרונות הוא מאייר טבע עצמאי העובד עבור מגוון הוצאות ספרים ומגזינים בבריטניה ובאירופה. ברין מתעניין במיוחד בהשפעות האור, ולעיתים קרובות הוא משתמש בו כנקודת מוצא בעבודותיו. הוא חבר באגודה של אמני הטבע וזוכה פרס האגודה המלכותית להגנת הציפורים לשנת 2010.

برين إدواردز، إنجلترا

يحمل برين إدواردز درجة البكالوريوس في علم الأحياء وشهادة الماجستير في علم البيئة. في السنوات العشرين الماضية، كان رسامًا مستقلاً للطبيعة يعمل لمجموعة متنوعة من ناشري الكتب والمجلات في المملكة المتحدة وأوروبا. يهتم برين بشكل خاص بتأثيرات الضوء، وعادة ما يستخدمه كنقطة انطلاق في عمله. وهو عضو في جمعية فناني الطبيعة وهو حاصل على جائزة الجمعية الملكية لحماية الطيور لعام ٢٠١٠.

Rosanne Guille, Sark, Channel Islands

Rosanne Guille was raised on the Channel Island of Sark. She studied illustration at Bournemouth and Poole College of Art & Design and the Royal College of Art in London. She has her own gallery and her watercolor paintings of Sark and its wildlife are in collections all around the world. Rosanne has illustrated for BBC *Wildlife Magazine,* Usborne Publishing, and has had work accepted into the annual exhibitions of the Society of Wildlife Artists and the Royal Miniature Society.

רוזאן גיל, האי סארק

רוזאן גיל גדלה באי התעלה סרק ולמדה איור בבורנמות', בקולג' פול לאמנות ועיצוב ובקולג' המלכותי לאמנות בלונדון. היא בעלת גלריה, ציורי צבעי המים שלה - של האי סרק ושל עולם החי שלו - נמצאים באוספים ברחבי העולם. רוזאן איירה עבור *מגזין חיות בר* של רשות השידור הבריטית, עבור הוצאת אוסבורן, והציגה את עבודתה בתערוכות השנתיות של האגודה של אמני הטבע ושל אגודת המיניאטורות המלכותית.

روزان جيل، جزيرة سارك

نشأت روزان جيل في قناة جزيرة سارك ودرست الرسم في بورغوث في كلية بول للفنون والتصميم وفي الكلية الملكية للفنون في لندن. لديها جاليري، واللوحات المائية التي ترسمها ـ لجزيرة سارك وعلم الأحياء فيها ـ موجودة ضمن المجموعات الفنية في مختلف أنحاء العالم. رسمت روزان لصالح مجلّة الحيوانات البرية التابعة لقناة البث البريطانية ولصالح دار نشر أوبسبورن، وعرضت لوحاتها في المعارض السنوية لجمعية فنانين من أجل الطبيعة والجمعية الملكية.

Biographies: About The Artists
ביוגרפיות: על האמנים
السِيَر الذاتية : عن الفنانيين

Debby Kaspari, USA

Debby Kaspari paints wildlife and landscapes, mostly in pastels. A designer and illustrator for over 30 years, Kaspari has created the plates for *Birds of Trinidad and Tobago* (Cornell), artwork for *Oklahoma Today* Magazine, covers for *Birdwatcher's Digest*, and field illustrations for *Thoreau's Animals* (Yale Press). She regularly exhibits in *Birds in Art, Art and the Animal*, and *Art of the Animal Kingdom*. She is the first artist to ever receive Harvard's Charles Bullard Fellowship.

דבי קספרי, ארה"ב

דבי קספרי מציירת טבע ונופים, בעיקר בפסטל, מעצבת ומאיירת יותר משלושים שנה. היא אחראית להכנת איורים עבור הציפורים של טוריידד וטובגו (קורנל), עבודות אמנות עבור מגזין *אוקלהומה היום*, עמודי שער עבור המגזין *תקציר הצפרים*, ומאיירת שדה עבור *חיות תורו* (הוצאת ייל). היא מציגה בקביעות בתערוכות ציפורים באמנות, אמנות ובעלי החיים ואמנות *ממלכת החיות*. בקרב האמנים היא הראשונה שקיבלה את מענק צ'ארלס בולארד מהרווארד.

ديبي كاسبري، الولايات المتحدة

ترسم ديبي كاسبري الطبيعة ومناظرها خاصة بألوان الباستيل وهي تصمم وترسم منذ أكثر من ثلاثين عاما. وهي مسؤولة عن الرسم لصالح "عصافير ترينداد وطوبغو" (كورنل)، وتنفذ أعمال فنية لصالح مجلة أوكلهوما اليوم وتصمم أغلفة مجلة موجز مجبي الطيور وترسم رسوم طبيعة لصالح حيوانات تور (من إصدار ييل). تعرض بشكل دائم في معارض الطيور في الفن والفن والحيوانات وفن مملكة الحيوان. وهي الأولى من بين الفنانين الحاصلة على منحة تشارلس بولارد من هارفارد.

Anna Kirk-Smith, Wales

Anna Kirk-Smith studied natural history illustration at Carmarthen, followed by an MA at the Royal College of Art. She is Head of Fine Art at the higher education institution Hull School of Art and Design. Anna has won numerous awards, including the Mann Group Drawing Prize and the Wildlife Trusts Underwater Award. Anna is currently involved as both an artist and mentor in an array of drawing, sculptural, performance and protest art projects as part of the Hull City of Culture 2017.

אנה קירק-סמית', ויילס

אנה קירק-סמית' למדה איור טבע בקארמרת'ן, ולאחר מכן לימדי מוסמך בקולג' המלכותי לאמנות. היא נושאת בתפקיד ראשת האמנות היפה בבית הספר לאמנות ועיצוב האל. אנה זכתה בפרסים רבים, בהם פרס קרנוגת *מאן לציור*, וכן פרס *קרן הטבע מתחת למים*. בימים אלו אנה מעורבת כאמנית וחונכת במגוון רחב של עבודות ציור, פיסול, מיצגים ואמנות מחאה במסגרת אירועי התרבות של העיר האל לשנת 2017.

آنا كيرك سميث، ويلز

درست آنا كيرك سميث رسم الطبيعة في كارمارتين ، ثم تخصصت في الكلية الملكية للفنون. وهي تشغل منصب رئيس قسم الفنون الجميلة في كلية هال للتصميم الفني. فازت آنا بالعديد من الجوائز بما فيها جائزة مجموعة مان للرسم وجائزة مؤسسة الطبيعة تحت الماء. شاركت آنا كفنانة ومُرشدة في العديد من مشاريع الرسم والنحت وفنون الاحتجاج في إطار الأحداث الثقافية لمدينة هال في العام الماضي، ٢٠١٧.

Zev Labinger, Israel

Zev Labinger has a BSc in Wildlife and Fisheries Biology and an MSc in Zoology. He has worked as an ecologist for over 30 years. He has illustrated books and field guides, and has exhibited worldwide, including four-times in the prestigious *Birds in Art* juried show at the Leigh Yawkey Woodson Museum. Zev is one of the organizers of this project and the past Artists for Nature project, co-authoring the book entitled *Drawing Inspiration from the Hula Valley.*

זאב לבינגר, ישראל

לזאב לבינגר תואר בוגר בביולוגיה ותואר מוסמך בזואולוגיה. הוא עבד כאקולוג במשך שלושים שנה. הוא אייר ספרים ומדריכי שדה והציג ברחבי העולם, ובכלל זה ארבע פעמים בתערוכה ציפורים באמנות היוקרתית במוזיאון לי יאוקי וודסון. זאב הוא אחד ממארגני פרויקט זה והיה כותב-שותף של הספר *"החולה: רשמים"*, תוצר הפרויקט הקודם של אמנים למען הטבע.

زئيف لابينجر، إسرائيل

يحمل زئيف لابينجر اللقب الأول في البيولوجيا والماجستير في علم الحيوان. عمل في مجال البيئة نحو ٣٠ عاما. وضع الرسومات التوضيحية للعديد من الكتب وأدلة الحقل وعرض أعماله في أنحاء العالم بما فيها أربع مرات في المعرض المرموق بعنوان "الطيور في الفنون" في متحف لي ياوكي وودسون، هو أحد منظمي هذا السمينار ومؤلّف مشارك لكتاب "الحولة: انطباعات" وهو حصيلة المشروع السابق لفنانين من أجل الطبيعة.

Chieh-Te Liang, Taiwan

Chieh-Te Liang has been filming wildlife documentaries since 1992, and has made over twenty movies. His first film about the Lanyu Scops Owls is also the first wildlife documentary screened on BBC and the National Geographic Channel in Taiwan. His latest work entitled Kite, *Fly Kite* is a documentary that took 23 years to complete, and it is the first wildlife movie to ever be screened in Taiwan.

צ'יא-טא ליאנג, טאיוואן

צ'יא-טא ליאנג מצלם סרטי טבע תיעודיים מאז 1992, ובאמתחתו יותר מעשרים סרטים. סרטו הראשון על מין ינשופים מקומי (Lanyu Scops Owls) היה סרט הטבע התיעודי הראשון שהוקרן בערוצי בי-בי-סי ונשיונל ג'יאוגרפיק בטייוואן. הפרויקט האחרון שעליו עבד, *עפיפון, עוף עפיפון*, הוא סרט תיעודי שעשייתו ארכה עשרים ושלוש שנים, והוא סרט הטבע הראשון שהגיע לאקרנים בטייוואן.

تشاي ـ تا ليانج، تايوان

تشاي ـ تا ليانج يصور أفلام طبيعة وثائقية منذ العام ١٩٩٢، وفي رصيده نحو عشرين فيلما. فيلمه الأول عن نوع محلي من البوم (Lanyu Scops Owls) كان فيلم الطبيعة الأول الذي تم عرضه عبر شبكة بي بي سي وناشيونال جيوغرافيك في تايوان. أعماله في أنحاء العالم بما فيها أربع مرات في المعرض المرموق بعنوان "الطيور في الفنون" في متحف لي ياوكي وودسون، هو أحد منظمي هذا السمينار ومؤلّف مشارك لكتاب "الحولة: انطباعات" وهو حصيلة المشروع السابق لفنانين من أجل الطبيعة.

Ad van Liempt, Netherlands

Ad van Liempt studied sculpture at the Art Academy and creates abstract paintings, drawings and prints with oil on canvas and on paper. He has been exhibiting since 1976 in the Netherlands and in Belgium. Ad summed up his experience at the Dead Sea seminar, "It was thrilling to put these impressions of this completely new and overwhelming landscape so directly on paper... The result: over 40 works on paper in different techniques."

אד ואן לימפט, הולנד

אד ואן לימפט למד פיסול באקדמיה לאמנות, והוא יוצר ציורים, רישומים והדפסי שמן מופשטים על בד ועל נייר. מאז 1976 הוא מציג בהולנד ובבלגיה. אד סיכם את חוויתו בסמינר ים המלח במילים האלה: "היה מרגש להעלות רשמים אלו של נוף כה חדש ומרשים ישירות על הנייר... התוצאה: יותר מארבעים עבודות בטכניקות שונות".

إد فان ليمبت، هولندا

درس إد فان ليمبت فن النحت في أكاديمية الفنون، وهو يُنتج اللوحات والرسومات والمطبوعات الزيتية المجرّدة على قماش وورق. يعرض أعماله منذ العام ١٩٧٦ في هولندة. لخّص إد تجربته في سمينار البحر الميت بهذه الكلمات: "كان مُثيرا أن نحوّل هذه المناظر مُباشرة إلى الورق...والنتيجة: أكثر من أربعين عملا بتقنيات مختلفة. .

Bruce Pearson, England

Bruce Pearson has pursued a range of artistic subjects and themes across the globe for 40 years. He has illustrated a number of books and wrote *An Artist on Migration*, and *Troubled Waters* about seabirds and industrial fishing, and appeared in several television programs. Bruce has been president of the Society of Wildlife Artists (1994 – 2004) and a visiting lecturer at the Royal College of Art. He is the Vice President of ANF, and was closely involved in the making of this book.

ברוס פירסון, אנגליה

במשך יותר מארבעים שנה ברוס פירסון עוסק במגוון רחב של נושאים אמנותיים ברחבי תבל. הוא אייר כמה ספרים וכתב את *אמן על נדידה* וכן את *מים סוערים* - על ציפורי ים ודיג תעשייתי, וזכה לבמה בכמה תוכניות טלוויזיה. ברוס שימש נשיא האגודה של אמני הטבע (1994-2004) ומרצה אורח בקולג' המלכותי לאמנות. הוא סגן נשיא אמנים למען הטבע והשתתף בהפקת ספר זה.

بروس بيرسون، إنجلترا

يُعنى بروس بيرسون على مدار أكثر من أربعين عاما بجُملة من المواضيع الفنية في أنحاء مختلفة من العالم. وضع رسومات لإصدارات عديدة، وكتب كتاب "فنان عن الهجرة" و "مياه عاصفة" عن طيور البحر والصيد الصناعي. وحظي بالمشاركة في برامج تلفزيونية في قنوات عديدة. شغل منصب رئيس جمعية فناني الطبيعة(١٩٩٤-٢٠٠٤)، ويعمل كمحاضر ضيف في الكلية الملكية للفنون. بروس هو نائب رئيس جمعية فنانين من أجل الطبيعة وشارك في إصدار هذا الكتاب.

Bernd Pöppelmann, Germany

Bernd Pöppelmann's work shows a comprehensive knowledge of nature as well as an impressive artistic sensitivity, reflecting a personal relationship with the subjects he paints. Nature conservation is a major concern of his. For ten years Bernd headed a nature-based drawing project for children, and received the 1982 environmental award from the town of Emsdetten, Germany. His paintings can be seen all over the world in private collections, galleries, royal palaces and in museums.

ברנד פופלמן, גרמניה

עבודתו של ברנד פופלמן מציגה ידע מקיף על הטבע לצד רגישות אמנותית מרשימה המשקפת קשר אישי עם מושאי ציוריו. שימור טבע הוא סוגיה מרכזית עבורו. במשך עשור עמד ברנד בראש פרויקט ציור לילדים שהתקיים בטבע, וקיבל את פרס איכות הסביבה לשנת 1982 מהעיר אמסדטן (גרמניה). את ציוריו אפשר למצוא באוספים פרטיים, בגלריות, בארמונות ובמוזיאונים ברחבי העולם.

برند بويلمان، ألمانيا

توفّر أعمال براند بويلمان معرفة شمولية عن الطبيعة إضافة إلى حساسيته الفنية المميزة التي تعكس علاقة شخصية مع مواضيع لوحاته. الحفاظ على الطبيعة هي مسألة أساسية بالنسبة له. على مدار عقد كان براند على رأس مشروع رسم للأولاد تمّ وسط الطبيعة وحصل على جائزة جودة البيئة للعام ١٩٨٢ من مدينة أمسدتن (ألمانيا). يُمكن إيجاد أعماله في محفوظات القصور والمتاحف في مختلف أنحاء العالم.

Matya Shick, Israel

Matya Shick is an Israeli photographer from Kibbutz Urim, who received her MSc in Biochemistry at Tel Aviv University. Matya's Photo-Art deals with the changes of the Dead Sea and its environs, hence enabling an ongoing dialogue between her and nature, as well as her audience. Matya's aerial photography is done digitally, from different types of airplanes, mainly an AirCam, that was designed and built for the *National Geographic*.

מתיה שיק, ישראל

מתיה שיק היא צלמת ישראלית מקיבוץ אורים, בעלת תואר מוסמך בביוכימיה מאוניברסיטת תל אביב. אמנות הצילום של מתיה עוסקת בשינויים בים המלח ובסביבתו, ומאפשרת שיח מתמשך בינה ובין הטבע ובינה ובין הקהל שלה. הצילום האווירי של מתיה נעשה בצורה דיגיטלית ממטוסים שונים, בעיקר איר-קאם אשר תוכנן ונבנה עבור נשיונל ג'יאוגרפיק.

ماتيا شيك، إسرائيل

ماتيا شيك، مصورة إسرائيلية من كيبوتس أوريم، حاصلة على درجة الماجستير في الكيمياء الحيوية من جامعة تل أبيب. فن التصوير عند ماتيا، يُعنى بالتغييرات الحاصلة في البحر الميت وبيئته ويُمكنها من إقامة الحوار المتواصل بينها وبين الطبيعة وبينها وبين جمهورها. التصوير الجوي لماتيا يتم رقميا بواسطة طائرات مختلفة، وبالأساس بواسطة طائرة صممت لصالح مجلة ناشيونال جيوجرافيك.

Biographies: About The Artists
ביוגרפיות: על האמנים
السِيَر الذاتية : عن الفنانيين

Anne Shingleton, Italy

Anne Shingleton is a British figurative artist who has lived in Italy since 1980. Her interests are the animal kingdom which she paints and sculpts, sometimes creating huge bronze sculptures. She works directly from life whenever possible, and her drawings demonstrate her scientific training. Anne has had solo shows in the UK, Europe and the USA. Her art has been accepted to *Birds in Art*, Leigh Yawkey Woodson Art Museum (2010), and she was one of the finalists in the Art Renewal Center Salon (2017) NYC.

אן שינגלטון, איטליה

אן שינגלטון היא אמנית פיגורטיבית ברטית המתגוררת באיטליה מאז 1980. העניין העיקרי שלה ממוקד בממלכת החיות: היא מציירת ומפסלת, לעיתים גם פסלי ברונזה ענקיים. היא משתמשת במושאי ציור חיים במידת האפשר, ויצירה מדגימים את הכשרתה המדעית. אנה הציגה תערוכות יחיד באנגליה, באירופה ובארצות הברית. האמנית שלה התקבלה לתערוכה ציפורים באמנות במוזיאון לי יאוקי ווודסון (2010), והיא הייתה בין המועמדים הסופיים בסלון המרכז לאמנות השחזור, ניו יורק (2017).

آن شينجلتون، إيطاليا

آن شينجلتون هي فنانه تصويرية بريطانية تعيش في إيطاليا منذ العام ١٩٨٠. الاهتمام الرئيسي تركز في المملكة الحيوانية: رسامة ونحاته، تصنع أحيانًا تماثيل برونزية ضخمة. تستخدم بقدر ما هو ممكن مواضيع حية للرسم وتجسّد رسوماتها تأهيلها العلمي. عرضت آنا معارض فردية في إنجلترا وأوروبا والولايات المتحدة. تم قبول أعمالها في معرض طيور في الفن في متحف ياوكي وودسون (٢٠١٠) ، وكانت من بين المتأهّلين للتصفيات النهائية في صالون مركز الفنون الاستعادية في نيويورك (٢٠١٧).

Juan Varela Simó, Spain

Biologist and wildlife artist, Juan Varela Simó was Director of SEO/BirdLife and is co-founder and board member of the Mediterranean Seabird Association. He has illustrated more than 40 books, magazines, and newspapers, and he is the author of 26 books, including the bestseller *Birds of Spain*. Juan has participated in several art and conservation projects of the Artists for Nature Foundation for which he is the official representative in Spain. He has exhibited in over 60 museums and galleries around the world.

חואן ורלה סימו, ספרד

חואן ורלה סימו, ביולוג ואמן חיות בר, ניהל את עמותת הצפרים הספרדית והוא מייסד שותף וחבר מועצה של האיגוד הים-תיכוני לציפורי ים. הוא אייר יותר מארבעים ספרים, מגזינים ועיתונים, והוא מחברם של עשרים ושישה ספרים, בכללם רב המכר ציפורי ספרד . חואן הוא הנציג הרשמי בספרד של אמנים למען הטבע, והשתתף בכמה פרויקטים של אמנות ושימור מטעם האגון: הוא הציג בלמעלה משישים מוזיאונים וגלריות ברחבי העולם.

חوان فاريلا سيمو، إسبانيا

حوان فاريلا سيمو، عالم الأحياء وفنان الحياة البرية ، كان مديراً لجمعية طيور السفاريديم ، وهو المؤسس ومشارك وعضو في جمعية طيور البحر المتوسط. وقد قام برسم توضيحي لأكثر من أربعين كتابًا ومجلة وصحيفة وهو مؤلف ستة وعشرين كتابًا ، بما في ذلك كتاب طيور اسبانيا الأكثر مبيعاً . حوان هو الممثل الرسمي في إسبانيا للفنانين من اجل الطبيعة ، وشارك في العديد من مشاريع الفن والحفظ نيابة عن المنظمة. وقد عرض في أكثر من ستين متحفا وصالة عرض في جميع أنحاء العالم.

Esther Tyson, England

Esther Tyson studied at the University of Wales and the Royal College of Art, London. She won a travel scholarship to study large carnivores in Slovakia. Esther has been involved in art projects around the world (even underwater), working alongside organizations such as Birdlife International, BTO, Doga KM (Turkey), Esther Benjamin Trust (Nepal), Free the Bears (Phnom Penh), FFI (Cambodia), Salford Council (Manchester), Royal Parks (London), SWLA, and the Natural History Museum.

אסתר טייסון, אנגליה

אסתר טייסון למדה באוניברסיטת ויילס ובקולג' המלכותי לאמנות בלונדון. היא זכתה במלגת נסיעה כדי ללמוד על טורפים גדולים בסלובקיה. אסתר הייתה מעורבת בפרויקטים אמנותיים ברחבי העולם (ואף תת-מימיים) בעבודתה לצד ארגונים רבים: ברדלייף אינטרנשיונל, הקרן הבריטית לצפרות, דוג'ה (טורקיה), קרן בנימין המזרחית (נפאל), שחררו את הדובים, חי ובוטח אינטרנשיונל (קמבודיה), מועצת סאלפורד (מנצ'סטר), הפארקים המלכותיים (לונדון), האגודה של אמני הטבע, והמוזיאון להיסטוריה של הטבע.

إستير تايسون، انجلترا

درست أستير تايسون في جامعة ويلز وفي الكلية الملكية للفنون في لندن. فازت بمنحة سفر لتتعلم المزيد عن الحيوانات الكبيرة آكلة اللحوم في سلوفاكيا. وقد شاركت إستير في مشاريع فنية في جميع أنحاء العالم (وتحت الماء) في عملها إلى جانب العديد من المنظمات: بردلايف انترناشيونال، مؤسسة مراقبة الطيور البريطانية ، دوجا (تركيا) ، وصندوق إستير بنيامين(نيبال) ، حرروا الدببة ، والنباتات والحيوانات (كمبوديا) مجلس سالفورد (مانشستر) ، المتنزهات الملكية (لندن) ، جمعية علماء الطبيعة ، ومتحف تاريخ الطبيعة .

Laurent Willenegger, Switzerland

Laurent Willenegger has been drawing and painting directly from nature since he was ten. Working in the field is essential for him. For 15 years, he worked for the nature magazine *La Salamandre* as a painter, journalist, and producer (more than 20 documentaries). Although Laurent has travelled widely he prefers getting deeper into local, familiar subjects. His recent project is called "The Big Year," in which he painted a field watercolor of nature every day for 365 days.

לורנט ווילהנגר, שוויץ

מאז היותו בן עשר לורנט ווילהנגר מצייר ורושם בהשראה ישירה של הטבע. העבודה בשדה חיונית עבורו. במשך חמש עשרה שנים הוא היה צייר, עיתונאי ומפיק (באמתחתו יותר מעשרים סרטים דוקומנטריים) עבור מגזין הטבע הסלמנדרה. אף שלורנט מרבה במסעות, הוא מעדיף לבסס היכרות מעמיקה עם נושאים מקומיים ומוכרים. הפרויקט האחרון שלו נקרא "השנה הגדולה", ובו הוא צייר מדי יום ביומו במשך 365 ימים.

لورانت ويلينجر، سويسرا

منذ أن كان في العاشرة من عمره، استلهم ويلينجر الطبيعة في رسوماته وكتاباته. العمل في الميدان أمر ضروري بالنسبة له. كان لمدة خمسة عشر عاما رساما وصحفيا ومنتجا (مع أكثر من عشرين فيلما وثائقيا) لمجلة الطبيعة سالاماندرا . على الرغم من أن لورانت يسافر كثيرا إلا أنه يفضل أن يكون لديه معرفة عميقة بالقضايا المحلية والمألوفة. سمّي مشروعه الأخير بـ "العام الكبير"، حيث رسم كل يوم لمدة ٣٦٥ يومًا.

Biographies
ביוגרפיות
السِيَر الذاتية

Professor Yossi Leshem, Israel

Yossi Leshem is a professor in the Department of Zoology at Tel Aviv University. He has worked since 1971 at the Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI), the leading NGO in Israel, and was the CEO between 1991-1995. The founder and Director of the International Center for the Study of Bird Migration, he acts as the Secretary of the Hoopoe Foundation. He is involved in a variety of activities in bird migration research, in educational activities, and cooperation with the Palestinians and the Jordanians, entitled "Migrating Birds Know No Boundaries". He leads a regional project using Barn Owls and Kestrels as biological pest control agents. Yossi's research for his doctorate, which was conducted in cooperation with the Israeli Air Force, resulted in a decrease of 76% in the number of collisions between aircraft and birds and has saved the national budget over one billion dollars, not to mention the lives of the aircrews.

פרופסור יוסי לשם, ישראל

יוסי לשם הוא פרופסור במחלקה לזואולוגיה באוניברסיטת תל אביב. מאז שנת 1971 הוא עובד בחברה להגנת הטבע, העמותה המובילה בישראל לשמירת טבע, ומילא את תפקיד מנכ"ל החברה בשנים 1991-1995. הוא המייסד והמנהל של המרכז הבינלאומי לחקר נדידת הציפורים, ומזכיר קרן הדוכיפת. הוא משתתף פעיל במגוון פעילויות בחקר נדידת הציפורים, בפעילויות חינוכיות ובפרויקט שיתוף פעולה עם הפלסטינים והירדנים שכותרתו "הציפורים הנודדות אינן יודעות גבולות". הוא מוביל פרויקט אזורי המשתמש בתנשמות ובבזים מצויים כסוכני הדברה ביולוגית. מחקר הדוקטורט שלו, שנערך בשיתוף עם חיל האוויר, הביא ליירידה של 76% במספר ההתנגשויות בין מטוסים לציפורים, חיסכון של למעלה ממיליארד דולר לתקציב הלאומי, ומעל הכול - חיסכון בחיי אדם בצוותי האוויר.

البروفيسور يوسي ليشيم، إسرائيل

يوسي ليشيم هو أستاذ في قسم علم الحيوان في جامعة تل أبيب. يعمل منذ عام ١٩٧١ في جمعية حماية الطبيعة، هذه الجمعية الرائدة في إسرائيل في مجال حماية الطبيعة، ولعب دور الرئيس التنفيذي في ١٩٩٥-١٩٩١، وهو مؤسس ومدير المركز الدولي لدراسة هجرة الطيور، والسكرتير لمؤسسة الهدهد. ومشارك فعال بنشاط في مجموعة متنوعة من الأنشطة في مجال دراسة هجرة الطيور، أنشطة ومشاريع تعليمية بالتعاون مع الفلسطينيين والأردنيين بعنوان "الطيور المهاجرة لا تعرف الحدود". انه يقود المشروع الاقليمي الذي يفترض أن اليوم والصقور وكلاء المكافحة البيولوجية. من اهتماماته. التي أجريت بالتعاون مع القوات الجوية، أدت إلى خفض حالات تصادم الطيور بالطائرات بنسبة ٧٦٪، توفير أكثر من مليار دولار في الميزانية الوطنية، لكن الأهم أنه أنقذ حياة الكثير من الطيّارين.ي حياة الطيارين.

Ysbrand Brouwers, Netherlands

Ysbrand Brouwers trained as a garden and landscape designer in Boskoop, the Netherlands and at The Royal Art Academy in Copenhagen, Denmark. Since completing his education he has designed numerous gardens for private homes and public works, and has been active in flora and fauna research on construction locations and in consulting estate owners on their management of plant and animal life. Ysbrand is the founder and artistic director of Wildlife Art Promotion (WAP, 1978) and the Artists for Nature Foundation (ANF, 1990). The objective of these organizations is to give more exposure to talented and renowned nature artists, and yearly exhibitions have taken place since 1978 in the USA, Canada, and many European countries. Ysbrand has many serious hobbies and skills; he is a keen birder, photographer, travel/nature guide, and art collector, among other interests.

יסברנד בראורס, הולנד

יסברנד בראורס רכש את הכשרתו כגנן ומעצב נוף בבוסקופ, הולנד, ובאקדמיה המלכותית לאמנות בקופנהגן, דנמרק. מאז סיים את לימודיו, הוא עיצב גנים רבים עבור גורמים פרטיים וציבוריים, היה ועודנו פעיל בחקר החי והצומח באתרי בנייה וביישוע לניהול החי והצומח עבור בעלי אחוזות. יסברנד הוא המייסד והמנהל האמנותי של הארגון לעידוד אמנות טבע (1978) ושל קרן אמנים למען הטבע (1990). מטרת ארגונים אלו היא להעניק חשיפה רבה יותר לאמני טבע מוכשרים ובעלי שם, ותערוכות שנתיות מתקיימות מאז 1978 בארצות הברית בקנדה, ובמדינות רבות באירופה. ליסברנד תחביבים וכישורים רבים - הוא צפר נלהב, צלם, מדריך טבע ומסעות ואספן אמנות - ואלה רק כמה מהם.

يسبراند برواس، هولندا

اكتسب يسبراند براوس تدريبه كمصمّم للمناظر الطبيعية والحدائق في بوسكوب، بهولندا، وفي الأكاديمية الملكية للفنون في كوبنهاغن، الدنمارك. منذ تخرجه، قام بتصميم العديد من الحدائق للهيئات الخاصة والعامة، وقد نشط في دراسة النباتات والحيوانات في مواقع البناء وفي إدارة النباتات والحيوانات لأصحاب العقارات. يسبراند هو المؤسس والمدير الفني لمنظمة تشجيع فنون الطبيعة (١٩٧٨) ومؤسسة "قانون من اجل الطبيعة" ١٩٩٠. وتهدف هذه المنظمات إلى توفير قدر أكبر من الاهتمام للعلماء الموهوبين والمشهورين، وقد أقيمت معارض سنوية منذ عام ١٩٧٨ في الولايات المتحدة في كندا ، وفي العديد من البلدان الأوروبية. لدى يسبراند العديد من الهوايات والمهارات - فهو باحث شغوف في عالم الطيور ،مصور ومرشد طبيعة وجولات ويقوم بتجميع لوحات فنية - وهذه ليست سوى عدد قليل من اهتماماته.

Debby Kaspari
Woodchat Shrike
Pencil and watercolor on paper
Israel, Field sketch

דבי קספרי
חנקן אדום ראש
צבעי מים ועיפרון על נייר
ישראל, צויר בשטח

ديبي كاسبري
صرد أحمر القنة
ألوان مائية وقلم رصاص على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

Biographies
ביוגרפיות
السِيَر الذاتية

Hadas Marcus, Israel

Hadas Marcus, the main author and editor of this book, is a lecturer in English for Academic Purposes at Tel Aviv University and Oranim Academic College. As a scholar of ecocriticism (literature and visual culture dealing with environmental themes), she has a keen interest in wildlife art and nature conservation. An associate fellow of the Oxford Centre for Animal Ethics, she has given talks at numerous international conferences and published several articles and book chapters dealing with environmental education and animal welfare. Hadas resides in the Jezre'el Valley, Israel.

הדס מרכוס, ישראל

הדס מרכוס היא המחברת והעורכת הראשית של ספר זה, מרצה ותיקה לאנגלית למטרות אקדמיות באוניברסיטת תל אביב ובמכללת אורנים. היא חוקרת במסגרת האקוקריטיסיזם (לימודי ספרות ותרבות חזותית העוסקים בנושאים סביבתיים) ובעלת עניין עמוק בשימור ואמנות טבע. בהיותה חברה עמיתה במרכז לאתיקת בעלי חיים, אוקספורד, היא הרצתה פעמים רבות בכנסים בינלאומיים, ופרסמה מאמרים ופרקים העוסקים בחינוך סביבתי וברווחת בעלי חיים. הדס מתגוררת בעמק יזרעאל, ישראל.

هداس ماركوس، إسرائيل

هداس ماركوس هي مؤلفة هذا الكتاب ومحررته، محاضرة ذات خبرة طويلة في اللغة الإنجليزية للأغراض الأكاديمية في جامعة تل أبيب وكلية أورانيم. وهي باحثة في مجال االنقد البيئي(دراسات الأدب والثقافة البصرية التي تتناول القضايا البيئية) ولديها اهتمام عميق بالحفاظ على الطبيعة وبفنونها. وهي عضو مشارك في مركز أخلاقيات الكائنات الحية في أكسفورد، ألقت محاضرات كثيرة في مؤتمرات دولية ونشرت مقالات وفصولا حول التعليم البيئي ورعاية الحيوان. تعيش هداس في عيمق يزرعيل، إسرائيل.

Sorrel Ritter, Israel

Sorrel Ritter grew up in South Africa, visiting places such as Kruger Park, Namibia and Zimbabwe, which greatly influenced her becoming a nature lover and environmentalist. She studied Biology at the Hebrew University in Jerusalem, and worked for many years at the Zoological and Botanical Gardens run by the Society for the Protection of Nature in Israel (SPNI). Sorrel presently works with Prof. Yossi Leshem, and is one of the organizers of the ANF event at the Dead Sea. Sorrel's passion is raising awareness to the immediate dangers of climate change and she has given over 60 lectures on the topic.

סורל ריטר, ישראל

סורל ריטר גדלה בדרום אפריקה וביקרה במקומות כגון קרוגר פארק, נמיביה וזימבבווה, ביקורים אשר השפיעו רבות על היותה אוהבת טבע ופעילה סביבתית. היא למדה ביולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים ועבדה שנים רבות בגנים הזואולוגיים והבוטניים של החברה להגנת הטבע. כיום סורל עובדת עם פרופסור יוסי לשם, והיא אחת ממארגנות האירוע אמנים למען הטבע בים המלח. סורל משתוקקת להעלות את המודעות לסכנות המיידיות של ההתחממות הגלובלית, והיא העבירה יותר משישים הרצאות על שינוי האקלים.

سوريل ريتر، إسرائيل

نشأت سوريل ريتر في جنوب أفريقيا وتسنى لها زيارة مواقع مثل كروجر بارك وناميبيا وزمبابوي الأمر الذي ترك أثره عليها كمناصرة للطبيعة وناشطة بيئية. درست البيولوجيا في الجامعة العبرية في القدس وعملت لسنوات عديدة في حدائق الحيوان والنباتات التابعة لجمعية حماية الطبيعة في إسرائيل. تعمل حاليا مع بروفيسور يوسي ليشم أحد منظمي سمينار فنانين من أجل الطبيعة في البحر الميت. تسعى إلى زيادة الوعي بالمخاطر الحالية للاحتباس الحراري. وألقت في هذا الإطار نحو ستين محاضرة حول تغيّر المناخ.

Renate Zöller, Germany

Human beings and the environment they live in have always been the focus of Renate Zöller's work as a journalist and author. She listens to people's stories, tries to understand their motivations, thoughts, worries, and successes, and to give a balanced picture in her articles. Renate travels extensively to gather her stories, especially across Europe. She studied history in Germany, Russia and the Czech Republic. She has lived in Moscow and in Prague, where she received her journalism degree. Since 2008 she has worked as a freelance journalist, publishing articles in various newspapers and magazines. She has also published several books, which received excellent reviews.

רנטה זולר , גרמניה

מאז ומתמיד בני אדם והסביבה שבה הם חיים היו במוקד עבודתה של רנטה זולר כעיתונאית וכסופרת. היא מקשיבה לסיפוריהם של אחרים, מנסה להבין את המניעים, המחשבות, הדאגות וההצלחות שלהם ולהציג תמונה מאוזנת במאמריה. רנטה מרבה לטייל כדי לאסוף סיפורים, בעיקר ברחבי אירופה. היא למדה היסטוריה בגרמניה, ברוסיה וברפובליקה הצ'כית. רנטה התגוררה במוסקבה ובפראג, שם סיימה את לימודי העיתונאות. מאז שנת 2008 היא עיתונאית עצמאית, והיא פרסמה מאמרים במגוון עיתונים ומגזינים. כמו כן, רנטה פרסמה כמה ספרים, אשר קיבלו ביקורות מצוינות.

ريناتا زولير، ألمانيا

لطالما كان الناس والبيئة التي يعيشون فيها محور أعمال رينات زولير كصحفية وكاتبة. تستمع إلى قصص الآخرين وتحاول فهم دوافعهم وأفكارهم ومخاوفهم ونجاحاتهم وتقديم صورة متوازنة في مقالاتها. تُكثر رينات من السفر لجمع القصص في جميع أنحاء أوروبا بشكل خاص. درست التاريخ في ألمانيا وروسيا وجمهورية التشيك. عاشت رينات في موسكو وبراغ حيث أكملت دراستها في الصحافة. تعمل منذ عام ٢٠٠٨ كصحافية مستقلة لصالح العديد من الصحف والمجلات. نشرت رينات أيضا العديد من الكتب التي حظيت باهتمام كبير.

Rosanne Guille
Praying Mantis
Watercolor on paper
20 x 30 cm
Israel, Field study

روزان گيل
גמל שלמה ירוק
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

روزان جيل
فرس النبي الاخضر
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

Biographies: About The Musicians
ביוגרפיות: על המוסיקאים
السَير الذاتية : عن الموسيقيين

Paul Winter playing the soprano saxophone.
Photo credit: Ancho Gosh / JINI Photo
פול וינטר מנגן בסקסופון סופרן (צילום: אנצ'ו גוש, ג'יני)
بول وينتر يعزف على الساكسفون (تصوير: إنشو جوش/جيني فوتو)

The Paul Winter Consort, USA

Paul Winter's musical odyssey embraces world cultures, as well as wildlife voices, in what he refers to as "the greater symphony of the Earth." From the early days of his college jazz sextet, which toured 23 countries of Latin America for the State Department and performed the first-ever jazz concert at the White House in 1962, to his later ensemble, the Paul Winter Consort, his concert tours and recording expeditions have taken him to 52 countries and to wilderness areas on six continents. Winter has recorded 45 albums, of which seven have been honored with Grammy Awards. Since 1980, the Paul Winter Consort have been artists-in-residence at the world's largest cathedral in New York, where they have presented over 200 events. They have developed a unique genre of "Earth Music," to celebrate the creatures and cultures of our magnificent planet.

פול וינטר ולהקתו, ארצות הברית

האודיסיאה המוזיקלית של פול וינטר מאמצת את תרבויות העולם, וכן קולות מהטבע, במה שהוא מכנה "הסימפוניה הגדולה של כדור הארץ". מהימים הראשונים של קבוצת הג'אז שלו בקולג', שהופיעה בעשרים ושלוש מדינות באמריקה הלטינית עבור מחלקת המדינה וביצעה את קונצרט הג'אז הראשון בבית הלבן ב-1962, ועד האנסמבל המאוחר שלו, פול וינטר ולהקתו הגיעו - בקונצרטים ובמשלחות הקלטה לחמישים ושתים מדינות ולאזורי טבע בראשיתיים בשש יבשות. וינטר הקליט ארבעים וחמישה אלבומים, מתוכם שבעה זכו בפרסי גראמי. משנת 1980 היו פול ולהקתו אמנים-אורחים בקתדרלה הגדולה בעולם הממוקמת בניו יורק, ובה הציגו יותר ממאתיים אירועים. הם פיתחו ז'אנר ייחודי של "מוזיקת כדור הארץ" כדי לחגוג את היצורים והתרבויות שעל הכוכב שלנו.

بول وينتر وفرقته، الولايات المتحدة

تتبنى الملحمة الموسيقية لبول ثقافات العالم إضافة إلى أصوات من الطبيعة في إطار ما يُسميه "السيمفونية الكبيرة للكرة الأرضية". منذ الأيام الأولى لمجموعة موسيقى الجاز التي أقامها في الكلية التي تعلّم فيها، والتي عرضت في ثلاثة وعشرين بلدا في أمريكا اللاتينية لصالح وزارة الخارجية وأحيت حفل موسيقى الجاز الأول في البيت الأبيض في العام ١٩٦٢، وصل بول وفرقته - من خلال الحفلات وبعثات التسجيل إلى اثنتين وخمسين دولة ومنطقة طبيعية في القارات الست لم تطأها قدم إنسان من قبل حيث سجلوا هناك نحو ٤٥ ألبومًا، فازت سبعة منها بجوائز جرامي. كان بول وفرقته منذ العام ١٩٨٠ ضيوفا في الكاتدرائية الأكبر في العالم في مدينة نيويورك. وهناك شراكوا في نحو ٢٠٠ عرض. طوّروا نوعًا فريدًا من "موسيقى كوكب ألأرض" للاحتفاء بالمخلوقات والثقافات على كوكبنا.

Debby Kaspari
Spanish Sparrow
Pencil on paper
Israel, Field sketch

דבי קספרי
דרור ספרדי
עיפרון על נייר
ישראל, צויר בשטח

ديبي كاسبري
دوري لاتيني
قلم رصاص على ورق
إسرائيل،رسمت في الطبيعة

Zohar Fresco (percussion instruments), Israel
זוהר פרסקו (כלי הקשה) ישראל
زوهار فريسكو (إيقاع) إسرائيل

Paul McCandless (oboe), USA
פול מקנדלס (אבוב) ארצות הברית
بول ماكاندلس (مزمار) الولايات المتحدة

Eren Başbuğ (keyboards), Turkey
ערן בסבוג (קלידים) טורקיה
عيران سابوج (اورغ) تركيا

Dave Haughey (cello), USA
דוד האווי (צ'לו) ארצות הברית
ديفيد هاوي(التشيلو) الولايات المتحدة الأمريكية

Laurent Willenegger
Resting Semi-collared Flycatcher
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילהנגר
חטפית טורקית במנוחה
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورنت ويلينجر
خاطف الذباب المطوق وقت الراحة
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رسمت في الطبيعة

פול וינטר ולהקתו
בול וינטר וفرقته

הסקסופוניסט פול וינטר, זוכה שבעה פרסי גראמי, מביע כבוד לקולות הייחודיים של מינים רבים ולייופי שהם משרים על חיינו, החל בלווייתנים וכלה בזאבים וציפורים. יצירתו - מוזיקת אדמה עוצרת נשימה הנקראת "נתיבי תעופה" - "FLYWAYS" נכתב לאחר שטס בדאון הממונע עם אלפי חסידות נודדות מהגליל עד לנגב. יצירה זו היא חגיגה מוזיקלית לנדידתן של חצי מיליארד ציפורים לאורך הבקע הגדול, מאירואסיה דרך המזרח התיכון לדרום אפריקה ובחזרה. "נתיבי תעופה" מספקת רישום מוזיקלי למסע יוצא דופן זה, באמצעות מזיגה של מוזיקה אתנית מהמקומות שמעליהם עפות הציפורים עם קולות הציפורים, ובכלל זה עגורים, עיטים, שרקרקים, זמירים ורבים אחרים.

וינטר ולהקתו ניגנו בסמינר ים המלח יצירה חדשה בשם "מוזיקת הציפורים" בפני קהל של 620 איש באולם הקונצרטים של ימק"א בירושלים. הם הופיעו גם בפני ילדים בירדן ובישראל, ובפני קהל רב באילת. בסרטו היפהפה של יובל דקס "מצילים את ים המלח עם אמנות ומוזיקה", מצהיר וינטר: "זה כמו התחושה האוניברסלית שיש לאנשים כלפי ילדים, ואלה צריכים להיות רגשותינו כלפי הטבע. זה משהו שיש לשמור עליו בכל דרך שנוכל".

عازف الساكسفون بول وينتر، الحائز على سبع جوائز جرامي، يعبر عن الأصوات الفريدة المتنوّعة للعديد من الأنواع والجمال الذي يُضفونه على حياتنا، بدءًا من الحيتان مرورًا بالذئاب والطيور. إن أعماله الموسيقية المذهلة التي يطلق عليها اسم طريق الطيران - هي احتفال موسيقي بهجرة نصف مليار طير على طول الشق الكبير، من أوراسيا عبر الشرق الأوسط إلى جنوب أفريقيا والعكس. توفّر طريق الهجرة تسجيلًا موسيقيًا لهذه الرحلة الاستثنائية من خلال الجمع بين الموسيقى العرقية من الأماكن التي تحلّق الطيور فوقها مع أصوات الطيور، بما في ذلك طائر الكركي والعقاب والورور الطيور المغرّدة وغيرها الكثير.

عزف بول وينتر وفرقته في ورشة البحر الميت عملا جديدا بعنوان: "موسيقى الطيور"، أمام ٦٢٠ شخصا في قاعة جمعية الشبان المسحية في القدس. وعرضوا أمام تلاميذ من الأردن وإسرائيل وأمام جمهور غفير في إيلات. في الفيلم المدهش ليوفال داكس بعنوان "نُنقذ البحر الميت"، يُعلن وينتر "كأنها الشعور الإنساني العام تجاه الأطفال، هكذا ينبغي أن تكون مشاعرنا تجاه الطبيعة. وهو ما ينبغي أن نحرص عليه بكل طريقة مُمكنة".

צבע הוא המקלדת, העיניים הן ההרמוניות, הנפש היא הפסנתר מרובה המיתרים. האמן הוא היד שמנגנת, נוגעת בקליד זה או אחר, כדי להביא לרטט בנשמה (וסילי קנדינסקי).

מתוך: Wassily Kandinsky (1910), *Concerning the Spiritual in Art*
וסילי קנדינסקי (1910), על הרוחני שבאמנות

اللون هو لوحة المفاتيح، والعيون هي مفاتيح التناغم، والروح هي البيانو متعدد الأوتار. الفنان هو اليد التي تعزف، تلمس هذا المفتاح أو ذاك، من أجل إحداث الرعشة في الروح (فاسيلي كاندينسكي).

من: Wassily Kandinsky (1910), *Concerning the Spiritual in Art*
فاسيلي كاندينسكي (١٩١٠) حول الروحانية في الفن

פול וינטר ולהקתו מנגנים בימק"א בירושלים בפני קהל של 620 איש (צילום: מרים אלסטר / פלאש 90).
بول وينتر وفرقته يعزفون في جمعية الشبان المسيحية في القدسا امام جمهور من ٦٢٠ شخصًا (الصورة: مريام إلستر / فلاش ٩٠)
The Paul Winter Consort performing before an audience of 620 people in Jerusalem.
Photo credit: Miriam Alster/ Flash 90

ילדים ירדנים השתתפו בסדנה של ג'ון פוקר ובריין אדוארדס כדי ליצור "תרגיל ציור קינטי". ג'ון תיאר כיצד הצעירים דמיינו שהם ציפורים מעל ים המלח: הם ציירו קווים על הנייר בזמן שהם "עפים מסביב לשולחן". מטרת התרגיל הייתה לעודד תקשורת והזדמנות לעבודה בצוותא.

התרגשנו מאוד מהעבודה עם הילדים. ההשתתפות בסדנאות גרמה לי להרגיש שאני מתקשר עם המדינות המארחות שלנו, במקום להיות סתם צופה מהצד ותייר... ציירת מעמאן שימשה לנו מדריכה ומתרגמת. לא רק אנחנו לימדנו את הילדים, גם הם לימדו אותנו כמה מילים בערבית, ואפילו השתעשענו מההגייה שלי.

ג'ון פוקר

שارك الأطفال الأردنيون في ورشة عمل جون بوكر وبريان إدواردز لخلق ما يعرف باسم "تمرين الرسم الحركي". ووصف جون كيف تخيل الشباب أنهم كانوا طيورًا فوق البحر الميت: لقد رسموا خطوطًا على الورق لأنها "طارت حول الطاولة". كان الغرض من التمرين هو تشجيع التواصل وفرصة للعمل معًا.

كنا متحمسين جدا للعمل مع الأطفال. المشاركة في ورشات العمل جعلتني أشعر بأنني كنت أتواصل مع الدول المضيفة بدلاً من أن أكون مجرد متفرج وسائح ... لقد كان الرسام من عمان بمثابة مرشدنا ومترجمنا. لم نعلّم الأطفال فقط، بل علمونا، أيضًا، بضع كلمات باللغة العربية، بل وضحكوا أيضًا من لهجتي

جون بوكر

תרגיל ציור קינטי על-ידי ילדים ירדנים (צילום: ג'ון פוקר)
تدريب على الرسم لأولاد أردنيين (تصوير: جون فوكر)
Jordanian children's kinetic drawing exercise.
Photo credit: John Foker

הצייר חואן ורלה, מספרד, מעניר סדנת ציור בעין גדי לילדים בדואים מהנגב (צילום: הנרייטה גרוס המבורג).
يدير الرسام خوان فاريلا ، من إسبانيا ، ورشة للرسم في عين جدي لأطفال البدو من النقب الصورة: هنرييتا غروس هامبرغ
Juan Varela, from Spain, taught an art workshop to Bedouin children from the Negev in Ein Gedi, Israel

אודות ציור הקיר
حول رسم الجدارية

טוביה קורנץ, מאייר ישראלי המוכר היטב בזכות אין-ספור הבולים והכרזות שאייר, מיומן במיזמי שווה בציור צמחים ובעלי חיים, אתרי עתיקות ומטוסים צבאיים. טוביה נקרא ליצור שני אריחי קיר גדולים, גודלם 1.5 X 3 מטרים כאשר הם מחוברים יחדיו, המתארים נוף ריאליסטי של ים המלח, האגם צבוע בכחול-תכלת בהיר, וצומח טיפוסי מיוצג אף הוא. במרוצת הסמינר עבדו האמנים בצוותא כדי להשלים את ציור הקיר בציור של מגוון חיות הבר המקומיות, כגון ציפורים מקננות או נודדות, וכן יונקים וזוחלים מאזור ים המלח (הציור הסופי בחלק שבאנגלית, עמ' 41-40).

طوبيا كورنز، وهو رسام إسرائيلي معروف جدا بتصميم طوابع وملصقات لا حصر لها، وهو موهوبالقدر نفسه في رسم النباتات والحيوانات ومواقع العصور القديمة والطائرات العسكرية. دعي طوفيا إلى إنتاج لوحين كبيرين من الكرميكا تعلّقان على الجدران يبلغ حجم الواحدة منها ١,٥ × ٣ أمتار، متصلتين ببعضهما البعض، وتمثلان سطحًا واقعيًا للبحر الميت. تمّت تغطية البحيرة باللون الأزرق الفاتح والخفيف، وتمثل النباتات النموذجية، أيضًا. خلال الورشة، عمل الفنانون معا لإكمال جدارية في مجموعة متنوعة من الحيوانات البرية المحلية، مثل الطيور المهاجرة المعششة أو المحلقة، وكذلك الثدييات أو الزواحف من منطقة البحر الميت (الصورة الاخيرة في الجهة الانجليزية للكتاب ,الصفحات ٤٠-٤١).

האמנים בפעולה (צילום: עדי בשן)
الفنانون أثناء العمل (تصوير:عادي بشان)
Artists at work on the mural.
Photo credit: Adi Bashan

Rosanne Guille
Bedouin Children Drawing in Ein Gedi (detail)
Pencil on paper
30 x 20 cm
Israel

רוזאן גיל
ילדים בדואים מציירים בעין גדי (פרט)
עפרון על נייר
ישראל

روزان جيل
أطفال البدو يرسمون في عين جدي (جزء من اللوحة)
قلم رصاص على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

פרויקטים חינוכיים: ילדים לומדים יחדיו
المشاريع التعليمية: أطفال يتعلمون معًا

אצל רובנו החזון הגלוי לעין, האינסטינקט האמיתי ליופי ולכל
המעורר פליאה, מתעמעם ואף אובד לפני הגעתנו לבגרות.

מתוך: Rachel Carson (1956), *A Sense of Wonder*
רייצ'ל קרסון, *תחושת הפליאה* (1956)

بالنسبة لمعظمنا، فإن الرؤيا الواضحة للعيان، والحدس المصفّى بالجمال،
وكل ما يبعث الدهشة، يتلاشى بل ويغيب قبل أن نصل إلى مرحلة البلوغ

من: Rachel Carson (1956), *A Sense of Wonder*
راشيل كارسون، إحساس العجب ، (١٩٥٦)

Quentin Budworth
Laurent Willenegger teaches Jordanian girls in an art workshop
Photo

קוונטין בודוורת'
לורנט ווילהנגר מלמד תלמידות ירדניות בסדנת ציור
צילום

كوانتين بودوورث
لورنت ويلينجر يعلّم طالبات اردنيات ورشة الرسم
صورة

חלק מיוחד ביותר של הסמינר היה חוויית הלמידה הבלתי נשכחת והמפגש החברתי שהוא סיפק לילדים ירדנים, פלסטינים וישראלים. זו חוויה שצריכה להפוך לחובה בימינו, שכן עתידו של כדור הארץ מאוים עקב הידלדלות המשאבים הטבעיים, אובדן מינים ואתרים טבעיים ושינוי האקלים. חינוך סביבתי באמצעות התנסות ישירה הוא מהדרכים הטובות ביותר לטיפוח גישה של אחריות לרווחת הפלנטה. חינוך כזה מטפח את הסקרנות המולדת של צעירים לעולם הטבע, את "חוש הפליאה" שלהם. לפיכך האמנים שעבדו עם תלמידי האזור סיפקו שיעור חשוב לאין ערוך לארץ בהערכת הטבע אלא גם בקבלת האחר, למרות העוינות והמתיחות הפוליטית באזור.

הסמינר כלל משתתפים לא רק מישראל ומירדן אלא גם ממארצות הברית, מהולנד, מאיטליה, מגרמניה, משוויץ, מטייוואן, מספרד, מצרפת ומבריטניה. זמן קצר לאחר שהאמנים חצו את הגבול לירדן כדי להתחיל את הפרויקט המשותף שלהם, הצטרפו אליהם כ-160 תלמידים ירדנים לסדנאות. עם שובם לצד הישראלי של ים המלח, חזרו האמנים על התוכנית החינוכית עם קבוצה משולבת של תלמידים ישראלים (בדואים ויהודים) ופלסטינים (מיריחו). בסופו של יום עמוס שכלל האזנה לשיעורים, קמו הילדים ונעמדו יחדיו על החוף. גופיהם השלובים יצרו שלט סביבתי שהכריז "הצילו את ים המלח".

כמה מאמני אמנים למען הטבע עבדו עם קבוצות תלמידים שהוזמנו מבתי ספר מקומיים בירדן ובישראל, וקבוצות אחרות הובאו באוטובוסים מיריחו שברשות הפלסטינית, והגיעה גם קבוצה אחת של ילדים בדואים מהנגב. המטרה הייתה להראות דרכים להתבונן על הטבע, לחשוף את הריגוש שבעבודה יחדיו ובשיתוף הפעולה למען יצירת אמנות, וכיצד השהייה בטבע ועריכת תצפיות מספקת תובנות על עולם הטבע. בחרנו חפצים מהסביבה המיידית - עלה, חלוק נחל, נוצה - הנחנו אותם על יריעת נייר גדולה וציירנו סביבם, עָרים למיקומם ולקשר עם הצורות האחרות שכבר צוירו ועם שאר החפצים. היה זה יום נהדר!

ברוס פירסון, סגן נשיא אמנים למען הטבע

جزء مميز جدا من الورشة كان في تجربة التعلم والتفاعل الاجتماعي التي لا تنسى، والتي توفّرت للأطفال الأردنيين والفلسطينيين والإسرائيليين. تجربة، يجب أن تُصبح ضرورة في زماننا هذا، حيثُ أن مستقبل الكوكب مهدد باستنزاف الموارد الطبيعية، وفقدان الأنواع والمواقع الطبيعية وتغير المناخ. يعدّ التعليم البيئي من خلال التجربة المباشرة أحد أفضل الطرق لترسيخ الشعور بالمسؤولية عن حفظ سلامة كوكبنا. مثل هذا التعليم يغذي الفضول الفطري لدى الشباب فيما يتصل بعالم الطبيعة، ويطوّر لديهم "القدرة على الاندهاش". لذلك، قدم الفنانون الذين عملوا مع طلاب المنطقة درسًا هاما لا يُوصف، ليس فقط في إعطاء الطبيعة حق قيمتها ولكن في تقبّل الآخر، أيضا، على الرغم من العداء والتوتر السياسي في المنطقة.

ضمّت الورشة مشاركين ليس فقط من إسرائيل والأردن، بل من الولايات المتحدة وهولندا وإيطاليا وألمانيا وسويسرا وتايوان وأسبانيا وفرنسا وبريطانيا، أيضا. وفور عبور الفنانين الحدود إلى الأردن لبدء مشروعهم المشترك، انضمّ إليهم حوالي ١٦٠ طالباً أردنياً للمشاركة في ورشات العمل. عند عودتهم إلى الجانب الإسرائيلي من البحر الميت، عاد الفنانون إلى البرنامج التعليمي مع مجموعة متكاملة من الطلاب الإسرائيليين (البدو واليهود) والفلسطينيين (من أريحا). في نهاية يوم مكثّف شمل الإصغاء إلى الدروس، وقف الأطفال معا على الشاطئ. وشكّلت أجسادهم المتداخلة لافتة بيئية كُتب عليها "أنقذوا البحر الميت".

عمل بعض أعضاء جمعية الفنانين من أجل الطبيعة مع مجموعات من الطلاب المدعوين من المدارس المحلية في الأردن وإسرائيل، وتم جلب مجموعات أخرى بالحافلات من من أريحا في مناطق السلطة الوطنية. ووصلت مجموعة من الأطفال البدو في النقب.
كان الهدف عرض طرق للنظر إلى الطبيعة، لكشفهم على الإثارة في العمل المشترك والتعاون من أجل العمل الفني، وكيف أن البقاء في الطبيعة ورصد ما تتضمنه يوفر نظرة ثاقبة للعالم الطبيعي. لقد اخترنا أشياء من المحيط المباشر - ورقة، حصاة، ريشة - وضعناها على ورقة كبيرة ورسمناها حولنا منتبهين إلى موقعها وللتواصل مع الأشكال الأخرى التي رسمت بالفعل ومع بقية الأشياء. كان يوم عظيم!

بروس بيرسون ، نائب رئيس جمعية الفنانين من أجل الطبيعة

אמנים למען הטבע וסמינר ים המלח

فنانون من أجل الطبيعة وسمينار البحر الميت

בשנים האחרונות חברו האמנות ומדעי הרוח למדעים המדויקים בהרמת תרומה משמעותית למודעות סביבתית. אמנות חזותית ומוזיקה נוגעות בנו ברמה האינטואיטיבית, ומביעות את הצורך הדחוף להציל את שנותר מסביבתנו הטבעית, על עולם החי שלה. הם מסייעים לנו לפתח שייכות למקום (*topophilia*) וקרבה עמוקה יותר למינים אחרים (*biophilia*), בד בבד עם העלאת המודעות של יחידים וקהילות להשפעות הסביבתיות המזיקות של בני האדם על כדור הארץ.

אמנים למען הטבע הוא ארגון קטן שהוקם בשנת 1990 על-ידי יסבראנד בראורס, ובסיסו בהולנד. הארגון משתמש בעבודות ממגוון סגנונות וסוגי מדיה שנוצרו בעיקר בשדה הפתוח, בבתי גידול בסכנת הכחדה, על-ידי אמנים בעלי שם - כלי לחשיפת הצורך הדחוף בשימור טבע. במסגרת כל אחד מ-16 הפרויקטים שהארגון היה מעורב בהם עד עתה נסעו אמנים לכמה מהמקומות הפראיים והיפים ביותר בעולמנו. מטרתם הייתה ללכוד ביצירותיהם אתרים ייחודיים אלו, על עולמות החי והצומח שלהם, טרם הינעלם מעל פני האדמה עקב הרס בתי גידול, כריתת יערות, שינויי אקלים, זיהום, פיתוח תעשייתי ויעירוני, ציד ועוד בעיות רבות אחרות.

אמנים למען הטבע משתף פעולה עם ארגוני שימור טבע בינלאומיים דוגמת הקרן העולמית לשימור חיות הבר (WWF), ברדלייף אינטרנשיונל ואחרים. בסיום כל פרויקט, תערוכות נודדות של היצירות המקוריות וספרי מתנה עוזרים בגיוס כספים לשימור, ומזכירים לציבור הרחב ולקובעי המדיניות את מצבה השברירי של הסביבה הטבעית המידרדרת באזורים כה רבים של העולם.

בשנת 2017, ב-16-27 במרץ, ביקרו 23 אמנים מרחבי העולם בישראל, ברשות הפלסטינית ובירדן, בניסיון להגביר את המודעות למאמצים להצלת ים המלח. באמצעות עבודה משותפת עם ילדים מירדן, מישראל ומהרשות הפלסטינית, ביקשו האמנים לגשר על פערים בינלאומיים. זאת באמצעות בחינת הדרכים שבהן הקשרים תרבותיים שונים מעצבים את המפגשים שלנו עם עולם הטבע דרך החיבור בין חינוך, אמנות ומדע.

ברנרד וובר, טייס משווייץ, מצטלם למען קמפיין להצלת ים המלח יחד עם נערה ירדנית, נער ישראלי ונערה פלסטינית (צילום: יוסי לשם)

برنارد ووبر، طيار من سويسرا، يظهر في الصورة في إطار حملة لإنقاذ البحر الميت مع فتاة أردنية وفتى إسرائيلي وفتاة فلسطينية (تصوير: يوسي ليشم)

Mr. Bernard Weber (a Swiss pilot) poses for a photo with a Jordanian girl, an Israeli boy, and a Palestinian girl in a campaign to save the Dead Sea. Photo credit: Yossi Leshem

Anne Shingleton
Natural Palms, Freshwater Springs
Pastel on colored paper
32 x 24 cm
Israel, Plein air

אן שינגלטון
עצי תמר בר, מעיינות
פסטל על נייר צבעוני
ישראל, צויר בשטח

آن شينجلتون
شجر نخيل بري، وينابيع
باستيل على ورق ملوّن
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

הסמינר אורגן על-ידי קרן הדוכיפת של החברה להגנת הטבע, אמנים למען הטבע, מרכז עמאן לשלום ולפיתוח, המועצה האזורית תמר, המשרד לשיתוף פעולה אזורי וארגון שבחר להישאר אנונימי.

אירוע שאפתני זה, שנמשך אחד עשר ימים, כלל סדנאות שבמהלכן ציירו האמנים את ים המלח ואת הנופים המקומיים הן מהצד הישראלי והן מהצד הירדני. האמנים ביקרו גם בנחל צין ובמצפה רמון שבנגב ובהרי אילת, שם היו עדים לנדידת הדורסים הגדולה בפארק הצפרות המקומי ואף תיעדו זאת.

האמנות הנהדרת שנוצרה במהלך הסמינר עוררה התפעלות בקרב רבים ברחבי ישראל וירדן. השיא היה בתערוכה שהוצגה באילת ולאחר מכן בכנסת, והיא עתידה להישלח לתצוגה מחוץ לישראל בקיץ 2018. מאות מבקרים ו-600 מתושבי אילת צפו בתערוכה בביתה הראשון, היכן שהאמנים עבדו יחדיו על ציור טבע ענק בפארק הצפרות המקומי.

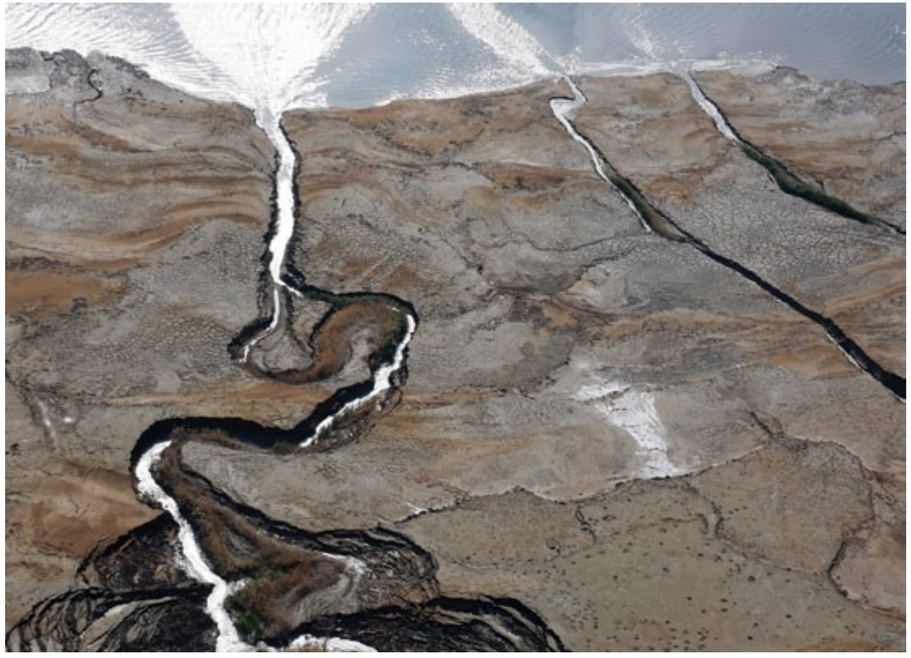
כמה מנקודות השיא של הסמינר היו ציור קיר עוצר נשימה של ים המלח על המגוון הביולוגי שלו, סדנאות אמנות לילדים אשר עוררו תקווה ליחסים הרמוניים באזור ומופע בלתי נשכח של פול וינטר ולהקתו. סיום הסמינר התקיים בעת ובעונה אחת עם פסטיבל הצפרות הבינלאומי התשיעי ועם אלופי הנדידה, אירוע שמירת טבע בינלאומי המאורגן על-ידי מרכז הצפרות הישראלי.

في العام ٢٠١٧، في ٢٧-١٦ مارس، قام ٢٣ فنانًا من جميع أنحاء العالم بزيارة إسرائيل والسلطة الفلسطينية والأردن، في محاولة لزيادة الوعي بالجهود المبذولة لإنقاذ البحر الميت. من خلال العمل المشترك مع الأطفال من الأردن وإسرائيل والسلطة الفلسطينية، سعى الفنانون إلى سدّ الفجوات الدولية. وذلك من خلال دراسة الطرق التي تشكل بها السياقات الثقافية المختلفة لقاءاتنا مع العالم الطبيعي من خلال الدمج بين التعليم والفن والعلوم.

وقد نظّم هذه الندوة صندوق الهدهد التابعة لجمعية حماية الطبيعة في إسرائيل، وجمعية فنانين من أجل الطبيعة، ومركز عمان للسلام والتنمية، ومجلس ثمار الإقليمي، ووزارة التعاون الإقليمي، ومنظمة اختارت أن تظل مجهولة الهوية. تضمّن هذا الحدث الطموح الذي استمر لمدة ١١ يومًا ورشات عمل رسم فيها الفنانون البحر الميت والمناظر الطبيعية المحلية من الجانبين الإسرائيلي والأردني. زار الفنانون، أيضاً، وادي تسين ومتسبيه رامون في النقب وجبال إيلات، حيث شهدوا هجرة الطيور الجارحة الكبيرة في حديقة مشاهدة الطيور المحلية ووثّقوها.

الأعمال الفنية الرائعة التي نتجت عن الورشة كانت محط إعجاب العديد في إسرائيل والأردن. وكان الحدث الأبرز للمعرض في إيلات ثم في الكنيست، وسيتم إرساله إلى للعرض خارج إسرائيل في صيف العام ٢٠١٨. وشاهد المئات من الزائرين وحوالي ٦٠٠ من سكان إيلات المعرض الأول، حيث عمل الفنانون معا على لوحة طبيعة ضخمة في حديقة مراقبة الطيور المحلية.

ومن أبرز أحداث الورشة، إنتاج جدارية ساحرة للبحر الميت على تنوعه البيولوجي، ورشات عمل فنية للأطفال أثارت الأمل في علاقات تكامل في المنطقة والأداء الموسيقي الذي لا يُنسى من قبل بول وينتر وفرقته. انتهت الورشة بالتزامن مع المهرجان الدولي التاسع لمراقبة الطيور وأكثرها هجرة، وهو حدث دولي للحفاظ على الطبيعة نظمه المركز الإسرائيلي لمراقبة الطيور وجمعية حماية الطبيعة في إسرائيل.

Matya Shick
Flawless Force
Aerial Digital Photo

מתיה שיק
שלמות עוצמתית
תצלום אוויר דיגיטלי

ماتيا شيك
اكتمال مُدهش
تصوير جوّي رقمي

James Coe
Last Light on Jordan
Oil on linen
35.4 x 61.3 cm
Israel, Metzukei Dragot

ג'יימס קו
אור אחרון על ירדן
שמן על פשתן
ישראל, מצוקי דרגות

جيمس كو
الضوء الأخير على الأردن
زيت على كتان
إسرائيل، منحدرات "درجوت"

בטיול לים המלח, היצירה שלי התמקדה בעיקר בבית הגידול. הקבוצה שלנו כללה כמה אמני שדה גדולים - ציירים שיכולים לצייר או להשלים סקיצה בצבעי מים בתוך דקות מעטות. רובם ציירו ציפורים. התרשמתי כל כך ממה שהם מסוגלים לעשות! אבל לא ראיתי שום סיבה להתחרות בהם. אני יכול לצייר רישום של הנוף בצבעי שמן. זו החוזקה שלי, והבנתי שבאופן זה אוכל לתרום לפרויקט את תרומתי הייחודית.

ג'יימס קו

في رحلتي إلى البحر الميت، ركّزت بشكل رئيسي على الأعشاش. تضمنت مجموعتنا العديد من الفنانين الميدانيين الكبار - رسامون يمكنهم رسم أو وضع تخطيط لرسمة بألوان مائية في بضع دقائق. معظمهم رسموا الطيور. لقد تأثرت كثيرا بما يمكنهم فعله! لكني لم أرَ أي سبب للتنافس معهم. يمكنني رسم مخطط للمناظر الطبيعية بالألوان الزيتية. هذا هو مصدر قوتي، أدركت أنه بهذه الطريقة أستطيع المساهمة في المشروع المميز بما لدي من مزايا فريدة.

جيمس كو

פתרונות אפשריים ואיומים עתידיים
الحلول الممكنة والتهديدات المُستقبلية

כבסיפור המקראי על אשת לוט, שהוזהרה שלא להביט לאחור טרם הפיכתה לנציב מלח, לא יועיל לעסוק בעבר בלבד. ייתכן שאפו ים המלח לעולם לא יחזור למצבו הקודם, אך פעולה מיידית יכולה לסייע לשחזור חלקי של פלא טבע זה. חלק ניכר מהירידה החדה במפלס המים ומהיווצרות הבולענים שאנו עדים לה כיום הוא בלתי הפיך. אנו מלאי תקווה שיש ביכולתנו למתן השלכות עתידיות והשפעות שליליות באמצעות ניהול זהיר יותר של משק המים.

אקופיס המזרח התיכון הוא ארגון סביבתי עם משרדים בעמאן, ברמאללה ובתל אביב, והוא פועל ללא לאות כבר כמה עשורים לקידום השיקום של חלקיו התחתונים של נהר הירדן, על המערכת האקולוגית שלו, וגם של יש המלח התלוי במימי הנהר. גדעון ברומברג, נדא מג'דלאני ומונקת מהיאר, המנהלים, ומירה אדלשטיין, רכזת פרויקט שיקום נהר הירדן, עוסקים גם בפתרון סכסוכים ובשיתוף פעולה אזורי באחת הנקודות הטעונות והמורכבות בעולם. הם התקדמו מאוד במאמציהם לגשר על המתחים הקיימים ולאפשר תקשורת בין-אישית. על-פי אקופיס המזרח התיכון, ניהול המים הלא מתואם בין ירדן, ישראל וסוריה הוביל להטיית המים הניכרת שאנו רואים כיום בירדן התחתון, שממנו קיבלו יש המלח את רוב מימיו בעבר. בשנת 2015 גיבש הארגון תוכנית אב שהציעה להשתמש בשילוב של מים מתוקים, מי שופכין מטופלים ומים מותפלים לצורך חידוש נהר הירדן, וכך לעצור את היעלמותו של יש המלח. הם ממליצים בתוקף להשית על התעשיות מס על השימוש במים.

יתרה מזו, החברה להגנת הטבע הייתה כוח מניע מאחורי מהלך מוצלח להוספת תיקון לחוק המים, חוק המכיר כעת באופן רשמי ומבחינה משפטית בזכות הטבע למים. זהו צעד חשוב לעבר שיקומם של נהר הירדן ונחלים אחרים, בזכות הסדרה בחקיקה של כמות מינימלית של זרימת מים.

טבילה בקאסר אל יהוד (צילום: חיה גולד)
الغطس للتطهّر في موقع قصر اليهود (تصوير حاية جولد)
Baptismal site at Qasr al-Yahud. Photo credit: Haya Gold

كما هو الحال في القصة التوراتية لزوجة لوط، الذي حذرها من النظر إلى الوراء لئلا تصبح عمودا من الملح، لن يكون من المجدي الاشتغال بالماضي وحده. قد لا يعود حوض البحر الميت أبداً إلى حالته السابقة، لكن الإجراء الفوري يمكن أن يساعد في استعادة هذه الأعجوبة الطبيعية جزئياً. جزء كبير من الانخفاض الحاد في الانخفاض في مستوى المياه وتشكيل البالوعات التي نشهدها اليوم لا رجعة فيه. ونأمل أن يكون باستطاعتنا إيقاف الآثار السلبية المستقبلية من خلال إدارة أكثر حذراً لقطاع المياه.

منظمة إكوبيس الشرق الأوسط هي منظمة بيئية لها مكاتب في عمان ورام الله وتل أبيب، وتعمل بلا كلل على مدى عقود لتعزيز إعادة تأهيل الأجزاء الجنوبية من نهر الأردن، ونظامها الإيكولوجي، وكذلك البحر الميت المتعلق بمياه النهر. جدعون برومبرغ، ندى مجدلاني ومونيكات مهيار، المديرين، وميرا إدلشتاين، منسقة مشروع إعادة تأهيل نهر الأردن، منشغلون في حل النزاعات والتعاون الإقليمي بواحدة من النقاط المشحونة والمعقّدة في العالم. لقد أحرزوا تقدمًا كبيرًا في جهودهم الرامية إلى تهدئة التوترات القائمة وتسهيل التواصل بين الأشخاص. ووفق منظمة إكوبيس الشرق الأوسط فإن إدارة المياه غير المنسّقة بين الأردن وإسرائيل وسوريا أدت إلى تحويل المياه التي تراها اليوم في الأردن الأدنى ، والذي كان البحر الميت قد استلم منه معظم مياهه في الماضي. في عام ٢٠١٥، وضعت المنظمة خطة رئيسية تقترح استخدام مزيج من المياه العذبة والمجاري المعالجة والمياه المحلاة لتجديد نهر الأردن، وبالتالي وقف تلاشي وانضمحلال البحر الميت. أنها توصي بقوة بفرض ضريبة على استخدام المياه في الصناعات.

... והים יורד מתחת לגובה פני הים, אז עצמותי צפות על המים כעצים...
ים זה קטן מהילת אגדתו, קטן מידיך, הריהו מצר יבשה גבישי.
מתוך: Mahmoud Darwish, "On a Canaanite Rock at the Dead Sea", 1992
המשורר הפלסטיני מחמוד דרוויש, "על סלע כנעני בים המלח" (1992)

والبَحْرُ يَنْزِلُ تَحْتَ سَطْحِ البَحْر كَيْ تَطْفُو عِظامي شَجَراً...
هذا الْبَحْرُ، أَصْغَرُ من خُرافَتِهِ وأَصْغَرُ مِنْ يَدَيْكَ هو بَرْزَخُ البلُّور
من: Mahmoud Darwish, "On a Canaanite Rock at the Dead Sea", 1992
الشاعر الفلسطيني محمود درويش "على صخرة كنعانية في البحر الميت" (١٩٩٢)

פתרון אחר, פוליטי הרבה יותר, יקר ושנוי במחלוקת, זכה לסיקור תקשורתי נרחב במשך שנים רבות: ההצעה לבנייתה של "תעלת הימים". פרויקט מקיף זה, שעלותו צפויה להגיע למיליארדי דולרים, מציע להקים מתקני התפלה ותחנות כוח הידרואלקטריות לאורך קו הצינור שיקשר בין הים האדום לים המלח ויוביל תמלחת (תוצר לוואי של תהליך ההתפלה) לים המלח. ואולם הפרויקט נתקל בספקנות עמוקה ובהתנגדות מצד אלו המעלים חששות מפני השפעות שליליות אפשריות של ערבוב מים משני המקורות, תהליך שתוצאותיו אינן ידועות. אנשי איכות הסביבה חוששים כי הדבר עלול ליצור שינוי בלתי הפיך בהרכב הכימי של האגם, ובכך להפוך את המים לעשירים בגבס. יש חשש ממשי מפני הרס המערכת האקולוגית השברירית של האזור לצד פגיעה במאפיינים הטיפוליים ובגורמים העושים אותו מוקד משיכה לתיירים. ערבוב סוגי מים אלו עלול להוביל גם להתפוצצות אוכלוסיית אצות, תהליך דומה למה שמצאו באזורים מתים באוקיינוסים.

החזון הוא לשקם את נהר הירדן, להזרים שוב 500 מיליון מטרים מעוקבים לאורכו מהנירנת לים המלח, ולהפוך את עמק הירדן לשמורת טבע דו-לאומית שתפתח הן תיירות טבע והן תיירות צליינית. חזון זה יוכל להתממש, אך מימושו תלוי במנהיגי המדינות - אם יאפשרו לים המוות לשוב לחיים כמו בכותרת הספר שלפניכם. וזו הייתה מטרת הסמינר.

יש אנשים בני מזל יותר מאחרים, וכך גם גופי מים. במרץ 2017, באותו שבוע שבו התקיים הסמינר, עיתונים ברחבי העולם פרסמו כתבות על שלושה נהרות (אחד בניו זילנד ושניים בהודו) שקיבלו מעמד של "ישות משפטית". פסיקה משפטית חסרת תקדים זו העניקה לנהרות אלו מעמד לגיטימי והגנה מפני פגיעה נוספת עקב מעשה ידי אדם. נהר הירדן וים המלח יהיו במצב טוב בהרבה אם יכירו גם בהם כ"ישויות". אך תסריט זה נראה בלתי סביר בעליל, והם יוסיפו לסבול מהסיבות שניזונו בספר זה. הסיבה להיעלמותו המהירה כל כך של יש המלח אינה תעלומה גדולה, אך מציאת פתרון מעשי, כזה שגם יבטיח את שלמות האגם, כרוכה במאמצים מרובים. הדבר הראשון שיש לעשות, ושנעשה בהצלחה על-ידי האמנים בסמינר, הוא לעורר מודעות ציבורית לחומרת המצב. הצעד הבא הוא להניע את ההנהגה הירדנית והישראלית, וכן של הרשות הפלסטינית, להתגבר על מכשולים פוליטיים וכלכליים ועל היעדר אמון, ולהיות מוכנים לעבוד בצוותא להצלת יש המלח.

Laurent Willenegger
Masked Shrike
Watercolor on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילנגר
חנקן נובי
צבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورانت ويلينجر
صرد مقنع
ألوان مائية على ورق
إسرائيل، رُسم في الطبيعة

علاوה על כך, כאנט جمعية حماية الطبيعة في إسرائيل قوة دافعة وراء التحرّك الناجح لإدخال تعديل على قانون المياه، وهو قانون يعترف الآن رسميًا وقانونيًا بحق الطبيعة في الماء. هذه خطوة مهمة نحو ترميم نهر الأردن والجداول الأخرى، وذلك بفضل تشريع قانون الحد الأدنى من تدفق المياه.

حل آخر، سياسي بشكل أكبر، تنفيذه باهظ ومُثير للجدل حظي بتغطية على نطاق واسع على مدى سنوات: اقتراح بناء "قناة بحرية". يقترح المشروع، الذي من المتوقع أن يكلف مليارات الدولارات، بناء محطات تحلية المياه ومحطات الطاقة الكهرومائية على طول خط الأنابيب الذي سيربط البحر الأحمر بالبحر الميت وينقل إليه مواد ملحية. ومع ذلك، فقد واجه المشروع الشكوك والمعارضة العميقة من أولئك الذين يثيرون المخاوف بشأن الآثار السلبية المحتملة لخلط المياه من كلا المصدرين، وهي عملية غير معروفة النتائج. يخشى البيئيون من يُحدث هذا المشروع تغييرا لا رجعة فيه في التركيب الكيميائي للبحيرة، مما يجعل المياه غنية أكثر بالجبص. هناك قلق حقيقي من أنه سيتمّ تدمير النظام البيئي الهش في المنطقة إضافة إلى الأضرار التي لحقت بالخصائص العلاجية والعوامل التي تجعله نقطة جذب سياحية. يمكن أن يؤدي خلط هذه الأنواع من الماء، أيضًا، إلى تدمير تجمعات الطحالب، وهي عملية مشابهة لما حصل في المناطق الميتة من المحيطات.

وتتمثل الرؤيا في إعادة تأهيل نهر الأردن من خلال ضخ ٥٠٠ مليون متر مكعب مرة أخرى من طبريا إلى البحر الميت، وتحويل وادي الأردن إلى محمية طبيعية ثنائية القومية تطوّر السياحة الطبيعية والدينية. هذه الرؤيا قابلة للتحقيق إلا إن تنفيذها يعتمد على قادة الدول - فهل يسمحون للبحر اليوت بالعودة إلى عنوان الكتاب بين أيديكم. وكان هذا هو الهدف من الندوة.

بعض الناس أكثر حظًا من غيرهم، وكذلك الكيانات المائية. ففي آذار ٢٠١٧، في الأسبوع نفسه الذي أقيمت فيه الندوة، نشرت الصحف في جميع أنحاء العالم مقالات حول ثلاثة أنهار (واحد في نيوزيلندا واثنان في الهند) حظيت بمكانة "كيان القانوني". وهذا الحكم القانوني غير المسبوق يمنح هذه الأنهار مركزًا شرعيًا ويوفّر لها الحماية في وجه المزيد من الضرر الذي تسببه يد الإنسان. سيكون نهر الأردن والبحر الميت في حالة أفضل إذا تمّ الاعتراف بهما أيضًا كـ "كيانات". لكن، يبدو هذا السيناريو غير مُحتمل، ومن المتوقّع أن يعاني يواصل النهران التعرّض للضرر للأسباب التي نوقشت في هذا الكتاب. إن سبب الاختفاء السريع للبحر الميت ليس لغزًا كبيرًا، لكن إيجاد حل عملي يضمن سلامة البحيرة ينطوي على بذل جهود كبيرة. وأول ما يقوم به هؤلاء الفنانون بنجاح هو زيادة الوعي العام بخطورة الوضع. الخطوة التالية هي تحفيز القيادة الأردنية والإسرائيلية، وكذلك السلطة الفلسطينية، على تذليل العقبات السياسية والاقتصادية وعدم الثقة، والاستعداد للعمل معاً لإنقاذ البحر الميت.

התפרצות של בולענים
انتشار البالوعات

וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת-פִּיהָ, וַתִּבְלַע אֹתָם...
במדבר, כ"ו, י'

وفتحت الأرض فمها وابتلعتهم ...
في الصحراء ، ٢٦ ، ١٠

בולענים הם שקעים הנוצרים בשל קריסת קרקע לאחר שמלח תת-קרקעי מתמוסס עקב חדירת מים מתוקים - תוצאה של ירידה מתמשכת בגובה פני הים. בעוד מפלס המים המלוחים של ים המלח נסוג במהירות, מי תהום נקווים וממיסים את שכבות המלח, פוערים חללים תת-קרקעיים נרחבים ומעליהם נוצרים הבולענים. צילומי אוויר של ים המלח בשנת 1980 תיעדו קו חוף נטול בולענים. למרבה הצער, היום אותו קו חוף מנוקב ככברה באלפי בולענים, והוא דומה לגבינה שוויצרית צבעונית - עם תהומות ענק הפעורות בנוף בצבעי ירוק, כחול וחום - מקצתן מלאות במים מליחים ואחרות יבשות. אפשר למצוא בולענים גם במקומות אחרים, ולפעמים הם תובעים קורבנות חפים מפשע, אולם בשום מקום אחר אין הם צצים במהירות ובשפע כמו לאורך חופי ים המלח. בהתאם לשמם העברי הנובע מהשורש בל"ע, הם אכן בלעו באופן מילולי בניינים, כבישים וגשרים לאורך קו החוף.

ככל שרמות המים של האגם ההיפר-מלוח ממשיכות לצנוח, מגמה מטרידה זו מחריפה והיקפה גדל מדי יום ביומו. למרות שלטי אזהרה הפזורים בכל פינה ומתריעים מפני כניסה לאזורים לא בטוחים, ישנם מבקרים נמהרים המתעלמים מהם. בולענים הם איום חמור על תעשיית התיירות הרווחית, ועלותו עלולה להגיע למיליוני דולרים. הם משפיעים אף יותר על תושבי אזור ים המלח שמצוקתם נובעת מסיכון והרס של פרנסתם (בעיקר מטעי תמרים), וכמובן - גם מהסכנה לחיות הבר. בולענים החריבו רכוש בחוף עין גדי וב"מינרל ספא" בקיבוץ מצפה שלם, והרסו את הכלכלה המקומית. הייתכן שזוהי נקמת הטבע על המתת ים המלח? למרבה האירוניה, חללים קרקעיים מזוהים אלו אף מספקים מקורות מים לדוחים ושטחי ביצה חדשים לציפורים ולבעלי חיים אחרים.

על-פי הערכות משנת 2017, יש בצד הישראלי של ים המלח כ-5,000 בולענים ועוד כ-1,000 בצד הירדני. אף שעד כה לא היו אבדות בנפש, התרחשו כמה אירועים לא נעימים. עם המשך התפשטותם של הבולענים ברחבי האזור, אנשים ובעלי חיים שאינם ערים לסכנה עלולים שלא להיות כה בני מזל. הגיאולוג והביולוג הנודע אלי רז הציב לעצמו משימת חיים - לחקור את היווצרות הבולענים במערכת האקולוגית

בולענים נפערו בחניון של עין גדי (צילום: מירה אדלשטיין, באדיבות אקופיס)
بالوعات انفتحت في موقف الاستراحة في عين جدي (تصوير:ميرة إدلشتاين، خدمة من إيكوبيس)
Damage caused by sinkholes in the Ein Gedi parking lot. Courtesy of EcoPeace Middle East. Photo credit: Mira Edelstein

البالوعات هي هوى تتشكل نتيجة لانهيار التربة بعد أن يذوب الملح تحت الأرض بسبب تسرب المياه العذبة - نتيجة الانخفاض المستمر في مستوى منسوب المياه في البحر. بينما يتراجع مستوى المياه المالحة في البحر الميت بسرعة، تتجمع المياه الجوفية وتذيب طبقات الملح فتفتح مساحات تحت الأرض هي البالوعات. صور جوية من البحر الميت في عام ١٩٨٠ وثقت خط الساحل دون بالوعات. لسوء الحظ، خط الساحلي نفسه مثقوب كخلية النحل ومليء بآلاف البالوعات ويشبه الجبنة السويسري الملونة - مع الهُوى الضخمة المفتوحة وسط الطبيعة الخضراء والزرقاء والبنية - بعضها ملي، بالمياه المالحة والأخرى جافة. كما يمكن العثور على البالوعات في أماكن أخرى، وأحيانًا تحصد الضحايا الأبرياء، ولكن لا تظهر البالوعات بشكل سريع كهذا كما تظهر على طول شواطئ البحر الميت. ووفقًا لاسمها العبري، المستمد من جذر ب.ل.ع، فقد ابتلعت المباني والطرق والجسور على طول الساحل. ومع استمرار انخفاض مستويات المياه في البحيرة شديدة الملوحة، يتفاقم هذا الاتجاه المزعج ويزداد حجمه يومياً. على الرغم من الإشارات التحذيرية المنتشرة في كل زاوية تحذر من الدخول إلى المناطق غير الآمنة، هناك زوار متسرّعون يتجاهلون هذه اللافتات. تشكل البالوعات تهديدًا خطيرًا لصناعة السياحة المربحة، ويمكن أن تكلف ملايين الدولارات. لهذه البالوعات تأثيرات أكبر على سكان منطقة البحر الميت، التي تنبع محنتهم من خطر تدمير سبل عيشهم (وخاصة بساتين التمر) وبالطبع، من الخطر على الحيوانات البرية. دمّرت البالوعات ممتلكات على شاطئ عين جدي ومنتجع "ميزال سبا" في كيبوتس متسبي شاليم الأمر الذي دمّر الاقتصاد المحلي. هل يمكن أن يكون هذا هو انتقام الطبيعة على إماتة البحر الميت؟ ومن المفارقات أن هذه المساحات الأرضية الغريبة توفر، أيضًا، مصادر مياه عكرة ومناطق مستنقعات وعيش جديدة للطيور والحيوانات الأخرى.

ووفقاً لتقديرات من العام ٢٠١٧، انفتحت في الجانب الإسرائيلي من البحر الميت حوالي ٥٠٠٠ بالوعة وفي الجانب الأردني حوالي ١٠٠٠ بالوعة. على الرغم من عدم وقوع إصابات حتى الآن، فقد وقعت بعض الأحداث غير السارة. مع استمرار انتشار البالوعات في جميع أنحاء المنطقة، قد لا يشفع الحظ للناس وللحيوانات التي ليست على دراية

Anne Shingleton
The Dead Sea at Sunset from Mitzpe Shalem
Pastel on colored paper
32 x 44 cm
Israel, Plein air

אן שינגלטון
ים המלח בשקיעה בתצפית ממצפה שלם
פסטל על נייר צבעוני
ישראל, צייר בשטח

آن شينجلتون
البحر الميت وقت الغروب بنظرة من متسيبه شليم
باستيل على ورق ملوّن
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

المאוימת של ים המלח. כבסיפור הנערה הסקרנית בהרפתקאות אליס בארץ הפלאות של לואיס קרול, שנפלה לתוך מחילת הארנב, סקרנותו הבלתי נלאית כמעט שעלתה לו בחייו. הוא נפל לתוך בולען עמוק שנפער בפתאומיות ליד ביתו בקיבוץ עין גדי. למרבה המזל, רז יצא ללא פגע, אף שסבל מהתייבשות והיה מזועזע עמוקות לאחר שהיה לכוד במשך ארבע עשרה שעות עד להצלתו. למרות חוויה קשה זו, הוא עדיין מבצע את מחקרו. צוות מדענים, ובהם אלי רז, הראה כי הירידה החדה והמתמשכת במפלס המים של ים המלח האיצה את היווצרות הבולענים. הם מסבירים כי הדבר נגרם עקב "עצירת הספקת המים המתוקים מנהר הירדן ותחזוקת בריכות אידוי גדולות על ידי תעשיות המינרלים של ים המלח בירדן ובישראל". הם מוסיפים וטוענים כי

תהליך היווצרות הבולענים החל לראשונה בחלקו הדרומי של חוף ים המלח והתפשט צפונה, לאורך החוף המערבי (הישראלי). החוף המזרחי (הירדני), התלול יותר, נפגע פחות. היות שהבולענים מסכנים את יציבות התשתית הקיימת, הם מהווים איום חמור על התפתחות אזורית עתידית לאורך ים המלח.

(Yizhaq et al., 2016)

נוסף על הופעתם של כ-6,000 בולענים מסוכנים, ולצד נופיו הנסוגים של ים המלח, נחשפו חלקים רחבים מהקרקעית הרדודה בשוליו. שינויים הרי אסון אלה מביאים לידי חורבן של המערכת האקולוגית הטבעית, ופוגעים כלכלית הן בתשתיות והן בתיירות באזור.

בולענים הם שקעים הנוצרים בשל קריסת קרקע לאחר שמלח תת-קרקעי מתמוסס עקב חדירת מים מתוקים - תוצאה של ירידה מתמשכת בגובה פני הים. בעוד מפלס המים המלוחים של ים המלח נסוג במהירות, מי תהום נקווים וממיסים את שכבות המלח, פוערים חללים תת-קרקעיים נרחבים ומעליהם נוצרים הבולענים. צילומי אוויר של ים המלח בשנת 1980 תיעדו קו חוף נטול בולענים. למרבה הצער, היום אותו קו חוף מנוקב ככברה באלפי בולענים, והוא דומה לגבינה שוויצרית צבעונית - עם תהומות ענק הפעורות בנוף בצבעי ירוק, כחול וחום - מקצתן מלאות במים מליחים ואחרות יבשות. אפשר למצוא בולענים גם במקומות אחרים, ולפעמים הם תובעים קורבנות חפים מפשע, אולם בשום מקום אחר אין הם צצים במהירות ובשפע כמו לאורך חופי ים המלח. בהתאם לשמם העברי הנובע מהשורש בל"ע, הם אכן בלעו באופן מילולי בניינים, כבישים וגשרים לאורך קו החוף.

ככל שרמות המים של האגם ההיפר-מלוח ממשיכות לצנוח, מגמה מטרידה זו מחריפה והיקפה גדל מדי יום ביומו. למרות שלטי אזהרה הפזורים בכל פינה ומתריעים מפני כניסה לאזורים לא בטוחים, ישנם מבקרים נמהרים המתעלמים מהם. בולענים הם איום חמור על תעשיית התיירות הרווחית, ועלותו עלולה להגיע למיליוני דולרים. הם משפיעים אף יותר על תושבי אזור ים המלח שמצוקתם נובעת מסיכון והרס של פרנסתם (בעיקר מטעי תמרים), וכמובן - גם מהסכנה לחיות הבר. בולענים החריבו רכוש בחוף עין גדי וב"מינרל ספא" בקיבוץ מצפה שלם, והרסו את הכלכלה המקומית. הייתכן שזוהי נקמת הטבע על המתת ים המלח? למרבה האירוניה, חללים קרקעיים מזוהים אלו אף מספקים מקורות מים לדוחים ושטחי ביצה חדשים לציפורים ולבעלי חיים אחרים.

על-פי הערכות משנת 2017, יש בצד הישראלי של ים המלח כ-5,000 בולענים ועוד כ-1,000 בצד הירדני. אף שעד כה לא היו אבדות בנפש, התרחשו כמה אירועים לא נעימים. עם המשך התפשטותם של הבולענים ברחבי האזור, אנשים ובעלי חיים שאינם ערים לסכנה עלולים שלא להיות כה בני מזל. הגיאולוג והביולוג הנודע אלי רז הציב לעצמו משימת חיים - לחקור את היווצרות הבולענים במערכת האקולוגית המאוימת של ים המלח. כבסיפור הנערה הסקרנית בהרפתקאות אליס בארץ הפלאות של לואיס קרול, שנפלה לתוך מחילת הארנב, סקרנותו הבלתי נלאית כמעט שעלתה לו בחייו. הוא נפל לתוך בולען עמוק שנפער בפתאומיות ליד ביתו בקיבוץ עין גדי. למרבה המזל, רז יצא ללא פגע, אף שסבל מהתייבשות והיה מזועזע עמוקות לאחר שהיה לכוד במשך ארבע עשרה שעות עד להצלתו. למרות חוויה קשה זו, הוא עדיין מבצע את מחקרו. צוות מדענים, ובהם אלי רז, הראה כי הירידה החדה והמתמשכת במפלס המים של ים המלח האיצה את היווצרות הבולענים. הם מסבירים כי הדבר נגרם עקב "עצירת הספקת המים המתוקים מנהר הירדן ותחזוקת בריכות אידוי גדולות על ידי תעשיות המינרלים של ים המלח בירדן ובישראל". הם מוסיפים וטוענים כי

תהליך היווצרות הבולענים החל לראשונה בחלקו הדרומי של חוף ים המלח והתפשט צפונה, לאורך החוף המערבי (הישראלי). החוף המזרחי (הירדני), התלול יותר, נפגע פחות. היות שהבולענים מסכנים את יציבות התשתית הקיימת, הם מהווים איום חמור על התפתחות אזורית עתידית לאורך ים המלח.

(Yizhaq et al., 2016)

נוסף על הופעתם של כ-6,000 בולענים מסוכנים, ולצד נופיו הנסוגים של ים המלח, נחשפו חלקים רחבים מהקרקעית הרדודה בשוליו. שינויים הרי אסון אלה מביאים לידי חורבן של המערכת האקולוגית הטבעית, ופוגעים כלכלית הן בתשתיות והן בתיירות באזור.

הפרופסור אלון טל, אישיות בולטת בתחום איכות הסביבה, טבע את המונח "משיכת יתר הידרולוגית" כדי לתאר כיצד חלוקת המים אינה מנוהלת כהלכה, והיא משפיעה על ים המלח בקשר פשוט של סיבה ותוצאה. הוא מקונן על כך ש"כמעט והרגנו את ים המלח... יידרשו צעדים אנושיים יוצאי דופן - התערבות נבונה וזהירה לצד שיתוף פעולה אזורי חיובי - להצילו". בספרו הארץ מלאה (Tal, 2017), טל בוחן במבט מפוכח את ההשלכות המזיקות של גידול האוכלוסייה בישראל ובמדינות השכנות. שימוש לא הולם במערכות המים הטבעיות הוביל לצלצול פעמוני מוות לים המלח המתייבש, והוא הצטמק בשליש מגודלו המקורי. כפי שמציין טל, "התערבות כה גסה וכבירה במחזורי ההידרולוגיה הטבעיים של האזור הניבה 'תוצאות בלתי צפויות'". עוד גורמים החמירו זאת: "האקלים המדברי הלוהט - לאורך זמן - גרם לאידוי מסיבי והותיר מרק מלוח של מינרלים" (עמ' 24-23).

البروفيسور ألون طال، وهو عالم بارز في مجال البيئة، صاغ مصطلح "سحب هيدرولوجي زائد" لوصف كيفية عدم إدارة توزيع المياه بشكل صحيح، الأمر الذي يؤثر على البحر الميت بعلاقة بسيطة بين السبب والنتيجة. وأعرب عن أسفه لأننا "كدنا نقتل البحر الميت تقريبا ... هناك حاجة لخطوات بشرية استثنائية - تدخّل حكيم وحذر وتعاون إقليمي إيجابي - لإنقاذه". في كتابه "الأرض المليئة" (طال، ٢٠١٧)، يتقصّى طال بواقعية العواقب الوخيمة للنمو السكاني في إسرائيل والبلدان المجاورة. الاستخدام غير السليم لأنظمة المياه الطبيعية دقّ أجراس الموت للبحر الميت الآخذ بالنضوب. وتقلص بمقدار الثلث من حجمه الأصلي. كما يشير طال، "مثل هذا التدخل الهائل والفائق في الدورات الهيدرولوجية الطبيعية في المنطقة أفضى إلى "نتائج غير متوقعة". وزادته مسببات أخرى سوءًا ومنها "المناخ الصحراوي الحار - بمرور الوقت - سبب تبخرًا كبيرًا وترك مياها لزجة مالحة من المعادن" (ص ٢٤-٢٣).

מפעלי ים המלח (צילום: שאטרסטוק 372687208, אולג לופטקין)
مصانع البحر الميت (تصوير شاترستوك ٣٧٢٦٨٧٢٩٨/ أوليغ لوفتكين)
The Dead Sea Works. Photo credit: Shutterstock 372687208/Oleg Lopatkin

השפעות תעשייתיות: מפעלי ים המלח וחברת האשלג הערבית

التأثيرات الصناعية:مصانع البحر الميت وشركة البوتاسيوم العربية

ארובות מפיחות סלילי אפר עבים אל האוויר הדומם, לכוד בינות ההרים משני צידי הבקע. זה נראה כמו משהו שסטאלין בנה בערבות הסטפה, תהילת המכונה, איש תעשייתי המצמיד אימא טבע מרדנית אל הקרקע.

מתוך: Haim Watzman, *A Crack in the Earth* (2007), p. 68
חיים ויצמן , סדק באדמה (2007), עמ' 68

تنفث المداخن حلقات لولبية سميكة من السُخام إلى الهواء الساكن، المحبوس بين الجبال على جانبي الشق. بدا الأمر كأن ستالين قد بني في السهوب مجد الآلة، رجل الصناعة الذي ثبّت أمَّنا الطبيعة المتمردة إلى الأرض.

من: Haim Watzman, *A Crack in the Earth* (2007), p. 68
حايم فايتسمن، صدع في الأرض، (٢٠٠٧) ٦٨٦٨

עם הסיבות העיקריות לנסיגת ים המלח נמנים שני מפעלים כימיים ענקיים הבולטים בחוסר התאמתם לאזור על רקע המרחב חמור הסבר של האגן הדרומי של ים המלח, הן בחופים שבשליטת ירדן והן באלו שבשליטת ישראל. סמוך אליהם אפשר להבחין בקלות בשטחים עצומים של בריכות אידוי מלאכותיות וסוללות. בשנת 1930 חתם משה נובומייסקי, מהנדס יהודי-רוסי מסיביר וציוני נלהב, על הסכם רשמי עם רשויות המנדט הבריטי, הסכם שהוביל להקמת חברת האשלג הארץ-ישראלית, סנונית מבשרת של מפעלי ים המלח של ימינו. אחר כך היו התעשיות פטורות ממרבית התקנות הסביבתיות וניתנה להן יד חופשית לשימוש במי האגם. מהמים קצרו מלחים, מגנזיום, אשלגן, קרנליט, ברום ואשלג. תאגיד ענק זה מייצא את המינרלים שמופקים מים המלח לכל רחבי העולם, והם משמשים בתעשיית דשנים, בתעשיית הרוקחות ובקוסמטיקה.

אילו היה מדובר רק במפגע אסתטי, אזי המפעלים הללו היו מהווים סיבה פחותה לדאגה. ואולם השפעתם גדולה בהרבה מפגיעה נופית גרידא. כיום נחשבים מפעלי ים המלח וחברת האשלג הערבית בין הגורמים המרכזיים לגסיסתו של ים המלח, וההרס שהם גורמים מחייב התייחסות מיידית - אם יש תקווה כלשהי להצלתו. חברות אלו שואבות מים בכמויות אדירות לצורך מילוי בריכות האידוי הדרושות לקציר המלח ולהפקת האשלג והמגנזיום. מדענים מקשרים שאיבה זו לכ-40% מהירידה במפלס המים. על-פי הארגון הסביבתי אקופיס (EcoPeace) המזרח התיכון, הירידה נובעת בחלקה מכך שהתעשיות הירדניות והישראליות משתמשות בשיטה מיושנת ועתירת מים לקציר המינרלים מים המלח. הדבר נראה לא הגיוני ולא מוסרי בעליל, אולם חברות אלה מעולם לא נדרשו לשלם עבור המים, גורם המאיץ את הנזק לטווח ארוך לאוצר טבע זה ואת הידרדרותו. תמריץ אפשרי למעבר לדרכים בנות קיימא של מיצוי מינרלים, כגון אלו המשמשות להתפלה (טכנולוגיית ממברנה), יכול להיות מיסוי המים שהם צורכים. כבר ב-1993 אמר עזריה אלון, אביה הנבואי של תנועת שמירת הטבע בישראל, את הדברים האלה:

[אנו] גורמי שמירת הנוף יצאו להיאבק נגד חברת ים המלח, שהרסה נופים יקרים במדבר יהודה... האגן הדרומי כבר איננו קיים כלל, אלא במפות ישנות... כל מערכת המלונות איננה עומדת כלל על חופי ים המלח, אלא על חוף של בריכות מלח מלאכותיות... חברות חזקות יודעות למצוא דרכים לעקיפת החוקים הלא נוחים להן... כנראה עוד לא נלמד הלקח. יש לעשות הכול כדי שמפעלי ים המלח לא יחזרו להיות מעל לחוק...

עזריה אלון, מתוך "נוף ארצנו", קול ישראל, 14/8/93

ضمن العوامل الرئيسية لانحسار البحر الميت مصنعان للكيماويات كبيران عدم تماشيهما مع ظروف المنطقة واضح في ضوء الشروط القاسية في الحوض الجنوبي للبحر الميت، على الشواطئ تحت السيادة الأردنية وتلك الواقعة تحت السيادة الإسرائيلية. بالقرب من هذه المصانع يمكنك أن ترى بسهولة مساحات شاسعة من أحواض التبخير والأكوام الاصطناعية. في العام ١٩٣٠، وقّع موشيه نوفومييسكي، وهو مهندس يهودي روسي من سيبيريا وصهيوني متحمس، اتفاقاً رسمياً مع سلطات الانتداب البريطاني، وهو الاتفاق الذي أفضى لاحقا إلى تأسيس شركة أرض إسرائيل للبوتاسيوم، التي كانت السنونو التي حملت بُشرى إقامة مصانع البحر الميت اليوم. ثم تم إعفاء الصناعات من معظم الأنظمة البيئية ومنحها حرية استخدام مياه البحيرة. تم استخراج الأملاح والمغنيسيوم والبوتاسيوم والكارنايت والبرومين والبوتاسيوم من المياه. تقوم هذه الشركة العملاقة بتصدير المعادن المُستخرجة من البحر الميت إلى جميع أنحاء العالم، وهي تستخدم في صناعة الأسمدة وصناعة الأدوية ومستحضرات التجميل.

لو كان الأمر مجرد خطر جمالي، فإن هذه المصانع ستكون سببا أقلّ للقلق. ومع ذلك، فإن تأثيرها أكبر بكثير من مجرد ضرر للمناظر الطبيعية. تعدّ مصانع البحر الميت وشركة البوتاسيوم العربية حاليا من بين الأسباب الرئيسية وراء اضمحلال البحر الميت، ويتطلب الدمار الذي تسببه الاهتمام الفوري – هذا إذا كان هناك أي أمل في إنقاذه. تستقطب هذه الشركات كميات كبيرة من المياه لملء برك التبخير اللازمة لاستخراج الملح وإنتاج البوتاسيوم والمغنيسيوم. يربط العلماء هذا الضخ بنحو ٤٠٪ من انخفاض منسوب المياه في البحر الميت. وفقًا لمنظمة البيئة إكوبيس (EcoPeace)، فإن الانخفاض يرجع في جزء منه إلى حقيقة استخدام الصناعات الأردنية والإسرائيلية طريقة قديمة تستددعي استهلاك كمية كبيرة من المياه لاستخراج المعادن من البحر الميت. يبدو هذا غير منطقي وغير أخلاقي، لكن لم يُطلب من هذه الشركات أبداً أن تدفع مقابل الماء المستهلكة، وهو عامل يسرع الضرر طويل المدى لمورد الطبيعة وتدهوره. يمكن أن يكون الحافز المحتمل للانتقال إلى الطرق المستدامة لاستخراج المعادن، مثل تلك المستخدمة لتحلية المياه (تقنية الأغشية)، هو فرض الضرائب على المياه التي تستهلكها. في وقت مبكر من العام ١٩٩٣، قال عزاريا ألون، "نبي" حركة الحفاظ على الطبيعة في إسرائيل، هذه الكلمات:

[نحن] المهتمون بالحفاظ على البيئة خرجنا لمحاربة شركة البحر الميت، التي دمرت المناظر الطبيعية النادرة والثمينة في صحراء يهودا ... الحوض الجنوبي لم يعد موجودً أبدًا، أما في الخرائط القديمة ... فإن مجمع الفندق بأكمله لا يقف على الإطلاق على شواطئ البحر الميت ولكن على شواطئ برك الملح الاصطناعية ... الشركات القوية تعرف كيف تجد طرقا للالتفاف حول القوانين غير المُريحة لها ... ربما لم نتعلم الدرس بعد. يجب القيام بكل شيء لمنع مصانع البحر الميت من العودة للعمل خارج القانون ..

عزاريا ألون، من "منظر بلادنا"، صوت إسرائيل، ٩٣/٨/١٤

פלא טבע הנסוג במהירות
عجيبة الطبيعة تتراجع بسرعة

ים המלח הוא כמו בעל חיים במצוקה: אורגניזם חי הלכוד ברשת צרכים אנושית או תאוות בצע, תלוי בנקודת מבטך... במשך אלפי שנים הטבע הוא שניהל את ההצגה, והתהפוכות שים המלח עבר היו חלק מרשת אקולוגית שזורה למופת. רק בעת האחרונה, לפני קצת יותר מחצי מאה, נותק גורלו מסביבתו, ולראותו כיום הוא כבחינת יכולת המתבונן לחוש אמפתיה. המראה שמתגלה הוא של נוף חבול, והמצב מאתגר אותנו להגדיר מחדש את יחסינו עם עולם הטבע. ים המלח הכלוא נתון לחסדינו, בעוד יוזמות וויכוחים טעונים מבחינה פוליטית וסביבתית זורמים מכל קצוות האזור.

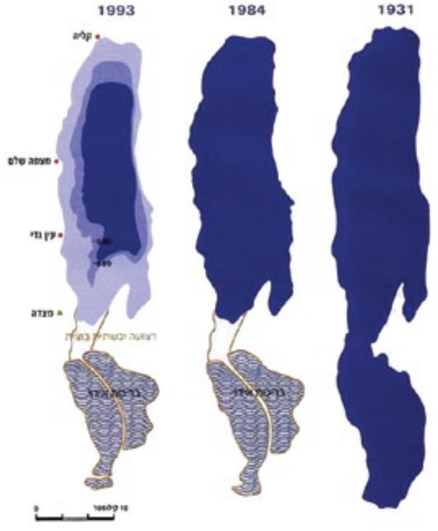
תורגם מתוך: Barbara Kreiger, *The Dead Sea and the Jordan River* (2016), p. 211 (with permission of the author and the University of Indiana Press)

ברברה קרייגר, ים המלח ונהר הירדן (2016), עמ' 211 (באישור המחברת והוצאת אוניברסיטת אינדיאנה)

البحر الميت يشبه حيوانا في محنة: كائن حي محاصر في شبكة من الاحتياجات البشرية أو الجشع، حسب وجهة نظرك ... منذ آلاف السنين ، كانت الطبيعة تدير العرض، وكانت تقلبات الملح جزءًا من شبكة بيئية مثالية. في الآونة الأخيرة فقط، قبل أكثر من نصف قرن بقليل، تم فصل مصيره عن محيطه، ورؤيته اليوم هو بمثابة فحص لقدرة الراقي على الشعور بالتعاطف. المظهر الذي يتجلّى أمام أعيننا هو منظر مشوّه، يضعنا أمام تحدٍ لإعادة تعريف علاقتنا بعالم الطبيعية. إن البحر الميت فيما تنهال علينا تحت رحمتنا، فيما تنهال علينا مبادرات التبريرات والحجج ذات الطابع السياسي والبيئي من جميع أنحاء المنطقة.

ترجم من : Barbara Kreiger, *The Dead Sea and the Jordan River* (2016), p. 211 (with permission of the author and the University of Indiana Press)

بربارا كريجر، *البحر الميت والأردن* (٢٠١٦)، ص ٢١١، (بموافقة الكاتبة وإصدار جامعة انديانا)

התכווצות ים המלח במהלך השנים (באדיבות אקופיס)

انحسار البحر الميت مع الوقت (خدمة أيكوبيس)

The shrinkage of the Dead Sea over the years. Courtesy of EcoPeace Middle East

ים המלח מצטמצם בקצב מדאיג, שכן מפלס המים יורד ביותר ממטר בכל שנה. הנסיגה בקו החוף הישראלי קיצונית כל כך, שכדי להגיע לאגן הדרומי של האגם תיירים מוסעים בקרונית מאחורי טרקטור למרחק של כמעט שני קילומטרים; בעבר היה אפשר להיכנס למים במרחק צעדים אחדים מחדרי ההלבשה. העובדות פשוטות ובולטות, אך הסיבות למגמה מואצת זו ופתרונות אפשריים להפיכתה מורכבים הרבה יותר. הזמר הנודע יענקל'ה רוטבליט, הידוע בעיקר בזכות שיר לשלום (1969), כתב לאחרונה את השיר "מי הרג את ים המלח" בתחושת אבל על הידרדרותו של האגם. הוא נזעק, בצדק, לנוכח הניהול הלא אחראי שלנו, בקינה על ים המלח המתייבש, על הנמרים הנכחדים, על מי המעיין הסמוך הנמכרים בבקבוקי פלסטיק, על מבנים הנבלעים בבולענים, ועל אשת לוט הבוכה ליד המלונות.

ينحسر البحر الميت بوتيرة مُقلقة، إذ إن منسوب الماء ينخفض بأكثر من متر سنويا. الانحسار في الجانب الاسرائيلي شديد جدا، بحيث يستدعي الوصول إلى الحوض الجنوبي من البحيرة نقل السياح في مقطورة وراء جرار إلى مسافة كيلومترين. في الماضي، كان من الممكن الوصول إلى المياه بخطوات قليلة من غرف خلع الملابس. الحقائق بسيطة وواضحة، ولكن أسباب هذه الوتيرة المتسارعة للانحسار والحلول الممكنة لتغيير ذلك معقّدة جدا. المغني المعروف ينكله روطبليط، الذي اشتهر بأغنيته السلام (١٩٦٩)، كتب مؤخرا أغنية "من قتل البحر الميت؟" تعبيرا عن الشعور بالحزن على تدهور البحيرة. صرخ بحق حيال الإدارة غير المسؤولة، يرثي جفاف البحر الميت، والنمور المهددة بالانقراض، ومياه الينابيع المجاورة التي تباع في زجاجات من البلاستيك، والمباني التي تبتلعها البالوعات، وزوجة لوط تبكي بجوار الفنادق.

הטיית מי הירדן מים המלח
تحويل مياه الأردن عن البحر الميت

שני הימים לא יישו זה לזה; האחד נעים, מתוק ונחמד לשותיו, והאחר מלוח ומר לשותיו.

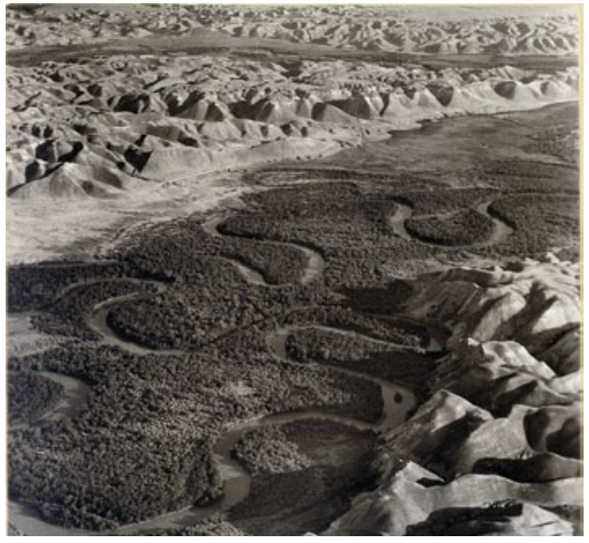
הקוראן סורה 35, י"ג

بسم الله الرحمن الرحيم " وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ"

القرآن سورة ٣٥ ، آية ١٢

מעבר לחשיבותו ההיסטורית והדתית הגדולה, נהר הירדן הוא העורק הראשי המספק מים החיוניים כל כך לחקלאות, להשקיה ולצריכה ביתית בישראל, בסוריה, בירדן וברשות הפלסטינית. נהר הירדן נפגע קשות בשל הטיית מים מופרזת, שפכים, זיהום מזיק ופיתוח לא הולם. מתוך 1.3 מיליארד מטרים מעוקבים של מים שזרמו בעבר בכל שנה ללא הפרעה במורד הירדן לים המלח, יותר מ-90% מוטים כעת למטרות אחרות, בדגש על חקלאות, כדי להאכיל אוכלוסיות גדלות, ועל ייצוא. בשנים האחרונות פחתה הזרימה העונתית של הנהר ל-70,000 מטרים מעוקבים בלבד, אחת הסיבות העיקריות להתכווצות המתמשכת של ים המלח.

נהר הירדן - אותו גוף מים שופע וזורם שיש לו משמעות דתית עמוקה ביהדות, בנצרות ובאסלאם - רוקן כמעט עד יובש במרוצת מחצית המאה העשרים, והותיר אחריו זרזיף עלוב של שפכים גולמיים וזרמים חקלאיים, עם 10% בלבד מזרימת הנהר המקורית. אסון אקולוגי זה התרחש עקב נסיבות מוצדקות, לכאורה, אולם נזק בלתי הפיך נגרם עקב שאיבת מים מנהר הירדן ומהכינרת. סכרים ותעלות שהוקמו על-ידי סוריה, ישראל וירדן מטים מים נוספים לשטחן של מדינות אלה, הצמאות לגשם,ובכך תורמים את חלקם להפרעת המחזור ההידרולוגי הטבעי ששימר בעבר את מפלסו האחיד של ים המלח. הכינרת סובלת משאיבת יתר כדי לספק מים הנחוצים בשל גידול האוכלוסייה בישראל,וכך נפגעת איכות המים ונפגע החי במים. שנות הבצורת האחרונות ושינויי האקלים מצטרפים לגורמים לכך שמפלס הכינרת מעולם לא היה כה נמוך, ונהר הירדן הצטמצם לכדי זרם דק.

פיתולי נהר הירדן במבט מן האוויר, 1938 (צילום: זלמן שוקן, מאוסף התצלומים, הספרייה הלאומית)

منعرجات نهر الأردن من الجو، ١٩٣٨ (زلمان شوكن، من مجموعة الصور، المكتبة الوطنية)

The Jordan River loops, aerial view, 1938. Photo credit: Zalman Shocken. Courtesy of the National Library of Israel

بغض النظر عن أهميته التاريخية والدينية العظيمة، فإن نهر الأردن هو الشريان الرئيس الذي يوفّر المياه الحيوية جدا للزراعة والري والاستهلاك المحلي في إسرائيل وسوريا والأردن والسلطة الفلسطينية. تعرض نهر الأردن لأضرار بالغة بسبب التحويل المُفرط للمياه والصرف الصحي والتلوث الضار والتنمية غير الملائمة. من ١,٣ مليار متر مكعب من المياه التي تتدفق إلى البحر الميت كل عام دون انقطاع، يتم تحويل أكثر من ٩٠٪ الآن إلى أغراض أخرى، وخاصة الزراعة، لإطعام أعداد كبيرة من السكان وللتصدير. في السنوات الأخيرة، انخفض التدفق الموسمي للنهر إلى ٧٠٠٠٠ متر مكعب فقط، وهو أحد الأسباب الرئيسية لاستمرار انكماش البحر الميت.

نهر الأردن – الكيان المائي المتدفق والجاري ذو الأهمية الدينية العميقة في الديانة اليهودية والمسيحية والإسلام –تم إفراغه تقريباً حد النضوب، خلال منتصف القرن العشرين، تاركاً وراءه القليل من مياه المجاري الخام والتيارات المائية الزراعية، بتدفّق بنسبة ١٠٪ فقط من تدفق النهر الأصلي. وقعت هذه الكارثة البيئية بسبب ظروف مبررة على ما يبدو، ولكن الضرر الذي لا رجعة فيه كان سببه ضخ المياه من نهر الأردن وطبريا. تقوم السدود والقنوات التي أنشأتها سوريا وإسرائيل والأردن بتحويل المزيد من المياه إلى هذه البلدان المتعطشة للأمطار، مما يسهم في الدورة الهيدرولوجية الطبيعية التي حافظت سابقاً على المستوى القياسي للبحر الميت. تعاني "بحيرة طبريا " من الإفراط في ضخ المياه من أجل توفير المياه اللازمة بسبب النمو السكاني في إسرائيل، وبالتالي تضر في جودة المياه وتضر بالكائنات الحية إلتي تعيش في الماء. تضيف سنوات الجفاف الأخيرة وتغير المناخ إلى حد أن مستوى المياه في بحيرة طبريا لم يكن أبداً منخفضاً إلى هذا المعدّل، وأن نهر الأردن قد انكمش وانحصر في تيارخفيف.

Laurent Willenegger
Blue-cheeked Bee-eater
Pencil on paper
40 x 50 cm
Israel, Field sketch

لورانت ويلينجر
الشرقرق الأخضر
قلم رصاص على ورق
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

Debby Kaspari
Dead Sea Date Palm
Pastel on sanded paper
27 x 21 cm
Israel, Plein air

דבי קספרי
עץ תמר ליד ים המלח
פסטל על נייר משופשף
ישראל, צויר בשטח

ديبي كاسبري
شجرة نخيل بجوار البحر الميت
باستيل على ورق خشن
إسرائيل، رُسمت في الطبيعة

מבין הציפורים המאכלסות את האזור נפוצה הטריסטרמית (*Onychognathus tristramii*), והיא קרויה על שמו של הנרי בייקר טריסטראם (1822-1906), כומר אנגלי וצפר נלהב שתר את מרחבי סהרה, ארץ ישראל ולבנון בעודו אוסף ומזהה אלפי פרטים. הוא הוקסם מהציפורים השחורות בעלות טלאי הכנף הכחום ומשירתן - "נעימה מוזיקלית עשירה... בעלת עוצמה ומתיקות כבירה". בשנת 1865 הוא יזם עם חוקרי טבע אחרים את הקמת הקרן לחקר ארץ ישראל, חברה מדעית שחקרה את ההיבטים הפיזיים של האזור. העובר לאורכו של כביש 90 עדיין יכול להבחין בראשי התיבות של הקרן, PEF, חצובים באותיות אדומות בצידו של סלע גיר ענק ומראים את גובה מפלס המים ב-1913 וב-1917. האותיות, המומקמות כארבעה מטרים מעל לכביש, מספקות עדות מפוכחת לנסיגה הקיצונית של האגם. בשנת 1884 פרסם טריסטראם את ספרו על החי והצומח של ארץ ישראל (Tristram, 1884), ובכך הרים תרומה ניכרת לידע הזואולוגי והבוטני על אזור ים המלח.

מבין הזוחלים הנפוצים באזור ים המלח אפשר לציין את האפעה המגוון (*Echis coloratus*), נחש ארסי, ואת שרף עין גדי (*Atractaspis engaddensis*). חרדון סיני (*Pseudotrapelus sinaitus*), בצבעו החום בהיר, מתמזג היטב עם סביבתו, למעט בעונת החיזור שאז צווארו וראשו של הזכר לובשים צבע כחול בהיר וראש הנקבה הופך כתום.

במעיינות עין גדי אפשר למצוא את הריכוז הצפוף ביותר של צמחים טרופיים בישראל, מקצתם נדירים ביותר. למרבה הצער, הצמחייה בנווה המדבר השופע הידלדלה מאוד עקב התפשטות האדם, שהובילה להטיית חלק ממימי השמורה לצורכי חקלאות. בתוך העצים בצמחייה

איורים מתוך הספר "החי והצומח של ארץ ישראל" מאת הנרי בייקר טריסטראם, 1884. מימין זוג צוציות ליד הקן, ומשמאל זוג טריסטמיות
رسومات توضيحية من كتاب "الكائنات الحية والنباتات في أرض إسرائيل" لمؤلفه هنري بيكر. تريسترام، ١٨٨٤.
Illustrations of a pair of Tristram's Grackles (left) and nesting Palestine Sunbirds (right), from Tristram's book *The Fauna and Flora of Palestine*, 1884.

من بين الطيور المنتشرة التي تعيش في المنطقة الزرزور الأسود (*Onychognathus tristramii*)، وسميت على اسم هنري بيكر تريسترام (١٩٠٦-١٨٢٢)، رجل الدين الإنجليزي باحث طيور المتعطش الذي تجول في مساحات من الصحراء الكُبرى وأرض إسرائيل ولبنان وهو يجمع ويوثّق الآلاف من الأنواع. وقد سحرته هذه الطيور السوداء صاحبة الجناح البرتقالي والغناء - "موسيقى ممتعة وغنية ... لها تأثير قوي حلاوة ولذة كبيرة". بادر في العام ١٨٦٥ مع بعض باحثي الطبيعة إلى تأسيس صندوق أبحاث أرض إسرائيل، وهي شركة علمية بحثت في مبنى المنطقة التي تمتد على طول الطريق رقم (٩٠)، ولا يزال ممكن رؤية الحروف الأولى للصندوق، ومنحوتة PEF بأحرف حمراء على جانب صخرة من الحجر الجيري الضخمة ويدل على منسوب المياه في البحر الميت في العام ١٩١٣ والعام ١٩١٧. هذه الأحرف التي تقع على ارتفاع أربعة أمتار فوق الطريق هي أدلة واقعية على الانحسار الشديد للماء في البحيرة. في العام ١٨٨٤، نشر تريسترام كتابه عن النباتات والحيوانات في أرض إسرائيل (Tristram، ١٨٨٤) وهو ما يُشكّل مساهمة كبيرة في المعرفة الحيوانية والنباتية لمنطقة البحر الميت.

ومن بين الزواحف الأكثر شيوعًا في منطقة البحر الميت افعى منشارية (*Echis coloratus*)، وهي أفعى سامة، وثعبان عين جدي (*Atractaspis engaddensis*). أما حرذون سيناء (*Pseudotrapelus sinaitus*)، في لونه البني الفاتح، فيمتزج بشكل جيد مع محيطه، ما عدا في موسم التزاوج عندما يكون عنق الذكر ورأسه أزرق فاتح ويتحول رأس الأنثى إلى اللون البرتقالي. تحتوي ينابيع عين جدي على أكثر النباتات كثافة في النباتات الاستوائية في إسرائيل، بعضها نادر للغاية. للأسف، تضاءلت الواحة الخضراء في المحمية بشكل كبير بسبب تمدّد الإنسان، مما أدى إلى تحويل بعض المياه الاحتياطية للزراعة. من بين الأشجار المعروفة، الأثل عديم الأوراق (*Tamarix aphylla*) والسنط الملتوي (*Acacia raddiana*)، كلاهما منتشران في جميع أنحاء المنطقة. هناك عدد قليل من النباتات في العالم التي اكتسبت سمعة كبيرة لفتيل الصحراء الكبير المعروف باسم "تفاح سدوم" (*Calotropis procesa*). وصف المؤرخ

تفوه سدوم
(צילום: אלי ליבנה)
تفاح سدوم
(تصوير: إيلي ليفني)
Apple of Sodom.
Photo credit: Eli Livne

الروماني اليهودي يوسف بن متتيهو (جوزيفوس) الثمار الكبيره لهذا النبات بأنها جذابة ولكنها مضللة، كما لو كانت جميلة في تناول الطعام: "ولكن عندما يتم تناوله بملعقة، فإنه مليئ بالدخان والغبار". هذه النبته كانت في مركز "المناقشات والفرضيات على الاغلب" بسبب سر ثمارها التي "كانت فارغة تمامًا" ويبدو أنها مرتبطة بتدمير سدوم وعمورة (Kreiger، ٢٠١٦، p. ٩٤). الذُّؤْنُون (*Cistanche tubulosa*)، وهو طفيلي يركب على جذور النباتات الأخرى، بارز بسبب عمود طويل مزهر يشبه المخروط \ مغطى بشكل كثيف بالورود الصفراء.

هناك قصص رائعة عن العلاقات المتبادلة بين النباتات والحيوانات في حوض البحر الميت. على سبيل المثال، الأسار (*Loranthus acacia*) هو نبات شبه طفيلي يمتص الماء والمعادن من مُضيفه، شجرة الأكاسيا. نبات طفيلي يتمّ تلقيحه عن طريق ابو الزهر (*Cinnyris osea*) وتزودها بمصدر غذائي مركزي. الثمار الحمراء لشجرة الأسار تنتشر عن طريق طائر أبو الزهر. في نهاية القرن التاسع عشر، تمت ملاحظة ابو الزهر فقط حول البحر الميت وجنوبه وصولا إلى اليمن، في مناطق انتشارهذا النبات. ولكن، مع تطور الزراعة في إسرائيل، وتضاعف مساحات الحدائق ومناطق الزينة في جميع أنحاء البلاد، أصبحت المصادر الوفيرة للغذاء متاحة، توسعت مناطق انتشار أبو الزهر إلى حدّ كبير في جميع أنحاء إسرائيل وجاراتها.

יחנוק המדבר
(צילום: אייל ברטוב)
الذؤنون الصحراوي
(تصوير: إيال بارطوب)
Desert Broomrape.
Photo credit: Eyal Bartov

הטיפוסית נכללים אשל הפרקים (*Tamarix aphylla*) ושיטה סלילנית (*Acacia raddiana*), שניהם נפוצים ברחבי האזור. מעטים הצמחים בעולם אשר זכו במוניטין כזה של פתילת המדבר הגדולה הידועה בכינויה "תפוח סדום" (*Calotropis procesa*). פירותיו הגדולים של צמח זה תוארו על-ידי ההיסטוריון הרומי-יהודי יוסף בן מתתיהו (יוספוס) כבעלי מראה מושך אך מטעה, כמו היו יפים למאכל: "אולם בהיקטפו בכף הוא כלה בעשן ובאבק". הצמח עמד במרכז של "דיונים והשערות לרוב" בגלל תעלומת פירותיו, שהם "ריקים לחלוטין", וקשרו אותם לכאורה עם חורבן סדום ועמורה (Kreiger, עמ' 94, 2016). יחנוק המדבר (*Cistanche tubulosa*), טפיל הרוכב על שורשי צמחים אחרים, בולט בזכות עמוד פריחה זקוף דמוי קונוס המכוסה בצפיפות בפרחים צהובים.

יש סיפורים מרתקים על יחסי הגומלין בין החי והצומח של אגן ים המלח. לדוגמה, הרנוג השיטים (*Loranthus acacia*) הוא צמח טפיל-למחצה היונק מים ומינרלים ממארחו, עץ השיטה. הצמח הטפיל מואבק על-ידי הצופית הבוהקת (*Cinnyris osea*) ומספק לה מקור מזון מרכזי. פירותיו האדומים של הרנוג השיטים מופצים על-ידי הצופיות לאכסנייתם. בסוף המאה ה-19 נצפתה הצופית הבוהקת אך ורק בסביבות ים המלח, ודרומה לו עד תימן, באזורי תפוצתו של צמח זה. ואולם ככל שהחקלאות בישראל התפתחה, וברחבי הארץ רבו גינות ושטחי נוי, מקורות מזון שופעים הפכו לזמינים, והצופיות הרחיבו מאוד את טווח תפוצתן, לכל רחבי ישראל ושכנותיה.

החי והצומח
الحيوانات والنباتات

הָרִים הַגְּבֹהִים, לַיְעֵלִים; סְלָעִים, מַחְסֶה לַשְּׁפַנִּים.
תהילים ק"ד, י'

الجبال العالية للوعول، الصخور مخبأ للأرانب
مزمور ١٨:١٤٥

המערכת האקולוגית של ים המלח וסביבותיו, למרות חזותה הצחיחה המתעתעת, היא ביתם של מינים רבים בכל ימות השנה. נוסף על מינים נודדים, ציפורים רבות באזור זה חיות בקצה אזור התפוצה שלהן, כגון שעיר משורטט (*Otus brucei*), בז שחור (*Falco concolor*) וטוריסטרמית (*Onychognathus tristramii*). מינים אחרים מוגבלים לאזור ייחודי זה ולמדבריות האזור, כגון לילית מדבר (*Strix hadorami*) שתוארה לאחרונה. בציפורים האופייניות לרחבי האזור כלולים דרור ירדן (*Passer moabiticus*), סלעית שחורת-בטן (*Oenanthe leucopyga*), עורב קצר-זנב (*Corvus rhipidurus*), זנבן ערבי (*Turdoides squamiceps*) ושרקרק גמדי (*Merops orientalis*).

שניים מבין היונקים שאפשר לראותם בקלות הם היעל הנובי ושפן הסלע. לחיות איתנות אלו, שוכנות הסלעים, מאפיינים מפתיעים. היעלים הנוביים (*Capra nubiana*) ידועים באחיזת הרגל היציבה שלהם, בכרכוריהם המשחקיים ובקרניים המעוקלות ומלאות ההוד של הזכרים הבוגרים, שאת רעמי התנגשותן אפשר לשמוע במהלך הקרבות בעונת החיזור. שפן הסלע (*Procavia capensis*), המזכיר במראהו שרקן ענק או מרמיטה, קרוב לפיל יותר מלמכרסם, ומבחינה טקסונומית הוא נחשב ליונק שסוע פרסה (paenungulate).

לילית מדבר מביאה מניפנית מצויה לגוזלה (צילום: אמיר בן דב)
بومة الصحراء تُحضر سحلية إلى زغاليلها (تصوير: أمير بن دافيد)
An adult Desert Tawny Owl brings a Fan-fingered Gecko to its chick. Photo credit: Amir Ben-Dov

يعتبر النظام البيئي للبحر الميت وضواحيه، على الرغم من مظهره الخادع، موطنًا للعديد من الأنواع على مدار العام. بالإضافة إلى الأنواع المهاجرة، تعيش العديد من الطيور في هذه المنطقة في نهاية منطقة التوزيع الخاصة بها، مثل بومة الأشجار المخططة (*Otus brucei*)، القر الفاحم (*Falco concolor*) الزرزور الأسود (*Onychognathus tristramii*). الأنواع الأخرى محصورة في هذه المنطقة الصحراوية الفريدة، مثل بومة الصحراء (*Strix hadorami*) التي رُصدت مؤخرا. وتضمّنت الطيور المميّزة في جميع أنحاء المنطقة دوري الأردن (*Passer moabiticus*)، أبلق أبيض الذيل (*Oenanthe leucopyga*)، الغراب قصير الذيل (*Corvus rhipidurus*)، ثرثارة عربية (*Turdoides squamiceps*) وروار شرقي (*Merops orientalis*). اثنان من الثدييات التي يمكن رؤيتها بسهولة هي الوعل النوبي والوبر الصخري. هذه الحيوانات الصخرية القوية لها خصائص مدهشة. الوعل النوبي (*Capra nubiana*) المعروف بموطن قدمه الثابت ورقصه الدائري والقرون المنحنية المكلّلة بالهيبة لدى الذكور البالغين والتي يمكن سماع دويّ تصادمها خلال معارك موسم التزاوج. الوبر الصخري (*Procavia capensis*)، مظهره يذكرنا بالخنزير الغيني أو المرموط، شبيه للفيل أكثر مما يُشبه القوارض. ويُعتبر وفق التصنيف من الثدييات ذات الظلف (paenungulate).

Debby Kaspari
Nubian Ibex
Pencil on paper
22 x 20 cm
Israel, Field sketch

דבי קספרי
יעל נובי
עיפרון על נייר
ישראל, צויר בשטח

ديبي كاسبري
وعل نوبي
قلم رصاص على ورق
إسرائيل، رسمت في الطبيعة

Zev Labinger
Dead Sea Migration
Monoprint, acrylic, collage
50 x 70 cm
Jordan, Palestinian Authority, Israel
Studio

זאב לבינגר
נדידה בים המלח
הדפס מונו, אקריליק, קולאז'
ירדן, הרשות הפלסטינית, ישראל,
סטודיו

زئيف لابينجر
هجرة طيور في البحر الميت
طباعة مونو، أكريليك، كولاج
الأردن وفلسطين وإسرائيل،
ستوديو

הבקע הגדול (השבר הסורי-אפריקני)
השקּ הכביר (الشق السُوري الأفريقي)

מראה מהעבר: נמר ליד ים המלח (צילום: אייל ברטוב).
مشهد من الماضي، نمر عند البحر الميت (تصوير: إيال برتر)
A vision from the past - Leopard near the Dead Sea. Photo credit: Eyal Bartov

אָשֶׁר בְּיָדוֹ מֶחְקְרֵי אֶרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הָרִים לוֹ. אֲשֶׁר לוֹ הַיָּם וְהוּא עָשָׂהוּ וְיַבֶּשֶׁת יָדָיו יָצָרוּ.
תהילים צ"ה, ד-ה

مالك أعماق الأرض والجبال. مالك البحر وخالقه وخالق اليابسة.
مزمور ٩٥: ٤-٥

אפשר להבחין בו בקלות מן החלל החיצון - הבקע הגדול, הידוע גם כשבר הסורי-אפריקני, הוא בקע יבשתי מסיבי, הארוך בעולם. אורכו כ-7,200 קילומטרים. הוא משתרע בין הרי הטאורוס בדרום-מזרח טורקיה לנהר הזמבזי במוזמביק שבאפריקה, וגילו כשלושים מיליון שנה. תנודות אלימות הקשורות לפעילות טקטונית התרחשו לפני עידנים רבים, והן שיצרו את האזור הייחודי הזה שלאורך אלפי שנים חצו אותו אבותינו הקדומים וחיות נודדות. מדינת ישראל וממלכת ירדן, השוכנות על קו התפר שבין אירופה, אסיה ואפריקה, מיוחדות מנקודת מבט זואוגיאוגרפית ובוטנית, בית למגוון ביולוגי מופלא ולבתי גידול מגוונים.

ים המלח, במרכזו של בקע זה, הוא ביתם של כמה מינים ייחודיים שאינם נמצאים באף מקום אחר בעולם. בימי קדם, בושם (*Commiphora gileadensis*) ותמ-מין של עץ אפרסמון שנכחד היו בעלי ערך רב להכנת בשמים. נמרים (*Panthera pardus*) פעילי לילה, האחרון בהם נעלם בסביבות 2010, שוטטו חרש בין ערוצי מדבר יהודה. מינים רבים אחרים עודם נפוצים באזור, החל במגוון של מיני ציפורים וכלה בעדרי יעלים נוביים ושפני סלע קלי רגל המטפסים בסלעי נווה המדבר עין גדי.

הבקע הגדול חשוב לא רק בשל משמעותו הגיאולוגית והביולוגית, אלא גם בשל שורת ציוני דרך שהגדירו את האבולוציה האנושית ואת ההיסטוריה התרבותית והדתית. תגליות פליאואנתרופולוגיות (אבולוציית האדם) וארכיאולוגיות של הומינידים מוקדמים כגון "לוסי" (*Australopithecus afarensis*) התרחשו בעפר שבאתיופיה, ומרחב זה שימש פרוזדור לאבותינו הפרהיסטוריים במסעם הארוך מאפריקה לאכלוס אירופה ואסיה. לדברי הגיאופיזיקאי פרופסור צבי בן-אברהם, מנהל מרכז מינרווה לחקר ים המלח, הפעילות הסֵיסמית הותירה חותמה על ציוויליזציות עתיקות, כגון סדום ועמורה, וברעידות אדמה בקומראן.

يمكن تمييزه بسهولة من الفضاء الخارجي - الشق الكبير، المعروف، أيضا، باسم الشقّ السوري الأفريقي، طويل بشكل لافت، الأطول من نوعه في العالم. يبلغ طوله حوالي ٧٢٠٠ كيلومتر. يمتد بين جبال طوروس في جنوب شرق تركيا ونهر زامبيزي في موزمبيق، أفريقيا، عمره حوالي ثلاثين مليون سنة. هزات وحركات عنيفة مرتبطة بالنشاط التكتوني قبل قرون عديدة كان العمل الأساس في نشوء هذه المنطقة الفريدة التي عبرها قبل آلاف السنين أسلافنا والحيواناتُ المهاجرة. تعتبر دولة إسرائيل والمملكة الأردنية، اللتان تقعان على خط التماس بين أوروبا وآسيا وأفريقيا، فريدة من نوعها من وجهة الناحية الجغرافية للحيوان والنباتات، موطن للتنوع البيولوجي الرائع وأعشاش متنوعة. البحر الميت، في قلب هذا الشق ، هو موطن لعدة أنواع فريدة لا توجد في أي مكان آخر في العالم. في العصور القديمة، كان هناك العطر (*Commiphora gileadensis*) ونوع من شجرة الكاكي (الفرسمون) المنقرضة التي تمّ تصنيع العطور الثمينة منها. الفهود (*Panthera pardus*) وهي فصيلة من النشطاء الليليين، آخرهم اختفى في عام ٢٠١٠، تواجدت بين معارج صحراء يهودا. العديد من الأنواع الأخرى لا تزال منتشرة في المنطقة، بدءا من مجموعة متنوعة من أنواع الطيور وقطعان الوعل والوبر الصخري خفيف الحركة يتسلق صخور واحة عين جدي.

إن الشق الكبير مهم ليس فقط بسبب أهميته الجيولوجية والبيولوجية، ولكن بسبب سلسلة من المعالم التي حددت التطور البشري والتاريخ الثقافي والديني، أيضا. اكتشافات في أنثروبولوجيا (النشوء البشري) وعلم الآثار من كائنات شبيهة بالإنسان في وقت مبكر مثل "لوسي" (*Australopithecus afarensis*) حدثت في تربة إثيوبيا، وكانت هذه المساحة بمثابة ممر لأسلافنا في عصور ما قبل التاريخ في رحلتهم الطويلة من إفريقيا من أجل السكن في أوروبا وآسيا. ووفقًا لعالم الأرض الجيوفيزيائي، البروفيسور تسفي بن أفراهام، مدير مركز مينروا لدراسة البحر الميت، ترك النشاط الزلزالي بصمة على الحضارات القديمة مثل سدوم وعمورة والهزّة الأرضية في قمران.

נדידת ציפורים בבקע הגדול
هجرة الطيور في الشقّ الكبير

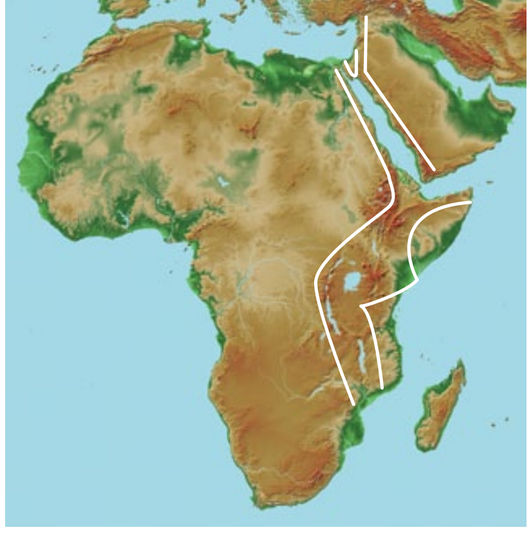
פעמיים בשנה אנו, פרימטים דו-רגליים המתנועעים באופן מגושם על האדמה, עדים להמוני הציפורים הנודדות במסיבן האווירי דרך הבקע הגדול, ללא ספק מן האתרים הטובים בעולם לצפייה באירוע זה. חלקו הצפוני של עמק כביר זה הוא מסדרון צר ביותר (כעשרה קילומטרים רוחבו), הכולל את בקעת הירדן מהים האדום ועד צפון ישראל ובקעת הלבנון על גבול סוריה-לבנון. כך נוצר צוואר בקבוק צר וצפוף לנדידה עבור ציפורים פליארקטיות (מאירואסיה). באפריקה רוחבו של הבקע גדול בהרבה, והוא משתרע לאורך החלקים המזרחיים של היבשת.

ישראל, הרשות הפלסטינית וירדן, השוכנות במפגש של שלוש יבשות - בין המדבר הערבי לים התיכון - הן גשר יבשתי. רבים מכירים את ההיסטוריה המקראית, התרבותית והפוליטית של האזור, אך לעיתים קרובות אין יודעים עד כמה פיסת אדמה צרה זו חיונית לכ-500 מיליון ציפורים בנדידתן פעמיים בשנה לאורך הנתיב האווירי שבין אפריקה לאירואסיה. ישראל, גרגיר זעיר במרחבי הבקע הגדול העצום, מבוזרת ב-540 מיני ציפורים, מספר שלא ייאמן בהתחשב בשטחה הקטן. אזור זה, המתואר לעיתים קרובות מדי כמקום המוכתם בשפיכות דמים עקב מאבק מתמשך, מקבל תשומת לב פחותה לתהילתו כמָצָה הבלתי מעוערת עבור חובבי ציפורים. הצופה שהגזמן באקראי לעמק הירדן יכול להבחין מעליו בלהקות של ציפורים גדולות, לפעמים במספרים מפתיעים. לדוגמה, כ-600,000 חסידות לבנות (*Ciconia ciconia*) חולפות באזור פעמיים בשנה, וכן עשרות מיני דורסים, ובהם מיליון איות צרעים (*Pernis apivorus*) וכלל האוכלוסייה העולמית המונה כ-120,000 עיטי החורש (*Aquila pomarina*). בעוד הציפורים מנוטות בנתיב נדידה מפרך זה בכל סתיו ואביב, שני רק למרכז אמריקה, הישרדותן של אוכלוסיות שלמות מונחת על כף המאזניים.

פרופסור יוסי לשם, בעל חזון אופטימי, שואף להגן על חצי מיליארד הציפורים הנודדות הניצבות מול תנאים מסוכנים במסען החצי-שנתי. חלק גדול מיכולתן להשלים מסלול זה נפגע עקב שינויי אקלים, ריבוי אסונות הטבע, הרס אתרים המשמשים להן לחניית ביניים ועוד. לשם ועמיתיו נחושים לחקור, לשמר ולחנך אחרים ברוח המנטרה שלו "הציפורים הנודדות אינן יודעות גבולות", ולפיכך עליהן להיות חופשיות מכל פגע כדי לנדוד מאזור לאזור ללא הפרעה. הוא ואורניתולוגים רבים אחרים תומכים בתוקף במאמצים להכריז על הבקע הגדול כולו אתר מורשת עולמית בסדרה הבינלאומית של אונסק"ו, כדי להגן על נתיב חיוני זה של נדידה אווירית.

ואולם נכון לעכשיו, רק אתרים מעטים במרחב קיבלו מעמד נחשך זה, ובהם אגמי הבקע הגדול בקניה. הבקע הגדול משתרע על פני 22 ארצות, רבות מהן בעלות הבדלים אתניים, תרבותיים ודתיים המונעים מתושביהן לשתף פעולה למען המטרה המשותפת של ההגנה על הטבע הפגיע. ציפורים רבות מספור מתות עקב הרגלי ציד לא מוסדרים, התחשמלות, פגיעה מטורבינות רוח, הרעלה מחומרי הדברה חקלאיים, פיתוח עירוני והפרעה לאתרי המנוחה הטבעיים שלהן הנחוצים לתדלוק גופן המותש לאורך הדרך. מתוך 280 מינים נודדים העוברים באזור ים המלח, ציפורים המשתמשות בדאייה, בכללן 35 מיני דורסים המונים מאות אלפי פרטים, מנצלות את הזרמים התרמיים לצורך הנדידה.

הקווים הלבנים במפה מייצגים את גבולות הבקע הגדול (השבר הסורי-אפריקני).
الخطوط البيضاء في الخارطة تمثّل حدود الشق السوري - الأفريقي)
White lines on the map indicate the borders of the Great Rift Valley.

מרטן בי השנה, נְשָׁהד נחם המלוקות ׁנאיֹנית הָאֲדמת השרוטה על הארץ בתוֹאקל, הטבור התי תהאיר בי רחלתה הבויבית עבר השקּ הכביר, וּהא, בלו שלוּ, אחד מן אפֹצל המוקמים בי העלם למשהדת הזה החדוּ. הבזה השמאלי מן השקּ הכביר הוּ ממר ׁפיבּ (חמלי עשרת כילומתרות), והנדי ישמל גור הארדן מן הבר האחמר לי שמאל ׁשראיל וסהל הבקּע בי לבנון על החדוד הסורית - הלבנונית, מהכא ׁנתבּ ממר ׁפיבּ וכקיבּ להבירת טבור המנטקת הקטבית השמאלית הקדמת (מן אוראסיא). בי אפריקא, יכון עבר הוארי אכיר בכתיר, ומתד על טול האזבאי השרקית מן הקארת.

ישראל, הרשות הפלסטינית וירדן, השוכנות במפגש של שלוש יבשות - בין המדבר הערבי לים התיכון - הן גשר יבשתי. רבים מכירים את ההיסטוריה המקראית, התרבותית והפוליטית של האזור, אך לעיתים קרובות אין יודעים עד כמה פיסת אדמה צרה זו חיונית לכ-500 מיליון ציפורים בנדידתן פעמיים בשנה לאורך הנתיב האווירי שבין אפריקה לאירואסיה. ישראל, גרגיר זעיר במרחבי הבקע הגדול העצום, מבוזרת ב-540 מיני ציפורים, מספר שלא ייאמן בהתחשב בשטחה הקטן. אזור זה, המתואר לעיתים קרובות מדי כמקום המוכתם בשפיכות דמים עקב מאבק מתמשך, מקבל תשומת לב פחותה לתהילתו כמָצָה הבלתי מעוערת עבור חובבי ציפורים. הצופה שהגזמן באקראי לעמק הירדן יכול להבחין מעליו בלהקות של ציפורים גדולות, לפעמים במספרים מפתיעים. לדוגמה, כ-600,000 חסידות לבנות (*Ciconia ciconia*) חולפות באזור פעמיים בשנה, וכן עשרות מיני דורסים, ובהם מיליון איות צרעים (*Pernis apivorus*) וכלל האוכלוסייה העולמית המונה כ-120,000 עיטי החורש (*Aquila pomarina*). בעוד הציפורים מנוטות בנתיב נדידה מפרך זה בכל סתיו ואביב, שני רק למרכז אמריקה, הישרדותן של אוכלוסיות שלמות מונחת על כף המאזניים.

פרופסור יוסי לשם, בעל חזון אופטימי, שואף להגן על חצי מיליארד הציפורים הנודדות הניצבות מול תנאים מסוכנים במסען החצי-שנתי. חלק גדול מיכולתן להשלים מסלול זה נפגע עקב שינויי אקלים, ריבוי אסונות הטבע, הרס אתרים המשמשים להן לחניית ביניים ועוד. לשם ועמיתיו נחושים לחקור, לשמר ולחנך אחרים ברוח המנטרה שלו "הציפורים הנודדות אינן יודעות גבולות", ולפיכך עליהן להיות חופשיות מכל פגע כדי לנדוד מאזור לאזור ללא הפרעה. הוא ואורניתולוגים רבים אחרים תומכים בתוקף במאמצים להכריז על הבקע הגדול כולו אתר מורשת עולמית בסדרה הבינלאומית של אונסק"ו, כדי להגן על נתיב חיוני זה של נדידה אווירית.

ואולם נכון לעכשיו, רק אתרים מעטים במרחב קיבלו מעמד נחשך זה, ובהם אגמי הבקע הגדול בקניה. הבקע הגדול משתרע על פני 22 ארצות, רבות מהן בעלות הבדלים אתניים, תרבותיים ודתיים המונעים מתושביהן לשתף פעולה למען המטרה המשותפת של ההגנה על הטבע הפגיע. ציפורים רבות מספור מתות עקב הרגלי ציד לא מוסדרים, התחשמלות, פגיעה מטורבינות רוח, הרעלה מחומרי הדברה חקלאיים, פיתוח עירוני והפרעה לאתרי המנוחה הטבעיים שלהן הנחוצים לתדלוק גופן המותש לאורך הדרך. מתוך 280 מינים נודדים העוברים באזור ים המלח, ציפורים המשתמשות בדאייה, בכללן 35 מיני דורסים המונים מאות אלפי פרטים, מנצלות את הזרמים התרמיים לצורך הנדידה.

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם, שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה; וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל-הָאָרֶץ, עַל-פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם.
בראשית א, כ

הזה, המעורר יראת כבוד. ים המלח הצית סקרנות ודמיון, ועורר רגישות חזותית במשך אלפי שנים. קשה לתאר, אך מגרש המשחקים המוזר הזה, המושך אליו תיירים מרחבי תבל, זכה ליחס של פחד ותיעוב בקרב חוקרי המאה ה-19. תחת כישוף המסתורין הנובע מייחודו של ים המלח והאזורים הסובבים אותו, כמה גברים עשויים ללא חת הובילו אליו משלחות נועזות החל מראשית המאה ה-19. בני המזל בהם נותרו בחיים כדי לספר על מאבקם בקשיים מייסרים, ואילו אחרים נכנעו לתנאי הבלהות שפגשו ללא הכנה מספקת (טרגדיות כאלה היו מנת חלקם של קוסטיגן ב-1835 ושל מולינה ב-1847). היו חוקרים שחשו את האבדון הממשמש ובא ותיעדו בסקגן פיוטי את חוויותיהם בספרים מאוירים להפליא. לכן רשמים ספרותיים ואפנותיים של מסעות תגלית בראשיתיים אלו נטו להיות קודרים ומבשרי רעות. בספרו על מסע מחקר אל הירדן וים המלח (Lynch, 1850), תיאר סגן וויליאם פרנסיס לינץ' את ים המלח בתור "שילוב מעורר בחילה של מרירות ומלחים" (עמ' 268 בגרסה האנגלית). לאחר ניסיונות נואשים לתור את האגם המלוח, הצהיר לינץ' בתוכחה: "נראה כי הקדוש ברוך הוא מזעיף פניו מול מאמציו... איש אינו יכול להסתכן מול זה ולחיות" (עמ' 269). חוקר אחר היה קולונל צ'ארלס וילסון, שספרו על פלשתינה הציורית Wilson, 1881 מציע תחריטים של "אגם מסתורי ומרושע זה... עטוי באפלולית... ואת זוהר הירח... על פניו הבוהקים" (כרך 3, עמ' 154).

אך הזמנים השתנו, ולמרבה הצער, מקום ייחודי זה הולך ונעלם במהירות מטלטלת. כעת אנחנו, בני האדם המודרניים, מאיימים על הישרדותו של ים המלח, שלא כבתקופתם של החוקרים הראשונים שניצבו בבעתה לנוכח סכנותיו המרובות. לא עוד מפחיד או בלתי מזמין, זה יעד פופולרי כל ימות השנה לבני כל הגילים, מקומיים וזרים, המחפשים הנאה, הרפתקה ומרגוע. כיום מבוגרים משתובבים כילדים בעודם מורחים עצמם בבוץ שחור ומצטלמים בגיל לתמונות ייחודיות. שחיינים מתנודדים במים הצמיגים בעודם צפים בתנוחה אופקית. תערובת של שפות וצחוק מהדהדת באוזנה רצועת חוף. לאחר הרחצה נופשים פוסעים בנחת על הטיילת ליד מלונות רבי-קומות בעין בוקק ולאורך החופים הצפוניים בירדן.

במשך דורות באו נוסעים מקרוב ומרחוק כדי לטבול בתערובת המינרלים הדחוסה והיפה לבריאות של ים המלח, מול הרקע הדרמטי של מדבר יהודה ממערב והרי מואב הירדניים ממזרח. הסובלים מכאבים כרוניים, עם חוליי עור ומפרקים, נהרו לכאן כדי להירפא בזכות האקלים היבש, האוויר הרווי חמצן ותכונות המרפא של המים. מלחים מרוכזים מאוד מנקים רעלנים בגוף, מגנזיום מועיל לעור, וברום מרגיע את מערכת העצבים. נראה כי ציפה במימי ים המלח או התמרחות בבוץ השחור מקילים חוליים כגון ספחת, דלקת מפרקים, שיגרון, פֶּרֶך ופכרת. המינרלים של האגם יודעים גם בשל סגולות היופי שלהם, ואף קליאופטרה השתמשה בהם, ואלה הולידו גם שוק רווחי של מוצרי קוסמטיקה.

במשך שנים רבות מאפייניו האגדיים של ים המלח הותירו את המבקרים באתר אובדי עצות. פליניוס הזקן טען כי אפילו שוורים וגמלים צפים בו (בסביבות שנת 70 לספירה), וטיטוס השליך למימיו עבדים כבולים בשראשראות (70 לספירה) כדי לבדוק אם יטבעו. בספרו של מארק טוויין, המוכר בשמו העברי "מסע תענוגות לארץ הקודש", כינה אותו הסופר "אמבט מצחיק" שממנו הגיחו האנשים "מצופים במלח עדי זהרנו כנטיפי קרח" (עמ' 596). יוליסס של ג'יימס ג'ויס מתאר את מראהו של בחור "צף על גבו, קורא ספר עם שמשייה פתוחה. גם אם תנסה לא תוכל לשקוע" (Joyce, 1990, p. 73).

שניים מהמשתתפים בסמינר האמנים למען הטבע תיעדו את התנסותם האישית בכושר הציפה על ים המלח. אחד מהם, שכילד התקשה ללמוד לשחות, כתב:

נשמתי נעתקה עד שהצלחתי לדשדש פנימה, רחוק די הצורך להישען לאחור ולהרפות, להניח לנוזל הכספיתי להחזיק אותי. נשכבתי לאחור, הסתכלתי מעלה וסביבי, ונרגעתי. הרהרתי על המקום שאני נמצא בו - מטרים רבים מתחת לפני הים, וצף.

ניק דרי

משתתפת אחת סיפקה הנחיות זהירות משלה:

היכנס אל המים באיטיות, תוך שמירה על שינוי משקל על אבני המרצפת הרופפות, חלקלקות ממלח של הקרקעית. בהגיעך לעומק הברך, השתופף ונטה לאחור, כנגד פני המים אשר יתמכו בך ככר רטוב... אל תנסה לשחות, ולעולם אל תתיז. ים המלח הוא תבשיל צורב של מלחים מרוכזים וכימיקלים טבעיים. זה ישרוף את עיניך ואת נחיריך. אם זה יגיע אל הלשון שלך, הטעם יהיה נורא. צוף לך על גבך והחזק את הראש מחוץ למים, כאילו היית לוטרת הים.

דבי קספרי

למרות מראהו הצחיח, אזור ים המלח מנוקד משני עבריו בקהילות חקלאיות קטנות, כפרים וקיבוצים, לצד תעשיות משגשגות של מינרלים ותיירות. תשתית תחבורה מפותחת מאפשרת גישה נוחה: כביש 90 משתרע בכיוון צפון-דרום לאורך רצועת החוף של ישראל והגדה המערבית, וכביש 65 מקביל לו בצד הירדני.

סמוך לחוף הצפוני-מערבי של ים המלח, בשטחי המועצה אזורית מגילות, שוכן מושב ורד יריחו, מרחק קצר מיריחו. יריחו, הממוקמת צפונית-מערבית לים המלח, היא העיר המאוכלסת ברציפות העתיקה בעולם, וכיום היא עיר פלסטינית עם גני נוי פורחים וכ-24,000 תושבים. באזור יש עוד כמה קיבוצים ויישובים, בהם קליה עם חוף הרחצה הפופולרי, אלמוג, בית הערבה, מצפה שלם ואבנת. דרומה משם בשטחי המועצה האזורית תמר אפשר למצוא את שמורת הטבע עין גדי ואת בית ספר שדה עין גדי - בין חופי ים המלח לקצהו המזרחי של מדבר יהודה וסמוך לקיבוץ עין גדי. במרחק של כשלושים קילומטרים, רצועה של מלונות רבי-קומות מקובצים בקצה הדרומי-מערבי של עין בוקק, ליד היישוב הקהילתי עין זוהר. מלונות אלו יכולים להכיל אלפי אורחים המבקשים פעילויות פנאי וטיפולי בריאות. המתחם הכעור של מפעלי ים המלח ממוקם מדרום למלונות.

בצדו הירדני של האגם מלונות יוקרה, אתרי נופש וספא ממוקמים בעיקר באזור טווימה, לאורך החופים הצפוניים של ים המלח. יישובים קטנים יותר נמצאים דרומית להם, בעיקר במועצת דרום גורס. בין אלה הכפרים גור סאפי, בירת הפוספטים של ירדן, גור חדיתא, שם התגלו לאחרונה מרבית הבולענים בצד ההוא של ים המלח, גור פיפא שהוא כפר חקלאי, ועיר האשלג.

מפה של ים המלח, מתוך "מסע מחקר אל הירדן וים המלח" מאת ויליאם פרנסיס לינץ', 1850, עמ' 268. באדיבות אוסף הקרטוגרפיה העתיקה ע"ש ערן לאור, הספרייה הלאומית של ישראל.

خارطة البحر الميت، من "رحلة بحثية إلى الأردن والبحر الميت" لمؤلّفه فرنسيس لينش، ١٨٥٠، ص ٢٦٨. خدمة من مجموعة الكرتوغرافيا القديمة على أسم عران لأور، المكتبة الوطنية في إسرائيل

Map of Dead Sea from *Narrative of the United States' Expedition to the River Jordan and the Dead Sea* (1850), by Lieut. W. F. Lynch, p. 250. Courtesy of Eran Laor Cartographic Collection at the National Library of Israel.

لقليل من المناظر الطبيعية في جميع أنحاء العالم قوة خاصة. قدرة الموقع على الإدهاش حدّ السحر مُثيرة للرهبة. أثار البحر الميت الفضول والخيال، وجعل حساسية بصرية لآلاف السنين. يصعب الكلام. إلّا إن هذا المُمكان الغريب، الذي يجذب إليه السياح من جميع أنحاء العالم، أثار نوعا من الخوف والنفور لدى علماء القرن الـ١٩. يتأثّر من سحر الغموض وليد الطابع الفريد للبحر الميت والمناطق المحيطة به، سيّر إليه بعض الرجال الشجعان البعثات الجريئة منذ أوائل القرن الـ ١٩. المحظوظون منهم بقوا على قيد الحياة ليُخبرونا بالصعوبات الشاقة، فيما انقاد آخرون للظروف الكابوسية التي واجهوها دون إعداد كافٍ (مثل هذه المأسي كانت من نصيب كوستيجان، في العام ١٨٣٥ ومولينا في العام ١٨٤٧). أحسّ بعض الباحثين بالموت الوشيك ووثقوا بالأسلوب الشعري تجاربهم في الكتب المصوّرة الجميلة. وهكذا، فإن الانطباعات الأدبية والفنية لهذه الاكتشافات المبكرة من المرجح أن تكون قاتمة ومشؤومة. في كتابه عن رحلة استكشافية للبحوث إلى الأردن والبحر الميت (Lynch، ١٨٥٠)، وصف ويليام فرانسيس لينش البحر الميت بأنه "مزيج من المرارة والملح" (ص ٢٦٨ في النسخة الإنجليزية). بعد محاولات يائسة لاستكشاف البحيرة المالحة، أعلن لينش مؤنّبا: "يبدو أن الله سبحانه وتعالى أشاح بوجهه عن جهودنا ... لا يمكن لأحد أن يخاطر في وجه هذا البحر ويظلّ على قيد الحياة" (ص ٢٦٩). كان هناك عالم آخر هو العقيد تشارلز ويلسون، يقدم كتابه عن فلسطين الساحرة (١٨٨١، ويلسون) رسومات تقول "هذه البحيرة الغامضة والصامتة ... مغلّفة بالكآبة ... وهالة القمر ... على وجهها اللامع" (المجلد ٣، صفحة ١٥٤).

لكن الزمن تغير، وللأسف، وهذا المكان الفريد يضمحلّ بسرعة. الآن نحن البشر المعاصرون نهدّد بقاء البحر الميت، بخلاف أولئك الباحثين الأوائل الذين وقفوا مرعوبين في وجه أخطاره العديدة. ليس إنه لم يعد مُخيفًا أو غير جذاب، فهو وُجهةٌ ذائعة الصيت على مدار السنة لجميع الأعمار، والناس المحليين والأجانب، الباحثين عن المتعة والمغامرة والاسترخاء. اليوم، يلعب البالغون كالأطفال وهم يدهنون أنفسهم في بالوحل الأسود ويتم تصويرهم بفرح للحصول على صور مضحكة. السياحون يتحركون في الماء الثقيلة بينما هم يطفون في وضع أفقي. مزيج من اللغات والضحك صدى على امتداد الشاطئ نفسه. بعد الاستحمام ، يتمشى الزائرون على مهل بجانب الشاطئ بالقرب من الفنادق الشاهقة في عين بوكيك وعلى طول سواحل الأردن الشمالية.

على مرّ الأجيال ، كان المسافرون يأتون من أماكن قريبة وبعيدة ليغمروا أنفسهم في خليط معدني كثيف وجميل من البحر الميت، ويواجهون الخلفية الدرامية لصحراء يهودا إلى الغرب وجبال موآب الأردنية إلى الشرق. وتوافد الأشخاص الذين يعانون من الأمّ المزمن، ومن الأمراض الجلدية والمفاصل هنا، للشفاء بمساعدة المناخ الجاف والهواء الغني بالأكسجين وخصائص الماء الشافية. والأملاح عالية التركيز تنظّف السموم في الجسم، والمغنيسيوم يساعد الجلد، والبروم يهدئ الجهاز العصبي. يبدو أن العوم في مياه البحر الميت أو طلائه بالوحل الأسود يخفف من الأمراض مثل الصدفية والتهاب المفاصل والروماتيزم والنقرس والفطريات. كما تشتهر معادن البحيرة بخصائصها التجميلية، وحتى كليوباترا استخدمتها، وهذا ما ساعد في نشوء سوق مربحة لمستحضرات التجميل.

على مدى سنوات، تركت الخصائص الأسطورية للبحر الميت الزوار في حيرة. ادعى بلينيوس الأكبر أنه حتى الثيران والجمال تطفو فيه (حوالي ٧٠ م)، وألقى تيتوس العبيد المكبّلين بالسلاسل (٧٠ م) فيه لمعرفة ما إذا كانوا سيغرقون. في كتاب مارك توين، المعروف باسمه العبري رحلة إلى الأرض المقدسة، وصف المؤلف البحر اليمت على إنه "حمام مضحك" خرج منه الناس وقد غطاهم الملح حد تلألؤا كرقاقات الثلج" (ص ٥٩٦). يصف جيمس أوليسيس مظهر شاب "يطفو على ظهره ويقرأ كتاباً مع مظلة مفتوحة، وحتى إذا حاولت، فلا يمكنك أن تغرق" (جويس ، ١٩٩٠ ، ص ٧٣). قام اثنان من المشاركين في ندوة الفنانين من أجل الطبيعة بتوثيق تجربتهم الشخصية في القدرة على العوم في البحر الميت، أحدهم، وكان يعاني من صعوبة في تعلّم السباحة، كتب:

طلعت روحي حتى تمكّنت من أن أخطو إلى الداخل، ابتعدت بما فيه الكفاية لأضطجع إلى الوراء واسترخي والسماح للسائل الزئبقي أن يحملني. استلقيت، نظرت إلى الأعلى ومن حولي، وهدأت. فكرت في المكان الذي كنت فيه، على بُعد عدّة أمتارٍ تحت مستوى سطح البحر وعائم.

نيك ديري

قدمت إحداهن إرشادات تحذيرية خاصة بها:

ادخل الماء ببطء، وحافظ على التوازن وأنت تدوس الحجارة المرصوصة الرخوة، الملساء من الملح في القاع. عندما تصل الماء إلى الركبة، انبطح وارجع إلى الخلف مقابل سطح الماء الذي سيدعمك كوسادة مُبلّلة ... لا تحاول السباحة، ولا ترشق الماء أبداً. البحر الميت هو طبق لاذع من الأملاح المركزة والمواد الكيميائية الطبيعية. سوف يحرق عينيك والأنف. إذا مسّ لسانك، فإن الطعم سيكون فظيعًا. عُم على ظهرك وأمسك رأسك فوق الماء، كما لو كنت تُعلب البحر.

ديبي كاسبري

الفنانون يتعانقون بينما يطفون معًا في البحر الميت (تصوير: يوفال داكس)
The artists hold hands as they float together in the Dead Sea. Photo credit: Yuval Dax

على الرغم من مظهره القاحل، تنتشر على ضفتي البحر الميت المجمعات الزراعية الصغيرة والقرى والكيبوتسات إلى جانب الصناعات المزدهرة للمعادن والسياحة. البنية التحتية للمواصلات متطورة وتسمح بالوصول بسهولة: الطريق رقم ٩٠ يمتد من الشمال إلى الجنوب على طول الساحل الإسرائيلي والضفة الغربية، والطريق ٦٥ موازٍ له على الجانب الأردني. بالقرب من الساحل الشمالي الغربي للبحر الميت، في منطقة مجلس مجيلوت الإقليمي، تقع مستوطنة فرد أريحا، على بعد مسافة قصيرة من أريحا. تعتبر أريحا، التي تقع شمال غرب البحر الميت، أقدم مدينة مأهولة بالسكان في العالم، وهي اليوم مدينة فلسطينية فيها بساتين مزهرة ونحو ٢٤٠٠٠ نسمة.

يوجد في المنطقة العديد من الكيبوتسات والمستوطنات الأخرى، من بينها كاليا مع شاطئ الاستحمام الشعبي وألموج وبيت معرافا وميتسبي شاليم وأبنات. إلى الجنوب، في منطقة مجلس تمار الإقليمي، تقع محمية عين جدي الطبيعية ومدرسة عين جدي الميدانية - بين شواطئ البحر الميت والحافة الشرقية لصحراء يهودا وبالقرب من كيبوتس عين جدي. على بعد حوالي ٣٠ كيلومترًا، يتجمع شريط من الفنادق الشاهقة في الطرف الجنوبي الغربي من عين بوكيك، بالقرب من القرية الجماهيرية عين زوهار. يمكن أن تستوعب هذه الفنادق الآلاف من الضيوف الباحثين عن الأنشطة الترفيهية والعلاجات الصحية. يقع مجمع مصانع البحر الميت إلى جنوب الفنادق.

وعلى الجانب الأردني من البحيرة توجد فنادق ومنتجعات فاخرة ومنتجع صحي يقع بشكل رئيسي في منطقة سويمة على طول السواحل الشمالية للبحر الميت. توجد مجمعات أصغر جنوبًا، خاصةً في مجلس الجنوب جورس. ومن بين هذه القرى غور الصافي، عاصمة الفوسفات الأردنية، غور حديثة، حيث تم اكتشاف معظم البالوعات مؤخرا على هذا الجانب من البحر الميت، وغور فيفا، وهو قرية زراعية، ومدينة البوتاسيوم.

ייחודו של ים המלח: המקום הנמוך בעולם

خصوصية البحر الميت: أوطأ نقطة في العالم

כפי שקורה לעתים קרובות בעונת הגשמים, כאשר השמיים מכוסים בעננים, ערפל סמיך מסתיר את ההרים ואד צמרירי מרחף מעל המים, ים המוות אכן נראה ראוי לשמו: היכן שתסתכל, אף סימן חיים אינו נגלה לעין ואין בנשמע שום קול לבד מרחש החדגוניות המונוטונית של הגלים... אך ביום בהיר ושטוף שמש אגם המלח לובש חזות שונה לחלוטין. המים השקופים והצלולים נוצצים אז בגון הספיר וההרים זוהרים בשלל גוונים. כל עולם החי מתעורר אף הוא לחיים, ואפשר לראות בשמיים להקות של חסידות ועגורים...

מתוך: Colonel Charles W. Wilson, *Picturesque Palestine* (1881), vol. 3, pp. 199-201

קולונל צ'ארלס וילסון, פלשתינה הציורית (1881), כרך 3, עמ' 199-201

צילום לווייני של ים המלח (באדיבות נאס"א)
صورة من القمر الاصطناعي للشرق الأوسط (خدمة ناسا)
Satellite photo of the Middle East (Courtesy of NASA)

כמו هو حاصل في *أوقات متقاربة* في موسم الأمطار، *عندما تكون السماء* مغطاة بالغيوم، *ويحجب الضباب الكثيف الجبال ويطفو البُخار الخفيف* فوق *الماء*، *يبدو البحر الميت جديرا باسمه*: حيث تنظر، لا يوجد أي علامة *للحياة* مرئية ولا صوت مسموع إلا *الهمس الرتيب* للأمواج. ولكن في يوم صاف ومشمس، تكتسب بحيرة *الملح* هذه مظهرًا مختلفًا تمامًا. *الماء الصافي الشفاف* يضيء بلون *الياقوت والجبال* تتلألأ بألوان عديدة. عالم *الحيوان* يعود *كله*، *أيضا*، *إلى الحياة*، ويمكنك أن ترى في *السماء أسرابًا من اللقالق والكركي*.

المصدر : Colonel Charles W. Wilson, *Picturesque Palestine* (1881), vol. 3, pp. 199-201

العقيد تشارلز ويلسون، فلسطين الساحرة (١٨٨١) ، المجلد ٣ ، الصفحات ٢٠١-١٩٩

لمبقر בים המלח מתברר מייד מדוע הוא נבחר להיות אחד מ-28 המועמדים הסופיים בתחרות שבעת פלאי עולם הטבע שנערכה בשנת 2011. ים המלח וסביבתו הדרמטית בירדן, ברשות הפלסטינית ובישראל אכן מיוחדים - גוף מים בעל שם מתעתע ומערכת אקולוגית שאין כדוגמתה בעולם. ים המלח אינו ים ואף אינו "מת" (כפי שמשמעו באנגלית מרמז). שמו מטעה מפני שמדובר בגוף מים מליחים חסר מוצא לים (אגן ניקוז סגור), דהיינו אגם. אף אורגניזם שהיינו מצפים לו בדרך כלל, כגון דגים, אינו מסוגל לשרוד בו. ואולם את מימיו מאכלסים חיידקים, אצות ופטריות, ועולם חי שופע לאורך חופיו. אפשר למצוא תת-מין אחד של דגים, יָאנִית הַמֶּלַחוֹת (*Aphanius dispar richardsoni*), במעיינות המים המתוקים שבאזור, כגון עינות צוקים.

גם לסופר מימן, תיאור מקום זה - שדומה כי אינו מן העולם הזה - הוא אתגר המחייב שימוש תכוף במילות שבח: הכי, הנמוך ביותר, המלוח ביותר, העמוק ביותר וכיוצא באלה. בנקודה הנמוכה בעולם, זהו האגם ההיפר-מלוח (מלוח במיוחד) העמוק בעולם; עומקו המרבי מגיע לכ-300 מטרים. המים, המשנים צבעם כמעשה זיקית כמה פעמים ביום, מייצרים ניגוד חד מול הנוף הסלעי המכוסה גבישי מלח נוצצים שלאורך שוליו. מימיו של ים המלח מלוחים פי עשרה ממי ים, והוא סיכנשכש הוואפד إלى البحر الميت فوراً سبب اختياره ليكون واحداً من ٢٨ موقعا متأهلاً للتصفيات النهائية في مسابقة عجائب الدنيا السبع الطبيعية في عام ٢٠١١. البحر الميت وبيئته الدراماتيكية في الأردن والسلطة الفلسطينية وإسرائيل هي في الواقع فريدة من نوعها - كيان مائي له اسم مُضلل ونظام إيكولوجي لا مثيل له في العالم. البحر الميت ليس بحر ولا "ميت" (كما يوحي اسمه بالإنجليزية والعربية). اسمه مضلِّل لأنه كيان مائي مالح (حوض صرف مغلق)، أي بحيرة. لا يمكن لأي كائن حي نتوقعه عادة، مثل السمك، البقاء على قيد الحياة فيها. ولكن مياهها مأهولة بالبكتيريا والطحالب والفطريات، وبعالم حي وافر على طول شواطئها. يمكن العثور على نوع فرعي من أسماك الجرو العربية (*Aphanius dispar richardsoni*)، في ينابيع المياه العذبة في المنطقة، مثل عين فشخة .

بالنسبة للكاتب البارع، الذي يريد وصف هذا المكان - الذي يبدو أنه ليس من هذا العالم - هو التحدي الذي يتطلب الاستخدام المتكرر للنعوت مثل: أفضل، الأكثر انفاضا، الأكثر ملوحة، الأعمق، وما شابه ذلك. عند النُقطة الأكثر انخفاضا في العالم، تقع البحيرة الأكثر ملوحة في العالم، (مالحة بشكل استثنائي) والأعمق في العالم. أقصى عمق لها ٣٠٠ متر. الماء، التي تغيّر لونها كالحرباء، عدة مرات في اليوم، تُنتج تباينا حادا مع المشهد الصخري المغطى ببلورات الملح البراقة على طول الحواف. مياه البحرالميت مياه مالحة بمعدل عشرة أضعاف بالمقارنة بالبحر، وهو الكيان المائي الخاص في نسبة الملوحة من المياه في العالم. لذلك، مياهه ليست صالحة للشرب ومن الصعب الغرق

הפרס, שנוכח כמקנן בישראל, בציור של וולטר פרגסון ז"ל. פרגסון היה אחד מהאמנים הנודעים בעולם בתחום ציור ואיור בעלי חיים, נופים וטבע. במהלך סיור בנגב בשנת 1944 שמעון פרס, הנשיא התשיעי של מדינת ישראל, ראה לראשונה בחייו עוף דורס עצום זה ובו במקום החליט להסב את שמו מפרסקי לפרס. באדיבות דייויד פרגסון. (הציור אינו חלק מהפרויקט)

طير الرخم الذي انقرض من التعشيش في إسرائيل، في لوحة للمرحوم وولتر بيرجسون. كان بيرجيسون أحد الفنانين المشهورين، في العالم في مجال رسم وتخطيط صور الحيوانات والمناظر والطبيعة. في أثناء جولة في النقب العام ١٩٤٤ رأى شمعون بيرس الرئيس التاسع لدولة إسرائيل لأول مرة في حياته هذا الطير الجارح وفي الحال قرر أن يغيّر اسمه من بيسركي إلى بيرس (פרס- هو اسم الطير بالعبرية). اللوحة خدمة من ديفيد بيرجيسون (اللوحة لم تكن جزءً من المشروع)

The Bearded Vulture was painted by Walter Ferguson, a versatile artist and zoologist. Courtesy of David Ferguson (not from this project)

גוף המים החמישי במליחותו בעולם. לפיכך, מימיו אינם ראויים לשתייה וקשה מאוד לטבוע בהם. קו החוף נמצא כ-427 מטרים מתחת לפני הים, והוא במקרם ירידה עקב גורמים אנתרופוגניים (מעשה ידי אדם).

שרידים מן העבר ניתנים לזיהוי מחופיו המערביים השוממים של ים המלח, עדות לעלילות היסטוריות, לניצחונות ולטרגדיות מקראיות. כאן ניתכו אש וגופרית על סדום ועמורה, ובמעיינות עין גדי הסמוכים מילט דוד את נפשו מידי שאול המלך. המלך הורדוס הקים ארמון מפואר ברום מבצר מצדה, מקום שבו סופר על כאלף יהודים שבחרו ליטול את חייהם בידיהם בשנת 73 לספירה, במקום ליפול שדודים לרגלי הצבא הרומי. כאלפיים שנה לאחר מכן, בשנת 2001, הוכרזה מצדה אתר המורשת העולמית על-ידי אונסק"ו (UNESCO).

במשך מאות שנים סיפק ים המלח את החומרים הדרושים לייצור מגוון רחב של מוצרים, החל באסמלט לצורכי חניטה מצרית וכלה באשלגן לדשנים מודרניים. בקומראן יש מערות קטנות לרוב, ובתוכן התגלו מגילות ים המלח על-ידי רועים בדואים צעירים בשנת 1947. הצריפים הנטושים של ההתיישבות הראשונה בקיבוץ בית הערבה עודם עומדים ריקים, במקום שבו חלוצים איזיאליסטים עבדו בפרך, ושטפו מלחים מן האדמה כדי לגדל יבולים. צידו הירדני של ים המלח (החופים המזרחיים) מהווה נקודת ציון משמעותית בנרטיב המקראי (ספר דברים). בנקודה זו סיים משה את מסעו האפי עם בני ישראל, ארבעים שנה במדבר, הביט בערגה אל עבר הארץ המובטחת, אך נאסף אל עמיו בטרם בא בשעריה, ככתוב: "עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר נְבוֹ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן" (דברים ל"ב, מ"ט).
לנופים מעטים ברחבי העולם יש כוח מיוחד, מהפנט, ככוחו של האתר

מפת מידבא. הר נבו שוכן מערבית לעיר מידבא בירדן. מפת מידבא, המתוארכת למאה ה-6 בקירוב, ממוקמת בכנסייה ביזנטית. המפה מתארת את ארץ ישראל וסביבתה. (צילום: שאטרסטוק WitR 34182559)

خارطة مأدبا. يقع جبل نبو غرب مأدبا في الأردن. يعود تاريخ خارطة مأدبا هذه إلى القرن السادس تقريبا. وهي موجودة في كنيسة بيزنطية. تصف الخارطة أرض إسرائيل والمناطق المُحيطة بها. (تصوير: شاترستوك ٣٤١٨٢٥٥٩ WitR)

The Madaba map (around 6th century C.E.) shows the land of Israel and its surroundings. Photo credit: Shutterstock WitR 34182559

فيه. خط الساحل فيه يقع نحو ٤٢٧ مترا تحت سطح البحر، وهو يسر نحو مزيد من الهبوط بسبب عوامل أنتروبولوجية من صنع البشر

يمكن الاستدلال على آثار من الماضي من الشواطئ الغربية المقفرة للبحر الميت، وهي دليل على وقائع تاريخية وانتصارات ومآسٍ تُشير إليها التوراة. هنا، انصبّ النار والكبريت على سدوم وعمورة، وفي الينابيع القريبة من عين جدي، نجا الملك داود من الملك شاؤول. بنى الملك هيرودس قصرًا رائعًا على قمة حصن متساد، حيث تحصّن حوالي ألف يهودي اختاروا أن يضحوا بحياتهم سنة ٧٣ م، بدلاً من الموت بيد الجيش الروماني. بعد ألفي عام، في عام ٢٠٠١، أعلنت منظمة اليونسكو عن "متسادا" موقعا للتراث العالمي (UNESCO).

على مدى مئات السنين، زود البحر الميت المواد اللازمة لإنتاج مجموعة واسعة من المنتجات، ابتداءً من القار للتحنيط في مصر القديمة وانتهاءً بالبوتاسيوم للأسمدة الحديثة. في قمران توجد كهوف صغيرة في أعلىها، اكتشف رُعاة بدو صغار داخلها في العام ١٩٤٧ مخطوطات البحر الميت. ولا تزال الأكواخ المهجورة للمستوطنة الأولى في كيبوتس بيت هعرابا خالية، حيث عمل الرواد المثاليون بجهد كبير في غسل التُربة من الأملاح لزراعة المحاصيل. يعتبر الجانب الأردني من البحر الميت (الشواطئ الشرقية) معلما بارزا في السرد التوراتي (في كتاب "دبريم"). عند هذه النقطة، أنهى موسى رحلته المليحمية مع الإسرائيليين، وأربعين سنة تيه في الصحراء، نظر بشوق إلى الأرض الموعودة، ولكنه رحل قبل الوصول إلى بواباتها، وكما جاء: "إصعد إلى هذا الجبل، هذا الجبل، الموجود في أرض موآب، وهو قبالة أريحا وشاهد أرض كنعان"(بتصرّف ـ كتاب "دبريم" ٣٢:٤٩).

ארגונים المنظمات

החברה להגנת הטבע

החברה להגנת הטבע נוסדה בשנת 1953 כדי לשמר את שלמותם וגיוונם של הטבע, הסביבה והאתרים ההיסטוריים בישראל. החברה להגנת הטבע היא העמותה הסביבתית המובילה בישראל, והוותיקה במזרח התיכון. מחויבותה הגבוהה מציבה אותה בשורה אחת עם ארגונים סביבתיים בעלי שם עולמי. מרכז הצפרות הישראלי של החברה להגנת הטבע הוקם בשנת 1980, והוא פועל בכל היבטי השימור הנוגעים לציפורים בהובלתו של דן אלון, בשיתוף עם המרכז הבינלאומי לחקר נדידת הציפורים שנוסד על-ידי פרופסור יוסי לשם עם אוניברסיטת תל אביב.

جمعية حماية الطبيعة

تأسست جمعية حماية الطبيعة في العام ١٩٥٣ للحفاظ على سلامة وتنوع الطبيعة والبيئة والمواقع التاريخية في إسرائيل. جمعية حماية الطبيعة في إسرائيل هي جمعية البيئة الرائدة في البلاد والأقدم في الشرق الأوسط. إن التزامها العالي يجعلها تتماشى مع المنظمات البيئية ذات الشهرة العالمية. تأسس مركز مراقبة الطيور الإسرائيلي التابع لجمعية حماية الطبيعة في إسرائيل عام ١٩٨٠ وينشط في جميع مجالات الحفاظ على الطيور، بقيادة دان ألون، بالتعاون مع المركز الدولي لدراسة هجرة الطيور الذي أقامه البرفيسور يوسي ليشم بالتعاون مع جامعة تل أبيب.

קרן הדוכיפת

קרן הדוכיפת קרויה על שם הציפור הלאומית של ישראל, שנבחרה בבית נשיא המדינה לשעבר שמעון פרס באירועי שישים שנות המדינה. קרן הדוכיפת של החברה להגנת הטבע נוסדה בשנת 2010, בזכות תרומה נדיבה של משה ורחלי יגאי ושל קרן משפחת גלפנד ותורמים אחרים, אנונימיים. הקרן שואפת להקנות אהבה לצפרות בישראל עם דגש חזק על חינוך, פורמלי ולא-פורמלי כאחד, הגנה על ציפורים ובתי גידולן, ומחקר תורם להגנתן. קרן הדוכיפת מיישמת מטרות אלו באמצעות ייזום פעילויות המעודדות שיתופי פעולה אזוריים בין ישראלים, ירדנים ופלסטינים בני כל הגילים, מבית הספר היסודי ועד בגרות.

صندوق الهدهد

أطلق أسم صندوق الهدهد على أسم الطائر الوطني لإسرائيل، الذي انتخب في منزل الرئيس السابق شمعون بيرس خلال الاحتفال بالذكرى الستين لقيام الدولة. تأسس صندوق الهدهد التابع لجمعية حماية الطبيعة في عام ٢٠١٠، بفضل التبرع السخي من موشيه و راحلي يناي وصندوق عائلة جلفند وغيرها من الجهات المانحة المجهولة. تسعى المؤسسة إلى غرس حب مراقبة الطيور في إسرائيل مع تركيز قوي على التعليم، الرسمي وغير الرسمي كجسم واحد في حماية الطيور ومواطنها، وأبحاث تساعد في حمايتها. يقوم الهدهد بتنفيذ هذه الأهداف من خلال إطلاق أنشطة تشجع التعاون الإقليمي بين الإسرائيليين والأردنيين والفلسطينيين من جميع الأعمار، من المدرسة الابتدائية إلى مرحلة الثانوية.

קרן אמנים למען הטבע

קרן אמנים למען הטבע נוסדה בשנת 1990, והיא מפגישה אמנים בינלאומיים בעלי שם ליצירת ציורים, רישומים, הדפסים ופסלים בהשראת טבע הנתון בסכנת הכחדה. האירועים ויצירות האמנות הנתרמות מעוררים תשומת לב ציבורית לצורך להגן על שטחים ומינים אלה, מגייסים תמיכה ומעודדים הערכה לטבע ולחשיבות של שימורו. אמנים למען הטבע גאה ב-16 הפרויקטים המוצלחים שלה; הם פרוסים על פני ארבע יבשות ומשתתפים בהם למעלה מ-130 אמנים שזיכו את הארגון בשבחים בינלאומיים. הסמינר בים המלח, בשיתוף ירדנים, ישראלים ופלסטינים, מהווה מפעל המשך לאירוע מוצלח שהתקיים בעמק החולה בשנת 2012.

صندوق فنانين من أجل الطبيعة

يضم صندوق فنانين من أجل الطبيعة، الذي تأسس في العام ١٩٩٠، فنانين عالميين مشهورين لإبداع أعمالورسومات ومطبوعات وتماثيل مستوحاة من الطبيعة المهددة بالانقراض. تقصد الفعاليات والأعمال الفنية إثارة اهتمام الجمهور العام إلى ضرورة حماية هذه الأراضي والأنواع، ورفع الدعم وتشجيع التقدير للطبيعة وأهمية الحفاظ عليها. يفخر صندوق فنانين من أجل الطبيعة بمشاريعه ألـ ١٦ الناجحة، وهي موزّعة على أربع قارات ويشارك فيها أكثر من ١٣٠ فنانًا حصلوا على شهرة دولية. الورشة في البحر الميت كانت بالتعاون مع مهتمين أردنيين وإسرائيليين وفلسطينيين، وهي استمرار لنشاط ناجح نُظم في وادي الحولة في عام ٢٠١٢.

מרכז עמאן לשלום ולפיתוח

מרכז עמאן לשלום ולפיתוח הוא ארגון ללא מטרות רווח אשר הוקם בשנת 1999 על-ידי גנרל מנסור אבו-ראשד, לשעבר ראש המודיעין של צבא ירדן וממובילי תהליך השלום בין ישראל לירדן ב-1994. זהו ארגון ייחודי המקדם דיאלוג במזרח התיכון במטרה לנסות להתגבר על המתחים האזוריים ולפתור בעיות רב-ממדיות. הארגון יישם עשרות פרויקטים, סדנאות וסמינרים חוצי גבולות המעודדים מעורבות חיובית, הבנה וסובלנות כדי להתגבר על תחושת עוינות וקונפליקט. מרכז עמאן לשלום ולפיתוח מתמקד בחיזוק יכולת החברה האזרחית ובהתגברות על מחלוקות על-ידי מציאת פתרונות משותפים לאתגרים שעמי האזור חולקים. המרכז יזם ומוביל פרויקטים משותפים למדינות המזרח התיכון וצפון אפריקה בתחומים רבים. הנושאים כוללים ביטחון, חינוך סביבתי ושמירת טבע, פיתוח חקלאי, פעילויות של בני נוער ונשים, שיפור מיומנויות מקצועיות ובריאות, והמיזם המיוחד - הדברה ביולוגית בחקלאות באמצעות תנשמות. החיבור עם החברה להגנת הטבע, אוניברסיטת תל אביב והמשרד לשיתוף פעולה אזורי מתקיים מאז שנת 2002.

مركز عمان للسلام والتنمية

مركز عمان للسلام والتنمية هو منظمة غير ربحية تأسست في العام ١٩٩٩ بمبادرة الجنرال منصور أبو راشد، الرئيس السابق لمخابرات الجيش الأردني وأحد رواد عملية السلام مع الأردن في العام ١٩٩٤. إنها منظمة مميزة تعزز الحوار في الشرق الأوسط من أجل محاولة التغلب على التوترات الإقليمية وحل المشاكل متعددة الأبعاد. وقد أطلقت المنظمة عشرات المشاريع والمبادرات والحلقات الدراسية عبر الحدود التي تشجع على المشاركة الإيجابية والتفاهم والتسامح للتغلب على الشعور بالعداء والصراع. يركز مركز عمان للسلام والتنمية على تعزيز قدرة المجتمع المدني والتغلب على الخلافات من خلال إيجاد حلول مشتركة للتحديات التي تتقاسمها شعوب المنطقة. يُبادر المركز ويقود مشاريع مشتركة لمنطقة الشرق الأوسط وشمال أفريقيا في العديد من المجالات. وتشمل المواضيع الأمن، التربية البيئية والحفاظ على الطبيعة، التنمية الزراعية، أنشطة الشباب والنساء، وتحسين المهارات المهنية والصحة، والمشروع الخاص، وهو مكافحة الآفات البيولوجية في الزراعة بواسطة طير البومة. إن العلاقة بين المركز وبين جمعية حماية الطبيعة في إسرائيل وجامعة تل أبيب ووزارة التعاون الإقليمي قائمة منذ العام ٢٠٠٢.

חואן וורלה
סבכי שחור-גרון
עיפרון וצבעי מים על נייר
ישראל, צויר בשטח

حوان فاريلا
دخلة روبل
قلم رصاص وألوان مائية على ورق
إسرائيل، رُسم في الطبيعة

Juan Varela
Rüppell's Warbler
Watercolor and pencil on paper
27 x 37 cm
Israel, Plein air

ברכות תבריקות

חבר הכנסת צחי הנגבי - השר לשיתוף פעולה אזורי

ים המלח הוא יחיד מסוגו וחובה להגן עליו למען הדורות הבאים. זהו המקום הנמוך ביותר בעולם התומך בכמה מבתי המגדול המיוחדים ביותר על פני האדמה. מיקומו בין ירדן, הרשות הפלסטינית וישראל מושך תיירים רבים אל מימיו הייחודיים ואל הקרקע העשירה במינרלים - אשלגן, מגנזיום, סידן, מלח ועוד. ממשלת ישראל מברכת את החברה להגנת הטבע, את המועצה האזורית תמר, את מכון מחקר ים המלח ואת מרכז עמאן לשלום ולפיתוח (ירדן) על יוזמה מרגשת ויצירתית זו. הרעיון להשתמש באמנות ובמוזיקה מצית את דמיוננו - לא רק להצלת ים המלח, אלא גם ליציית קשרים אמיצים יותר במזרח התיכון. משתתפי הסמינר, 160 התלמידים הירדנים, 40 התלמידים הפלסטינים ו-180 התלמידים הישראלים (יהודים ובדואים), קיימו פעילות חוויונית נהדרת המסמלת שיתוף פעולה בדרכי שלום עבור כל עמי האזור. אנו תומכים גם בשיקום נהר הירדן, שכמעט ויבש משאיבת יתר, וכן בפיתוח אתרי תיירות דוגמת קסר אל-יהוד, אתר הטבילה המפורסם מצפון לים המלח.

עסו הכנסיסט תסאחי הנקבי - וזיר התעאון האקליסי

אלבחר אלמית פריד מן נועה ויגב חמאיתה מן אג'ל אלגיאל אלקאמה. פהו אוטאً מכאן פי אלעאלם ויסכאל סנדא לבעץ אכתר אלמואטן והאעשאש פרידהً עלי וגה אלארץ. מוקעה בין אלאדן ואלסלטה אלפלסטיניה וישראיל יגדוב גמוע אלסיאח אלי מיאהה אלפריגדה ואלתרבה אלגניה באלמעאדן - אלבוטאסיום ואלמגנסיסום ואלכלסיום ואלמלח וגיהרא. תבארך חכומה ישראיל גמעית חמאיה אלטביעה פי ישראיל ומגלס תמאר אלאקליסי ומעהד אבחאת אלבחר אלמית ומרכז עמאן לאלסלם ואלתנמיה (אלאדן) עלי הדה אלמבאדרה אלמתירה פי אלבדאעיה. אן פכרה אסתכדאם אלפן ואלמוסיקי תתיר חיאלנא - ליס פקט לאגל אלבחר אלמית, ולכן לכלק עלאקאת אקוי פי אלשרק אלאוסט, איצא. אלמשארכון פי אלנדוה, ١٦٠ טאליבא אردניבא ו ٤٠ טאליבא פלסטיניבא ו ١٨٠ טאליבא ישראיליבא (יהודא ובדואי), קאמוא בנשטאט תעלימיה ראיע יגרמז אלי אלתעאון אלסלמי לכל שעוב אלמנטקה. כמא אנא נדעם, איצא, אעאדה נהר אלארדן, אלדי כאד אן יגיב בסבב אלצח אלמפרט מנה, פצלא עז תטויר אלמואקע אלסיאחיה בגוארה מתל קצר אליהוד, מוקע אלמעמודיה אלשהיר שמאל אלבחר אלמית..

הגנרל (בדימוס) מנסור אבו-ראשד* - יו"ר מרכז עמאן לשלום ולפיתוח, ירדן

מרכז עמאן לשלום ולפיתוח בירדן הוקם בשנת 2000, ומטרתו - לסייע להתגבר על המתחים האזוריים ולפתור בעיות רב-ממדיות באמצעות דיאלוג, תושבי האזור יודעים על שלום, אך הם עדיין לא ראו את פריו. הם בוכים כשהם עדים למה שקורה לים המלח. אם לא נשנה את המצב בקרוב, הוא יימות לגמרי עד שנת 2050. לבי נעצב כשאני זוכר את ים המלח לפני שלושים שנה, כשהמים כמעט הגיעו אל הכביש הראשי. בעוד שלושים שנה יהפוך ים המלח לבריכה. הדרך היחידה שבה נוכל להצליח היא לשבת יחד סביב השולחן ולמצוא פתרונות. האמנים האלה מזכירים לעמינו, לרשויות שלנו ולעולם כולו את המשאבים האדירים של האזור ואת יופיו הרב. הם כאן גם כדי להעביר את המסר לילדי בית הספר... העתיד שלנו.

`גנרל מנסור אבו-ראשד, יליד 1946, הוא המייסד של מרכז עמאן לשלום ולפיתוח. זהו ארגון לא-ממשלתי המקדם בצורה ייחודית דיאלוג המבוסס על כבוד הדדי בין עמי המזרח התיכון ופועל לשיפור ההבנה והסובלנות באמצעות עשרות פרויקטים, סדנאות וסמינרים חוצי גבולות. לפני ייסוד הארגון שירת גנרל מנסור אבו-ראשד בצבא הירדני במשך שלושים וחמש שנה, וב-1988 מונה לראש הממזיעין הירדני. הוא היה חבר המשלחת הירדנית בוועידת השלום הרב-צדדית במדריד וחבר בוועדת המעקב אחר המשא ומתן לשלום עם ישראל. גנרל אבו-ראשד היה מעורב במשירין בתהליך החתימה על הסכם השלום בין ישראל לירדן בשנת 1994.

الجنرال (متقاعد) منصور أبو راشد * - رئيس مركز عمان للسلام والتنمية، الأردن

تأسس مركز عمان للسلام والتنمية في الأردن في العام ٢٠٠٠ يهدف إلى المساعدة في التغلب على التوترات الإقليمية وحل المشاكل متعددة الأبعاد من خلال الحوار. سكان المنطقة يعرفون السلام، لكنهم لم يروا ثماره بعد. سيكون عندما يشهدون ما يحدث للبحر الميت. إذا لم نغير الوضع حالا، فسيُعلن موته نهائيا بحلول العام ٢٠٥٠. كان قلبي حزينًا عندما تذكرت البحر الميت منذ ثلاثين عامًا عندما وصلت المياه إلى الطريق الرئيسي. في ثلاثين عامًا القادمة سيصبح البحر الميت مجرّد بركة ماء. الطريقة الوحيدة التي يمكن أن ننجح بها في إنقاذ البحر الميت هي الجلوس حول الطاولة وإيجاد الحلول. يذكّر هؤلاء الفنانون شعبنا وسلطاتنا والعالم بأسره بالموارد الهائلة وجمال المنطقة. هم، أيضا، هنا لنقل الرسالة إلى أطفال المدارس ... مستقبلنا.

*الجنرال منصور أبو راشد ، من مواليد ١٩٤٦، هو مؤسس مركز عمان للسلام والتنمية. وهي منظمة غير حكومية تعمل على تعزيز الحوار القائم على الاحترام المتبادل بين شعوب الشرق الأوسط وتعمل على تحسين التفاهم والتسامح من خلال عشرات المشاريع وورش العمل والحلقات الدراسية عبر الحدود. قبل إنشاء المنظمة، خدم الجنرال منصور أبو راشد في الجيش الأردني لمدة خمسة وثلاثين عامًا، وفي عام ١٩٨٨ تم تعيينه رئيسًا للمخابرات الأردنية. كان عضواً في الوفد الأردني إلى مؤتمر مدريد للسلام وعضواً في لجنة مراقبة مفاوضات السلام مع إسرائيل. كان الجنرال أبو راشد مشاركا بشكل مباشر في عملية توقيع معاهدة السلام عام ١٩٩٤ بين إسرائيل والأردن.

דב ליטבינוף - ראש המועצה האזורית תמר

ארץ ים המוות - המילה האחרונה שאנחנו צריכים להשתמש בה כדי לתאר שטח זה. האגם המלוח הזה וסביבתו שוקקים חיים, עם אוצר בלום של פלאים סביבתיים. ים המלח העטוף באתרי המורשת העולמית, במקום הנמוך ביותר בעולם, הוא בית גידול טבעי מופלא לבעלי חיים, מקלט לציפורים ולצמחייה שופעת - כל אלה מתקיימים בקרבת קהילות האדם שהתפתחו כאן לאורך מאות שנים ושרדו בתנאי אקלים קיצוניים. האגם, שנוצר על-ידי הבקע הגדול, קופח במשך יותר משישים השנים האחרונות בכך שנותק מעורקו הראשי, נהר הירדן, והוא נעלם אט-אט. עכשיו הגיע זמנו של האדם להתערב בשנית ולנקוט צעדים של ממש לחידוש מפלס המים. יוזמת האמנים למען הטבע, בהבאתם יחדיו של ישראלים, ירדנים, פלסטינים ואמנים מכל רחבי העולם לתיעוד החיים בצבע ובצילום, היא אירוע מבורך. יוזמה זו, שחברו לה פרופסור יוסי לשם, החברה להגנת הטבע, מכון מחקר ים המלח שבמועצה האזורית תמר ומרכז עמאן לשלום ולפיתוח, מזכירה לנו כי אנשי האזור חולקים כולם את הדאגה לגורל ים המלח. אני רוצה להודות לכל המעורבים בדבר ולפנות אל העולם בקריאה לשלב ידיים יחדיו לפני שיהיה מאוחר מדי.

دوف ليتفينوف - رئيس مجلس ثمار الإقليمي

أرض البحر الميت - الكلمة الأخيرة التي نحتاج إلى استخدامها لوصف هذا المكان. هذه البحيرة المالحة والمناطق المحيطة بها مليئة بالحياة، وكنز من عجائب البيئة. يعتبر موقع التراث العالمي، وهو أوطأ مكان في العالم، موطن طبيعي رائع للحيوانات، وملجأ للطيور والنباتات المورقة - وكلها تقع في محيط المجتمعات البشرية التي تطورت هنا منذ مئات السنين ونجت في ظروف مناخية قاسية. البحيرة، التي أنشأها الشق الكبير، تم تجاهلها لأكثر من ستين عاما الأمر الذي أدى إلى قطع شريانه الرئيسي، نهر الأردن، وهو يختفي ببطء. لقد حان الوقت لتدخل الإنسان مرة أخرى واتخاذ خطوات حقيقية لتجديد مستوى المياه. مبادرة الفنانين من أجل الطبيعة الإسرائيليين والأردنيين والفلسطينيين والفنانين من جميع أنحاء العالم لتوثيق الحياة بالألوان والتصوير الفوتوغرافي هي مناسبة مُباركة. هذه المبادرة، التي شارك في تنظيمها البروفيسور يوسي ليشيم، وجمعية حماية الطبيعة في إسرائيل، ومعهد أبحاث البحر الميت في مجلس ثمار الإقليمي، ومركز عمان للسلام والتنمية، تذكّرنا بأن سكان المنطقة يشتركون في الاهتمام بمصير البحر الميت. أود أن أشكر جميع المعنيين وأدعو العالم إلى التعاون قبل أن يفوت الأوان.

אלוף (מיל') דורון אלמוג - יו"ר קרן הדוכיפת של החברה להגנת הטבע

קרן הדוכיפת של החברה להגנת הטבע הוקמה בשנת 2010 כדי לחזק את כלל ההיבטים של שימור ציפורים בישראל בדגש על חינוך, הגנה על הציפורים ובית גידולן, ומחקר שיתרום לקידום שתי המטרות הראשונות וכן לעידוד פעילויות משותפות עם שכנינו, הירדנים והפלסטינים. לפיכך, יוזמה בינלאומית ויצירתית זו ממחישה רבות ממטרותיה העיקריות של הקרן. ים המלח וסביבתו הם תופעה גיאוגרפית ייחודית ובית גידול חיוני לציפורים ולחיות בר אחרות באזור. למעלה מ-500 מיליון ציפורים נודדות פעמיים בשנה וחוצות אזור זה במעופן בין אתרי הקינון באירופה ובאסיה לאזור חריפתן באפריקה. ההרים המקיפים את ים המלח מספקים פלגים זורמים עם צמחייה עבותה וצוקים לציפורים מקננות, ואף מייצרים זרמי אוויר עיליים החיוניים לציפורים הדואות. עם זאת, ים המלח גוסס, וזו אחריותנו להגן על תופעת טבע ייחודית זו. אנו גאים להיות בין יזמי מיזם חשוב זה. לאמנות ולמוזיקה היכולת להביא אנשים יחדיו ולסייע לפתוח את עיניהם אל היופי המקיף אותם. אנו מלאי תקווה כי באמצעות האמנים המשתתפים, משני צדדיו של ים המלח, נעזור להעלות את המודעות הדרושה להצלת ים המלח ולהבאת תושבי האזור יחדיו לחיים בדו קיום.

المبجور جنرال (احتياط) دورون ألموج - رئيس صندوق الهدهد في جمعية حماية الطبيعة في إسرائيل

تأسس صندوق الهدهد التابع لجمعية حماية الطبيعة في إسرائيل في عام ٢٠١٠ لتعزيز جميع جوانب حماية الطيور في إسرائيل، من خلال التأكيد على التعليم وحماية الطيور ومواطنها، وإجراء البحوث التي ستساهم في تعزيز الهدفين الأولين وتشجيع الأنشطة المشتركة مع جيراننا الأردنيين والفلسطينيين. لذلك، توضح هذه المبادرة الدولية والإبداعية العديد من الأهداف الرئيسية للصندوق. يعتبر البحر الميت وبيئته ظاهرة جغرافية فريدة وموطنًا حيويًا للطيور والحيوانات البرّية الأخرى في المنطقة. أكثر من ٥٠٠ مليون طائر يهاجر مرتين في السنة، تعبر هذه المنطقة بين مواقع التعشيش في أوروبا وآسيا إلى مناطقهم القاحلة (حرِيفتن) في أفريقيا. توفّر الجبال المحيطة بالبحر الميت تيارات متدفقة مع نباتات كثيفة ومنحدرات لطيور التعشيش، بل تُنتج التيارات الهوائية الضرورية للطيور. ومع ذلك، فإن البحر الميت يحتضر، وتقع على عاتقنا مسؤولية حماية هذه الظاهرة الطبيعية الفريدة. نحن فخورون بأن نكون من بين المبادرين إلى هذا المشروع الهام. للفن والموسيقى القدرة على الجمع بين الناس وتساعد على فتح أعينهم على الجمال المحيط بهم. كلّنا أمل أنه من خلال الفنانين المشاركين من جانبي البحر الميت، سنسهم في رفع الوعي اللازم لإنقاذ البحر الميت والدفع بسكان المنطقة من أجل التعايش المُشترَك.

איריס האן - מנכ"לית החברה להגנת הטבע

עתידו של ים המלח אינו עומד בפני עצמו: עתיד זה הוא חלק ממצב המים האזורי, והוא מדכא. יש צורך בתוכנית אב מקיפה לכל האזור. החברה להגנת הטבע פועלת לקדם תוכנית שכזאת שתתייחס למצב הקריטי של מקורות המים שלנו, ים המלח בכלכם. כולנו יודעים כי פעולה אמיתית חיונית להצלת אחד מפלאי העולם, והיא נחוצה בדחיפות. למרבה הצער, אין הדבר פשוט כל כך. לכל פתרון יש מחיר סביבתי גבוה מאוד. אמנות וטבע הם מוקדי משיכה מצוינים שבכוחם להביא אנשים ליצור יחדיו עתיד בר קיימא. פעולות אלה תורמות לכלל המגוון הביולוגי והתרבותי של האזור, ופרויקט יפהפה זה ומאמצי שימור הטבע המתמשכים שלנו מגבירים מודעות לחשיבות נושאים אלה ומייצרים סביבה בריאה יותר.

إيريس هان - مديرة جمعية حماية الطبيعة في إسرائيل

مستقبل البحر الميت غير قائم بحدّ ذاته: هذا المستقبل هو جزء من الوضع المائي الإقليمي، وهو وضع محبط. هناك حاجة لخطة شاملة للمنطقة بأكملها. تعمل جمعية حماية الطبيعة في إسرائيل على تطوير مثل هذه الخطة التي ستعالج الوضع الحرج لمصادرنا المائية، بما في ذلك البحر الميت. كلنا نعرف أن العمل الحقيقي ضروري لإنقاذ إحدى عجائب الدنيا، وهي حاجة مُلحّة. لسوء الحظ، لن يتمّ ذلك بهذه البساطة. لكل حلّ ثمن بيئي مرتفع للغاية. الفن والطبيعة عوامل جذب ممتازة يمكن أن تجمع الناس معا لخلق مستقبل مستدام. تساهم هذه الإجراءات في التنوع البيولوجي الكامل والتنوع الثقافي للمنطقة، وهذا المشروع الجميل وجهودنا المستمرة للحفاظ على البيئة تزيد من الوعي بأهمية هذه القضايا وتخلق بيئة أكثر صحية.

לורנט ווילהנגר
סבכי שחור-גרון
עיפרון על נייר
ישראל, צויר בשטח

لورنت ويلينجر
دخلة روبل
قلم رصاص على ورق
إسرائيل، رُسم في الطبيعة

Laurent Willenegger
Rüppell's Warbler
Pencil on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

תוכן העניינים فهرست المحتوى

תודות	9	**شكر**
ברכות	10	**تبريكات**
צחי הנגבי - השר לשיתוף פעולה אזורי	10	تسحي هنجفي - وزير التعاون الاقليمي
גנרל מנסור אבו-ראשד - יו"ר מרכז עמאן לשלום ולפיתוח	10	منصور ابو راشد - مركز عمان للسلام والتنمية
דב ליטבינוף - ראש המועצה האזורית תמר	10	دوف ليطبينوف – المجلس الاقليمي تمار
דורון אלמוג - יו"ר קרן הדוכיפת, החברה להגנת הטבע	11	دورون الموج – صندوق الهدهد التابع لجمعية حماية الطبيعة
איריס האן - מנכ"לית החברה להגנת הטבע	11	إيرس هان – جمعية حماية الطبيعة
ארגונים	12	**منظمات**
החברה להגנת הטבע	12	جمعية حماية الطبيعة
קרן הדוכיפת	12	صندوق الهدهد
קרן אמנים למען הטבע	12	فنانين من اجل الطبيعة
מרכז עמאן לשלום ולפיתוח	13	مركز عمان للسلام والتنمية
ייחודו של ים המלח: המקום הנמוך בעולם	14	**الطابع الفريد للبحر الميت: أوطأ مكان على وجه الأرض**
הבקע הגדול (השבר הסורי-אפריקני)	18	**الشق السوري-الافريقي**
נדידת ציפורים בבקע הגדול	19	**هجرة الطيور في الشق السوري-الافريقي**
החי והצומח	21	**الحيوانات والنباتات**
פלא טבע הנסוג במהירות	24	**عجيبة الطبيعة تتراجع بسرعة**
הטיית מי הירדן מים המלח	25	**تحويل مياه الأردن عن البحر الميت**
השפעות תעשייתיות: מפעלי ים המלח וחברת האשלג הערבית	27	**التأثيرات الصناعية:مصانع البحر الميت وشركة البوتاسيوم العربية**
התפרצות של בולענים	28	**انتشار البالوعات**
פתרונות אפשריים ואיומים עתידיים	30	**الحلول الممكنة والتهديدات المستقبلية**
אמנים למען הטבע וסמינר ים המלח	34	**فنانون من أجل الطبيعة وسمينار البحر الميت**
פרויקטים חינוכיים: ילדים לומדים יחדיו	36	**المشاريع التعليمية: أطفال يتعلمون معًا**
אודות ציור הקיר	39	**عن الجدارية**
פול וינטר ולהקתו	40	**بول وينتر وفرقته**
ביוגרפיות	184	**السير الذاتية للفنانين**
מפי האמנים	183	**من أقوال الفنانين**
יצירות ורשמים	181	**الأشغال والانطباعات**
נופים	179	**مناظر**
השפעת אדם	147	**تأثير الإنسان على البحر الميت**
חי וצומח	119	**الكائنات الحية والنباتات**
ציפורים	95	**طيور**
מקורות	44	**قائمة المراجع**

Juan Varela
Desert Lark
Watercolor on paper
27 x 37 cm
Jordan

חואן וורלה
עפרוני מדבר
צבעי מים על נייר
ירדן

حوان فاريلا
قبّرة الصحراء
ألوان مائية على ورق
الأردن

תודות

ספר אמנות זה והסמינר הייחודי שהוביל להפקתו התאפשרו בזכות החברה להגנת הטבע, קרן הדוכיפת, קרן אמנים למען הטבע, המשרד לשיתוף פעולה אזורי, המועצה האזורית תמר, מכון מחקר ים המלח, מרכז עמאן לשלום ולפיתוח, משרד החוץ של טייוואן וקרן נוספת שבחרה להישאר אנונימית. אנו אסירי תודה לגופים מיוחדים אלו על תמיכתם הנדיבה.

מלוא הערכתנו לפרופסור יוסי לשם (מנהל המרכז הבינלאומי לחקר נדידת ציפורים בלטרון ומזכיר קרן הדוכיפת), על מאמציו הבלתי נלאים למען שימור ציפורים בישראל ובעולם. הוא לא רק נאבק בהתמדה להגנה על מיני הציפורים, הוא אף מבסס קשרים אמיצים בין עמי האזור הזה, הרווי סכסוכים. תודה מיוחדת ליסבראנד בראורס (מנהל קרן אמנים למען הטבע), לזאב לבינגר (אמן משתתף) ולסורל ריטר, על השעות הרבות מספור שהשקיעו בארגון המיזם. אנו אסירי תודה לגנרל מנסור אבו-ראשד (יו"ר מרכז עמאן לשלום ולפיתוח) ולכל השותפים שתרמו לארגון האירועים החינוכיים לילדים, ובכך גם לקידום יוזמות חוצות גבולות. יובל דקס וצ'יא-טא ליאנג מטייוואן ראויים להערכה מיוחדת על סרטיהם יוצאי הדופן המציגים את המערכת האקולוגית של ים המלח ועל תיעוד האמנים במהלך עבודתם. לבסוף, תודות לטוביה קורץ על ציור שני אריחי קיר יפהפיים, שבהמשך התפתחו לכדי מיזם של ציור קיר משותף.

אנו מודים מקרב לב לדב ליטבינוף, ראש המועצה האזורית תמר, לצחי הנגבי, השר לשיתוף פעולה אזורי, וכן לד"ר יוסי דרזנין ולירן רובינשטיין, מנכ"ל וסמנכ"לית אגף כלכלה של המשרד לשיתוף פעולה אזורי. כל אלו שהזכרו לעיל ורבים אחרים, ובכללם הקרן האנונימית, סייעו למימוש פרויקט מיוחד זה.

ומעל הכול, ספר זה לא היה יוצא לאור ללא האמנים המוכשרים שבאו לישראל ולירדן כדי ללמוד על ים המלח הנתון בסכנה ולתרום לשימורו. הם זכו להשראה בקונצרטים המרגשים שבוצעו על-ידי מי שזכה בשבעה פרסי גראמי - הסקסופוניסט והמלחין של מוזיקת אדמה פול וינטר ולהקתו, ששלהבו קהל ענק. המאמצים והאנרגיה היצירתית של אמנים ומוזיקאים נועזים אלה יוצאים מגדר הרגיל, והם חיוניים לשימור בתי גידול טבעיים ההולכים ומתמעטים, לשימורו של טבע בסכנת הכחדה.

شكر

هذا الكتاب الفني والحلقة الدراسية الفريدة التي أفضت إلى إصداره كانا بفضل جمعية حماية الطبيعة في إسرائيل، وصندوق الهدهد، ومؤسسة الفنانين من أجل الطبيعة، ووزارة التعاون الإقليمي، ومجلس تمار الإقليمي، ومعهد أبحاث البحر الميت، ومركز عمان للسلام والتنمية، ووزارة الخارجية التايوانية. ويفضل صندوق آخر اختار ألّا نذكر اسمه ونحن ممتنون لهذه الهيئات المميزة على دعمها السخي.

تقديرنا العميق لبروفيسور يوسي ليشيم (مدير المركز الدولي لدراسة هجرة الطيور في اللطرون وسكرتير صندوق الهدهد على جهوده الدؤوبة من أجل حماية الطيور في إسرائيل والعالم. انه لا يكتفي فقط بالمحاربة المثابرة التي لا تكلّ لحماية أنواع الطيور، بل يؤسّس، أيضا، للعلاقات بين شعوب هذه المنطقة المُثقلة بالنزاعات. شكر خاص للسيد يسيراند براوس مدير صندوق فنانين من أجل الطبيعة، لزئيف لابينجر (فنان مساهم) وسوريل ريتر، على الساعات التي لا تحصى التي استثمروها في تنظيم المشروع. نحن ممتنون للجنرال منصور أبو راشد (رئيس مركز عمان للسلام والتنمية) وجميع الشركاء الذين ساهموا في تنظيم الفعاليات التعليمية للأطفال، وتشجيع المبادرات العابرة للحدود. ويستحقّ يوفال داكس وتشياو تا يانغ من تايوان التقدير الخاص على الأفلام التي تعرض النظام البيئي للبحر الميت وتوثّق الفنانين في أثناء عملهم. أخيرا، شكر لطوبيا كورتز على رسم لوحتين جداريتيْن، اللتين تطورتا لاحقا إلى مشروع لوحة جدارية مشتركة.

نشكر بحرارة دوف ليتفينوف، رئيس مجلس تمار الإقليمي، تساحي هنغبي، وزير التعاون الإقليمي، وكذلك الدكتور يوسي ديرزنين ويعيل روبنشتاين، المدير العام ونائبته في إدارة القسم الاقتصادي في وزارة التعاون الإقليمي. كل هؤلاء بما فيهم المتبرّع المجهول، أسهموا في تحقيق هذا المشروع الخاص.

وقبل هذا كلّه لم يكن هذا الكتاب ليصدر بدون الفنانين الموهوبين الذين جاءوا إلى إسرائيل والأردن للتعرّف على البحر الميت المعرّض للخطر، والمشاركة في الحفاظ عليه. وقد حظيوا بوحي من العروض الموسيقية المُدهشة التي قام قدّمها فنان فاز بسبعة جوائز غرامي - مؤلّف موسيقى الساكسوفون والملحن الموسيقي بول وينتر وفرقته - الذين ألهبوا حماس جمهور كبير. إن الجهود الجريئة التي يبذلها هؤلاء الفنانون والموسيقيون والطاقة الإبداعية هي بمثابة جهود استثنائية ضرورية للحفاظ على الأعشاش ومواضع العيش المتناقصة باستمرار، من أجل الحفاظ على الطبيعة المهددة بالانقراض.

المحبرة عسيرة شوقه لغرفوسفا يوسي ليشم ولزعب لبينغر على مهنيوتها هكنه، همشوب هحيوني ועזרה לעריכת ספר זה. סנדי קוטלר, מורה דרך מומחה, ומירה אדלשטיין מאקופיס המזרח התיכון, תרמו מאוצר הידע שלהם אודות ים המלח, והציעו את עזרתם הנדיבה במהלך המחקר לספר זה. עזרתם של ניר רותם, מנהל מחאמיד, ליסה בינין רץ, ורדה בן יוסף ומרזוק אלחלבי בתרגום ועריכת הטקסטים בשפות השונות הייתה חיונית.

تتقدّم المؤلّفة بالشكر لبروفيسور يوسي ليشم وزئيف لابينجر على التزامهم المُخلص، التقييم الإيجابي والمساعدة التي لا تُقدّر بثمن في وضع هذا الكتاب وتحريره. ساندي كوتلر، مرشد ومتخصص ومرة أدلشتطاين من إكوبيس الشرق الأوسط، أسهما بالمعرفة التي لديهما عن البحر الميت ووفّرا لي دعمهما السخي خلال البحث التمهيدي لهذا الكتاب. إن مساعدة نير روتم ومنير محاميد وليسا بينين رتس ورادا بن يوسف ومرزوق الحلبي في ترجمة وتحرير النصوص باللغات المختلفة كانت ضرورية.

Brin Edwards
Masked Shrike
Gouache on paper
29.5 x 42 cm
Israel, Ein Gedi,
Field painting

ברין אדוארדס
חנקן נובי
גואש על נייר
ישראל, עין גדי,
צויר בשטח

برين إدواردس
لينيوس نوبي
غواش على ورق
إسرائيل عين جدي،
رُسمت في الطبيعة

מפה מתוך הספר "ארץ מואב - מסעות ותגליות ממזרח לים המלח ולירדן" (1873), מאת הנרי בייקר טריסטראם. באדיבות אוסף הקרטוגרפיה העתיקה ע"ש ערן לאור, הספרייה הלאומית של ישראל.

خارطة من كتاب "أرض موآب ـ رحلات واكتشفات شرق البحر الميت والأردن" (١٨٧٣)، تأليف هنري بيكر تريسترام. خدمة من مجموعة الكيرتوجرافيا القديمة على أسم عران لاؤور المكتبة الوطنية الإسرائيلية.

Map from *The Land of Moab; Travels and Discoveries on the East Side of the Dead Sea and the Jordan*, by H. B. Tristram (1873). Courtesy of Eran Laor Cartographic Collection at the National Library of Israel

Laurent Willenegger
Masked Shrike
Pencil on paper
40 x 50 cm
Israel, Plein air

לורנט ווילהנגר
חנקן נובי
עיפרון על נייר
ישראל, צויר בשטח

لوران ويلينجر
صرد مقنع
قلم رصاص على الورق
إسرائيل ، رسمت في الطبيعة

טקסט: הדס מרכוס
النص: هداس ماركوس

עורכים: הדס מרכוס, פרופסור יוסי לשם, זאב לבינגר, יסבראנד בראורס וברוס פירסון
المحررون: هَداس ماركوس، البروفيسور يوسي ليشيم، زئيف ليبينغر، يسبراند باورز وبروس بيرسون

מתרגמים: עברית - ניר רותם, ערבית - מוניר מחאמיד וג'דל - הוצאה לאור
الترجمة: اللغة العبرية - نير روتم، اللغة العربية - منير محاميد , جدل ـ دار نشر

עריכה לשונית באנגלית: ליסה בינין רץ
עריכה לשונית בעברית : ורדה בן יוסף
עריכה לשונית בערבית: ג'דל - הוצאה לאור ומוניר מחאמיד
التحرير اللغوي بالإنجليزية: ليسا بينين ريتس
التحرير اللغوي بالعبرية: فاردة بن يوسف
التحرير اللغوي بالعربية: منير محاميد , جدل ـ دار نشر

עיצוב וביצוע גרפי: סיגל דיסקין, ליאת דיקמן, סטודיו בילט
تصميم وغرافيكا : سيجال ديسكين , ليئات ديكمن , ستوديو بيلت

דפוס: גרפוליט מפעלי דפוס בע"מ
כריכה: כתר הוצאה לאור בע"מ
طباعة: جرفوليت مشاغل طباعة م.ض
تجليد: كيتر دار نشر م.ض

נדפס בישראל, 2018
طُبع في إسرائيل ٢٠١٨

ציורי השערים:
שער אנגלית: לורנס ווילהנגר
סנוניות ובז מדברי מעל ים המלח
שער עברית וערבית: דבי קספרי
סלעיות שחורות-בטן בים המלח
صور الغلاف :
غلاف الانجليزية : لورانت ويلبنجر
سنونو وشاهين صحراوي فوق شواطئ البحر الميت
غلاف العبرية والعربية : ديبي كاسير
أبلق أبيض الذيل فوق البحر الميت

מסת"ב 978-965-92011-2-9 ISBN

אתר הצפרות הישראלי: www.birds.org.il
موقع الطيور الاسرائيلي : www.birds.org.il

כל הזכויות שמורות לחברה להגנת הטבע. אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי - אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר - כל חלק שהוא מהחומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת מהמו"ל.

جميع الحقوق محفوظة لجمعية حماية الطبيعة. لا يجوز إعادة طباعة، نسخ، تسجيل، ترجمة أو التخزين في مجمع للمعلومات، البث أو الاستقبال بأي طريقة كانت أو وسيلة ـ إلكترونية أو بصرية أو ميكانيكية أو وسائل أخرى، لأي جزء من المواد في هذا الكتاب. الاستخدام التجاري لأي نوع من المواد الواردة في هذا الكتاب ممنوع منعا باتا دون إذن صريح من الناشر.

بحر الموت الازرق ببطء يميل
من فوقه غيمة صغيرة تبحر.
شجرة الاثل بسكون تميل
وكل خط محفور في الرمل جميل .

من قصيدة "عين جدي".
كلمات ايتن بيرتس، ألحان: دوف أهروني

יַם הַמָּוֶת הַכָּחֹל בַּלְאט יָנוּעַ
וּמֵמַעַל עֲנָנָה קְטַנָּה תְּשׁוּט.
עֵץ הָאֶשֶׁל בְּדֻמָּה יָזוּעַ
וְכָל קַו בַּחוֹל יָפֶה חָרוּט.

מתוך השיר "עין גדי"
מילים: איתן פרץ, לחן: דב אהרוני

Anne Shingleton
Tamarisk, Dead Sea Shore
Pastel on colored paper
32 x 49 cm
Jordan, Plein air

אן שינגלטון
אשל, חוף ים המלח
פסטל על נייר
ירדן, צויר בשטח

آن شينجلتون
إثل، شاطئ البحر الميت
باستيل على ورق
الأردن، رُسمت في الطبيعة

להחיות את ים המוות
אמנות וטבע במקום הנמוך בעולם

من أجل إحياء البحر الميت
الفن والطبيعة في أوطأ مكان في العالم

הדס מרכוס **هداس ماركوس**

ויוסי לשם ويوسي ليشم

Rosanne Guille
Tristram's Grackles and Sink Holes
Watercolor and acrylic on paper
30x 40 cm
Israel, Dragot Cliffs

רוזאן גיל
טריסטרמיות ובולענים
צבעי מים ואקריליק על נייר
ישראל, מצוקי דרגות

روزان جيل
تريسترميوت وبالوعات
ألوان مائية واكريليك على ورق
إسرائيل،منحدردراغوت

להחיות את ים המוות

אמנות וטבע במקום הנמוך בעולם

من أجل إحياء البحر الميت

الفن والطبيعة في أوطأ مكان في العالم

הדס מרכוס **هداس ماركوس**

ויוסי לשם ويوسي ليشم

מכון Dead Sea معهد
מחקר Research الابحاث
ים המלח Institute البحر الميت

Artists for Nature Foundation

להחיות את ים המוות

אמנות וטבע במקום הנמוך בעולם

من أجل إحياء البحر الميت

الفن والطبيعة في أوطأ مكان في العالم